

T.C.

GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

HADİS BİLİM DALI

ORUÇLU HAKKINDAKİ KÜTÜB-İ SİTTE RİVAYETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Meryem TTNCLER

GAZİANTEP

HAZİRAN 2019

T.C.

GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

HADİS BİLİM DALI

**ORUÇLU HAKKINDAKİ KÜTÜB-İ SİTTE
RİVAYETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan

Meryem TÜTÜNCÜLER

Danışman

Doç. Dr. Recep ASLAN

GAZİANTEP

HAZİRAN 2019

T.C.
GAZİANTEP ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI
**ORUÇLU HAKKINDAKİ KÜTÜB-İ SİTTE RİVAYETLERİNİN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Meryem TÜTÜNCÜLER

Tez Savunma Tarihi:24.06.2019

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı

Doç.Dr.Zekiye ANTAKYALIOĞLU

SBE Müdürü

Bu tezin yüksek lisans tezi olarak gerekli şartları sağladığını onaylarım.

Prof.Dr.Şehmus DEMİR
Enstitün ABD Başkanı V.

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr.Recep ASLAN

Tez Danışmanı

Bu tez tarafımızca okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından bir yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri:

İmzası:

Doç. Dr.Recep TUZCU

Doç. Dr.Recep ASLAN

Öğr. Üyesi Dr. Ayhan ERDOĞAN

BİLİMSEL ETİK BEYANI

Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Meryem TÖTÜNCÜLER

HAZİRAN 2019

Meryem TÖTÜNCÜLER

HAZİRAN 2019

ÖZET

ORUÇLU HAKKINDAKİ KÜTÜB-İ SİTTE RİVAYETLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

TÜTÜNCÜLER, Meryem

Yüksek Lisans Tezi, Temel İslâm Bilimleri ABD

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Recep ASLAN

Haziran 2019, 141 Sayfa

Çalışma 3 bölümden oluşmaktadır; Birinci bölümde; oruç kavramı açıklanmış, orucun mahyeti, tarihi, çeşitleri, mezheplerin oruç tutma ve oruçlu kişi ile ilgili görüşleri gibi oruç ile ilgili genel bilgilere yer verilmiştir. İkinci bölümde; Kütüb-ı Sitte’de(*Bûhari, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Nesâî*) yer alan oruçlu kişi (الصائم و الصائمات kavramları çerçevesinde) ile ilgili rivayetler tespit edilmiş ve bu rivayetler Türkçe manalarıyla beraber verilmiştir. Tespit edilen rivayetlerin önce sened tenkidi yapılmış, sonra rivayetlerin genel bir değerlendirmesine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde ise, söz konusu rivayetlerin, metinlerinin değerlendirmesi yapılmıştır. En son olarak da genel bir sonuç değerlendirmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Oruç, Oruçlu kişi, Hz. Peygamber, Fıkıh, Hadis.

ABSTRACT

THE EVALUATION OF THE KUTUB AL-SITTAH RUMORS ABOUT FASTING PERSON

TÜTÜNCÜLER, Meryem

Master Thesis, Department Of Basic Islamic Sciences

Thesis Supervisor: Associated Professor Doctor Recep Arslan

June 2019, 141 Pages

Our study consists of 3 parts. In the first chapter the concept of fasting is explained. General information about fasting such as the nature, history, types of fasting, the view of madhabs about fasting and fasting person are included. In the second chapter Rumors about fasting person (within the framework of الصائم و صائم concept) included in Kutub al-Sittah (*Bukhari, Muslim, al-Nasa'i, Abu Dawud, al-Tirmidhi, Ibn Majah*) were detected and these rumors are given together with their Turkish translation. Firstly criticism of sanads (proofs) detected in are made, then a general evaluation of rumors included. In the third chapter, text evaluation of aforementioned rumors is made. Finally, a general evaluation of conclusion made.

Keywords: Fasting, Fasting Person, Excellency Prophet, Fiqh, Hadith.

ÖNSÖZ

İslam'ın beş temel esasından biri olan oruç tüm müslümanlara farzdır. Oruç tutan kimseye de oruçlu denir. Oruç ve Oruçlu Peygamberimiz'in(s.a.v) sünnetinde de büyük bir önem arz etmektedir. Oruç tutan kişinin özellikle hal ve hareketlerine, söz ve davranışlarına dikkat etmesi icap etmektedir. Dinimiz açısından çok kıymetli bir ibadet olan oruç ve bu orucu tutan oruçlu kişi hakkında rivayet edilen hadislerin sıhhat durumunu tespit eden müstakil bir çalışma yapılmadığından bu çalışmayı yapmaya teşebbüs ettik.

Halk arasında, oruçlu telakisi ile ilgili yanlış bilgiler mevcuttur; cuma günü tutulan orucun daha sevap olduğu, sadece aşure günü oruç tutmak gerektiği, bayram günlerini oruçlu geçirmenin daha sevap olduğu vb. gibi konular bu yanlış telakiler arasındadır. Çalışmamızda bu yanlış telakileri izah etmeye çalıştık. Oruçlu kişinin yapması ve yapmaması gereken davranışları ayetler ve hadisler ışığında beyan etmeye çalıştık. Bunların fıkhi durumlarını açıkladık ve konuyla alakalı mezhep imamlarının görüşlerine de değindik.

Oruçlu kişi ile ilgili sahih, hasen, zaif ve uydurma rivayetleri tasnif ettik.

Çalışmamızın amacı; Oruç ve oruçlu kişi hakkında bilgi vermek; Oruç nevilerini açıklamak; Oruçluya farz, vacip ve mekruh olan davranışları hadisler çerçevesinde açıklamak; Oruçlu kişi ile ilgili hadislerin sıhhat derecesini tespit etmek, bu rivayetlerin senetlerini incelemek, rivayetleri değerlendirmek ve rivayetlerin metinlerini tasnif edip incelemektir.

Çalışmamızda; oruçlu hakkındaki Kütüb-i Sitte rivayetlerinin değerlendirilmesi amaçlanmış, bu doğrultuda Kur'an-ı Kerim ve Kütüb-i Sitte (*Bûhari, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Nesâî*) başta olmak üzere; temel hadis kaynaklarından, ansiklopedilerden, fıkıh kitaplarından, sözlüklerden ve konu ile ilgili birçok kitaptan yararlanılmıştır. Çalışmamız Giriş bölümü, birinci bölüm, ikinci bölüm, üçüncü bölüm ve sonuç bölümünden oluşmaktadır;

Birinci bölümde; Farz, vacip, mekruh ve haram olan oruç çeşitleri açıklanmış; Oruçluya farz ve mekruh olan davranışlar hakkında bilgi verilmiş; nafile oruçların önemine vurgu yapılmış; orucun tarihi ve farklı inançlarda oruç ibadeti ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

İkinci bölümde; *Bûhari, Müslim, Tirmizî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce* ve *Nesâî*’de yer alan oruçlu kişi ile alakalı rivayetler tespit edilmiş ve bu rivayetler Türkçe anlamlarıyla beraber verilmiştir. Daha sonra bu rivayetlerin önce sened tenkidi yapılmış, ittisal durumu tespit edilmiş ve rivayetlerin genel bir değerlendirmesi yapılmış, rivayetlerin sıhhat durumu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise bütün rivayetlerin metinlerinin genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Sonuç bölümünde ise tüm çalışmanın genel bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Çalışmamız esnasında üzerimde hakkı ve birçok emeği olan, başta danışman hocam Doç. Dr.Recep ASLAN’a, yoğun olmalarına rağmen kendilerine rahatlıkla ulaşabildiğim için kendisine şükranlarımı sunarım. Yüksek lisansa ilk başladığım yıl danışman hocam olan saygı değer Doç. Dr.Recep TUZCU hocama da, bana verdiği tüm emekler için teşekkürü borç bilirim. Aynı şekilde İslam Tarihi ve Sanatları bölümündeki değerli hocalarımdan öğretim üyesi Dr. Ayhan ERDOĞAN hocama ve diğer bütün hocalarıma; anneme, babama, eşime, kızıma, tüm kardeşlerime ve katkıda bulunan herkese teşekkürlerimi arz ederim.

GAZİANTEP 2019

Meryem TÜTÜNCÜLER

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN KONUSU	1
II. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	1
III. ARAŞTIRMADA İZLENİLEN YOL VE TEKNİKLER	1
IV. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
ORUÇ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER	3
I. ORUÇ KAVRAMININ ANLAMLARI	3
A. Oruç Kavramının Sözlük Anlamı	3
B. Oruç Kavramının Terim Anlamı	3
II. ORUÇ İBADETİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR	4
A. İmsâk Vakti	4
B. İftâr Vakti	4
III. ORUCUN MEŞRÛ OLUŞUNUN DELİLLERİ	4
IV. ORUCUN NEVİLERİ	5
A. Tutulması Farz Olan Oruçlar	5
1. Ramazan Ayı Orucu	6
2. Kazaya Kalmış Ramazan Orucu	6
3. Keffâret Oruçları	7
B. Tutulması Vacip Olan Oruçlar	7
1. Adak Olan Oruçlar	7
2. Herhangi bir sebepten Dolayı Yarım Bırakılan Nâfile Oruçların Kazası	8
3. Hac ibadeti Esnasında Kesilmesi Gereken Kurban Yerine Tutulan Oruç	8
C. Nâfile Olarak Eda Edilen Oruçlar	8
1. Aşûre Günü Tutulan Oruç	9
2. Pazartesi Ve Perşembe Günleri Tutulan Oruçlar	9
3. Kameri Her Ayın 13-14-15'inde (Eyyâm-ı Bîd) Oruç Tutmak	9
4. Şevval Ayı Tutulan Oruç	10
5. Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Recep Aylarında Tutulan Oruçlar	10
6. Şaban Ayında Tutulan Oruç	11
7. Hz. Dâvut'un Tuttuğu Oruç	11

D.Haram Ve Mekrûh Olan Oruçlar	11
1. Kadınların Ay Başı Halindeyken Oruç Tutmaları	11
2. Ramazan ve Kurban Bayramı Günlerinde Oruç Tutmak	12
3. Ramazan Ayını Karşılama Orucu	12
4. Ramazandan Bir Gün Önce (Şek Günü) Oruç Tutmak	12
5. Nevruz Günü ve Mihrican Oruçları	13
6. Bitişik Oruç (Visal Orucu)	14
7. Ara Vermeksizin Yıl Boyu Oruç Tutmak(Dehr Orucu)	14
V.Oruç Tutmanın Rükünleri	14
VI. ORUÇ TUTMANIN ŞARTLARI	15
A.Farz olan Orucun Şartları	15
B.Orucu Eda Etmenin Şartları	16
C. Oruç Tutmanın Sıhhat Şartları	16
VII. ORUCUN BİREY VE TOPLUMA FAYDALARI	16
VII.ORUCUN TARİHİ	17
İKİNCİ BÖLÜM	18
KÜTÜBÜ SİTTE'DE YER ALAN ORUÇLU KİŞİ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN SENEDLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	18
I. ORUCUN FAZİLETİ İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN SENEDLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	18
II. ORUCUN KİŞİYİ SAVAŞIN TEHLİKELERİNDEN KORUYAN BİR KALKAN OLMASI İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	25
III. ORUÇLUNUN ÖPMESİ VE MÜBAŞERETİ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	26
IV. ORUÇLU İKEN CİMA ETMEK İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	34
V. HACAMAT (KAN ALDIRMAK) İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	35
VI. YOLCULUK ESNASINDA ORUÇ TUTMAMAK İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	39
VII. SAVAŞ ESNASINDA ORUÇ TUTMAMAK İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	43
VIII. YOLCULUKTA ORUÇ TUTMANIN İYİLİK OLMADIĞI İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	45
IX. YOLCULUKTA ORUÇLUNUN ORUÇSUZU, ORUÇSUZUN DA ORUÇLUYU KINAMAMASI İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	47
X. YOLCU OLAN ORUÇLUDAN ORUCUN VE NAMAZIN YARISININ KALDIRILMASI İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	50

XI. ORUÇLUNUN İFTAR VAKTİ İLE GELEN İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	55
XII. AŞURE GÜNÜ ORUÇ TUTMAK İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	59
XIII. YEMEĞE DAVET EDİLEN ORUÇLU KİŞİNİN BEN ORUÇLUYUM, DEMESİ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	60
XIV. NAFİLE ORUÇ TUTAN KİMSENİN ÖZÜRSÜZ ORUCUNU BOZMASI İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	61
XV. ORUÇ KİŞİNİN UNUTARAK YİYİP İÇMESİ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	66
XVI. SÜRME SÜRMEK İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	68
XVII. NAFİLE ORUCA GÜNDÜZ NİYET EDİLMESİ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	71
XVIII. PAZARTESİ VE PERŞEMBE GÜNLERİ ORUÇ TUTMAK İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	72
XIX. ORUÇLU KİŞİYİ İFTAR ETTİRMEK İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	73
XX. ORUÇLUNUN MİSVAK KULLANMASI İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	74
XXI. ORUÇLUNUN(KASITLI OLMAKSIZIN) KUSMASI İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	75
XXII. ORUÇLUNUN CÜNÜP OLARAK SABAHLAMASI İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	75
XXIII. TEŞRİK GÜNLERİ ORUCU İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	76
XXIV. YOLCULUKTA ORUÇ TUTANIN TUTMAMIŞ GİBİ OLMASI İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	77
XXVI. ŞABAN AYINDA TUTULAN ORUÇ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	81
XXVII. KAMERİ HER AYIN 13-14-15'İNDE (EYYÂM-I BÎD) ORUÇ TUTMAK İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	82
XXVIII. ORUÇLUNUN YANINDA YEMEK YENİLDİĞİNE MELEKLERİN ONA DUA ETMESİ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	83
XXIX. ŞÜKÜR EDEN ORUÇSUZUN, SABREDEN NAFİLE ORUÇLU MEVKİİNDE OLMASI İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	84
XXX. RAMAZAN HİLALİNİ GÖRME İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	86
XXXI. HAMİLE VE EMZİREN KADINLARIN ORUÇ TUTMAYABİLECEĞİ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	88
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	95
KÜTÜB-İ SİTTE'DE YER ALAN ORUÇLU KİŞİ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRMESİ.....	95

I. ORUCUN FAZİLETİ İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	95
A. En'am Suresi 160. Ayete Atf:.....	96
B. Oruçlunun Kötü Sözden Uzak Durması:	96
C. Oruçlunun Ağız Kokusunun, Allah'a(c.c) Misk Kokusundan Daha Hoş Gelmesi:	97
D. "Oruç Benim İçindir," İfadesi:	97
II. ORUCUN KİŞİYİ SAVAŞIN TEHLİKELERİNDEN KORUYAN BİR KALKAN OLMASI İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	97
III. ORUÇLUNUN ÖPMESİ VE MÜBAŞERETİ İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	98
A. Oruçlunun Öpmesi İle İlgili Gelen Rivayetlerin Metinlerinin Değerlendirilmesi	98
B. Oruçlunun Mübaşeretİ İle İlgili Gelen Rivayetlerin Metinlerinin Değerlendirilmesi	99
IV. ORUÇLU İKEN CİMA ETMEK İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	99
V. HACAMAT(KAN ALDIRMAK) İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	100
VI. YOLCULUK ESNASINDA ORUÇ TUTMAMAK İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	101
VII. SAVAŞ ESNASINDA ORUÇ TUTMAMAK İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	101
VIII. YOLCULUKTA ORUÇ TUTMANIN İYİLİK OLMADIĞI İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	102
IX. YOLCULUKTA ORUÇLUNUN ORUÇSUZU, ORUÇSUZUN DA ORUÇLUYU KINAMAMASI İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	102
X. YOLCU OLAN ORUÇLUDAN ORUCUN VE NAMAZIN YARISININ KALDIRILMASI İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	103
XI. ORUÇLUNUN İFTAR VAKTİ İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	103
XII. AŞURE GÜNÜ ORUÇ TUTMAK İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	104
XIII. YEMEĞE DAVET EDİLEN ORUÇLU KİŞİNİN BEN ORUÇLUYUM, DEMESİ İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	104
XIV. NAFİLE ORUÇ TUTAN KİMSENİN ÖZÜRSÜZ ORUCUNU BOZMASI İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	105

XV. ORUÇLU KİŞİNİN UNUTARAK YİYİP İÇMESİ İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	106
XVI.SÜRME SÜRMEK İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	106
XVII. NAFİLE ORUCA GÜNDÜZ NİYET EDİLMESİ İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	107
XVIII. PAZARTESİ VE PERŞEMBE GÜNLERİ ORUÇ TUTMAK İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	107
XIX. ORUÇLU KİŞİYİ İFTAR ETTİRMEK İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	108
XX. ORUÇLUNUN MİSVAK KULLANMASI İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	108
XXI. ORUÇLUNUN(KASITLI OLMAKSIZIN) KUSMASI İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	109
XXII.ORUÇLUNUN CÜNÜP OLARAK SABAHLAMASI İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	109
XXIII. TEŞRİK GÜNLERİ ORUCU İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	110
XXIV. YOLCULUKTA ORUÇ TUTANIN TUTMAMIŞ GİBİ OLMASI İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	110
XXV. ŞEK GÜNÜ ORUÇ TUTMAK İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	111
XXVI. ŞABAN AYINDA TUTULAN ORUÇ İLE GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	111
XXVII. KAMERİ HER AYIN 13-14-15'İNDE (EYYÂM-I BÎD) ORUÇ TUTMAK İLE GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	111
XXVIII. ORUÇLUNUN YANINDA YEMEK YENİLDİĞİNE MELEKLERİN ONA DUA ETMESİ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	112
XXX. RAMAZAN HİLALİNİ GÖRME İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ	112
XXXI. HAMİLE VE EMZİREN KADINLARIN ORUÇ TUTMAYABİLECEĞİ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	113
SONUÇ	115
KAYNAKÇA	117
ÖZGEÇMİŞ	126

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı geçen eser.

a.g.m. : Adı geçen makale.

a.mlf. : Aynı müellif.

a.s. : Aleyhi's-Selam.

ay. : Aynı yer.

b. : İbn, bin.

Bnt. : binti.

bkz. : Bak, bakınız.

c : Cilt.

c.c. : Celle Celalühu.

çev. : çeviren.

Der. : Dergi.

DİA : Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi.

DİB : Diyanet İşleri Başkanlığı.

H. : Hicri.

Haz. : Hazırlayan.

hk. : Hakkında.

Hız. : Hazreti.

İA : İslâm Ansiklopedisi.

M. : Miladi.

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı.

md. : Madde.

Muh: Muhakkik.

ö. : ölümü.

r.a. : radiyallahu anh.

s. : Sayfa.

s.a.v : Sallallâhu Aleyhi ve Sellem.

sy. : Sayı.

Tah.: Tahkik.

trc.: Terceme eden.

ts. : Tarihi yok, tarihsiz.

TDVY : Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

terc. : tercüme.

Thk. : Tahkik.

vb. : Ve benzeri.

vd. : Ve diğerleri.

vs. : Vesaire.

y.y. : Baskı yeri, yayım yeri yok.

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bûhari ve Müslim'in *Sahihleri*, Tirmizî, Ebû Dâvûd, İbn Mâce ve Nesâî'in *Sünen* adlı eserleri çerçevesinde oruçlu kişi ile ilgili rivayetler (Oruçlu kavramı çerçevesinde) tespit edildi, bu rivayetlerin tahriri yapıldı, rivayetlerin sıhhat dereceleri tespit edildi ve rivayetlerin genel bir değerlendirmesi yapıldı. Rivayetlerin metin incelemesine yer verildi. Oruç hakkında genel bilgiler verildi, Oruçluya vacip olan ve mekruh olan davranışlar açıklandı, çalışmayı zenginleştirmek maksadıyla mezheplerin konu ile ilgili tartışmalarına, açıklamalarına ve görüşlerine de yer verildi.

II. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Tezimizin amacı; Oruçlu kişi ile ilgili rivayetlerin sıhhat derecesini tespit etmek, konu ile ilgili sahih ve zayıf hadisleri tasnif etmek, oruçlu kişiye farz, vacip, haram ve mekruh olan davranışları belirlemek, halk arasındaki yanlış oruçlu telakisini gidermek, orucu bozan ve bozmayan durumları tespit etmek ve bunu yaparken fıkıh mazheplerinin görüşlerine de yer vermektir.

Oruçlu kişi ile ilgili müstakil bir çalışma bulunmadığından araştırmanın fayda sağlayacağı kanaatindeyiz.

III. ARAŞTIRMADA İZLENİLEN YOL VE TEKNİKLER

Çalışmamızda önce rivayetler tespit edilmiş, akabinde bunların tahriri yapılmıştır. Tahric yapılırken de önce sened değerlendirmesi yapılmış sonra da metinler değerlendirilmiştir. Çalışmamız kaynak tarama yöntemiyle hazırlanmıştır. Ana başlıklar alt ve daha alt başlıklarla zenginleştirilerek verilmiştir.

IV. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI

Oruçlu kişi ile ilgili rivayetlerin değerlendirirken *Kur'an-ı Kerim* ve temel hadis kaynakları olan Bûhari'nin(ö.256/869) *Camii's- Sahih'i* eseri; Müslim b. Haccac (ö.261/875) *Sahih-i Müslim eseri*; Tirmizî'nin (ö.279/892) *Sünen-i Tirmizî* eseri, Ebû Dâvûd'un (Ö.275/889) *Sünen-i Ebû Dâvûd* eseri; İbn Mâce'nin (Ö.273/889) *Sünen-i İbn Mâce* eseri ve Nesâî'nin (Ö.303/915) *Sünen-i Nesâî* eseri birincil kaynaklarımızı oluşturmaktadır. Bu eserlerin haricinde birçok eserden istifade etmeye çalışıldı.Fıkhi

açıklamalar yaparken özellikle temel fıkıh kitaplarından istifade edildi. Sened tenkidi yaparken, özellikle Zehebi'nin(Ö.748/1347) *Siyeru Âlâmü'n Nübela; el-Kâşif Fi Ma'rifeti Men Lehu Rivayete Fi'l Kutübi's-Sitte; Zikru Esmâi Men Tekelleme Fihi Ve Huve Mevsik ve Tezkiretü'l Hüfaz* eserinden; İbn Hibban'nin(Ö.354/965) *es-Sikat ve Meşahiri Ülemai'l Emsar Ve Âlam'i Fukahai'l Aktar* eserinden; İbn Hacer el-Askalanî'nin(Ö.852/1448) *Tehzibu't Tehzib* eserinden; İcli'nin(Ö.261/875) *Tarihu's Sikat* eserinden istifade ettik. İstilahî kelimeler için de özellikle Abdullah Aydınî'nin *Hadis Istılahları Sözlüğü* kitabından istifade edildi. Bunların dışında konu ile ilgili makale ve akademik kitaplardan da faydalandı.

En çok kullandığımız kaynakları kısaca şu şekilde sıralayabiliriz;

1. Abdullah Aydınî, *Hadis Istılahları Sözlüğü*.
2. Ahmed b. Şuayb b. Ali, *Sünen-i Nesâî*.
3. Doktor Beşar Avad Maruf ve Şuayb Arnavut, *Tahriru takribû't-Tehzib Li'l-Hûfazi Ahmed b. Ali b. Hacer el-Âskalani*.
4. *Buhârî, Sahih-i Buhârî*.
5. Ebû Abdullah Muğultay, *İkmalî Tehzibi'l Kemal Fi Esmâi'r Rical*.
6. Ebû Dâvûd, *Sünen-i Ebû Dâvûd*.
7. İbn Hacer, *Tehzibu't Tehzib*.
8. İbn Hacer, *Takribu't Tehzib*.
9. İbn Hibban, *Meşahiri Ülemai'l Emsar Ve Âlam'i Fukahai 'l Aktar*.
10. İbn Hibban, *es-Sikat*.
11. İbn Mâce, *Sünen-i İbn Mâce*
12. İbn Sa'd, *et-Tabakatü'l Kübra*.
13. İcli, *Tarihu's Sikat*.
14. Müslim b. Haccac, *Sahih-i Müslim*.
15. Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî*.
16. Zehebi, *Siyeru Âlâmin Nübela*.
17. Zehebi, *Tarihu'l İslam Ve Vefayati'l Meşahiri ve'l Âlâm*.

BİRİNCİ BÖLÜM

ORUÇ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

I. ORUÇ KAVRAMININ ANLAMLARI

A. Oruç Kavramının Sözlük Anlamı

Oruç, Farsça kökenli bir sözcük olup “gündüz” anlamına gelen “rûze” kelimesinin Türkçeleşmiş şeklidir.¹ Bu kelime Türkçe’ye ilk olarak “oruze” şeklinde geçmiş, daha sonra oruç şeklinde kullanılmaya başlanmıştır.² Kanaatimizce bu kelime oruç ibadeti gündüz bütün gün devam ettiğinden bu ibare ile ifade edilmiştir. Arapça’da ise oruç “savm” ve “sıyâm” kelimeleriyle ifade edilir. Savm kelimesi sözlükte; kişinin kendisini yeme, içme, yürüme, konuşma, söz ve davranıştan alıkoyması, kendini tutması ve engellemesi anlamına gelir.³ Sıyâm kelimesi, savm kelimesinin çoğulu olarak da kullanılmaktadır.⁴

B. Oruç Kavramının Terim Anlamı

Oruç, “ibadet amacıyla sağlıklı ergen insanların Fecr-i sadık’ ın doğmasıyla başlayıp güneşin batışına kadar (ikinci fecir) olan vakitte yeme, içme ve cinsel ihtiyaçlarına karşı kendini tutmasıdır. Bu eylemlerden uzak duran kişilere de “oruçlu” diyoruz.⁵

Orucu şöyle de tanımlanabilir ; “Belirli bir kişinin (Müslüman erkek ile müslüman hanım), belirli bir vakitte (Fecr-i sadık’ın doğmasıyla başlayıp güneşin batışına kadar olan vakit), belirli bir şekilde (tutmanın Allah’a yaklaşmak kasdıyla

¹ DEVELİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara, Aydın Kitabevi Yayınları, 2003, s.899; SÜKÜN, Ziya , *Farsça-Türkçe Lügât*, İstanbul, Milli Eğitim Yayınları, 1984, II, s.1031; KARAGÖZ, İsmail; ALTUNTAŞ, Halil, *Oruç İlmihali*, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Baskı, 2013, s.41.

² SÜKÜN, *Farsça-Türkçe Lügât*, II, s.1031; KERİMOĞLU, Yusuf, *Emanet ve Ehliyet*, İstanbul, Ölçü Yayınları, 1985, I, s.405.

³ FEYRÜZÂBÂDÎ, Mecdüddin Muhammed b. Ya’kub, *el-Kâmûsu’l-Muhît*, Müessesetü’r-Risâle, 8. Baskı, Beyrut,1987, s.1460; SERAHSÎ, Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl Şemsu’l-Eimme, *el-Mebsût*, Daru’l Ma’rife, Beyrut, 1993, III, s.54; KARAGÖZ, ALTUNTAŞ, *Oruç İlmihali*, s.41.

⁴ BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Büyük İslam İlmihali*, İstanbul, Bilmen Yayınevi, s.275.

⁵ ERDOĞAN, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2010, s.462; KÂSÂNÎ, Alaaddin Ebu Bekr b. Mes’ud b. Ahmed , *Bedâiu’s-Sanâi Fi Tertibi’s -Şera ‘i, Dâru’l-kütübi’l-ilmîyye*, 3. Baskı, Beyrut, 1986, II, s.75; MEYDANÎ, Abdulgani b. Talib b. Hammadeh b. İbtahim el-Ganimi, *el-Lübab Fi Şerhi’l Kitâb*, Tah.: Muhammed Mahyuddin Abdulhamid, el-Mektebetü’l İlmiye, Beyrut, 2008, I, s.125; ALEMĞİR MUHAMMED, *el-Fetâvâ’l-Hindiyye*, Dâru’l-Fikir, 3. Baskı, 1310, I, s.194.

olması), belirli bir tutması(Kişinin midesine ve cinsel organına karşı kendini tutmasıdır)'dır.⁶

Bu tanımlardan anlıyoruz ki oruç bir amaç için olmalı ve orucun bir şekli olmalıdır. Orucun amacı Allah rızasını kazanmaktır ve şekli de; fecr-i sadıktan itibaren akşam ezanına kadar kişinin yemeyi, içmeyi ve cinsel ilişkiyi Allah rızası için terk etmesidir.

I I. ORUÇ İBADETİ İLE İLGİLİ KAVRAMLAR

A. İmsâk Vakti

İmsâk, sözlükte “kendini engellemek, tutmak ve yasaklamak” gibi anlamlara gelir.⁷ Terim olarak ise oruç yapılması yasak olan yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durma vaktinin başlangıcı anlamında kullanılır. İmsak vakti, fecri sadığın olduğu vakit anlamındadır. Bu andan itibaren yatsı namazının vakti çıkmış, sabah namazının vakti girmiş olur. Bu manada imsak, oruca başlama vakti demektir.⁸ Kur'an-ı Kerim'de imsak ile ilgili Allah(c.c) şöyle buyurmuş;

....وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتَّى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْأَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْأَسْوَدِ

“fecrin beyaz ipliği siyah iplikten ayırt edilinceye kadar yiyin, için...”

B. İftâr Vakti

İftar, sözlükte açma, oruç bozma, oruç açma vakti anlamlarına gelir.¹⁰ Terim olarak ise yeme, içme ve cinsel ilişki yasaklarının sona erdiği vakittir. İftar vakti, güneşin ufukta kaybolma ve tamamen batma anıdır.¹¹

III. ORUCUN MEŞRÛ OLUŞUNUN DELİLLERİ

Ramazan orucu akil olan ve ergenlik çağına ulaşmış her müslüman kadın ve erkeğe farzdır.¹² Ramazan orucunun farz olduğu konusu kitap, sünnet ve icma ile sabittir.¹³

⁶ SERAHSİ, *el-Mebsût*, III, s.54.

⁷ ERDOĞAN, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s.249; DEVELİOĞLU, *Ansiklopedik Lügat*, s.434.

⁸ DÖNDÜREN, Hamdi, *Delilleriyle İslam İlmihali*, Erkam Yayınları, İstanbul, 2009, s.513; SERAHSİ, *el-Mebsût*, III, s.54.

⁹ Bakara, 2/187.

¹⁰ ERDOĞAN, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s.232; DEVELİOĞLU, *Ansiklopedik Lügat*, s.412.

¹¹ BİLMEN, *Dini Bilgiler*, İstanbul, Bilmen Yayınevi, 1971, s.145; DÖNDÜREN, *İslam İlmihali*, s.513.

Kur'an-ı Kerim'de oruç ibadeti ile ilgili şu ayetler yer almaktadır;

”يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ”¹⁴

“Ey iman edenler! Oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki korunursunuz.” Ayetten doğrudan orucun farziyeti; dolaylı olarak da inkâr edenin kâfir olacağı anlaşılmaktadır.

”...فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ”¹⁵

“...Sizden kim Ramazan ayına yetişirse onda oruç tutsun...”Bu ayeti kerimeden de anlıyoruz ki ramazan orucu tutmanın ilk şartı ramazan orucuna yetişmektir.

Oruç, Hz. Peygamberin(s.a.v) Medine'ye hicret etmesinden bir buçuk yıl sonra, şâban ayında farz kılınmıştır.¹⁶

IV. ORUCUN NEVİLERİ

Oruç, eda edilmesi zorunlu olan ve zorunlu olmayan oruçlar olmak üzere iki gruba ayrılır: Tutulması zorunlu olan oruçlar da iki gruptan oluşur. Birinci grupta belli bir vakte has kılınan oruçlar yer almaktadır. Bunlar; Ramazan ayı orucu ve günü belirlenmiş olan adak orucudur. Tutulması zorunlu olan orucun ikinci grubunda ise belli bir zamana has kılınmayan oruçlar yer alır. Bunlar da ramazan orucunun kazası, günü belirlenmemiş adak orucu ve keffâret orucudur. Tutulması zorunlu olmayan oruçlar da nafile oruçlardır.¹⁷ Oruç nevilerini şu şekilde sıralayabiliriz:

A.Tutulması Farz Olan Oruçlar

Vakti belli olan(muayyen) ve vakti belli olmayan(gayr-i muayyen) oruçlar olmak üzere ikiye ayrılır: Ramazan orucu muayyen, ramazan orucunun kazası ve keffâret oruçları ise gayr-i muayyen'dir.¹⁸

¹² MEVSİLİ, Abdullah b. Mahmut b. Mevdûd el-Mevsîlî Mecdüddin Ebu'l Fazl, *el-İhtiyâr Li-Ta'lîlî'l-Muhtâr*, Daru'l Kubbâ, Dimeşk, ts., I, s.183.

¹³ İBN RÜŞD, Ebu'l Velid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed, *Bidayetü'l-Müçtehid Ve Nihayetü'l Muktasid*, Dâru'l-Hadis, Kahire, 2004, II, s.45; BİLMEN, *İslam İlmihali*, s.275.

¹⁴ Bakara 2/183

¹⁵ Bakara 2/185.

¹⁶ SERAHSÎ, *el-Mebsût*, III, s.54; İBN RÜŞD, *Bidayetü'l-Müçtehid*, II, s.45.

¹⁷ ALEMĞİR MUHAMMED, *el-Fetâvâ'l-Hindiyye*, I, s.194; İBN RÜŞD, *Bidayetü'l-Müçtehid*, II, s.45.

¹⁸ KOCA, Ferhat, *İslam İbadet Esasları*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013, s.240; DÖNMEZ, “Oruç”, *DİA*, XXXIII, s.418.

1. Ramazan Ayı Orucu

Kur'an-ı Kerim'de ramazan orucu ile ilgili olarak;

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ¹⁹

“Ey iman edenler! Oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulur ki korunursunuz.”

“...فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ²⁰

“..Sizden kim Ramazan ayına yetişirse onda oruç tutsun...” Bu ayeti kerimeden anlıyoruz ki akil ve baliğ olan her Müslümanın bu ayda oruç tutması gerekir.

Hanefî, Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelî Mezhebi bu ayetleri orucun farz oluşunun delili olarak kabul etmişlerdir.²¹

2. Kazaya Kalmış Ramazan Orucu

Mazeretli ve ya mazeretsiz olarak tutulmayan ramazan orucunun başka herhangi bir zamanda tutulması, ramazan orucunun kendisi gibi, farzdır.²² Kur'an-ı Kerimde Rabbimiz;

“...فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ...²³”

“Sizden kim, hasta veya yolculuk halinde olursa, tutmadığı günler sayısınca diğer günlerde tutsun” buyurulmuştur.

Hanefî mezhebine göre ramazan orucunun kazası için muayyen bir vakit yoktur. Oruç tutmanın yasak olduğu günler dışında yılın her vaktinde kaza orucu tutulabilir. Kaza oruçları ard arda tutulabileceği gibi, farklı farklı günlerde de tutulabilir. Oruç kefaretinde olduğu gibi peş peşe tutulma şartı yoktur.²⁴

¹⁹ Bakara 2/183.

²⁰ Bakara 2/185.

²¹ BURHANUDDİN, Ali b. Ebi Bekr b. Abdulcelil Ebu'l Hasan, *el-Hidâye Fi Şerhu Bidâyeti'l Mübtedî*, Tah.: Talal Yusuf, Daru ihyai't t Turas, Beyrut, ts., I, s.143; İBN Rüşd, *Bidâyetü'l-Müçtehid*, II, s.45; İBN KUDÂME, Ebu Muhammed Muvaffikuddin Abdullah b. Ahmed b. Muhammed, *el-Muğni li İbn Kudame*, Mektebetü'l-Kâhire, Kahire,1968, III, s.104.

²² Komisyon, *İlmihal*, Ankara, DİB Yayınları, 2006, s.385; MEVSİLİ, *el-İhtiyâr*, I, s.183.

²³ Bakara 2/184.

²⁴ KARAGÖZ, ALTUNTAŞ, *Oruç İlmihali*, s. 41.

Şafî mezhebine göre, kazaya kalmış ramazan orucunun kazasını yerine getirmeden yeniden ramazan ayı gelirse kaza orucu tutmakla beraber fidye vermek de gerekir.²⁵ Kanaatimizce Şafii mezhebine muhalefetten kurtulmak için aynı yıl içinde kaza orucunun tutulmasında gayret edilmelidir.

Mâlikî ve Hanbelî mezhebine göre de kazaya kalmış ramazan orucunun kazasını yerine getirmeden yeniden ramazan ayı gelirse kaza orucu tutmakla beraber fidye vermek icab eder, lakin Şafiilerin aksine yılların tekerrür etmesi ile fidye tekerrür etmez.²⁶

3. Keffâret Oruçları

Kefaret, sözlükte; yok etmek, gidermek, ortadan kaldırmak ve örtmek manasındadır. Dini bir terim olarak ise; Allah'ın(c.c.), bazı kusurları ve günahlar vesilelerle bağışlayıp örtmesidir. Bu vesilelerden her birine “Kefaret” denilmiştir.²⁷ Oruç kefareti, ihramda tıraş olma kefareti, zihar kefareti, hata ile adam öldürme kefareti ve yemin kefareti gibi farklı kefarete çeşitleri vardır. Bu kefaretlere, yasak olan şeylerden insanları engeller. Kefaret, yapılan bir günaha, verilen bir ceza nispetindedir. Aynı zamanda bir ibadet olduğu için günahlardan bağışlanmaya bir vesiledir.²⁸

B.Tutulması Vacip Olan Oruçlar

1. Adak Olan Oruçlar

“Nezir” sözlükte adamak demektir. Dini terim olarak, kişinin dini açıdan yapmakla yükümlü olmadığı bir ibadeti yapmayı kendisi için zorunlu bir hale getirmesidir. Kişi, oruç tutmayı adanmışsa, bu adak orucunu tutması icab eder.²⁹ Adak adanırken, orucun ne zaman tutulacağı belirlenmiş ise, mesela şubat ayının beşinci günü gibi, bu muayyen bir vacip olur ve bu orucun o belirtilen günde tutulması icab

²⁵ ŞİRAZİ, Ebu İshak İbrahim b. Ali b. Yusuf eş-Şîrâzî, *el-Mühezzebe Fî Fıkhi'l-İmam eş-Şafî Fî Fıkhi'l-İmam eş-Şafî*, Daru'l Kürübü'l İlmiye, 1. Baskı, Beyrut, ts., II, s. 587-588; BURHANUDDİN, *el-Hidâye*, I, s.152.

²⁶ HATTAB, Şemsuddin Ebu Abdullah Muhammed b. Muhammed b. Abdurrahman, *Mevâhibu'l-Celîl Fî Şerhi Muhtasarı Halil*, Dârü'l-Fikr, 3. Baskı, yy., 1992, II, s.450 ; İBN KUDÂME, *el-Muğni*, III, s.154.

²⁷ BİLMEN, *Büyük İslam İlmihali*, İstanbul, İpek Yayın Dağıtım, 2003, s. 295.

²⁸ KAHRAMAN, Hayrettin, BARDAKOĞLU, Ali, APAYDIN, Yunus, *İlmihal*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, I, s. 384.

²⁹ BİLMEN, *İslam İlmihali*, s.320; ERDOĞAN, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s.455.

eder. İtikâf oruçları da muayyen vacip oruçlardandır. Orucun ne zaman tutulacağı belirlenmemişse gayrı muayyen vaciptir ve bu kişinin dilediği bir günde tutulabilir.³⁰

2. Herhangi bir sebepten Dolayı Yarım Bırakılan Nâfile Oruçların Kazası

“Nâfile” yapılması zorunlu olmayıp, daha fazla sevap kazanma amacıyla yapılan ibadettir. Başlanmış nâfile bir orucun bozulması durumunda bunun kazasının tutulması Hanefî mezhebine göre vacip³¹; Mâlikî mezhebine göre farzdır. İmam Mâlik’ten gelen başka bir rivayette de nâfile orucun kazasının gerekmediği ifade edilmektedir.³² Şafîî ve Hanbelî mezheplerine göre ise nâfile orucun kazası gerekmez.³³

3. Hac ibadeti Esnasında Kesilmesi Gereken Kurban Yerine Tutulan Oruç

Temettü’ ve ya Kıran haccında kurban kesmesi vacip olan ancak kurbanlık bulamayan yahut kurbanlık bulup da satın almaya muktedir olamayan kimselerin, üç gün hac ibadetini yerine getirdiği esnada, yedi gün de hac ibadeti sona erdikten sonra olmak üzere toplam on gün oruç tutmaları gerekir. Üç günlük orucun peş peşe tutulması gerekirken yedi gün sonradan tutulacak olan orucun peş peşe tutma zorunluluğu yoktur.³⁴ Bu Konuyla alakalı olarak Kur’an-ı Kerimde;

...فَمَنْ تَمَنَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ.....³⁵

“...Hacca kadar umreden yararlanan kişi, kolayında olan bir hedy keser. Bulamayan, üç gün hacda, yedi gün de geri döndüğünde oruç tutar...” buyurulmuştur.

C. Nâfile Olarak Eda Edilen Oruçlar

Farz ve vacip olmayan fakat yapılması Allah ve Rasûlü tarafından tavsiye edilen oruçlar nâfile oruçlardır. Hz. Peygamber’in sürekli tuttuğu oruçlara “sünnet oruçlar”; bazen tutup bazen tutmadığı oruçlara ise “müstehap oruçlar” denir. Vakti

³⁰ KARAMAN vd., *İlmihal*, I, s. 385.

³¹ SERAHSÎ, *el-Mebsût*, III, s.69; Komisyon, *İlmihal*, s.385.

³² DÖNDÜREN, *İslam İlmihali*, s.520

³³ KARAMAN vd., *İlmihal*, I, s. 385; İBN KUDÂME, *el-Muğnî*, III, s.159.

³⁴ KARAGÖZ, ALTUNTAŞ, *Oruç İlmihali*, s. 82-83

³⁵ Bakara 2/196.

ve kaç gün tutulacağı oruç tutan tarafından belirlenen nafile oruçlara da “mutlak nafile oruçlar” denir.³⁶

1. Aşûre Günü Tutulan Oruç

Muharrem ayının onuncu günü “Aşûre” diye adlandırılır. İslamiyet öncesi, aşure gününde cahiliye Arapları da oruç tutarlardı. Hz. Peygamber’de (s.a.v.) bu günde birkaç kez oruç tutmuş, müslümanlara da tutmalarını emretmiştir. Ramazan orucunun farz olmasından sonra bu oruç müslümanların kendi isteklerine bırakılmıştır. Sadece muharrem ayının onuncu günü oruç tutmak Hanefî mezhebine göre mekruhtur. Çünkü Yahudiler de Muharrem ayında sadece bugünde oruç tutmaktalar. Lakin Muharrem ayının 10-11-12. günlerinde ya da, 9-10.günlerinde ve 10-11. günlerinde oruç tutulması müstehap sayılır.³⁷

2. Pazartesi Ve Perşembe Günleri Tutulan Oruçlar

Konuyla alakalı olarak; Ebû katâde el-Ensârî’den (r.a.) rivayet ediliyor: “Rasûlullah’a (s.a.v.) pazartesi ve perşembe orucu soruldu. O (s.a.v.): “O gün de doğdum ve o gün bana vahiy nazil oldu”³⁸ buyurmuştur.

3. Kameri Her Ayın 13-14-15’inde (Eyyâm-ı Bîd) Oruç Tutmak

Kameri her ayın 13-14-15’inde oruç tutmak müstehaptır.³⁹ konuyla alakalı olarak; Ebû Hureyre(r.a) şöyle buyurmuştur: “Dostum, bana kendisine kavuşuncaya kadar üç şeyi asla aksatmamamı tavsiye buyurdu: Her aydan üç gün oruç tutmak...”⁴⁰

³⁶ DÖNDÜREN, *İslam İlmihali*, s.520; KARAGÖZ, ALTUNTAŞ, *Oruç İlmihali*, s.82-83; BİLMEN, *İslam İlmihali*, s.276.

³⁷ İBN KUDÂME, *el-Muğnî*, III, s.178; BEHÛTÎ, Mansur b Yunus b. Salahaddin b. Hasan b. İdris, *Keşşâfu’l-Ginâ An Metnû’l İknai*, Dâru’l Kütübi’l İlmiyye, yy., ts., II, s.338-339; ALEMĞİR MUHAMMED, *el-Fetâvâ’l-Hindiyye*, I, s.200; YAŞAROĞLU, M. Kamil, “Muharrem”, *DİA*, XXXI, s. 5.

³⁸ MÜSLİM, Müslim b. el-Haccac Ebu’l Hasan el-Kuşayri, *Sahih-i Müslim*, Tah. Muhammed Fuad Abdulbaki, Daru İhyai Turas, Beyrut, ts., “Siyam”, 198/1162 (36), I, s. 820; EBÛ DÂVUD, Süleymân b. Eşâs bin İshâk bin Beşir, *Sünen-i Ebû Davûd*, Tah. Muhammed Mahyuddin Abdulhamid, Mektebetü’l Asriyye, Beyrut, ts., “Savm”, 53 (2326).

³⁹ ŞİRAZÎ, *el-Mühezzeb*, I, s.344; İBN KUDÂME, *el-Muğnî*, III, s.180; BİLMEN, *İslam İlmihali*, s.276.

⁴⁰ BUHÂRÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, *Sahih-i Buhârî*, Tah. Muhammed Zuhayr b. Nasır el-Nasır, Daru Tavku’n – Necat, Dimeşk, 1422, “Savm”, 60.

“Rasûlullah (s.a.v.), bize Eyyâmü'l Biyd'de yani ayın on üç, on dört ve on beşinci günlerinde oruç tutmamızı emrederdi ve: “Bunlar yıl orucu vaziyetinedir” derdi.⁴¹

İbn Abbas (r.a.) anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v) Eyyâmü'l-biyd'de oruç tutmayı ne mukim iken ne de seferde bırakmazdı.”⁴²

4. Şevval Ayı Tutulan Oruç

Şevval ayında tutulan altı günlük bir oruçtur. Bu altı günlük oruç isteğe bağlı olarak, peş peşe ya da günlere bölünerek tutulabilir.⁴³ Konuyla alakalı Hz. Peygamber (s.a.v); “Kim Ramazan orucunu tutarsa, sonra ardından şevvalden altı gün oruç tutarsa tüm yılı oruçlu geçirmiş gibi olur.”⁴⁴

Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.) anlatıyor: “Rasûlullah (s.a.v.) buyurdular ki: Kim ramazan orucunu tutar ve ona şevvâl ayından altı gün ilave ederse, sanki tüm yıl, oruç tutmuş gibi olur.”⁴⁵

5. Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Recep Aylarında Tutulan Oruçlar

Eşhûr-i Hurûm denilen zilkade, zilhicce, muharrem ve recep aylarının perşembe, cuma, cumartesi günlerinde ve zilhicce ayının ilk dokuz gününde tutulan oruçtur.⁴⁶ Konuyla alakalı olarak; Huneyd b. Halid, hanımından, o da Rasûlullah'ın (s.a.v.) zevcelerinin birinden anlatıyor. “Rasûlullah (s.a.v.) zilhicceden dokuz günle aşûre günü oruç tutardı. Bir de her aydan üç gün, ayın ilk pazartesi ile perşembe günü oruç tutardı.”⁴⁷

⁴¹ EBÛ DÂVUD, “Savm”, 68, (2449), II, s. 831; NESÂİ, Ebu Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali, *el-Mucteba Mine's-Sünen= es-Süneni's Sugra li'n-Nesai*, Tah.: Abdulfettah Ebu Gadde, Mektebü'l Metbu 'atü'l islamiyye, Halep, 1986, “Savm”, 83, (4,220,221), IV, s. 220-221; İBN MÂCE, Muhammed b. Yezid Ebû Abdullah, *Sünen-i İbn Mâce*, Tah. : Muhammed Fuad Abdalbaki, Daru İhyai'l Kütübü'l Arabiyye, Halep, ts., “Siyam” 29, (1707), I, s. 544.

⁴² NESÂİ, “Savm”, 70 (2343), IV, s. 198.

⁴³ ŞİRAZİ, *el-Mühezzebe*, I, 344 ; ZİHNİ EFENDİ, Mehmet, *Ni'met-i İslâm*, İstanbul, Huzur Yayınevi, ts., yy., s.638; YAVUZ, A. Fikri, *İslam Fıkhi ve Hukuku*, İstanbul, Çile Yayınları, 1982, yy., s.259 ; Komisyon, *İlmihal*, s.386.

⁴⁴ EBÛ DÂVUD, “Savm”, 58.

⁴⁵ MÜSLİM, “Siyam”, 204/1164 (39), I, s. 822; EBÛ DÂVUD, “Savm”, 58 (2433), II, s. 812; İBN MÂCE, “Siyam”, 33, (1716), I, s. 547

⁴⁶ BİLMEN, *İslam İlmihali*, s.276-277; ALEMĞİR MUHAMMED, *el-Fetâvâ'l-Hindiyye*, I, s.201-202; ZİHNİ EFENDİ, *Ni'met-i İslâm*, s.637-638; DÖNDÜREN, *İslam İlmihali*, s.521.

⁴⁷ EBÛ DÂVUD, “Savm”, 61 (2437), II, s. 815; NESÂİ, “Siyam”, 70, (2370), IV, s.220.

İbn Abbas'ın (r.a.) şöyle dediğini işittim: “Rasûlullah (s.a.v.) bazen peş peşe oruç tutardı ki artık hiç iftar etmeyecek zannederdik. Bazen de o kadar üst üste yedi ki artık tutmayacak derdik.”⁴⁸

6. Şaban Ayında Tutulan Oruç

Hiz. Peygamber, şaban ayını hiç iftar etmeyecekmiş gibi oruçlu geçirdi. Konuyla alakalı Hiz.Peygamberimiz (s.a.v) ;“İnsanların değerini bilemedikleri bu ayda ameller Allah’a (c.c) arz edilir: Ben amellerimin oruçlu iken Allah’a (c.c) arz edilmesini arzu ediyor ve bu ayda oruç tutuyorum”⁴⁹ buyurmuştur.

Hiz. Aişe(r.a): “Hiz. Peygamber’in(s.a.v) ramazandan başka bir ayın orucunu tamamladığını görmedim. Şabandaki kadar kendisinde çok oruçlu olduğu bir ayda görmedim,”⁵⁰ buyurmuştur.

7.Hiz. Dâvut’un Tuttuğu Oruç

Hiz. Dâvut peygambere nispet edilen bir oruçtur. Hiz Dâvut bir gün oruç tutup bir gün oruç tutmazdı.⁵¹

D.Haram Ve Mekkûh Olan Oruçlar

Dinen, hoş karşılanmayan ve yapılması yasak olan fiillere cumhur; Haram olarak adlandırmıştır. Delilleri nispetinden dolayı bu haramların bir kısmı haneî mezhebinde tahrîmen mekruh olarak kabul edilmiştir. Yapılması dinen hoş görülmeven ve yapılmaması tavsiye edilen fiiller; Cumhur tarafından “mekruh” denilirken, Hanefiler, tenzîhen mekruh demişlerdir.⁵²

1. Kadınların Ay Başı Halindeyken Oruç Tutmaları

Kadınların aybaşı (hayız) veya lahosalik (nifas) günlerinde oruç tutmaları haramdır. Şayet oruç tutarlarsa bu oruç kabul olunmayan bir oruç nisbetindedir. Kadınlar Ramazanda tutamadıkları oruçlarını daha sonra diledikleri bir zamanda kaza ederler.⁵³ Çünkü Hiz. Peygamber(s.a.v) konuyla alakalı olarak;“...Hayız görenler namazı eda etmezler, oruç tutmazlar...” buyurmuştur.⁵⁴

⁴⁸ MÜSLİM, “Siyam”, 179/1157, I, s. 811; EBÛ DAVÛD, “Savm”, 55, (2430), II, s. 811.

⁴⁹ NESÂÎ, “Savm”, 70, (2356), IV, s. 201.

⁵⁰ BUHÂRÎ, “Savm”,52.

⁵¹ BİLMEN, *İslam İlmihali*, s.276; ZİHNİ EFENDİ, *Ni’met-i İslâm*, s.638.

⁵² Komisyon, *İlmihal*, s. 388.

⁵³ SERAHSÎ, *el-Mebsût*, III, s.80-81; BİLMEN, *İslam İlmihali*, s.252; Komisyon, *İlmihal*, s.388-389.

⁵⁴ BUHÂRÎ, “Hayız”,6.

2. Ramazan ve Kurban Bayramı Günlerinde Oruç Tutmak

Ramazan bayramının ilk günü ve kurban bayramının bütün günleri oruç tutmak tahrîmen mekruhtur. Hatta bugünlerde oruç tutmanın haram olduğunu savunanlar da vardır.⁵⁵ Bugünlerde oruç tutmanın mekruh oluşunun sebebi şöyle açıklanabilir;

- 1- Ramazan bayramı müminlerin bir ziyafet günü niteliğindedir. Bunun için adına “Fıtır (oruç açma) bayramı”denilmiştir.
- 2- Kurban bayramı da ziyafet günleridir. Çünkü kesilen kurbanların etleri misafirlere, yakınlarla, komşulara ve fakirlere ikram edilir. Bu sebeple bayram günleri boyunca oruç tutulmaz.⁵⁶

Konuyla alakalı olarak Hz. Peygamberimiz(s.a.v) şöyle buyurmuştur; “Hz. Peygamber(s.a.v) bu iki günün orucunu nehyetti. Kurban bayramı günü kurbanlarınızın etlerinden yiyeceğiniz gündür. Ramazan bayramı ise oruçlarınıza son verişinizdir.”⁵⁷

Ebû Said el-Hûdrî (r.a.) anlatıyor: “Hz. Peygamber (s.a.v) ramazan bayramı günü ve kurban bayramı günü oruç tutmayı, kişinin kendine yani bedenine (elini-kolunu hareket ettiremeyecek) tek elbise dolamasını ve sabah ile ikindi (farz) namazlarının ardından namaz kılmasını yasakladı”,⁵⁸ buyurmuştur.

3. Ramazan Ayını Karşılama Orucu

Ramazan ayı başlamadan, ramazan ayını karşılamak amacıyla, ramazandan önce oruç tutmaya başlayıp ramazan ayı ile birleştirilen oruçtur. Tutulması mekruhtur.⁵⁹ Konuyla alakalı Hz.Peygamber (s.a.v); “Sizden biriniz ramazanı bir gün ve yahut iki gün öncesinde oruçla karşılaşmasını”,⁶⁰ buyurmuştur.

4. Ramazandan Bir Gün Önce (Şek Günü) Oruç Tutmak

Şek günü, şâban ayının yirmi dokuzundan sonraki gündür. Bugünün şâbanın son günü mü yoksa ramazanın ilk günü mü olduğundan şüphe edilir. Onun için

⁵⁵ DÖNDÜREN, *İslam İlmihali*, s.52; ZİHNİ EFENDİ, *Ni'met-i İslâm*, s.639; BİLMEN, *İslam İlmihali*, s.276

⁵⁶ KARAGÖZ, ALTUNTAŞ, *Oruç İlmihali*, s. 90.

⁵⁷ EBÛ DÂVUD, “Savm”,48.

⁵⁸ BUHÂRÎ, “Savm”, 66, II , s. 249

⁵⁹ KARAGÖZ - ALTUNTAŞ, *Oruç İlmihali*, s.90.

⁶⁰ BUHÂRÎ, “Savm”, 14.

bugüne “şek günü” denilir. Eğer şaban ayı otuz gün olursa, bugün şaban ayının son günü; şaban ayı yirmi dokuz gün olursa, ramazanın ilk günü olur. Şek günü olması için, ramazan hilalinin görülmemiş olması lazım gelir. Hilal görüldüyse artık o gün ramazanın ilk günüdür.⁶¹

Konuyla alakalı olarak; Sıla b. Züfer anlatıyor: “Biz, şâbandan mı, yoksa ramazandan mı diye şüphe edilen bir günde Ammâr b. yasir’in (r.a.) yanında idik. Bize kızartılmış bir koyun getirildi. Topluluktan biri: “Ben oruçluyum” diyerek geri çekildi. Ammâr (r.a.) şöyle dedi: “Kim bugün oruç tutarsa, muhakkak o, Ebû Kâsım’a (s.a.v.) isyan etmiştir.”⁶²

Şek günü ile ilgili mezheplerin görüşleri şunlardır;

1-Hanefî mezhebine göre ramazan orucu niyetiyle tutulduysa mekruhtur. Çünkü kişi oruç tuttuğu takdirde oruç sayısını artırmış olur. Lakin hanefî mezhebine göre şek günü nafile niyetiyle oruç tutmak ise mekruh değildir.⁶³

2-Mâlikî mezhebine göre şek günü ramazan niyetiyle oruç tutmak caiz değildir Lakin bu günde sadece nafile olarak oruç tutmakta bir sakınca yoktur.⁶⁴

3- Şâfî mezhebine göre şek gününde ramazan orucu tutmak haramdır. Şafî mezhebine göre de şek günü kaza ve adak gibi oruçları tutmak caizdir lakin nafile oruç tutmak caiz değildir.⁶⁵

3- Hanbelî mezhebine göre ramazan orucu maksadıyla şek gününde oruç tutmak mekruhtur. Bu günde vacip oruç tutmakta bir kerahet yoktur.⁶⁶

5. Nevruz Günü ve Mahrîcan Oruçları

Nevruz, Farsça kökenli bir kelime olup, “Yeni gün” anlamına gelir. Baharın gelişini kutlamak için yapılan doğa bayramı olarak bilinir. O gün Güneş yılının

⁶¹ ALEMĞİR, *el-Fetâvâ'l-Hindiyye*, I, s. 200; DÖNDÜREN, *İslam İlmihali*, s.523.

⁶² EBÛ DAVÛD , “Savm”, 10, (2334), II, s. 739; NESÂÎ, “Siyam”, 37, (2186), IV, s. 153; İBN MÂCE, “Siyam”3 (1645), I, s. 527.

⁶³ ALEMĞİR, *el-Fetâvâ'l-Hindiyye*, I, s.200; BURHANUDDİN, *el-Hidâye*, I, s.144-145; SERAHSÎ, *el-Mebsût*, III, s. 60-61; MEVSİLÎ, *el-İhtiyâr*, I, s.189.

⁶⁴ İBN RÛŞD, *Bidayetü'l-Müçtehid*, II, s.73; ZUHAYLÎ, Vehb b. Mustafa, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletuhû*, Dâru'l-fikir, 4. Baskı, Dımeşk, t.y, III, s. 61.

⁶⁵ ŞİRBİNÎ, Şemsuddin Muhammed b. Ahmed el-Hatîb, *Muğni'l-Muhtâc İla Ma'rifeti Meani Elfazi'l Minhac*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1.Baskı, yy., 1994, II, s.163; ZUHAYLÎ, *el-Fıkhu'l-İslâmî*, III, s.17; ŞİRAZÎ, *el-Mühezzebe*, I, s.346.

⁶⁶ ZUHAYLÎ, *el-Fıkhu'l-İslâmî*, III, s.17.

başdır. Mihricân ise, güneşin terazi burcuna girdiği gündür. Bugünlerde oruç tutmak mekruhtur; lakin adet haline gelmiş oruçları bugünde de tutmaya devam etmek mekruh değildir.⁶⁷

6. Bitişik Oruç (Visal Orucu)

Sözlükte visal, bitişirmek, eklemek, arasını açmamak, peşi sıra oruç tutmak anlamlarına gelmektedir.⁶⁸ Terim olarak, iftar etmeksizin ard arda birkaç gün ara vermeden oruç tutmaya denir ki bu da dinen mekruhtur.⁶⁹

konuyla alakalı olarak; Hz. Aişe (r.a.) dedi ki: “Rasûlullah (s.a.v.), ümmete rahmet olması için visâl orucunu yasakladı. Ama siz visâl orucunu tutuyorsunuz, dediklerinde Rasûlullah (s.a.v.), “Benim durumum sizin durumunuz gibi değildir. Beni Rabbim doyurur ve içirir,”⁷⁰ buyurdu.

7. Ara Vermeksizin Yıl Boyu Oruç Tutmak(Dehr Orucu)

Dehr, sözlükte uzun zaman anlamına gelir. Dehr orucu ise, bir sene boyunca ara vermeksizin, bayram günleri de dâhil, oruç tutmaktır ki bu da mekruhtur.⁷¹ Konuyla alakalı Hz. Peygamberimiz (s.a.v.); “Devamlı oruçlu olmak ve yıl orucu tutmak Rasûlullah’ın (s.a.v.) sünnetinden değildir. Aksine yıl orucu tutan ne oruç tutmuştur ne de iftar etmiştir”⁷², buyurmuştur.

V.Oruç Tutmanın Rükünleri

Hanefî ve hanbelî mezhebine göre orucun rüknü imsaktır, o da; yeme-içme ve cinsi temastan sakınmak demektir.⁷³ Şâfiî ve Mâlikî mezhebine mensup olanların bir kısmına göre ise imsak ile beraber niyet etmek de orucun rüknüdür.⁷⁴

⁶⁷ ZİHNİ EFENDİ, *Ni’met-i İslâm*, s.639; ALEMĞİR MUHAMMED, *el-Fetâvâ’l-Hindiyye*, I, s.201; DÖNDÜREN, *İslam İlmihali*, s.522; BİLMEN, *İslam İlmihali*, s.276.

⁶⁸ SARI, Mevlüt, *Arapça-Türkçe Lûgat, el- Mevârid*, İstanbul, Bahar Yayınları, 1984, s. 1655.

⁶⁹ ZİHNİ EFENDİ, *Ni’met-i İslâm*, s.640.

⁷⁰ BUHÂRÎ, “Savm”, 48; MÜSLİM, “Siyam”, 11, (61/1105).

⁷¹ BİLMEN, *İslam İlmihali*, s.278; ERDOĞAN, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, s.96.

⁷² BUHÂRÎ, “Savm”, 56; MÜSLİM, “Siyam”, 187/1159 (35); NESÂÎ, “Siyam”, 76,(2377); İBN MÂCE, “Siyam”, 28, (1705).

⁷³ ZİHNİ EFENDİ, *Ni’met-i İslâm*, s.630; ZUHAYLÎ, *el-Fıkhu’l-İslamî*, III, s.1.

⁷⁴ ŞİRBİNİ, *Muğni’l-Muhtâc*, II, s.146; İBN RÜŞD, *Bidayetü’l-Müçtehid*, II, s.61.

VI. ORUÇ TUTMANIN ŞARTLARI

A.Farz olan Orucun Şartları

Hanefilere göre; kişinin müslüman olması⁷⁵, akli dengesinin yerinde olması⁷⁶, buluğa girmiş olması⁷⁷ ve müslümanların güven içinde yaşamadıkları bir yerde iseler, ramazan ayının girmiş olduğunu bilmeleri ya da islam ülkelerine göç etmeleri⁷⁸ farz olan orucu tutmanın şartlarındandır.

Şâfiîlere göre; kişinin iman etmiş olması, buluğ çağına girmiş olması, akli dengesinin yerinde olması (bilinçli olarak, mesela sarhoş olmak gibi, akli dengesini kaybedip oruç tutmayan kimse bu orucun kazasını tutmak zorundadır. Akli dengeyi kasıtlı olarak kaybetmeyen kişiye orucun kazası gerekmez.), oruç tutmaya muktedir olması(örneğin ağır hasta olup gücü yetmeyen kimselere oruç farz değildir),⁷⁹ yolcu olmaması ve sağlıklı bir birey olması oruç tutmanın şartlarındandır.

Mâlikîlere göre; kişinin müslüman olması⁸⁰, buluğ çağına girmiş olması⁸¹, akli dengesinin yerinde olması(baygın ve deli olan kimselere oruç farz değildir. Deli olan kimse iyileştiği zaman tutamadığı günleri kaza etmesi farzdır. Baygın olan kimse de tutmadığı orucu kaza eder. Sarhoş olan kimse de kendine geldiği vakit günün geri kalanında oruç tutmak zorundadır.)⁸², hasta olmamak⁸³ ve yolcu olmamak(mukim olmak) oruç tutmanın şartlarındandır.⁸⁴

Hanbelîlere göre; kişinin iman etmiş olması, buluğ çağına girmiş olması, oruç tutmaya muktedir olması oruç tutmanın şartlarındandır.⁸⁵

⁷⁵ ALEMĞİR MUHAMMED, *el-Fetâvâ'l-Hindiyîye*, I, s.195; BİLMEN, *Dini Bilgiler*, s.145; ZİHNİ EFENDİ, *Ni'met-i İslâm*, s.630.

⁷⁶ ALEMĞİR MUHAMMED, *el-Fetâvâ'l-Hindiyîye*, I, 195; ZİHNİ EFENDİ, *Ni'met-i İslâm*, s.630.

⁷⁷ ZİHNİ EFENDİ, *Ni'met-i İslâm*, s.630; ALEMĞİR MUHAMMED, *el-Fetâvâ'l-Hindiyîye*, I, s.195; BİLMEN, *Dini Bilgiler*, s.14; CEZİRİ, Abdurrahman b. Muhammed İvaz, *el-Fıkhu'l-Ala'l-Mezâhibi'l-Erba*, Daru'l Kütübü'l İlmiye, 3. Baskı, Beyrut, 2003, I, s.496.

⁷⁸ İBN ABİDİN, Muhammed b. Emin b. Ömer b. Abdulaziz Âbidîn, *Reddu'l-Muhtâr Âla'd- Dûri'l Muhtar*, Dâru'l-Fikr, 2. Baskı, Beyrut, 1992, II, s.371.

⁷⁹ CEZİRİ, *Mezâhibi'l-Erba*, I, s.494-195; ŞİRBİNİ, *Muğni'l-Muhtâc*, II, s.168.

⁸⁰ CEZİRİ, *Mezâhibi'l-Erba*, I, s.496; Zuhaylî, *el-Fıkhu'l- İslâmî ve Edilletuhu*, III, s.59.

⁸¹ CEZİRİ, *Mezâhibi'l-Erba*, I, s.496.

⁸² ZUHAYLÎ, *el-Fıkhu'l- İslâmî*, III, s.59; HATTAB, *Mevâhibu'l-Celîl*, II, s.422.

⁸³ CEZİRİ, *Mezâhibi'l-Erba*, I, s.496.

⁸⁴ ZUHAYLÎ, *el-Fıkhu'l- İslâmî*, III, s.59; HATTAB, *Mevâhibu'l Celîl*, II, s.420-421.

⁸⁵ BEHÜTİ, *Keşşâfu'l-Gınâ*, II, s.308.

B.Orucu Eda Etmenin Şartları

Hanefilere göre kişinin sağlıklı olması (hasta olanlar tutamayıp sonradan kaza ederler ya da hasta olmalarına oruçlarını tutarlar ki bu tuttıkları oruç da sahih bir oruçtur), yolcu olmaması(mukim halinde olmak) orucu eda etmenin şartlarıdır.⁸⁶

C. Oruç Tutmanın Sıhhat Şartları

Hanefilere göre kişinin oruca niyet etmesi (nezir orucu ve nafil orucun geceden niyet etmeyi unutan kişi gündüz de niyet edebilir. Ramazan orucunun kazası, günü belli olamayan adak orucu ve kefareti için tutulacak olan oruca geceden niyet etmek şarttır aksi takdirde oruç kabul olmaz) ve hayız ve nifas hallerinden hali olması(bu halde bulunan kadınların oruç tutmaları caiz değildir, bu oruçların kazası farzdır) oruç tutmanın sıhhat şartlarındandır.⁸⁷

Şâfi mezhebine göre; kişinin iman etmiş olması, gün boyu akli dengesinin yerinde olması ve buluş çağına ermiş olması, hayız ve nifastan hali olması oruç tutmanın sıhhat şartlarındandır. Farz olan oruçların niyetini geceden yapmak şarttır. Nafil oruçlarda ise kişi istediği zaman niyet edebilir lakin geceden niyet etmek orucu daha sahih kılar.⁸⁸

Mâlikîlere göre; kişinin vakti doğru seçmesi (mesela bayram günlerinde tutulan oruç sahih değildir), niyet etmesi(niyetin sabah vaktinde ya da geceden yapılması lazım gelir), hayız ve nifastan hali olması oruç tutmanın sıhhat şartlarındandır.⁸⁹

Hanbelîlere göre, kişinin niyet etmesi (geceden niyet etmek gerekir. Nafil oruçlara gündüz de niyet edilebilir.), hayız ve nifastan hali olması oruç tutmanın sıhhat şartlarındandır.⁹⁰

VII. ORUCUN BİREY VE TOPLUMA FAYDALARI

Orucun birçok faydası vardır. Bunlardan bir kısmı şunlardır;

1- İradeyi güçlendirir, dayanma gücümüzü artırır.

⁸⁶ ALEMĞİR MUHAMMED, *el-Fetâvâ'l-Hindiyye*, I, s.195; CEZİRÎ, *Mezâhibi'l-Erba*, I, s.496; İbn ÂBİDÎN, *Reddü'l-Muhtâr*, II, s.372; ZUHAYLÎ, *el-Fıkhu'l-İslâmî*, III, s.48.

⁸⁷ MEVSİLÎ, *el-İhtiyâr*, I, s.187; BİLMEN, *Dini Bilgiler*, s.145; ZİHNÎ EFENDÎ, *Ni'met-i İslâm*, s.630.

⁸⁸ CEZİRÎ, *Mezâhibi'l-Erba*, I, s.495; BURHANUDDİN, *el-Hidâye*, I, s.144.

⁸⁹ ZUHAYLÎ, *el-Fıkhu'l-İslâmî*, III, s.59.; HATTAB, *Mevâhibu'l-Celîl*, II, s.378-421.

⁹⁰ İBN KUDÂME, *el-Muğnî*, III, s.109-110-151-152.

2- Nefsi terbiye eder ve nefsin disiplinli olmasını sağlar.

3-Zorluklara ve açlığa insanı alıştıırır.

4- Fakirlerin ve muhtaçların hallerini hatırlamamızı sağlar ve onlarla ilgilenmemiz için bize fırsat sunar.

5- Hayatın amacının sadece yeme- içme olmadığını insana hatırlatır.⁹¹

VII. ORUCUN TARİHİ

Oruç, Hz. Âdemin yeryüzüne indirilişinden beri var olan bir ibadet şeklidir. Kur'an Kerimde Allah(c.c); "Ey iman edenler! Oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı. Umulurki sakınırsınız."⁹² Buyurmuştur.

Ayette geçen "sizden öncekiler" kelimesi, ilk insan Hz. Âdem'den itibaren tüm insanları kapsar. İnsanların yeryüzünde var olduğu günden beri din olgusu vardır ve bunlara binaen şekli ve amacı farklı olsa bile oruç ibadeti de var olagelmektedir.⁹³ Oruç Hinduizm, Maniheizm, Budizm gibi beşeri dinlerde; Yahudilik ve Hristiyanlık gibi vahye dayanan dinlerde de farklı şekillerde görülmektedir.⁹⁴

⁹¹ YILDIRIM, Celal, *Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri*, 1. Baskı, Konya, Uysal Kitapevi, 1992, III, s. 500.

⁹² Bakara 2/183.

⁹³ ALTUNTAŞ, KARAGÖZ, *Oruç İlmihali*, s. 41.

⁹⁴ KAHRAMAN, Ahmet; "Eski Dinlerde ve İslam'da Oruç", Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi, X, 1971, s.318; ALTUNTAŞ, KARAGÖZ, *Oruç İlmihali*, s.43-44.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜTÜBÜ SİTTE'DE YER ALAN ORUÇLU KİŞİ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN SENEDLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

I. ORUCUN FAZİLETİ İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN SENEDELERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde Kütüb-i Sitte de yer alan oruçlunun fazileti hakkında gelen rivayetleri isnadları ve ravileri açısından değerlendireceğiz. Kütüb-i sitte'de kronolojik olarak rivayetin metninin ilk kaynağı esas alınarak yer verdikten sonra tahrir edenlerin isnadlarını topluca zikredeceğiz. Rivayetin isnadı ve ravileri hakkında tenkit varsa zikredilecek, sika raviler konusundaki tespitlerimiz dipnotta verilecektir. İsnad'da raviye işaret eden kaynaklara atıfla sadece sika olduklarını zikretmekle iktifa edeceğiz. Tahrir eden ilk müellifin metni ile iktifa ederek rivayet tariklerinde metin tahlil ve değerlendirmesini üçüncü bölümde ele alacağız. Bu şekildeki değerlendirmeyi tüm rivayetlerimizde uygulayacağız.

Bu rivayeti Buhâri, Müslim, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce tahrir etmiştir. Rivayetin metnini Buhârî aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir:

(الصِّيَامُ جُنَّةٌ فَلَا يَرْفُتُ وَلَا يَجْهَلُ وَإِنْ أَمْرُ قَاتِلِهِ أَوْ شَاتِمِهِ فَلْيُقِلْ إِيَّي صَائِمٌ مَرَّتَيْنِ .. وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَخُلُوفٌ فَمِ الصَّائِمِ أَطْيَبُ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى مِنْ رِيحِ الْمَسْكِ .. يَتْرُكُ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ وَشَهْوَتَهُ مِنْ أَجْلِي ، الصِّيَامُ لِي وَأَنَا أَجْزِي بِهِ وَالْحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا)

“Oruç kalkandır. Oruçlu kötü söz söylemesin ve kavga etmesin. Şayet biri kendisine söver ya da kavga ederse iki kere “ben oruçluyum” desin Nefsim elinde bulunan Allah’a yemin ederim ki oruçlunun ağız kokusu Allah(c.c) katında misk kokusundan daha güzeldir. Oruçlu kişi yemesini içmesini, cinsel arzusunu benim rızam için terk eder. Oruç benim içindir, Her iyiliğin karşılığı on misli sevap olduğu halde orucun mükâfatını ben vereceğim.”⁹⁵

Buhârî, Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce rivayeti aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir:

⁹⁵BUHÂRÎ, “Savm”, 2, BUHÂRÎ, *Sahh-i Buhârî Ve Tercemesi*, trc. Muhmmmed Sofuoğlu, Ötüken Neşriyat yay.:İstanbul, 1987, IV, “Savm”, 2, s.1769.

1. Buhârî, Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb Ka'nebi el-Harisi, Ebû Abdurrahman el-Medenî el Basri(ö.222/836) ⁹⁶, Mâlik b. Enes Ebû Abdullah Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebi Amr b. el-Haris b. Gayman(ö.178/794) ⁹⁷, Abdullah b. Zekvan Ebû'z Zinad (ö.140/757),⁹⁸ Sabit b. Âyad el-Ahnef el-A'rac el- Kureşi el-A'devi(ö.117/735),⁹⁹Ebû Hureyre(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)¹⁰⁰.
2. Müslim, Harmele b. Yahyâ b. Abdillâh et-Tüçîbî (ö.243/858) ¹⁰¹, Ahmet b. Abdurrahman b. Vehb el-Misri, Ebû Ubeydullah(ö.197/813),¹⁰² Yunus b. Yezid b. Ebi'n Nicad Müşkan el-Eyli (ö.159/776)¹⁰³, Tarık b. Şihab b. Abdi Şemse. Seleme el Beceli el-

⁹⁶ Sika ve rivayetleri hüccettir. bkz. İBN HİBBAN, Muhammed b. Hibban, *el-İhsan Fi Takribi Sahih-i İbn Hibban*, Tah.:Şuayb el-Arnâvud, Müessesetü'r-Risale, 1. Baskı, Beyrut, 1988, IV, s.14; ZEHEBÎ, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân b. Kaymaz ez-Zehbî et-Türkmânî el-Fârîkî ed-Dimaşkî, *Târîhu'l-İslâm ve Veşeyâtü'l-meşâhîr ve'l-A'lâm*, Tah.:Doktor Beşar Avad Maaruf, Daru'l Garbu'l İslami, 1. Baskı, yy., 2003, V, s.610; ZİRİKLÎ, Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn b. Mahmûd b. Muhammed b. Ali b. Fâris ez-Ziriklî ed-Dimaşkî, *el-A'lâm*, Daru'l İlm lil-Melayin, 15. Baskı, 2002, IV, s.137.

⁹⁷ Fakihdir. Sika, saduk ve hüccet sahibidir. bkz. İBN HACER, Ebu Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed b. Hacer el-Askalanî, *Tehzibu't-Tehzib*, Matbuetu Dairatu'l Mearifi'n Nizamiyye, Hindistan, 1326, X, s.5.

⁹⁸ İBN MİBRED, Yusuf b. Hasan b. Ahmed b. Ahmed b. İbn Abdilhadi, *Bahru'd Dem Fimen Tekellem Fihi'l İmam Ahmed Bi Medh Ev Zem*, Tah.:Doktor Ruhyetu Abdurrahman es-Sevifi, Daru'l Kütübü'l İlmiyye, Beyrut, 1992, I, s.145; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, X, s.17.

⁹⁹ Sika ve hüccet sahibidir. Bûhari O'nun için Ebû Hureyre'nin en sahih hadisleri Ebû Zinad'dan gelenlerdir, demiştir. bkz. ZEHEBÎ, *Mizanü'l İtidal Fi Nakdi'r-Ricâl*, tah.:Ali Muhammed el-Bûcavi, Dâru'l Ma'rifeti li'tTiba'eti Ve'n-Neşr, 1. Baskı, Beyrut, 1963, II, s.418.

¹⁰⁰ Sika'dır. Bûhari, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî O'ndan rivayette bulunmuşlardır. İbn Hacer O'nun için sika demiştir. bkz. NÜRÎ, Ebu'l Mûâtî, İYAD, Ahmed Abdurrezak, HALİL, Mahmud Muhammed, *Mevsuatü Akvali'l İmam Ahmed b. Hanbel Fi Ricali'l Hadis Ve İllelihi*, Alimu'l Kütüb, yy., 1997, I, s.177; ALAUDDİN, Muğultay b. Kılıç b. Abdullah Ebu Abdullah, *İkmali Tehzibi'l Kemal Fi Esmâi'r- Rical*, Tah.:Ebu Abdurrahman Adil b. Muhammed, Ebu Muhammed Üsâme b. İbrahim, el-Faruku'l Hadise li't- Tibaati ve'n Neşr, 1. Baskı, yy., 2001, III, s.82.

¹⁰¹ BUHÂRÎ, "Savm", 2.

¹⁰² Bazı muhaddisler rivayetleri tenkit edilmiş dese de sika'dır. bkz. MİZZÎ, Yusuf b. Abdurrahman b. Yusuf Ebu'l Haccac Cemaluddin İbnu'z Zeki Ebu Muhammed el-Kazai, *Tehzibu'l-Kemal Fi Esmâi'r-Rical*, Tah.: Beşar Avad Mâruf, Müessesetü'r -Risale, 1. Baskı, Beyrut, 1980, I, s.1174; AKYÜZ, Vecdi, "Harmele bin Yahya", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*(İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.), XXVI, s.232.

¹⁰³ Saduk ve Sika'dır. Bkz. MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal*, I, s.387; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, I, s.54.

¹⁰⁴ Sika'dır. Sika olduğu konusu müttetikün aleyh'tir. Bkz. İCLÎ, Ebu'l Hasan Ahmed b. Abdullah b. Salih el-Kûfi, *Tarihu's-Sikat*, Daru'l Baz, 1. Baskı, 1984, I, s.488 ; ZEHEBÎ, *Siyeru A'lamin Nübela*, Tah.:Mustafa Abulkadir Ata, Müessesetü'r -Risale, 3. Baskı, Beyrut, 1985, VI, s.297 ; SİCİSTANÎ, Ebû Dâvûd Süleyman b. el-Eşâs b. İshak b. Beşir b. Şedad b. Amr el-Ezdevi, *Sûalatü Ebi Ubeydullah el-Âcari Eba Davud es-Sicistani fi'l-Cerh ve't-Ta'dil*, Tah.:Muhammed Ali KÂsım, ,İmadetü'l Bahsü'l İlmi bi'l Camiati'l İslamiyye, 1. Baskı, Medine, 1893, I, s.266 ; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.257.

Ahmesi(ö.124/742)¹⁰⁴, Said b. Müseyyeb b. Hazn b. Amr b. İmran el-Kureşî el-Mahzumi Ebû Muhammed el-Medini (ö.90/709)¹⁰⁵, Ebû Hureyre(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)¹⁰⁶.

3. Müslim, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebî(ö.222/836), Kuteybe b. Saîd, el-Muğire el-Hazimî, Ebu'z-Zinâd, el-A'rec, Ebû Hureyre(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)¹⁰⁷.
4. Müslim, Muhammed b. Râfi' b. Ebi Zeyd (ö.245/859)¹⁰⁸, Abdurrezak b. Hamam b. Nafi el-Humeyri (ö.211/826)¹⁰⁹, Abdülmelik b. Abdulaziz b. Cüreyç el-Kureşî el-Emevî(ö.150/767)¹¹⁰, Salim b. Nûh b. Ebi A'tâ el-Basri, Ebû Said el-A'târ (ö.?)¹¹¹, Ebi Salih Zakvan b. Abdillâh et-Teymi es-Semman(ö.101/720)¹¹², Ebû Hureyre(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)¹¹³.
5. Tirmizî, İmrân b. Musâ el-Kazzâz, Abdolvâris b. Saîd, Ali b. Zeyd, Said İbnu'l- Müseyyib(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)Tirmizi hadisin

¹⁰⁴ Sika bir ravidir. bkz. MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal*, XIII, s.341.

¹⁰⁵ Tabiinin büyüklerinden dir. BUHÂRÎ, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce O'ndan rivayette bulunmuşlardır. Sika, fakih, ilim ve amelin başıdır. Bkz. MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal*, XXIII, s.506; MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal*, XII, s.105.

¹⁰⁶ MÜSLİM, "Sıyam", 1551, 161.

¹⁰⁷ MÜSLİM, "Sıyam", 1551, 162.

¹⁰⁸ Hafız ve hüccettir. Zahit ve sika bir muhaddistir. BUHÂRÎ, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve Tirmizî O'ndan rivayette bulunmuşlardır. Bkz. MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal*, XII, s.105; ZEHEBÎ, *Siyer*, XII, s.214.

¹⁰⁹ Sika'dır. *Camiu'l Kebir*'i vardır. ZEHEBÎ O'nun için bir ilim hazinesi demiştir. Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizî ve İbn Mâce O'ndan rivatte bulunmuşlardır. Hadis hafızlarındandır. 1017 civarında hadis ezberlemiştir. Bkz. MÜSTEVFÎ, el-Mübarek b. Ahmed b. el-Mübarek b. Mevhub el-Lahmi el-İrbilî, *Tarihu'l İrbil*, Tah.:Sami b. Seyyid Hamas es-Sikar,Daru'r Reşid, Irak,1980, II, s.136 ; ZİRİKLÎ, *el-A'lâm*, III, s.353.

¹¹⁰ Sika, fakih ve fazilet sahibidir Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî, Tirmizî ve İbn Mâce O'ndan rivatte bulunmuşlardır. İlmiyle, adalet ve zabt sahibi olarak bilinir.bkz. MECDÜDDİN, Mecdûdin Ebû Sâdat'ül Mübarek b. Muhammed İbn Abdülkerim eş-Şeybani el-Cezeri İbn'ul Esir,*Cami 'ul Üsûl Fi Ahadis'i'r Rasûl*, Tah.: Abdülkadir Arnavut, Mektebetüdaru'l beyan, 1. Baskı, yy., 1969, I, s.41; SİRACÜDDİN , İbn Mülakkin Siracüddin Ebu Hafs Ömer b. Ali el-Mısri, *el-Bedr'ül Münir fi Tahriri 'l Ahadis Ve Âsâri 'l Vakiati'ş Şerhi'l Kebir*,Tah.:Mustafa Ebu'l Gayt, Abdullah b. Süleyman,Yasir b. Kemal, Daru'l Hicre, 1. Baskı, Riyad, 2004, VII, s.558 ; DÜHÂYL, Yusuf b. Muhammed ed-Dûhâyl en-Necdî, *Suâlatü't Tirmizi Li Bûhari Havle Ahadis Fi Camii 't Tirmizi*, İmadetü'l Bahsü'l İlmi bi'l Camiati'l İslamiyye,1. Baskı, Medine, 2003, I, s.530.

¹¹¹ Saduk ve sika'dır. Buhârî, Müslim, Tirmizî ve Nesâî O'ndan rivatte bulunmuşlardır. Darekutni O'nun için leyse bi'l kavi demiştir. bkz. SİCİSTANÎ, *Sualatü Ebî Ubeydullah*, I, s.335; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzî*, III, s.443.

¹¹² Hadis hâfızı, kadı ve hüccettir. Sa'd b. Ebû Vakkas, Âişe, EbûHüreyre, Abdullah b. Abbâs, Ebû Saîd el-Hüdrî, Abdullah b. Ömer gibi sahâbilerden hadis öğrendi. Ebû Hüreyre'ye daha çok talebelik etmesi sebebiyle O'ndan hadis rivayet edenlerin doğru mu yalan mı söylediklerini iyi bilirdi. Medine'nin ileri gelen âlimlerinden biri olan ve rivayetlerine Kütüb-i Sitte'de yer verilen Ebû Sâlih'i Ahmed b. Hanbel, Yahyâ b. Maîn, Ebûzer ve Ebû Hâtim gibi hadis otoriteleri sika olarak değerlendirmişlerdir. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, V, s.36- 38; SAKALLI, Talat, *"EBÛ SÂLİH es-SEMMÂN"*, *DİA*, X, s.226.

¹¹³ MÜSLİM, "Sıyam", 1551, 163.

farklı vecihlerine işaretle bu tarikinin garib sahih olduğunu bildirmektedir.¹¹⁴

6. Nesâî, Hilâl b. Alâî, Babası Alâî, Abdullah b. Zeyd, Amr b. Abdullah Ebû İshak es-Sabii(ö.127/745)¹¹⁵, Abdullah b. Haris b. Nevfel b. Abdulmuttalib el-Haşimi (ö.79/698)¹¹⁶, Hz. Ali b. Ebî Tâlib (r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)¹¹⁷.
7. Nesâî, Muhammed b. Beşşar b. Osman Ebû Bekr el-Âbdi el-Basri (ö.252/866)¹¹⁸, Gundar Muhammed b.Ca'fer (ö.193/809)¹¹⁹, Şu'be b. el-Haccac b. el-Vered (ö.160/777)¹²⁰, İshâk, Ebû Ahvas Avf b. Mâlik b. Nadla el-Cûşemi el-Kûfi (ö.90/709)¹²¹, Abdullah(r.a).¹²²
8. Nesâî, Ali b. Harb b. Muhammed b. Ali b. Gavdabe(ö.265/879)¹²³, Muhammed b. Fudayl, Ebû Sinan Dirar b. Mürre eş-Şeybânî (ö.32/653)¹²⁴, Ebî Sâlih, Ebî Saîd(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)¹²⁵.

¹¹⁴TİRMİZİ, Ebu İsa Muhammed b. İsa b. Sevre, *Sünen-i Tirmizi*, Tah. Beşşar Avad Ma'ruf, Daru'l Garbi'l İslami, Beyrut, 1998, "Savm" 55.

¹¹⁵ Hafız ve sika olmakla birlikte tedlis yapmakla ve vefatından önce ihtiyarlık sebebiyle ihtilat etmekle tenkit edilmiştir. Bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, XVII, s.79; ZEHEBÎ, *Tezkiretü'l- Hüfâz*, Darü'l Kütübü'l İlmiye, 1. Baskı, Beyrut, 1998, I, s.86; ZEHEBÎ, *Siyer*, VII, s.254.

¹¹⁶ Sika'dır ve sika olduğu müttetikün aleyh'tir. Medine'nin fakiherindendir. bkz. İBN HİBBAN, İBN HİBBAN, *es-Sikat*, Tah.:Doktor Muhammed Abdu'l Muayyd Han, Dairetü'l Mearifi'l Osmaniyye ,1. Baskı, Haydarabad/Hindistan,1973, V, s.9 ; İCLÎ , *Tarihu's-Sikat* ,I, s.253.

¹¹⁷ NESÂİ, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali, *el-Mucteba Mine's-Sünen= es-Süneni's Sugra li'n-Nesâî*, Tah.: Abdulfettah Ebû Gadde, Mektebü'l Metbuatü'l İslamiyye, 3. Baskı, Halep, 1986, "Sıyam", 41, (2211).

¹¹⁸ Sika ve hafızdır.Ebû Hatim O'nun için saduk demiştir.bkz. NİSÂBÜRÎ, Müslim b. Haccac Ebû'l Hasan el-Kuşayri, *el-Kûna ve'l-Esma*, Tah.:Abdurrahim Muhammed Ahmed el-Kaşkari, İmadetü'l Bahsi'l İlmi bi'l Camiati'l İslamiyye, 1. Baskı, Medine, 1984, I, s.134; MİZZÎ, *Tehzibi 'l Kemal*, XXIV, s.511; ZEHEBÎ, *Siyer*, IX, s.508.

¹¹⁹ Sika, sebt ve hüccet sahibidir. *el-A'lâm* kitabının hafızlarından biridir. bkz. BUHÂRÎ, *et-Tarihu'l Evsât*, Tah.:Mahmud İbrahim Zaid, Mektebetu Daru't Turas, 1. Baskı, Halep, 1977, II, s.273 ; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.1188.

¹²⁰ Sika, hafız ve mutkin'dir. Sevri, hadis konusunda O'nun emiril müminin olduğunu söylemiştir.bkz. NİSÂBÜRÎ, *el-Kûna*, I, s.35; İBN HACER, *Takribu't- Tehzib*, Tah.: Muhammed A'vame,Daru'r Reşid, Suriye, 1986, I, s.286; SAFİYUDDİN,Ahmed b. Abdullah b. Ebi'l Hayr b. Abdu'l Alim el-Hazreci, *Hülasatü Tehzibi Tehzibi'l-Kemal Fi Esmâ'r Rical*, Tah.:Abdulfettah Ebu Gadde, Mektebetü'l Metbu'atu'l-İslamiyye-Daru'l Beşair, 5. Baskı, Beyrut,1416, I, s.443.

¹²¹ Sika'dır. Bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, II, s.1019.

¹²² NESÂİ, "Sıyam", 41, (2212).

¹²³ Sika ve saduk'tur. bkz. BAĞDADÎ, Ebubekr Ahmed b. Ali b. Sabit b. Ahmed b. Mehdi el-Hatip, *Tarih'u Bağdat*, Tah.: Doktor Beşşar Avad Mâruf, Daru'l Garbi'l İslami, 1. Baskı, Beyrut, 2002, XIII, s.363 ; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam* ,VI, s.371.

¹²⁴ Sika ve sebt'tir. bkz. İBN SA'D, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Muni, *et-Tabakatü'l-Kûbra*, Tah. : Ziyad Muhammed Mansur, Mektebetü'l Ülûm Ve'l Hikem, 3. Baskı, Medine,1408, VI, s.329 ; HANBEL, Ahmed b. Muhammed, *Mevsuatü Akvali 'l İmam Ahmed b. Hanbel fi Ricali'l Hadis Ve İllelihi*, Düz.:es-Seyyid Ebû'l Mu'ati en-Nûri, Ahmed Abdurrezak İyed, Mahmud Muhammed Halil, Alimu'l Kütüb , yy:, 1997, II, s.185 ; NİSÂBÜRÎ, *el-Kûna*, I, s.402.

¹²⁵ NESÂİ, "Sıyam", 42, (2213)

9. Nesâî, Suleyman b. Davud b. Hammad b. Sa'd el-Mihri (ö.253/867)¹²⁶, İbn Vehb, Amr, El-Munzir b. Ubeyd el-Medîni (ö.130/748)¹²⁷, Ebû Salih es-Semmân, Ebû Hureyre(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)¹²⁸.
10. Nesâî, İshak b. İbrahim b. Raheviye Ebû Yâkub el-Hanzali el-Merûzi (Ö.238/852)¹²⁹, Cerir b. Abdulhamid ez-Zabi el-Kûfi (ö.188/804)¹³⁰, A'meş Ebû Muhammed Süleyman b. Mihran el-Esedi (Ö.148/765)¹³¹, Ebû Salih ez-Zeyyât, Ebû Hureyre(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)¹³².
11. Nesâî, İbrahim b. Hasan b. Haysem el-Hasami (ö.260/874)¹³³, Haccac b. Muhammed Ebû Muhammed el-Massisi el-Avar (ö.206/821)¹³⁴, İbn Cüreyc, Ata, Ebû Salih ez-Zeyyât, Ebû Hureyre(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)¹³⁵.
12. Nesâî, Muhammed b. Hatim, Suveyd b. Nasr b. Suveyd el-Meruzi et-Tusani (ö.240/854)¹³⁶, Abdullah b. Mübarek Ebû Abdurrahman el-

¹²⁶ Mâlikî mezhebinde fakîh'tir ve zahid bir adamdır. Nesâî O'nun için sika demiştir. bkz. İBN HİBBAN, *es-Sikat*, VIII, s.279 ; ZEHEBÎ, *Ma'rifetü'l-Kurrai'l Kibar Âla't-Tabakat Ve'l Âsâr*, Daru'l Kutübü'l İlmiyye, 1.Baskı, yy., 1997, I, s.108 ; ÂYNÎ, Ebu Muhammed Mahmud b. Ahmed b. Musa b. Ahmed b. Hüseyin Bedreddin, *Megani'l-Âhyar Fi Şerhi Âsâmi Ricali Meâni 'l-Âsâr*, tah.: Muhammed Hasan Muhammed Hasan İsmail, Daru'l Kütübü'l İlmiyye, 1.Baskı, Beyrut, 2006, I, s.437.

¹²⁷ Sika ve saduk'tur. bkz. İBN KESİR, Ebu'l Fedai İsmail b. Ömer, *et-Tekmil Fi'l Cerh ve't-Ta'dil Ve Ma'rifeti's Sikati Ve'd- Dûafai ve'l Mecahili*, Tah. Şadi b. Muhammed b. Salim Ai Numan, Merkezin-Numan lil- Buhus Ve'd- Dirasati'l İslamiyye ve Tahkiki't Turasi ve't-Tercüme, 1. Baskı, Yemen, 2011, I, s.185; SAFİYUDDİN, *Hülasatü Tehzibi Tehzibi'l-Kemal*, I, s.387; MARUF, Doktor Beşar Avad; ARNAVUT, Şuayb, *Tahriru Takribi't-Tehzib Li'l-Hûfazi Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalani*, Müessesetü'r Risaleti Li't-Tibiâti ve'n -Neşr ve't-Tevzi, 1. Baskı, Beyrut, 1997, III, s.417.

¹²⁸ NESÂÎ, "Sıyam", 42, (2214).

¹²⁹ Fıkıh, ilim, hıfz ve görüş yönünden zamanın ileri gelenlerinden idi. Hadis, fıkıh, hıfz, sıdk ve zühdü vasıflarını kendisinde toplamış idi. Sika'dır. bkz. TÛCİBÎ, Ebû Velid Suleyman b. Halef b. Sa'd b. Eyub b. Varis el-Kurtubi et-Tucibi, *et-Ta'dil ve't-Tacrih (Limen Harece Lehu'l -Buhârî fi'l Camii 's-Sahih)*, Tah. Ebû Lübabe Hüseyin, Daru'l Livai li'n -Neşr Ve't Tevzi, 1. Baskı, yy., ts., I, s.309 ; MENCUYE, Ahmed b. Ali b. Muhammed b. İbrahim Ebû Bekr, *Ricalü Sahih-i Müslim*, Tah.: Abdullah el-Leysi, Daru'l Ma'rife, 1. Baskı, Beyrut, 1407, I, s.48 ; BAĞDADÎ, *Tarih'u Bağdat*, VII, s.362.

¹³⁰ Sika'dır ve sika olduğu müttelikün aleyh'tir. Kütüb-i Sitte müellifler O'ndan rivayette bulunmuşlardır. bkz. İCLÎ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.96; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.820.

¹³¹ Sika bir ravidir. İmam ve şeyhu'l İslamdır. Kıraat ve hadis imamıdır. İslam'ın nişanesidir. bkz. ZEHEBÎ, *Tezkiretü'l- Hüfâz*, I, s.116; ZEHEBÎ, *Siyer*, VI, s.226.

¹³² NESÂÎ, "Sıyam", 42, (2215).

¹³³ Sika ve saduktur. bkz. İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, I, s.114; EBÛ HATİM, Ebu Muhammed Abdurrahman b. Muhammed b. İdris el-Hanzali, *el-Cerh ve' t- Ta'dil*, Daru İhyai't Turasu'l Ârâbi, 1. Baskı, Beyrut, 1952, II, s.93; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, VI, s.40.

¹³⁴ Hüccet sahibi, hafız ve imamdır. İbn Medîni ve Nesâî O'nun için sika demişlerdir. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, IX, s.447; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, II, s.205.

¹³⁵ NESÂÎ, "Sıyam", 42, (2216).

¹³⁶ Mutkin'dir. İbn Hibban O'nu *Sikat* eserinde zikretmiştir. Darekutni O'nun için sika, demiştir. bkz. İBN HİBBAN, *es-Sikat*, VIII, s.295; ALAUDDİN, *İkmali Tehzibi'l- Kemal*, VI, s.173; MÜSLİMÎ, Muhammed Mehdi, ABDURRAHMAN, Eşref Mansur, MAHMUD, Asam Abdulhadi, AYID, Ahmed

Hanzali el-Meruzi (ö.181/797)¹³⁷, İbn Cüreyc, Ata b. Rabah –kıraaten-, Ata, ez-Zeyyat'ın Ebû Hureyre'den duyduğunu bana haber verdi, Ebû Hureyre(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)¹³⁸.

13. Nesâî, Râbi b. Süleyman b. Davud el-Ceyzi el-Ezdi (ö.256/870)¹³⁹, İbn Vehb. Yûnus, İbn Şihâb, Saîd b. Müseyyeb, Ebû Hureyre(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)¹⁴⁰.

14. Nesâî, Muhammed b. Yezid el-Ademi Ebû Ca'fer el-Haraz (ö.245/859)¹⁴¹, Ma'n b. İsa b. Yahya b. Dinar el-Kazzaz (ö.198/814)¹⁴², Harice b. Süleyman b. Yezid Harice b. Abdullah(ö?)¹⁴³, Yezid b. Roman(ö.130/748)¹⁴⁴, Urve, Aişe (r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)¹⁴⁵.

15. İbn Mace, Ebû Bekr İbn Ebî Şeybe (H) Ebû Muaviye Muhammed b. Hazm ed-Darir el-Kûfi (ö.195/811)¹⁴⁶ (H) Veki' b. el-Cerah Melih b.

Abdurrezak, EZZAMİLİ, Eymen İbrahim, MAHMUD, Muhammed Halil, *Mevsuâtü Akvali Ebi'l Hasani'd- Darekutni Fi Ricali'l-Hadis Ve İllelihi*, Alimu'l Kutüb,1. Baskı, Beyrut, 2001, I, s.310.

¹³⁷ Müslümanların ileri gelenlerindendir. Fakih ve âlim'dir. *Musannef*'leri vardır. Hafızdır. İbn Main O'nun için sika ve sebt demiştir. Nesâî O'nun için Evzaî'den naklendenlerin en sebt olanıdır demiştir. bkz. İBN ÂSÂKİR, Ebu'l Kasım Ali b. el- Hasan, *Tarihu Dimeşk*, Tah.: Amr b. Gurama el-Amri, Daru'l Fikr li't Tibaati ve'n Neşr ve't Tevzi, yy., 1999, XXXII, s.396; MÜSTEVFÎ, *Tarihu'l İrbil*, II, s.147; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.882.

¹³⁸ NESÂÎ, "Sıyam", 42,(2217).

¹³⁹ Sika'dır. Ebû Dâvûd ve Nesâî O'ndan rivayette bulunmuşlardır. Kesiru'l hadis, me'mun ve sika'dır.Bkz. BAĞDADÎ, *el-Muttafik Ve 'l Muftarik*, Tah.: Doktor Muhammed Sadık Aydın el-Hamidi, Daru'l Kadiri li't- Tiba 'ati ve'n Neşrve't Tevzi, 1. Baskı, Dimeşk, 1997, II, s.921; SÂFDÎ, Salahattin Halil b. Eybek b. Abdullah, *el-Vâfi bi 'l Vefeyat*, Tah.: Ahmed Arnavut , Turki Mustafa, Dau İhyai't Turas, Beyrut, 2000, XIV, s.57; İBN KESİR, *Tabakatu's Şafiin*, Tah.:Doktor Ahmed Ömer Haşim, Doktor Muhammed Ziynehüm Muhammed Azb, Mektebetü's Sakafetü'd- Diniyye, yy.,1993, I, s.134; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, III, s.245.

¹⁴⁰ NESÂÎ, "Sıyam", 42, (2218).

¹⁴¹ Sika'dır.Bkz.:ZEHEBÎ,*el-Kâşif fi Ma'rifeti Men Lehu Rivayete Fi'l Kutubi's-Sitte*, Tah.:Muhaammed Avvame Ahmed Muhammed Namru'l Hatip,Daru'l Kibleti Lis'Sakafeti'l islamiyye, 1. Baskı, yy.,1992, II, s.232; İBN MANZUR, Muhammed b. Mükerrrem, *Muhtasari Tarihu Dimeşk li İbn Âsâkir*, Tah.: Abdulhamid Murad, Muhammed Mutti, Daru'l Fikr li't-Tibâative't -Tevzi ve'n- Neşr, 1. Baskı, Dimeşk, 1984, XXIII, s.359; ALAUDDİN, *İkmalî Tehzibi'l- Kemal* , X, s.397 ; İBN HACER, *Takribu't- Tehzib*, IX, s.530.

¹⁴² İmam Mâlik'ten naklendenlerin en sebt olanı ve en sika olanıdır. Hafızdır. Sebt ve imamdır.bkz. KURTUBÎ, Ebu Amr Yusuf b. Abdullah b. Muhammed b. Abdulber, *el-İntikai fi Fedaili's Selaseti'l Eimeti'l Fukahai Mâlik ve's Şafiî ve Ebi Hanife*, Daru'l Kütübü'l İlmiyye, Beyrut, ts., I, s.61 ; ZEHEBÎ, *Siyer*, IX, s.304.

¹⁴³ Saduktur. Evhamı var. Sika ve sebt'tir. bkz. MARUF vd.,*Tahriru Takribi't- Tehzib*, I, s.339; VELLEVIY, Muhammed b. Ali b. Adem, *Şerhu Sünen-i Nesai el-Müsemma (Zahiretü'lÂkabi fi Şerhi'lMucteba)*, Daru'lMiracli'n-Neşr ve't- Tevzi, 1. Baskı, yy., 2003, XXI, s.104.

¹⁴⁴ Ali Zübeyr b. Avam b. Huvaylid'in mevlasıdır. Künyesi Ebû Ruh'tur. Alim ve kesiru'l hadis'tir. Sika'dır. bkz. İBN SA'D, *et-Tabakatü'l- Kübra*, V, s.412; VELLEVIY, *Şerhu Sünen-i Nesai*, XXI, s.104 ; ZEHEBÎ, *el-Kâşif*, II,s.382; EBÛ HATİM, *el-Cerh*, IX, s.260; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, XI, s.325.

¹⁴⁵ NESÂÎ, "Sıyam", 43, (2234).

¹⁴⁶ O'nun sika bir ravi olduğu görüşü müttetikün aleyhtir. İCLÎ, *Tarihu's- Sikat*, I, s.403 ; MÜSLİMİ vd., *Ricalü'l-Hadis* , II, s.570.

Adiy b. Sufyan b. Amr b. Rûvasi(ö.196/812) ¹⁴⁷ , A'meş Ebû Muhammed, Ebû Sâlih, Ebû Hureyre(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v) ¹⁴⁸ .

Rivayet, dört ayrı sahabeden; Ebû Hureyre, Hz. Ali, Hz. Aişe ve Ebî Saîd vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek on dört tarikile merfu; bir tariki de Abdullah'tan mevkuf olarak on beş tarikile nakledilmektedir. Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mace'nin tahrir ettiği rivayetin on dört isnadı muttasıl, Buhârî ve Müslim'in naklettiği tarikler isnadı açısından sahih ve ravileri açısından sika'dır. Ancak Müslim'in ravilerinden Harmele b. Yahyâ b. Abdillâh et-Tücîbî (ö.243/858)'yi bazı muhaddisler zayıf bulurken bazıları da sika kabul etmiştir. Meselâ Ebû Hâtîm, "Onun hadisleri yazılır ancak delil alınmaz"; İbn Adîy, Harmele'nin hadislerini derinlemesine inceledim, fakat onun yüzünden zayıf sayılanı görmedim, demiştir. İbn Maîn, Harmele, İbn Vehb'i en iyi bilen kişidir, demektedir; İbn Hibbân ile Ukaylî de onun güvenilir bir muhaddis olduğunu söylemektedir. İmam Buhârî (Edebi Müfred), Müslim, Ebû Dâvûd, Nesâî ve İbn Mâce kendisinden rivayette bulunmuşlardır. İbn Hacer ve Zehebi ye göre sika bir ravidir. Mizzi ve Ahmet b. Hanbel O'nun için sika demişlerdir. ¹⁴⁹ Nesai'nin ravilerden Ubeydullah b. Amr ¹⁵⁰ , münkerü'l-hadis olmakla itham edilmiştir. Alâî b. Hilal ¹⁵¹ ve Hilal b. Alâî ¹⁵² de zayıf bir ravi olmakla itham edilmiştir. Yine Nesâî'nin ravilerinden Amr b. Abdullah Ebû İshak es-Sabii (ö.127/745) hafız ve sika olmakla birlikte tedlis yapmakla ve vefatından önce ihtiyarlık sebebiyle ihtilat etmekle tenkit edilmiştir. ¹⁵³ Dolayısıyla Nesai'nin rivayetlerinden Nesâî, Hilâl b. Alâî, Ebî, Abdullah b. Zeyd, Ebî İshak Abdullah b. Hâris, Hz. Ali b. Ebî Tâlib (r.a), Hz. Peygamber (s.a.v) tarikiyle gelen bu rivayet isnadı açısından zayıftır.

¹⁴⁷ Sika, hafız, fakih, muhaddis, müfessir ve sûfidir. bkz. İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, XI, s.123; ZEHEBÎ, *Siyer*, XXI, s.30; SİCİSTANÎ, *Sualatü Ebî Ubeydullah*, I, s.99; ABDULGÂNÎ, Ömer b. Rıza b. Muhammed Ragıb, *Mu'cemü'l Müellifin*, Mektebetü'l Müsenna, Beyrut, thy, XIII, s.166; ZEHEBÎ, *Siyer*, IX, s. 146-149-152.

¹⁴⁸ İBN MÂCE, "Sıyam",1.

¹⁴⁹ MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal*, I, s.1174; AKYÜZ, Vecdi, "Harmele bin Yahya", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*(İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.), XXVI, s.232.

¹⁵⁰ İBN HACER, *Takribu't- Tehzib*, I, s.373; İBN SA'D, *et-Tabakatü 'l- Kûbra*, I, s.265; İCLÎ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.319; TÛCİBÎ, Ebû Velid Suleyman b. Halef b. Sa'd b. Eyub b. Varis el-Kurtubi et-Tucibi, *et-Ta'dil ve't-Tacrih (Limen Harece Lehu'l -Buhârî fi'l Camii 's-Sahih)*, Tah. Ebû Lübabe Hüseyin, Daru'l Livai li'n -Neşr Ve't Tevzi, I. Baskı, yy., ts., II, s.892.

¹⁵¹ ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam* , V, s.417 ; MARUF vd., *Tahriru Takribi't-Tehzib*, III, s.132.

¹⁵² VELLEVIY, *Şerhu Sünen-i Nesai*, XIV, s.197; ALAUDDİN, *İkmali Tehzibi'l-Kemal*, XII, s.179.

¹⁵³ ZEHEBÎ, *Tezkiretü'l- Hüfâz*, I, s.86; ZEHEBÎ, *Siyer*, VII, s.254; ZEHEBÎ, *Siyer*, XVII, s.79.

Sonuç olarak rivayet biri mevkuf diğeri ravileri açısından tenkide uğrayan iki tariki dışında on üç tarikle muttasıl isnatlarla ve sika ravilerden nakledildiği ve isnadı açısından sahih olduğu görülmektedir.

II. ORUCUN KİŞİYİ SAVAŞIN TEHLİKELERİNDEN KORUYAN BİR KALKAN OLMASI İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu rivayeti Nesâî rivayet etmiştir. Rivayetin metnini Nesâî aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir:

(أَنَّ مُطَرِّفًا، رَجُلًا مِنْ بَنِي عَامِرِ بْنِ صَعَصَعَةَ، حَدَّثَهُ أَنَّ عُثْمَانَ بْنَ أَبِي الْعَاصِ، دَعَا لَهُ بَلَيْنَ لَيْسَوِيَّةٍ، فَقَالَ مُطَرِّفٌ: إِنِّي صَائِمٌ، فَقَالَ عُثْمَانُ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: الصَّيَّامُ جُنَّةٌ كَجُنَّةِ أَحَدِكُمْ مِنَ الْقِتَالِ)

Amir b. Sâsâ kabilesinden Mutarrif isimli bir adamın haber verdiğine göre, Osman b. Ebû Âs, içilsin diye süt getirmişti. Mutarrif de ben oruçluyum dedi. Bunun üzerine Osman dedi ki: “Hz. Peygamber’den (s.a.v) işittim şöyle diyordu: “Oruç sizden birinizin savaşın tehlikelerinden korunduğu bir kalkan gibidir.”¹⁵⁴

Nesâî rivayeti aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir:

1. Nesâî, Kuteybe b. Said, Leys b.Sa’d, Yezid b. Ebî Habîb(ö.128/746)¹⁵⁵, Said b. Ebû Hind Hicazi Celil(ö.110/728)¹⁵⁶, Muttarif Abdullah b. Şehir b. Avf b. Ka’b(ö.100/719)¹⁵⁷, Osman b. Ebû Âs (r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)¹⁵⁸.
2. Nesâî, Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib b. Haşim(ö.212/827)¹⁵⁹, İbn Ebî Adiy Muhamed, İbn İshak Muhammed b. İshak b. Yesar b. Hiyar(ö.151/768)¹⁶⁰,

¹⁵⁴ NESÂÎ, “Siyam”, 43, (2230).

¹⁵⁵ Künyesi Ebû Recai el-Ezdi’dir. Sika, kesirü’l hadis, hüccet sahibi ve imam’dır. bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu’l- İslam*, III, s.562; ZEHEBÎ, *Tezkiretü’l- Hüfâz*, I, s.97 ; EBÛ’L KÂSİM, Abdullah b. Ahmed b. Mahmud el-Kâbi el-Belhi, *Kâbulü’l-Âhbar Ve Ma’rifetü’r Rical*, Tah.:Ebu Amr el-Huseyni b. Ömer b. Abdurrahim, Daru’l Kütübü’l İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut, 2000, I, s.164.

¹⁵⁶ Sika ve fazilet sahibidir. ZEHEBÎ, *Siyer*, V, s.9; İCLÎ, *Tarihu’s-Sikat*, I, s.60; İCLÎ, *Ma’rifetü’s-Sikat*, I, s.405; ZEHEBÎ, *el-Kâşif*, I, s.445; ZEHEBÎ, *Tarihu’l- İslam*, III, s.54.

¹⁵⁷ Künyesi Ebû Abdullah el-Haraşi el-Amri el-Basri’ dir. Sika, fazilet sahibi, akıllı ve edeb sahibidir. Hüccet sahibi, kadı ve imam’dır. bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu’l- İslam*, II, s.1172; ZEHEBÎ, *Siyer*, V, s.105.

¹⁵⁸ NESÂÎ, “Siyam”, 43, (2230).

¹⁵⁹ Sika ve Salih’tir. bkz. ¹⁵⁹ İBN SA’D, *et-Tabakatü’l- Kübra*, V, s.211; İBN HİBBAN, *es-Sikat*, VIII, s.460; İCLÎ, *Ma’rifetü’s-Sikat*, II, s.153.

¹⁶⁰ Künyesi, Ebû Bekr’ dir. Hafızdır. Kesirü’l hadis ve sika’dır. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, VI, s.492; İBN SA’D, *et-Tabakatü’l- Kübra*, I, s.400; EBÛ HATÎM, *el-Cerh*, II, s.237.

Said b. Ebi Hind, Muttarîf Abdullah b. Şihir, Osman b. Ebû Âs (r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)¹⁶¹.

Rivayet, Osman b. Ebû Âs (r.a) vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek merfu olarak nakledilmektedir. Nesâî'nin tahrir ettiği rivayet muttasıl isnatlarla ve sika ravilerden nakledildiği ve isnadı açısından sahih olduğu görülmektedir.

III. ORUÇLUNUN ÖPMESİ VE MÜBAŞERETİ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Rivayetin metnini Buhârî aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir:

(كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ وَيُبَاشِرُ وَهُوَ صَائِمٌ، وَكَانَ أَمْلَكُكُمْ لِزُبَيْهِ)

“Hz.Peygamber (s.a.v) oruçlu iken öper ve mübaşerette bulunurdu. O, sizin nefsinde en hâkim olanınızdı.”¹⁶²

Buhârî, Müslim, Tirmizî, Ebu Davûd ve İbn Mâce rivayeti aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir:

1.Buhârî, Suleyman b. Harb (ö.224/839)¹⁶³, Şu'be b. el-Haccac b. el-Vered, Hâkem b. Uteybe Ebû Muhammed el-Kindi (ö.120/738)¹⁶⁴, İbrahim b. Yezid b. Kays b. Esved en-Nahâi Ebû İmran (ö. 95/714)¹⁶⁵, Esved b. Yezid b. Kays b. A'l-kame (ö.75/694)¹⁶⁶, Hz.Aişe, Hz.Peygamber (s)¹⁶⁷.

2. Buhârî, Muhammed b. Musenna b. Ubeyd b. Kays Ebû Musa ez-Zemen el-Ânezi el-Basri (ö.252/866)¹⁶⁸, Yahya b. Said b. Ferruh el-Kat'an et-

¹⁶¹ NESÂÎ, “Siyam”, 43, (2231).

¹⁶² BUHÂRÎ, “Savm”, 23, 24.

¹⁶³ İmam, sika, hafız ve şeyhu'l islam'dır. Darekutni O'nun için sika, sebt ve hafız demiştir. bkz. BUHÂRÎ, *et-Tarihu'l- Kebir*, IV, s.8; ZEHEBÎ, *Siyeru*, X, s.330; MÜSLİMİ vd. *Rîcalû'l-Hadis*, I, s.297.

¹⁶⁴ O'na Ebû Amr ya da Ebû Abdullah da denilir. Büyük imamdır. Kûfe'nin âlimlerindendir. Ahmed b. Hanbel O'nun için O İbrahim en-Nahai'nin akranlarındandır ve İbrahim'den rivayet edenler arasında en isabetli olanıdır demiştir. Sufyan b. U'yeyne, Kûfe'de Hâkem ve Hammad b. Ebi Süleyman' dan daha isabetli olanı yoktur demiştir. İclî O'nun için sika, sebt ve fakih, İbrahim'den nakledenlerin büyüklerinden ve sahibü's-sünne demiştir. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, V, s.511.

¹⁶⁵ Fakihdir. Hadis sarraflarındandır. bkz. İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, I, s.177; MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal*, II, s.233; ZEHEBÎ, *Siyer*, IV, s.520.

¹⁶⁶ Sika'dır. Salih bir adamdır. Fakih'tir. Irak'ta Hz. Aişe saffında yer almıştır. bkz. İCLÎ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.67; İBN HİBBAN, *es-Sikat*, IV, s.31; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, II, s.789.

¹⁶⁷ BUHÂRÎ, “Savm”, 23.

¹⁶⁸ İmam, hafız ve sebt'tir. Hüccet sahibidir. Ebû Hatim saduk ve salihu'l hadis olduğunu söylemiştir. bkz. İBN HİBBAN, *es-Sikat*, IX, s.111; ZEHEBÎ, *Siyer*, X, s.329; ZİRÎKLÎ, *el-A'lâm*, IV, s.137; ZEHEBÎ, *Siyer*, IX, s.496.

Temimi(ö.198/814)¹⁶⁹, Hişam b. Urve b. Zûbeyr b. el-A'vâm el-Esedi(ö.143/760)¹⁷⁰, Urve b. Zûbeyr Ebû Abdullah¹⁷¹, Hz.Aişe(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v) ve Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb Ka'nebi el-Harisi, Mâlik b. Enes, Hişam b. Urve, Urve b. Zûbeyr, Hz.Aişe(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)¹⁷².

3. Buhâri, Musedded b. Musrahad Ebû'l Hasan el-Basri(ö.230/845)¹⁷³, Yahya b. Said b. Ferruh el-Kat'an, Hişam b. Ebî Abdullah Hişam ed-Destûvaî(ö.153/770)¹⁷⁴, Yahya b. Ebî Kesir et-Tai (ö.132/750)¹⁷⁵, Ebî Seleme b. Abdurrahman b. Avf b. Abd el-Haris b. Zûhre b. Kulab ez-Zuhri el-Kureşi(ö.107/725)¹⁷⁶, Ümmü Seleme'nin kızı Zeyneb< Ümmü Seleme(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v).¹⁷⁷

4.Müslim, Harun b. Said b. Haysem b. Feyruz es-Sa'di el-Eyli(ö.253/867)¹⁷⁸, Abdullah İbn Vehb b. Müslim el-Kureşi Ebû Muhammed el-Mısıri(ö.199/815)¹⁷⁹, Amr b. Haris b. Abdullah (ö.147/764)¹⁸⁰, Abdu'r-Rabbihi b. Said b.Kays b.

¹⁶⁹ Künyesi Ebû Said el-Ahvel'dir. Fikir, akıl, hıfz, anlayış, fazilet, din, ilim ve görüş bakımından kendi zamanının ileri gelenlerinden idi. Zayıf ravileri terk etmiştir. Ahmed b. Hanbel, Yahya b. Main, İbn Medîni ve diğerlerinin hocasıdır. Ahmed b. Hanbel, Veki' ve İbn Main, O'nun gibisini görmedik demişlerdir. İbn Sa'd O'nun için sika ve hüccet sahibi demiştir. bkz. İBN HİBBAN, *es-Sikat*, VII, s.611; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.1244.

¹⁷⁰ Künyesi Ebû Münzir'dir.Sika ve sebt bir ravidir. Hüccet sahibidir. bkz. İBN SA'D, Ebu Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Muni' el-Haşimi, *et-Tabakatü'l- Kübra*, Tah. Abdulkadir A'ta, Daru'l Kütübü'l İlmiyye, I. Baskı, Beyrut, 1990, I,s.232; İBN SA'D, *et-Tabakatü'l- Kübra*, VII, s.321.

¹⁷¹ Sika ve fakih bir ravidir. bkz. NİSÂBÜRÎ, *el-Kûna*, I, s.73; İBN HACER, *Takribu't- Tehzib*, I, s.389.

¹⁷² BUHÂRÎ, "Savm", 24 .

¹⁷³ Sika, hafız ve saduktur. bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V,s.700 ; ZEHEBÎ, *Siyer*, X, s.591.

¹⁷⁴ Sebt'tir. Medînî O'nun için Yahya b. Kesir'den rivayet edenler arasında en isabetli olanı demiştir. İbn Sa'd O'nun için sika ve hüccet sahibi demiştir. Hafız ve imam'dır. bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.244; ZEHEBÎ, *Siyer*, VI, s.568.

¹⁷⁵ Sika ve sebt'tir. Tedlis ile bilinir.bkz. İBN SA'D, *et-Tabakatü'l- Kübra*, I, s.116; MÜSLİMİ vd., *Ricalü'l-Hadis* , II, s.715.

¹⁷⁶ Sika'dır.bkz. İBN SA'D , *el-Cüzûl Müttemim Li 't- Tabakat İbn Sa'd*, Tah.: Muhammed b. Samil el-Sulemi, Mektebetü's Siddik, I.Baskı, Taif, 1993, II, s.222; İCLÎ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.499; İBN HİBBAN, *Meşahirî Ulemai'l Emsar Ve Âlam'i Fukahai 'l Âktar*,Tah.:Merzuk Ali İbrahim, Daru'l Vefa li't Tabietî ve'n Neşri Vet - Tevzi, el-Mensure, I. Baskı, yy., 1991, I, s.106.

¹⁷⁷ BUHÂRÎ, "Savm", 24.

¹⁷⁸ Şeyh ve sika'dır. bkz. ALAUDDİN, *İkmali Tehzibi'l-Kemal*, XII, s.109; ÂYNÎ, *Megani'l-Âhyar*, III, s.170; ALAUDDİN, *İkmali Tehzibi'l-Kemal*, XII, s.109.

¹⁷⁹ Fakih, sika, hafız ve abid'tir. O'nun güvenilirliği konusunda görüş birliği vardır. bkz. İBN SA'D, *et-Tabakatü'l- Kübra*, I, s.315; İCLÎ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.283.

¹⁸⁰ Sika bir ravidir. O'nun güvenilirliği konusunda görüş birliği vardır. Fakih ve hafızdır. bkz. İBN SA'D, *et-Tabakatü'l- Kübra*, VII, s.515; İCLÎ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.362 ; ESERİ, Ekrem b. Muhammed Ziyade el-Falveci, *el-Mu'cemu's-Sagir Lirüvati 'l İmam İbn Cerir et-Tâberi*,Tah.:Ali Hasan Abdulhamid Eseri, Daru'l Eseriye,Ürdün, Daru İbn A'ffan, Kahire, ts., I, s.421.

Sâlebe(ö.139/756)¹⁸¹ Abdullah b. Ka'b el-Himyri el-Medeni(ö.101/720)¹⁸², Ömer b. Ebi Seleme(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)¹⁸³.

5. Müslim, Ali b. Hucr b. İyas Ebû'l Hasan Ebû'l Hasan el-Mervezi(ö.244/858)¹⁸⁴, Sufyan b. U'yeyne b. Ebi İmran Meymun el-Kûfî(ö.198/814)¹⁸⁵, Hişam b. Urve, Urve b. el- Hüveylid, Hz.Aişe(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)¹⁸⁶.

6. Müslim, Ali b.Hucr es-Sadi (H) İbn Ebi Ömer Muhammed b. Yahya b. Ebî Ömer Ebû Abdullah(ö.243/857)¹⁸⁷, Sufyan b. U'yeyne, Abdurrahman b. Kâsım b. Muhammed el-Bekri(ö.131/749)¹⁸⁸, Kâsım b. Muhammed b. Ebi Bekr es-Siddik Abdullah b. Ebi Kuhafe(ö.126/744)¹⁸⁹, Hz.Aişe(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)¹⁹⁰.

7. Müslim, Ebû Bekr İbn Ebî Şeybe, Ali b. Mushir el-Kureşi(ö.189/805)¹⁹¹, Ubeydullah b. Ömer el-Âdevi(ö.145/762)¹⁹², Kâsım b. Muhammed, Hz.Aişe (r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)¹⁹³.

¹⁸¹ Sika ve sebt'tir. 7 Fukahanın öğrencisi idi. bkz. İBN SA'D, *et-Tabakatü'l- Kübra*, I, s.338; İBN SA'D, *et-Tabakatü'l Kübra*, I, s.172; BUHÂRÎ, *et-Tarihu'l- Kebir*, VIII, s.275; ZEHEBÎ, *Siyer*, V, s.468.

¹⁸² Sika ve saduk'tur. Bkz. MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal*, XV, s.475; ALAUDDİN, *İkmali Tehzibi'l-Kemal*, VIII, s.138 ; ÂYNÎ, *Megani'l-Âhyar*, II, s.122.

¹⁸³ MÜSLİM, "Siyam", 1108.

¹⁸⁴ Sika ve memun'dur. Hafız ve hüccet sahibidir. Ebû Bekr Âyni O'nun için, Horasan' ın üç aliminden biri demiştir. bkz. BUHÂRÎ, *et-Tarihu'l-Evsât* ,II, s.379; İBN ÂSÂKİR, *Tarihu Dimeşk*, XXXXI, s.296 ; KAZVİNÎ, Ebu Yâli el-Halili, Halil b. Abdullah b.Ahmed b.İbrahim b. Halil, *İrşad Fi Ma'rifeti Ülemai'l Hadis*, Tah.:Muhammed Said Ömer İdris,yy.,1409, III,s.903; SAFİYUDDİN, *Hülasatü Tehzibi Tehzibi'l-Kemal*, I, s.272; ZEHEBÎ, *Siyer*, XI, s.507; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*,V, s.1186.

¹⁸⁵ Muhammed b. Müzahim'in mevlasıdır. Mekke'nin imamlarındandır. İtikan konusunda İmam Mâlik'e çok yakındır. Zühd ve ibadetiyle bilinir. Hafız, sika ve fakih'tir. İlmi geniştir. *el-Cami* isimli eseri ve *Tefsir* kitabı vardır. bkz. SİCİSTANÎ, *Sualatü Ebî Ubeydullah*, I, s.98.

¹⁸⁶ MÜSLİM, "Siyam", 1106.

¹⁸⁷ Sika, saduk, muhaddis ve hafızdır. bkz. BÜHARÎ, *et-Tarihu'l-Evsât* , II, s.379; ZEHEBÎ, *el-Kâşif*, II, s.230; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V, s.1252; ZEHEBÎ, *Siyer*, XII, s.96; ALAUDDİN, *İkmali Tehzibi'l-Kemal*, X, s.390; İBN KESİR, *Tabakatu's-Şa'fîin*, I, s.157.

¹⁸⁸ İmam, sebt, fakih ve hüccet sahibidir. Zamanın en faziletlisi idi.bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, VI, s.5; ŞEYBANÎ, Ebu Amr Halife b. Hayat b. Halife, *Tabakat-ı Halifetü İbn Hayyat*, Tah.:Doktor Süheyl Zekar, Daru'l Fikr li't-Tibâti ve'n-Neşr Ve't-Tevzi, yy.,1993, I, s.466.

¹⁸⁹ Medine'deki yedi fukaha'dan biridir. Fakih ve sebt'tir. ZEHEBÎ, *Siyer*, V, s.53; İBN SÂD, *Tabakat*, I, s.164.

¹⁹⁰ MÜSLİM, "Siyam", 1106.

¹⁹¹ Sika olduğu konusunda görüş birliği vardır. Fıkıh ve Hadis ilmini kendisinde cem etmiştir.bkz. İCLÎ, *Tarihu's-Sikat* , I, s.351; ALAUDDİN, *İkmali Tehzibi'l- Kemal* , IX, s.376; SUYÛTÎ, Abdurrahman b. Ebi Bekr Celaluddin, *Tabakatü'l-Hüfâz*, Daru'l Kütübü'l İlmiye, 1.Baskı, Beyrut, 1403, I, s.127; ZİRİKLÎ, *el-A'lâm*, V, s.22.

¹⁹² İmam ve hafızdır. Faziletli, âlim, abid, şeref sahibi, hafız ve itkan sahibidir. bkz.; ZEHEBÎ, *Siyer*, VI, s.304; İBN HİBBAN, *es-Sikat*, IX, s.149.

¹⁹³ MÜSLİM, "Siyam", 1106..

8. Müslim, Ali b.Hucr es-Sadi (H) Zuheyr b. Harb Ebû Hayseme b. Şedad el-Haraşi (ö.234/849)¹⁹⁴, Sufyan b. U'yeyne, Mansur b. Mu'temir Ebû A'tâb es-Selemi el-Kûfi¹⁹⁵, İbrahim b. Yezid b. Kays b. Esved en-Nahâi(ö.95/714)¹⁹⁶, A'lkame, Hz.Aişe (r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)¹⁹⁷.

9. Müslim, Muhammed b. Musenna(H) İbn Beşşar Ebû Bekr Muhammed b. Beşşar b. Osman el-Âbdi el-Basri(ö.252/866)¹⁹⁸, Gundar Muhammed b.Ca'fer (ö.193/809)¹⁹⁹, Şu'be b. el-Haccac, Mansur b. Mu'temir, İbrahim b. Yezid b. Kays, A'lkame, Hz.Aişe (r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)²⁰⁰.

10. Müslim, Ebû Bekr b. Ebi Şeybe, Hasan b. Musa el-Eşyeb Ebû Ali Hasan b. Musa el-Eşyeb(ö.290/903)²⁰¹, Şeybân b. Abdurrahman et-Temimi(ö.164/782)²⁰², Yahya İbn Ebi Kesir, Ebî Seleme, Ömer b. Abdulaziz b. Mervan b. Hakem b. Ebû'l As b. Ümeyye b. Abdû's Şems Ebû Hafs(ö.135/753)²⁰³, Urve b. Zübeyr, Hz.Aişe (r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)²⁰⁴.

11. Müslim, Muhammed b. Hatim Ebû Abdullah Muhammed b. Hatim b. Meymun el-Mervezi(ö.235/850)²⁰⁵, Bahz b. Esed, Ebû'l Esved el-

¹⁹⁴ Sika, sebt, hafız ve mutkindir. BUHÂRÎ, Müslim, Ebû Dâvûd, İbn Mâce O'ndan rivayette bulmuşlardır. Mutkin ve zabıt'tır. Ahmet b. Hanbel ve İbn Main'in akranındandır. bkz. SİCİSTANÎ, *Sualatü Ebi Ubeydullah*, I, s.68; BAĞDADÎ, *Tarih'u Bağdat*, IX, s.509; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V,s.823 ; ALAUDDİN, *İkmali Tehzibi'l-Kemal*, V, s.83.

¹⁹⁵ Sika, hafız ve sebt'tir. Kadı'dır. bkz. BUHÂRÎ, *et-Tarihu'l- Kebir*, VII, s.346; ZEHEBÎ, *Siyer*, V, s.402.

¹⁹⁶ Fakihdir. Hadis sarraflarındandır. bkz. İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, I, s.177; MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal*, II, s.233; ZEHEBÎ, *Siyer*, IV,s.520.

¹⁹⁷ MÜSLİM, "Siyam", 1106.

¹⁹⁸ Hafızdır. O'na liman denilmiş çünkü o hadis ilminde bir limandır. Sika ve saduk'tur. bkz. NİSÂBÜRÎ, *el-Kûna*, I, s.134; MİZZÎ, *Tehzibi'l Kemal*, XXIV, s.511; ZEHEBÎ, *Siyer*, IX, s.508.

¹⁹⁹ Sebt ve hüccet sahibidir. *el-A'lâm* kitabının hafızlarından biridir. bkz. BUHÂRÎ, *et-Tarihu'l Evsât*, II, s.273; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.1188.

²⁰⁰ MÜSLİM, "Siyam", 67-1106.

²⁰¹ İmam, fakih, hafız ve sika'dır. Yahya b. Main ve diğerleri O'nun sika olduğunu doğrulamışlardır. O bir ilim gemisiydi. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, VIII, s.220.

²⁰² Sika'dır. Kitabı vardır. Ahmed b. Hanbel, Şeybân bütün şeyhler içinde sebt'tir. İbn Sa'd, Şeybân sika'dır demiştir. Hüccet sahibidir. bkz. İBN HACER, *Takribu't- Tehzib*, I, s.269; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.409; ZEHEBÎ, *Zikru Esmâ Men Tekelleme Fihî Ve Huve Mevsik*, Tah.: Muhammed Şekur b. Mahmud , Mektebetü'l Münar, I. Baskı, Zirka, 1986, I, s.101.

²⁰³ Hafızdır. Sika ve saduk'tur. bkz. CEMALEDDİN, Yusuf b. Tanrı Birdi b. Abdullah ez-Zahiri el-Hanefi Ebu'l Hasan, *Mevridi'l Letafeti Fi Men Veli's Saltanati ve'l Hilafeti*, Tah.: Nebil Muhammed Abdulaziz Ahmed, Daru'l Kütübü'l Mısıriye, Kahire, ts., I, s.89; SAFİYUDDİN, *Hülasatü Tehzibi Tehzibi'l Kemal*, I, s.284.

²⁰⁴ MÜSLİM, "Siyam", 1106.

²⁰⁵ Hafız, müfessir ve mücevvid'dir. Sika'dır. bkz. GASSÂNÎ, Ebu Ali el-Hüseyn b. Muhammed, *Elkabu's- Sahabeti Ve't-Tabi'in Fi'l Müsnedeyni's- Sahihayn*, Tah.: Muhammed Azb, Mahmud Nasar, Daru'l Fadile, Kahire, ts., I, s.65; MÂİNÜDDİN, Muhammed b. Abdulgani b. Ebubekr b. Şuca

Ammi(ö.197/813)²⁰⁶, Ebû Bekr en-Nahşeli Abdullah b. Kataf İbn Ebi Kataf(Ö.166/783)²⁰⁷, Ziyâd b. İlaka es-Sâlebi(ö.125/743)²⁰⁸, Amr b. Meymun el-Avdi(ö.77/696)²⁰⁹, Hz.Aişe (r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)²¹⁰.

12.Tirmizi, İbn Ebi Ömer Muhammed b. Yahya, Veki' b. el-Cerah Melih b. Adiy, İsrail b. Yunus b. Ebi İshak es-Sabii (163/780)²¹¹, Ebû İshak Amr b. Abdullah Ebû İshak es-Sabii(ö.127/745)²¹², Meysere Amr b. Şurahbil el-Hamdani(ö.63/683)²¹³, Hz.Aişe (r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)²¹⁴.

13.Ebû Davûd, Musedded b. Musrahad Ebû'l Hasan, Ebû Muaviye Muhammed İbn Hazm, A'meş Ebû Muhammed, İbrahim b. Yezid b. Kays(H) Esved b. Yezid b. Kays(H) A'lkame, Hz.Aişe(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)²¹⁵.

14. Ebû Davûd, Muhammed b. Kesir el-Massisi (ö.221/836)²¹⁶, Sufyan b. U'yeyne, Sa'd b. İbrahim b. Abdurrahman b. Avf Ebû İbrahim el-Kureşî(ö. 127/745)²¹⁷, Talh b. Abdullah b. Osman b.Ubeydullah b. Ma'mer et-Teyimi (ö.108/726)²¹⁸, Hz.Aişe(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)²¹⁹.

Ebubekr, *İkmali'l İkmal*, Tah.: Abdulkayyum Abdu'r Raybu'n Nabi,Camiatü'l Ümmü'l Kura, 1. Baskı, Mekke, 1410, III, s.219; ZEHEBÎ, *Siyer*, XI,s.450.

²⁰⁶ Sika'dır. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.1088.

²⁰⁷ Vehb ya da Muaviye de denilir. Sika'dır. Ahmet b. Hanbel, İbn Main ve İcli sika olduğunu söylemişlerdir. Saduktur. bkz. SİCİSTANÎ, *Sualatü Ebî Ubeydullah*, I, s.208; ZEHEBÎ, *el-Kâşif*, II, s.414; ZEHEBÎ, *el-Mügni Fi Dûa'fa*, Tah.:Doktor Nureddin İtir,yy., ts.,II, s.773.

²⁰⁸ Künyesi Ebû Mâlik'tir. Sika olduğu konusunda görüşbirliği vardır. Sika, saduk ve mutkin'dir. bkz. İBN SA'D ,*et-Tabakatü'l- Kübra*, VI ,s.313; İCLÎ, *Tarihu's-Sikat* , I, s.168; SAFİYUDDİN, *Hülasatü Tehzibi Tehzibi'l-Kemal*, I, s.125; İBN HİBBAN, *Meşahiri Ulemai'l Emsar ve Âlam'i Fukahai'l-Aktar*, Tah.:Merzuk Ali İbrahim, Daru'l Vefa li't Tabieti ve'n Neşri Ve't - Tevzi, el-Mensure, 1. Baskı, yy.:1991, I,s.174 ; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, III, s.412.

²⁰⁹ Sika ve abid'dir. bkz. ŞEYBANÎ, *İbn Hayyat*, I,s.248; BUHÂRÎ, *et-Tarihu'l- Kebir*, VI, s.367; İCLÎ, *Ma'rifetü's-Sikat*, II, s.186; SAFİYUDDİN, *Hülasatü Tehzibi Tehzibi'l-Kemal*, I,s.294.

²¹⁰ MÜSLİM, "Siyam", 71.

²¹¹ Sika'dır. Bkz.İBN SA'D, *Tabakat*, I, s.116; İBN SA'D, *et-Tabakatü'l- Kübra*, VI, s.352.

²¹² Sika'dır.bkz. ZEHEBÎ, *Zikru Esma*, I, s.208 ; İBN HİBBAN, *Fukahai'l-Aktar*, I,s.178.

²¹³ Sika ve abid'dir. Büyük bir alimdir. Salih ve âbid'dir.bkz. MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal* , XXXIV, s.337; ZEHEBÎ, *Siyer*, V, s.70; CEZERÎ, Şemsettin Ebu'l Hayr İbnu'l Cezeri Muhammed b. Yusuf, *Gayetü'n Nihaye Fi Tabakati 'l Kurra*, Mektebetü İbn Teymiyye, 1. Baskı, yy., 1351, I, s.601.

²¹⁴ TİRMİZÎ, "Savm", 32 , (724).

²¹⁵ EBÛ DAVÛD, "Savm", 33, (2382).

²¹⁶ Saduk'tur. bkz. NİSÂBÛRÎ, *el-Kûna*, II, s.800.

²¹⁷ Sika ve kesiretü'l hadistir. bkz. İBN SA'D , *et-Tabakatü'l- Kübra*, I,s.203; ZEHEBÎ, *Siyer*, VI, s.140.

²¹⁸ Sika'dır. bkz. MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal* , XIII, s.405.

²¹⁹ EBÛ DAVÛD, "Savm" 33, (2384).

15. Ebû Davûd, Ahmed b. Yunus b. Ahmed b. Abdullah b. Yunus b. Abdullah b. Kays el-kûfî (ö.227/842)²²⁰, Leys b. Sa'd b. Abdurrahman el-Fehmi Ebû'l Haris el-Mısri(ö.177/793)²²¹(H) İsa b. Hammad b. Müslim b. Abdullah et-Tûcibi(ö.248/862)²²², Leys b. Sa'd b. Abdurrahman, Bûkeyr b. Abdullah b.el-Eşec(ö.127/745)²²³, Abdülmelik b. Said b. Suveyd el-Ensari(ö.?)²²⁴, Câbir b. Abdilllah (r.a.) <Ömer b. el-Hattâb(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)²²⁵.

16. İbn Mâce, Muhammed b. Halid b. Abdullah b. Abdurrahman b. Yezid et-Tahan el-Vâsiti(ö.240/854), Halid b. Abdullah et-Tahan el-Vâsiti(ö.182/798)²²⁶, A'tâ b. Saib b. Mâlik b. Zeyd es-Sakafî(ö.136/754)²²⁷, Said b. Cübeyr b. Hişam Ebû Abdullah el-Esedi el-Kûfî(ö.95/714)²²⁸, İbn Abbas(r.a)²²⁹.

17. İbn Mâce, Ebû Bekr b. Ebi Şeybe, Ali b. Mushir el-Kureşi, Ubeydullah b. Ömer el-Âdevi, Kâsım b. Muhammed, Hz.Aişe(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)²³⁰.

18. İbn Mâce, Ebû Bekr b. Ebi Şeybe(H) Ali b. Muhammed et-Tenafesi Ebû'l Hasan Ali b. Muhammed b. İshak Kazvin(ö.233/848)²³¹, Ebû Muaviye Muhammed b. Hazm, A'meş Ebû Muhammed, Müslim b. Subeyh Ebu'd-Duhay el-

²²⁰ Sika ve hafızdır. İbn Sa'd O'nun için sika, saduk ve sahibu's sünnet demiştir. İclî O'nun için sika ve sahib'u sünnet demiştir. Ahmet b. Hanbel, İbn Yunus'un şeyhul İslam makamında olduğunu belirtmiştir. bkz. SİCİSTANİ, *Sualatü Ebi Ubeydullah*, I, s.150; ZEHEBÎ, *Siyer*, X, s.457; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, I, s.50 ; MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal*, XXIX, s.294.

²²¹ Sika ve sebt'tir. Ahmed b. Hanbel ve İbn Main O'nun için sika demişlerdir. ÂYİNİ, *Megani'l-Âhyar*, II,s.502 ; İBN SA'D , *Tabakat*, II,s.140; İSBAHANİ, Ebu Naim Ahmed b. Abdullah b.Ahmed b. İshak b. Musa b. Mihran, *Tarihu İsbahan-Ahbarı İsbahan*, Tah.:Seyid Kusravi Hasan, Daru'l Kütübü'l İlmiye, 1. Baskı, Beyrut, 1990, II, s.138; BAĞDADİ, *Tarih'u Bağdat*, XIV,s.524; SAFİYUDDİN, *Hülasatü Tehzibi Tehzibi'l-Kemal*, I,s.323.

²²² Sika'dır. bkz. İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, VIII, s.209.

²²³ İmam, sika ve hafızdır. Buhârî, Müslim, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce O'ndan rivayette bulunmuşlardır ve hepsi O'nun sika olduğu üzere ittifak etmişlerdir. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, VI, s.306; SÂFİDÎ, *el-Vâfi*, X,s.170.

²²⁴ Sika'dır. MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal*, XVIII, s.316; ALAUDDİN, *İkmalî Tehzibi'l-Kemal*, VIII, s.312; ÂYİNİ, *Megani'l-Âhyar*, II, s.248.

²²⁵ EBÛ DAVÛD, "Savm" 33, (2385).

²²⁶ Sika, sebt, imam, hafız'dır. bkz. BAĞDADİ, *Tarih'u Bağdat*, IX, s.228; TÛCÎBÎ, TÛCÎBÎ, Ebu'l Velid Suleyman b. Halef b. Sa 'd b. Eyub b. Varis el-Kurtubi et-Tûcîbî, *et-Ta'dil ve't-Tacrih (Limen Harece Lehu'l -Buhârî fi'l Camii 's-Sahih)*, Tah. Ebu Lûbabe Hüseyin, Daru'l Livai li'n -Neşr ve't Tevzi, 1. Baskı, yy., ts., II, s.554 ; ZEHEBÎ, *Siyer*, VIII, s.227.

²²⁷ Künyesi Ebû Zeyd'dir. Ahmed b. Hanbel O'nun için sika ve salih bir adam demiştir. bkz. ZEHEBÎ, *el-Kâşif*, II, s.22; İBN SA'D, *et-Tabakatü'l- Kübra*, VI, s.328.

²²⁸ Fakih ve Kur'an-ı Kerimi ilk tefsir eden müfessirlerdendir. Abid'dır, Allah'tan çok korkan ve fazilet sahibidir. bkz. İCLÎ, *Tarihu 's- Sikât*, I, s.181; İBN HİBBAN, *es-Sikat*, IV, s.475.

²²⁹ İBN MÂCE, "Siyam", 20, (1688).

²³⁰ İBN MÂCE, "Siyam", 19 , (1684).

²³¹ İmam, hafız, muhaddis ve mutkin'dir. Sika, saduk ve sebt'tir. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, XI, s.459; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V,s.893; ZEHEBÎ, *Tezkiretü'l- Hüfâz*, II, s.25.

Kuraşı(ö.100/719)²³², Şuteyr b. Şekl b. Humeyd el-Abbasi(ö.90/709)²³³, Hafsa(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)²³⁴.

19. İbn Mâce, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, İsmail b. Uleyye İsmail b. İbrahim b. Hasan b. Uleyye el-Basri(ö.193/809)²³⁵, İbn Avn Abdullah b. Avn b. Artaban Ebû Avn (ö.150/767)²³⁶, İbrahim b. Yezid en-Nahâi, Esved b. Yezid, Mesrûk, Aişe(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v).

Rivayet 6 altı ayrı sahabeden; Aişe(r.a), Ümmü Seleme(r.a), Hafsa(r.a), Ebi Seleme(r.a) ve Ömer b. el-Hattab(r.a) vasıtasıyla Hz.Peygamber'e ref edilerek 18 tarikle merfu; bir tarikiyle de, İbn Abbas'tan mevkuf olarak 19 tarikle nakledilmektedir. Buhârî, Müslim, Tirmizî, Nesâi ve İbn Mace'nin tahrir ettiği rivayetin 19 isnadı muttasıl, Buhârî'in naklettiği tarikler isnadı açısından sahih ve ravileri açısından sika'dır. Ancak Müslim'in ravilerinden İbn Ebi Ömer'in bazı rivayetlerde gafletle tenkid edilmektedir. Dolayısıyla Müslim, Ali b.Hucr es-Sadi (H) İbn Ebi Ömer, Sufyan b. U'yeyne, Abdurrahman b. Kâsım, Kâsım b. Muhammed b. Ebi Bekr es-Siddik Abdullah, Hz.Aişe(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)²³⁷ tarikiyle gelen rivayet hasen-sahih'tir. Müslim'in ravilerinden Mansur b. Mu'temir'in tedlis ile ithami vardır.²³⁸ Lakin Müslim, Ali b.Hucr es-Sadi (H) Zuheyr b. Harb Ebû Hayseme b. Şedad,Sufyan b. U'yeyne, Mansur b. Mu'temir, İbrahim b. Yezid b. Kays, A'lkame, Hz.Aişe (r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)²³⁹ tarikiyle gele rivayette herhangi bir tedlis söz konusu değildir. Müslim'in ravilerinden Ebû Bekr en-Nahşeli hakkında İbn Hibban: "Şeyh, salih ve fazilet sahibi biri idi lakin sonraları sıhhati bozuldu, ne yaptığını bilemez hale geldi, hata yaptı ama hata yaptığını anlayamadı, bununla

²³² Fıkıh ve tefsir âlimidir. Sika ve hüccet sahibidir. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, V, s.71; İBN HİBBAN, *es-Sikat*, V, s.391.

²³³ Sika ve sebt'tir.bkz. İBN SA'D ,*et-Tabakatü'l- Kübra*, VI, s.45; ZEHEBÎ, *Siyer*, II, s.228; İBN HACER, *el-İsabe Fi Temyizi's Sahabe*, Tah.:Adil Ahmed Abdu'l Mevcud, Ali Muhammed Ma'vaz, Daru'l Kütübü'l İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut, 1415, III, s.302; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, IV, s.311. ; MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal*, XII, s.377.

²³⁴ İBN MÂCE, "Siyam", 19, (1685).

²³⁵ Sika ve hafızdr. Hüccet sahibi ve fakih'tir. bkz. İBN SA'D, *et-Tabakatü'l- Kübra*, I, s.47; SİCİSTANİ, *Sualatü Ebi Ubeydullah*, I, s.133; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.1070.

²³⁶ Sika ve sebt'tir. İbn Hibban, İbadet, fazilet, takva, helal ve haram konularında, sünnette istinbat ve ehli bidât'a şiddet yönünden kendi asrının efendilerinden idi demiştir. İmam, hafız ve Kadıdır. bkz. HUVEYNİ, Ebi İshak, *Neslu'l-Neval Bi Mu'cemi'r-Rical(Ellezine Terceme Lehun Fadilete's- Şeyhi'l Muhaddis Ebu İshak el-Huveyni)*, Tah.:Ebu Amr Ahmed İbn A'tiyetü'l -Vekil, Daru İbni Abbas, 1. Baskı, Mısır, 2012, II, s.386; ZEHEBÎ, *Siyer*, II, s.401; ZEHEBÎ, *Siyer*, VI,s.364.

²³⁷ MÜSLİM, "Siyam", 1106.

²³⁸ TUCİBÎ, *et-Ta'dil*, II, s.721; ZEHEBÎ, *el-Kâşif*, II, s.297.

²³⁹ MÜSLİM, "Siyam", 1106.

bütün delilleri batıl oldu”, demiştir.²⁴⁰ Dolayısıyla Müslim, Muhammed b. Hatim Ebû Abdullah Muhammed b. Hatim, Bahz b. Esed, Ebû'l Esved el-Ammi, Ebû Bekr en-Nahşeli Abdullah b. Kataf, Ziyâd b. İlaka, Amr b. Meymun el-Avdi, Hz.Aişe (r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)²⁴¹ tarikiyle gelen rivayet hasen-sahih'tir. İbn Sa'd, Tirmizi'nin ravilerinden İsrail b. Yunus'un zayıf bir ravi olduğunu söyleyenlerin bulunduğunu beyan etmiştir. İbn Medîni de O'nun zayıf bir ravi olduğunu, hadislerinin leyse bil kavi olduğunu lakin ama sakıt olmadığını beyan etmiştir.²⁴² Tirmizi'nin ravilerinden Ebû İshak Amr b. Abdullah ihtilat etmek ve vefatından önce ihtiyarlık sebebiyle hafızasının kütüleşmesiyle tenkid edilmiştir.²⁴³ Dolayısıyla Tirmizi, İbn Ebi Ömer Muhammed b. Yahya, Veki' b. el-Cerah Melih, İsrail b. Yunus, Ebû İshak Amr b. Abdullah Ebû İshak, Meysere Amr b. Şurahbil, Hz.Aişe (r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)²⁴⁴ tarikiyle gelen rivayet zayıf'tir. Ebu Davud'un ravilerinden Muhammed b. Kesir, kesiretü'l galat bir ravi olmakla itham edilmiştir. Ebû Hatim ve Ahmed b. Hanbel O'nun için zayıf bir ravi, demişlerdir. Nesâî ve diğerleri O'nun için leyse bi'l kavi demişlerdir.²⁴⁵ Dolayısıyla Ebû Davûd, Muhammed b. Kesir, Sufyan b. U'yeyne, Sa'd b. İbrahim b. Abdurrahman b. Avf, Talh b. Abdullah b. Osman, Hz.Aişe(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)²⁴⁶ tarikiyle gelen rivayet zayıf'tir. İbn Mâce ravilerinden Muhammed b. Halid b. Abdullah metruk, kötü, kezzab ve zayıf bir ravi olmakla itham edilmiştir²⁴⁷. A'tâ b. Saib de Ömrünün son yıllarında hafızası değişmiş ve bazen rivayetleri karıştırmış ve zayıf bir ravi olarak kabul edilmiştir.²⁴⁸ Dolayısıyla İbn Mâce, Muhammed b. Halid, Halid b. Abdullah et-Tahan, A'tâ b. Saib b. Mâlik, Said b. Cübeyr, İbn Abbas(r.a)²⁴⁹ tarikiyle gelen rivayet zayıf'tir.

²⁴⁰ ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.556.

²⁴¹ MÜSLİM, “Siyam”, 71.

²⁴² İBN SA'D, *et-Tabakatü'l- Kübra*, VI, s.352.

²⁴³ ZEHEBÎ, *Siyer*, VII, s.254; ZEHEBÎ, *Zikru Esma*, I, s.208; İBN HİBBAN, *Fukahai'l-Aktar*, I, s.178.

²⁴⁴ TİRMİZİ, “Savm”, 32, (724).

²⁴⁵ ZEHEBÎ, *Siyer*, XI, s.529; BAĞDADÎ, *Tarih'u Bağdat*, XIII, s.399; ZEHEBÎ, *Siyer*, II, s.357.

²⁴⁶ EBÛ DAVÛD, “Savm” 33, (2384).

²⁴⁷ CÜRCANÎ, Ebu Ahmed b. Adiy, *el-Kamil fi Dûafai'r Rical*, Tah.:Adil Ahmed Abdulmevcud, Ali Muhammed İvad, el-Kütübü'l İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut, 1997, VII, s.526; MARUF vd., *Tahriru Takribi't-Tehzib*, III, s.235.

²⁴⁸ İBN SA'D, *et-Tabakatü'l- Kübra*, VI, s.328.

²⁴⁹ İBN MÂCE, “Siyam”, 20, (1688).

Sonuç olarak rivayet biri mevkuf; iki tanesi hasen ve üç tanesi ravileri açısından tenkide uğramıştır. Bunların dışında on dört tarikile muttasıl isnatlarla ve sika ravilerden nakledildiği ve isnadı açısından sahih olduğu görülmektedir.

IV. ORUÇLU İKEN CİMA ETMEK İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu rivayeti Buhâri tahrir etmiştir. Rivayetin metnini Buhârî aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir:

(أَنَّ أَبَا هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: بَيْنَمَا نَحْنُ جُلُوسٌ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، إِذْ جَاءَهُ رَجُلٌ فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَلَكْتُ. قَالَ: مَا لَكَ؟ قَالَ: وَقَعْتُ عَلَى امْرَأَتِي وَأَنَا صَائِمٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هَلْ تَجِدُ رَقَبَةً تُعِقُّهَا؟ قَالَ: لَا، قَالَ: فَهَلْ تَسْتَطِيعُ أَنْ تَصُومَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ، قَالَ: لَا، فَقَالَ: فَهَلْ تَجِدُ إِطْعَامَ سِتِّينَ مِسْكِينًا. قَالَ: لَا، قَالَ: فَامْكُتِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَيَبِّئَا نَحْنُ عَلَى ذَلِكَ أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِعَرَقٍ فِيهَا تَمْرٌ - وَالْعَرَقُ الْمِكْتَلُ - قَالَ: أَتَيْنَ السَّائِلُ؟ فَقَالَ: أَنَا، قَالَ: خُذْهَا، فَتَصَدَّقْ بِهِ فَقَالَ الرَّجُلُ: أَعَلَى أَفْقَرِ مِنِّي يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَوَاللَّهِ مَا بَيْنَ لَابَتَيْهَا - يُرِيدُ الْحَرَّتَيْنِ - أَهْلٌ نَبِيتٍ أَفْقَرُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِي، فَصَحَّكَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَتَّى بَدَتْ أَنْيَابُهُ، ثُمَّ قَالَ: أَطْعِمْهُ أَهْلَكَ)

Ebû'l Yaman< Şûayb <Zuhri < Humeyd b. Abdurrahman < Ebû Hureyre (r.a) şöyle demiştir: Bizler Hz. Peygamber'in (s.a.v) yanında oturuyorduk ki O'na bir kimse geldi de: Ya Rasulallah (s.a.v), helak oldum! dedi. Hz. Peygamber (s.a.v) ona: "Sana ne oldu ki?" diye sordu. O kimse: Oruçlu olduğum hâlde zevceme yaklaştım, cevabını verdi. Hz. Peygamber (s.a.v): "Hürriyete kavuşturacağın bir köle bulabilir misin?" buyurdu. O zât: Hayır, dedi. Hz. Peygamber (s.a.v): "Öyle ise iki peş peşe oruç tutabilir misin?" diye sordu. O zât: Hayır, buna güç yetiremem, dedi. Hz. Peygamber (s.a.v) : "Altmış yoksulu doyurabilir misin?" buyurdu. O zât: Hayır, dedi. Ebû Hureyre dedi ki: Hz. Peygamber (s.a.v) bir süre bekledi. Bizler de bu bekleyiş üzerinde iken Hz. Peygamber'e (s.a.v) içinde hurma dolu bir kap getirildi. Hz. Peygamber(s.a.v): "O meseleyi soran kimse nerededir?" buyurdu. O zât: Benim, buradayım. Hz. Peygamber (s.a.v): "Bu hurmayı al da yoksullara sadaka et" buyurdu. O zat: Benden daha fakîr olana mı vereceğim, ya Hz. Peygamber? Allah'a yemîn ederim ki, Medine'nin iki kara taşılığı arasında benim ailemden daha fakîri yoktur, dedi. Râvî: İki lâbe ile, iki kara taşılığı kastediyor, demiştir. Bu sözü üzerine

Peygamber(s.a.v), dişleri görölünceye kadar güldü. Sonra da o zâta: "Haydi bu hurmayı ailene yedir!" buyurdu.²⁵⁰

Buhâri rivayeti aşağıdaki isnadla nakletmektedir:

1. Buhâri, Ebû'l Yaman el-Hakim b. Nafi(ö.222/ 837)²⁵¹, Şuayb b. Ebû Hamza Dinar(ö.162/779)²⁵², Zuhri Muhamed b. Müslim b. Ubeydullah b. Abdullah İbn Şihab ez- Zuhri(ö.125/74)²⁵³, Humeyd b. Abdurrahman ez- Zuhri(ö.89/708)²⁵⁴, Ebu Hureyre(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)

Rivayet, Ebu Hureyre(r.a) vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek merfu olarak nakledilmektedir. Muttasıl bir isnatla ve sika ravilerden nakledildiği için isnadı açısından sahih ve ravileri açısından sika'dır.

V. HACAMAT (KAN ALDIRMAK) İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu rivayeti Buhâri, Tirmizi, Ebû Davûd ve İbn Mace tahrir etmiştir. Rivayetin metnini Buhârî aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir

(أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اخْتَجَمَ وَهُوَ مُحَرَّمٌ، وَاخْتَجَمَ وَهُوَ صَائِمٌ)

“Hz.Peygamber(s.a.v) ihrâmlı iken kendisinden kan aldırdı, Hz. Peygamber(s.a.v), oruçlu iken de yine kendisinden kan aldırdı.”²⁵⁵

Buhâri, Tirmizi, Ebû Davûd ve İbn Mace rivayeti aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir:

1. Buhâri, Mualla b. Esed Ebû'l Hayse el-Kummi el-Basri'dir. Bahz b. Esed(ö.220/835)²⁵⁶, Vuheyb b. Halid el-Basri el-İclan(ö.165/782)²⁵⁷,

²⁵⁰ BUHÂRÎ,” Savm”, 30.

²⁵¹ Sika, sebt, hafız, imam ve hüccet sahihibidir.bkz. HANBELÎ, Yusuf b. Hasan b. Ahmed b. Hasan b. Abdilhadi es-Salihi Cemaluddin, *Tezkiretü 'l Hûfaz ve Tabsiretü 'l İkâz*, Tah.:Nureddin Talib,Daru'n Nur,1. Baskı, yy.,2011,I,s. 285; ÂYNÎ, *Megani'l-Âhyar*, III, s.337; ZEHEBÎ, *Siyer*, X,s.319.

²⁵² Künyesi Ebû Bişr'dir. Sika ve abid'dir. Hadis hafızıdır.bkz. İBN HİBBAN,*Fukahai'l-Aktar*, I,s.288; MÜSLİMİ vd., *Ricalü'l-Hadis* , I, s.319; ESERİ, *el-Mu'cemu's-Sagir*, I, s.240; ZİRİKLÎ, *el-A'lâm*, III, s.166.

²⁵³ Künyesi Ebû Bekr'dir. Fakih ve hafızdır. Hadis ve fıkıh ilminde hüccet sahibi imamlardandır. bkz. İBN SA'D, *Tabakat*, I, s.113; İCLÎ, *Tarihu's-Sikat* ,I, s.412; İBN HİBBAN, *es-Sikat*, V,s.349.

²⁵⁴ Sika, fakih ve fazilet sahibidir. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, V,s.170.

²⁵⁵ BUHÂRÎ, “Savm”, 32.

²⁵⁶ Sika ve sebt olanlardandır. bkz. KELEBÂZÎ, Ahmed b. Muhammed b. Hüseyin b. Hasan Ebu'n-Nasr el-Buhâri, *el-Hidaye ve 'l İrşad Fi Ma'rifeti Ehli 's-Sika ve 's-Seddad*, Tah. : Abdullah el-Leysi,

Eyyûb es-Sahtiyânî Ebû Bekr Keysan el-Basri(ö.136/753)²⁵⁸, İkrime Ebû Abdullah Makrun el-Kureşî el-Medeni el-Berberi(ö.104/782)²⁵⁹, İbn Abbas(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)²⁶⁰.

2. Buhârî, Ebû Ma'mar Abdullah b. Amr b. Ebi'l Haccac el-Makâd el-Minkârî(ö.224/839)²⁶¹, Abdulvaris b. Said b. Zakvan el-Anberi el-Basri(ö.180/796)²⁶², Eyyûb es-Sahtiyânî Ebû Bekr, İkrime Ebû. Abdullah Makrun, İbn Abbas(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)²⁶³.
3. Tirmizi, Bişr b. Hilal en-Numeyri es-Savvaf el-Basri Ebû Muhammed(ö.250/864)²⁶⁴, Abdulvaris b. Said Ebû Ubeyde el-Mûkri(ö.180/796)²⁶⁵, Eyyûb es-Sahtiyânî Ebû Bekr, İkrime Ebû Abdullah Makrun, İbn Abbas(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)²⁶⁶.
4. Tirmizi, Ahmed b. Muni' b. Abdurrahman Ebû Ca'fer el-Âsm Maruruzi(ö.244/858)²⁶⁷, Abdullah b. İdris b. Yezid b. Abdurrahman el-Avdi(ö.192/808)²⁶⁸, Yezid b. Ebi Ziyâd(ö.136/753)²⁶⁹, Miksem(ö.101/720)²⁷⁰, İbn Abbas(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)²⁷¹.
5. Tirmizi, Muhammed b. Ubeydullah el- Muharrabiy Ebû Ca'fer el-Kufî en-Nuhas(ö.245/859)²⁷², Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem el-

Daru'l Ma'rife, 1. Baskı, Beyrut, 1407, II, s.724; TÛCÎBÎ, *et-Ta'dil*, II, s.738; ZEHEBÎ, *Tarihu'l-İslam*, V, s.460

²⁵⁷ Künyesi Ebû Bekr'dir. Mutkindir. Sika, sebt ve hüccet sahibidir. İBN MENCÛYE, Ahmed b. Ali b. Muhammed b. İbrahim Ebubekir, *Ricalü Sahih-i Müslim*, Tah.: Abdullay el-Leysi, Dâu'l Ma'rife, 1. Baskı, Beyrut, 1407, II, s.308; ZEHEBÎ, *Siyer*, VII, s.261; MARUF vd. *Tahriru Takribi't-Tehzib*, IV, s.72.

²⁵⁸ Sika ve alimdir. bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu'l-İslam*, III, s.618.

²⁵⁹ Hafızdır ve müfessirdir. Sika, sebt ve tefsir alimidir. ZEHEBÎ, *Siyer*, V, s.12; İBN SA'D, *Tabakat*, I, s.119.

²⁶⁰ BUHÂRÎ, "Savm", 32.

²⁶¹ Sika, sebt, saduk, mutkin ve kaviyu'l hadis'tir. İlim ehlinin yanında çok kıymeti vardır. Hafız ve mutkin. EBÛ HATÎM, *el-Cerh*, V, s.119; NİSÂBÛRÎ, *el-Kûna*, II, s.791.

²⁶² Sika, sebt, imam ve hafızdır. bkz. İBN HACER, *Takribu't- Tehzib*, I, s.367; ZEHEBÎ, *Siyer*, IX, s.516.

²⁶³ BUHÂRÎ, "Savm", 32.

²⁶⁴ Sika ve saduk'tur. bkz. İBN HİBBAN, *es-Sikat*, IX, s.149; ZEHEBÎ, *Tarihu'l-İslam*, V, s.1093; ALAUDDİN, *İkmali Tehzibi'l-Kemal*, II, s.414.

²⁶⁵ İmam, sebt ve hafızdır. Sika ve hüccet sahibidir. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, VII, s.310; ZEHEBÎ, *Ma'rifetü'l-Kurrai*, I, s.97.

²⁶⁶ TİRMİZÎ, "Savm", 60, (772).

²⁶⁷ Sika, saduk, imam ve hafızdır. bkz. BAĞDADÎ, *Tarih'u Bağdat*, VI, s.377; ZEHEBÎ, *Siyer*, XI, s.483; İBN HACER, *Tehzibu't Tehzib*, I, s.84.

²⁶⁸ Sika, fakih ve âbid'dir. İmam, hafız ve şeyhu'l islamdır. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, IX, s.23 -42.

²⁶⁹ Künyesi Ebû Abdullah'tır. Sika'dır. bkz. İBN SA'D, *et-Tabakatü'l- Kübra*, VI, s.330.

²⁷⁰ Abdullah b. Haris b. Nevfel'in mevlasıdır. Ebû'l Kâsım diye künyelendirilir. Sika'dır. Saduk ve hasenü'l hadistir. ŞEYBANÎ, *İbn Hayyat*, I, s.492; HANBEL, *Ricali'l Hadis Ve İllelihi*, III, s.120.

²⁷¹ TİRMİZÎ, "Savm", 61, (774).

²⁷² Sika ve saduktur. bkz. ESERÎ, *el-Mu'cemu's-Sagir*, II, s.517.

Âdevî(ö.182/798)²⁷³, Zeyd b. Eslem Ebû Abdullah el-Adevî el-Medîni(ö.140/757)²⁷⁴, A'tâ b. Yesar el-Medîni (ö.103/721)²⁷⁵, Ebû Saîd el-Hûdrî (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v)²⁷⁶.

6. Ebû Davûd, Ebû Ma'mar Abdullah b. Ömer Ebû Haccac, Abdulvaris b. Said, Eyyûb es-Sahtiyânî Ebû Bekr, İkrime Ebû Abdullah Makrun, İbn Abbas(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)²⁷⁷.
7. Ebû Davûd, Hafs b. Ömer b. Haris el-Ezdiy Ebû Amr el-Havzi(ö.225/840)²⁷⁸, Şu'be b. el-Haccac, Yezid b. Ebi Ziyâd, Miksem, İbn Abbas(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)²⁷⁹.
8. İbn Mace, Ali b. Muhammed et-Tenafesi Ebû'l Hasan, Muhammed b. Fudeyl b. Gazvan Ebû Abdurrahman ez-Zabiy(ö.194/810)²⁸⁰, Yezid b. Ebî Ziyâd, Miksem, İbn Abbas(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)²⁸¹.

Rivayet, iki ayrı sahabeden; İbn Abbas(r.a) ve Ebû Said el-Hudri vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek dokuz tarikle merfu olarak nakledilmektedir. Buhârî, Tirmizî, Ebû Davûd ve İbn Mace 'nin tahrir ettiği rivayetin dokuz isnadı muttasıl; Buhârî'nin naklettiği tarikler isnadı açısından sahih ve ravileri açısından sika'dır. Ancak Tirmizi ravilerinden Vuheyb b. Halid ömrünün son zamanlarında biraz (hıfzı) değişmiştir.²⁸² Yine Buhârî ve Tirmizi ravilerinden İkrime de itham edilen bir ravidir. Müslüm, Ebû Ca'fer b. Cerir, Muhammed b. Nasr ve Ebû Hatim gibi kıymetli hadis alimleri, İkrime'nin yalan ile itham edilmesi ve Haricilerden ücret aldığı iddiası

²⁷³ Zayıf bir ravidir. *Tefsiri* ve *Nasih-Mensuh* ile ilgili kitabı var. bkz. İBN HACER, *Takribu't- Tehzib*, I, s.340; ZEHEBÎ, *Siyer*, VII, s.344.

²⁷⁴ Sika, fakih, tefsir alimidir ve kitabı var demiştir. İmam ve hüccet sahibidir. *Müsned* isimli eserinde yüzden fazla hadis rivayeti bulunmaktadır. bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, III, s.656; ZEHEBÎ, *Siyer*, V, s.316.

²⁷⁵ Sika'dır. Medine'nin kadılarındandır. Müminlerin annesi Meymune annemizin mevlasıdır. bkz. ZEHEBÎ, *Ma'rifetü'l-Kurrai*, I, s.17.

²⁷⁶ TİRMİZİ, "Savm", 24, (715).

²⁷⁷ EBÛ DAVÛD, "Savm" 29, (2373).

²⁷⁸ Sika, sebt, saduk, mutkin ve salihu'l hadis'tir. bkz. İBN SA'D, *Tabakat*, II, s.60; TÛCİBÎ, *et-Ta'dil*, II, s.509; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V, s.556.

²⁷⁹ EBÛ DAVÛD, "Savm" 29, (2373).

²⁸⁰ Sika, saduk, hafız ve hasenu'l hadis'tir. Dua, zahid ve siyam gibi konulardan oluşan *Müsannef* kitapları var. bkz. TÛCİBÎ, *et-Ta'dil*, II, s.674; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.1198; ZEHEBÎ, *Siyer*, IX, s.173.

²⁸¹ İBN MÂCE, "Siyam", 18, (1682).

²⁸² MARUF, Doktor Beşar Avad; ARNAVUT, Şuayb, *Tahriru Takribi't-Tehzib Li'l-Hûfazi Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalani*, Müessesetü'r Risaleti Li't-Tibiâtî ve'n -Neşr ve't-Tevzi, 1. Baskı, Beyrut, 1997, IV, s.72.

sebebiyle O'ndan rivayet etmeyi durdurmuşlardır.²⁸³ Lakin Kütüb-i Sitte'nin geri kalan ravilerini O'ndan rivayette bulunmuşlardır. İkrime'ye yönelik ithamların sadece itham ile kaldığını ve İkrime'nin aslında bunlardan beri olduğu kanaatindeyiz. Tirmizi, Ebû Davûd ve İbn Mace ravilerinden Yezid b. Ebû Ziyâd'ın ömrünün son zamanlarında karıştırmaya başlamış, hafız olmadığı söylenmiştir. İbn Main O'nun hadislerine ihtiyaç yoktur demiştir. Abdurrahman babasından naklen O'nun için leyse bi'l kavi demiştir.²⁸⁴ Yine Tirmizi, Ebû Davûd ve İbn Mace ravilerinden Miksem hakkında İbn Sa'd: "hadislerinin çoğu zayıftır", demiştir.²⁸⁵ Tirmizi ravilerinden Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'in de zayıf bir ravi olması senedi zayıf kılmaktadır.²⁸⁶ İbn Mace ravilerinden Muhammed b. Fudeyl de İmamiye mezhebine mensup olmakla itham edilmiştir.²⁸⁷ Dolayısıyla Tirmizi, Ahmed b. Muni' b. Abdurrahman, Abdullah b. İdris b. Yezid, Yezid b. Ebi Ziyâd, Miksem, İbn Abbas(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)²⁸⁸ ve Tirmizi, Muhammed b. Ubeydullah, Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem el-Âdevi, Zeyd b. Eslem Ebû Abdullah, A'tâ b. Yesar, Ebû Saîd el Hûdrî (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v)²⁸⁹ ve Ebû Davûd, Hafs b. Ömer b. Haris el-Ezdiy Ebû Amr, Şu'be b. el-Haccac, Yezid b. Ebi Ziyâd, Miksem, İbn Abbas(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)²⁹⁰ ve İbn Mace, Ali b. Muhammed et-Tenafesi Ebû'l Hasan, Muhammed b. Fudeyl b. Gazvan Ebû Abdurrahman ez-Zabiy, Yezid b. Ebî Ziyâd, Miksem, İbn Abbas(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)²⁹¹ tarikleriyle gelen rivayetler zayıf rivayetlerdir.

Sonuç olarak rivayet ravileri açısından tenkide uğrayan dört tariki dışında; beş tarikle muttasıl isnatlarla ve sika ravilerden nakledildiği ve isnadı açısından sahih olduğu görülmektedir.

²⁸³ SÂDÎ, Ebu Amr Nureddin b. Ali b. Abdullah, *Tûhfetü 'l-Lebib Bimen Tekellem Fihim el-Hafiz b. Hacer Mine'r- Rûvati Fi Gayri 't-Takrib*, Tah.: Muhammed b. Abdullah el-İmam, Mektebetü İbn Abbas Li'n -Neşr ve't-Tevzi, I. Baskı, Mısır, 2010, I, s.569.

²⁸⁴ İBN SA'D, *et-Tabakatü'l- Kübra*, VI, s.330; EBÜ HATİM, *el-Cerh ve' t- Ta'dil*, IX, s.265.

²⁸⁵ MARUF vd., *Tahriru Takribi't-Tehzib*, III, s.414.

²⁸⁶ İBN HACER, *Takribu't- Tehzib*, I, s.340 ; ZEHEBÎ, *Siyer*, VII, s.344.

²⁸⁷ ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.1198 ; ZEHEBÎ, *Siyer*, IX, s.173.

²⁸⁸ TİRMİZİ, "Savm", 61, (774).

²⁸⁹ TİRMİZİ, "Savm", 24, (715).

²⁹⁰ EBÜ DAVÛD, "Savm" 29, (2373).

²⁹¹ İBN MÂCE, "Sıyam", 18, (1682).

VI. YOLCULUK ESNASINDA ORUÇ TUTMAMAK İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Konuyla alakalı farklı tariklerle gelen farklı rivayetler bulunduğundan; rivayetleri maddeler halinde sıralayıp sonra da her rivayeti kendi içinde incelemeye çalıştık.

1. Bu rivayeti Buhâri, Müslim ve İbn Mace tahrir etmiştir. Rivayetin metnini Buhârî aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir;

(خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي بَعْضِ أَسْفَارِهِ فِي يَوْمٍ حَارٍّ حَتَّى يَضَعَ الرَّجُلُ يَدَهُ عَلَى رَأْسِهِ مِنْ شِدَّةِ الْحَرِّ، وَمَا فِينَا صَائِمٌ إِلَّا مَا كَانَ مِنَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَابْنِ رَوَاحَةَ)

“Biz Hz. Peygamber(s.a.v) ile beraber seferlerinden birisinde sıcak bir günde çıktık. O kadar sıcaktı ki, insan sıcaklığın şiddetinden elini başı üzerine koyuyordu. İçimizde Hz.Peygamber (s.a.v) ile İbn Revâha'dan(r.a) başka oruçlu kimse yoktu”.²⁹²

Bu rivayeti Buhâri, Müslim ve İbn Mace aşağıdaki isnadlarla nakletmektedirler:

1.Buhâri, Abdullah b. Yusuf et-Tanefesî(ö.218/833)²⁹³, Yahya b. Hamza Ebû Abdurrahman el-Himyari eş-Şami (ö.180/796)²⁹⁴, Abdurrahman b. Yezid b. Câbir Ebû Utbe ed-Dimeşki (ö.156/773)²⁹⁵, İsmail b. Ubeydulla b. Ebi'l Muhacir Ebû Abdulhamid el-Mahzumi eş-Şami ed-Dimeşki(ö.132/750)²⁹⁶, Ümmü Derda es-Sûğra(ö.90/709)²⁹⁷, Ebû Derda(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)²⁹⁸.

2.Müslim, Davud b. Ruşeyd el-Haşimi el-Bağdadi Ebû'l Fadl(ö.239/853)²⁹⁹, Velid b. Müslim el-Kureşî(ö.190/806)³⁰⁰, Said b. Abdulaziz b.

²⁹² BUHÂRÎ, “Savm”, 34.

²⁹³ Sika, sebt ve hüccet sahibidir. bkz. KAZVİNÎ, *İrşad*, I, s.262; ZEHEBÎ, *el-Mûğni*, I, s.362; ÂYNÎ, *Megani'l-Âhyar*, II, s.156.

²⁹⁴ Sika, sebt, saduk, kesiru'l hadis, imam ve alimdir.bkz. TÛCÎBÎ, *Ta'dil Ve't- Tacrih*, III,s.1205; CEZERÎ, *Gayetü'n Nihaye*, II, s.369 ; ZEHEBÎ, *Siyer*, VII, s.348.

²⁹⁵ Sika, İmam, hafız ve fakihtir. bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.132 ; ZEHEBÎ, *Siyer*, VI, s.585; ALAUDDİN, *İkmalî Tehzibi'l- Kemal*, VIII, s.251.

²⁹⁶ Sika ve büyük imamdır. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, V,s.213; TÛCÎBÎ, *et-Ta'dil*, I, s.370.

²⁹⁷ Sika, alime ve fakiha'dır. O'na Cüheyre el-Evsabiye de denilir. Ka'b b. As el-Eşâri'den, Aişe'den ve Ebû Hüreyre'den ilim öğrenmiştir. İlmiyle, ameliyle ve zühd hayatıyla meşhur olmuştur.bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, V, s.159; İBN CEZERÎ,Şemsüddin Ebu'l Hayr Muhammed b. Muhammed b. Yusuf,*Gayetü'n Nihaye Fi Tabakati'l Kıraa, Mektebetü İbn Teymiyye*,yy., 1351, II,s.354;İBN İBRAHİM, Ebu Fadl Zeyniddin Abdurrahim b. El-Hüseyin b. Abdurrahman b. Ebibekr, *Zeyl Mizani'l İ'tidal*, Tah.:Ali Muhammed Ma'ved,Adil Ahmed Abdulmevcud,Daru'l Kütübü'l İlmiye, Beyrut, 1995, I, s.164 .

²⁹⁸ BUHÂRÎ, “Savm”, 34.

²⁹⁹ Sika'dır.bkz. MÜSLİMÎ v.d.,*Ricalü'l-Hadis*,I,s.245.

³⁰⁰ Künyesi Ebû'l Abbas'tır. HANBEL, *Ricali'l-Hadis Ve İlelihi*, IV, s.97.

Ebî Yahya et-Tenuhî(ö.167/784)³⁰¹, İsmail b. Ubeydulla b. Ebi'l Muhacir, Ümmü Derda, Ebû Derda(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)³⁰².

3. Müslim, Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebi, Hişam b. Sa'd Ebû Abbad el-Kureşi(Ö.157/774)³⁰³, Osman b. Hayyan b. Numan b. Ribbah b. Amr b. ed-Dimeşki (ö.150/767)³⁰⁴, Ümmü Derda, Ebû Derda(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)³⁰⁵.

4. Ebû Davud, Muammal b. Fadl b. Mucahid Ebû Said el-Harrânî el-Cezreî (ö.229/844)³⁰⁶, Velid b. Müslim el-Kureşi, Said b. Abdulaziz b. Ebî Yahya, İsmail b. Ubeydulla b. Ebi'l Muhacir, Ümmü Derda, Ebû Derda(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)³⁰⁷.

5.İbn Mace, Muhammed b. Beşşar Ebû Bekr Muhammed, Ebû Amr Abdulmelik b. Amr el-Akdiy el-Mekki el-Basri(ö.204/820)³⁰⁸(H) Abdurrahman b. İbrahim b. Amr b. Meymun ed-Dimeşki Duhaym Ebû Said(ö.245/859)³⁰⁹(H) Harun b. Abdullah el-Hammal b. Mervan Ebû Musa el-Bazzaz(ö.243/857)³¹⁰(H) İbn Ebî Fudeyk Ebû İsmail Muhammed b. İsmail ed-Diyliy (ö.200/816)³¹¹, Hişam b. Sa'd Ebû Abbad el-Kureşi, Osman b. Hayyan b. Numan, Ümmü Derda, Ebû Derda(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)³¹².

Rivayet, Ebû Derda(r.a) vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek beş tarikle merfu olarak nakledilmektedir. Buhâri, Müslim, Ebû Davud ve İbn Mace'nin tahrir ettiği rivayetin beş isnadı da muttasıl olup; Buhârî'nin naklettiği tarik isnadı

³⁰¹ İmam, kadı ve müfti'dir. Abid, fakih ve müftidir. ZEHEBÎ, *Siyer*, VIII, s.32 ; ALAUDDİN, *İkmali Tehzibi'l-Kemal*, V, s.325; İBN HACER, *Lîsanü'l-Mîzan*, Tah.: Dairetü'l Ma'rifü'n Nizamiye, Hindistan; Muesesetü'l Âlamiyu'l li'l-Metbuat, 3. Baskı, Beyrut, 1971, VII, s.230; EBÛ'L KÂSİM, *Kâbulü'l-Âhbar*, I, s.363.

³⁰² MÜSLİM, "Sıyam", 1122.

³⁰³ İmam, muhaddis ve saduk'tur. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, VII, s.344.

³⁰⁴ Zalim ve hışımlıdır. Müslim de O'ndan sadece bir hadis rivayet etmiştir. bkz. SÂFDÎ, *el-Vâfi*, XIX, s.316 ; ÂYNÎ, *Megani'l-Âhyar*, II, s.301; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, III, s.97.

³⁰⁵ MÜSLİM, "Sıyam", 109, 1122.

³⁰⁶ Sika, saduk ve sebt'tir. bkz. MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal*, XXIX, s.184; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, X, s.383 ; MARUF vd., *Tahriru Takribi't-Tehzib*, III, s.443.

³⁰⁷ EBÛ DAVÛD, "Savm" 44, (2409).

³⁰⁸ Sika'dır. Hafız ve İmamdır. bkz. İCLÎ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.310; ZEHEBÎ, *Tezkiretü'l- Hüfâz*, I, s.254; ZEHEBÎ, *Siyer*, VIII, s.166.

³⁰⁹ Kadı, imam ve fakih'tir. Şam'ın muhaddislerindendir. Sika, hafız ve mutkin'dir. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, XI, s.515; ESERÎ, *el-Mu'cemu's-Sagîr*, I, s.277.

³¹⁰ Sika ve hafızdır. bkz. İBN HİBBAN, *es-Sikat*, IX, s.239; ZEHEBÎ, *Siyer*, IX, s.490; BAĞDADÎ, *Tarih'u Bağdat*, XVI, s.31; ZEHEBÎ, *Siyer*, V, s.1269.

³¹¹ İmam, sika ve muhaddistir. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, IX, s.486 ; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, IX, s.61

³¹² İBN MÂCE, "Sıyam", 10, (1663).

açısından sahih ve ravileri açısından sika'dır. Ancak Müslim'in ravilerinden Davud b. Ruşeyd'i bazı hadis alimleri överken bazıları da tenkid etmiştir. Mesela İbn Main O'nun için sika derken; Ebû Muhammed İbn Hazm: "zayıf ve hataları var. Hüccet sahibi değil", demiştir.³¹³ Müslim ve Ebû Davud rivayetlerinin ortak ravilerinden Velid b. Müslim'de tendik edilmiştir; Ahmed b. Hanbel: "Hataları var, duymadığı hadisleri var, münker hadisleri var", demiştir.³¹⁴ Yine Müslim ve Ebû Davud rivayetlerinin ortak Said b. Abulaziz'i bazı muhaddisler zayıf bulurken bazıları da sika kabul etmiştir. Mesela Tâberi: "Fazilet sahibi biri, Dimeşk'in müftülerinden ve saduk", derken³¹⁵ İbn Hacer, Darekutni ve Sa'di O'nun için zayıf demişlerdir. Ebû Ahmed el-Hakim: "leyse bi'l kavi", demiştir. Buhâri: "zahibu'l hadis", demiştir. İbn Hibban: "İsnadları, metinleri karıştırıyordu ve mursalatı ref ediyordu", demiştir.³¹⁶ Dolayısıyla Müslim, Davud b. Ruşeyd el-Haşimi el-Bağdadi, Velid b. Müslim el-Kureşi(ö.190/806) Said b. Abdulaziz, İsmail b. Ubeydulla, Ümmü Derda, Ebû Derda(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)³¹⁷ tarikiyle gelen rivayet ve Ebû Davud, Muammal b. Fadl b. Mucahid Ebû Said, Velid b. Müslim el-Kureşi, Said b. Abdulaziz b. Ebî Yahya, İsmail b. Ubeydulla b. Ebi'l Muhacir, Ümmü Derda, Ebû Derda(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)³¹⁸ tarikiyle gelen rivayet isnadı açısından zayıftır. Yine Müslim'in ikinci rivayetinin senedinde yer alan ravilerden Hişam b. Sa'd Ebû Abbad ve Osman b. Hayyan b. Numan zayıf ravilerdir. Osman b. Hayyan b. Numan zalim ve hışımlı olmakla tendik edilmiş; Hişam b. Sa'd 'da hafız olmamak, evhamı olmakla ve İmamiye mezhebine mensup olmakla tenkid edilmiştir. Dolayısıyla Müslim'in Abdullah b. Mesleme el-Ka'nebi, Hişam b. Sa'd Ebû Abbad el-Kureşi, Osman b. Hayyan b. Numan, Ümmü Derda, Ebû Derda(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)³¹⁹ tarikiyle gelen bu rivayeti isnadı açısından zayıftır. İbn Mace'nin ravilerinden Harun b. Abdullah el-Hammal galatı ve vehmi³²⁰ olmakla tendik edilmiştir.³²¹ İbn Ebî Fudayk

³¹³ SÂDÎ, *Tühfetü 'l-Lebib*, I, s.378.

³¹⁴ HANBEL, *Ricali'l-Hadis Ve İlelihi*, IV, s.97.

³¹⁵ ALAUDDİN, *İkmali Tehzibi'l-Kemal*, V, s.325; İBN HACER, *Lîsanü'l-Mîzan*, Tah.:Dairatü'l Ma'rifü'n Nizamiye,Hindistan; Muesessetü'l Âlamiyu'l li'l-Metbuat, 3. Baskı, Beyrut, 1971, VII, s.230.

³¹⁶ EBÛ'L KÂSİM, *Kâbülü'l-Âhbar*, I, s.363.

³¹⁷ MÜSLİM, "Sıyam", 1122.

³¹⁸ EBÛ DAVÛD, "Savm" 44, (2409).

³¹⁹ MÜSLİM, "Sıyam", 109, 1122.

³²⁰ el-Vehm: Ravinin hadisi hep zanla,bazen böyle bazen şöyle olarak tereddütlü rivayet etmesi.Bu durum ravinin zaptının eksikliğini gösterir ve bu yönden cerhine sebep olur. AYDINLI, Abdullah, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, Seçil Ofset Matbaacılık, 7. Baskı, İstanbul, 2013, s.329.

³²¹ ZEHEBÎ, *Siyer*, V,s.1269 ; ZEHEBÎ, *Siyer*, IX, s.490.

de, İbn Sa'd tarafında, kesiru'l hadis ve leyse bi hucce olmakla tenkid edilmiştir.³²² Dolayısıyla İbn Mace, Muhammed b. Beşşar Ebû Bekr (H) Abdurrahman b. İbrahim b. Amr (H) Harun b. Abdullah (H) İbn Ebî Fudayk Ebû İsmail , Hişam b. Sa'd Ebû Abbad, Osman b. Hayyan b. Numan, Ümmü Derda, Ebû Derda(r.a), Hz. Peygamber (s.a.v)³²³ tarikiyle gelen bu rivayet isnadı açısından zayıftır.

Sonuç olarak rivayet ravileri açısından dört tariki tenkid edilmiştir; bir tariki de muttasıl isnat ve sika ravilerden nakledilip; isnadı açısından sahih olduğu görülmüştür.

2. Bu rivayeti Müslim ve Nesâî tahrir etmiştir. Rivayetin metnini Müslim aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir;

(كُنَّا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي السَّفَرِ، فَمِنَّا الصَّائِمُ وَمِنَّا الْمُفْطِرُ، قَالَ: فَنَزَلْنَا مَنْزِلًا فِي يَوْمٍ حَارٍّ، أَكْثَرُنَا ظِلًّا صَاحِبُ الْكِسَاءِ، وَمِنَّا مَنْ يَتَّقِي الشَّمْسَ بِيَدِهِ، قَالَ: فَسَقَطَ الصُّوَامُ، وَقَامَ الْمُفْطِرُونَ، فَضَرَبُوا الْأَبْنِيَّةَ وَسَقَوْا الرِّكَابَ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ذَهَبَ الْمُفْطِرُونَ الْيَوْمَ بِالْأَجْرِ)

“Peygamber (s.a.v) ile birlikte seferde bulunuyorduk. Kimimiz oruçlu, kimimi oruçsuz idik. Sıcak bir günde bir yerde mola verdik. Ekseriyetle gölgelenenlerimiz elbisesi olanlardı. Bazılarımız güneşten eli ile korunuyordu. Oruç tutanlar düştüler. Tutmayanlar kalkarak çadırları kurdular ve develeri suladılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber(s.a.v): “Bugün oruç tutmayanlar ecir alıp gittiler.”buyurdu.³²⁴

Bu rivayeti Müslim ve Nesâî aşağıdaki isnadlarla nakletmektedirler:

1.Müslim, Ebû Bekr b. Ebi Şeybe, Ebû Muaviye Muhammed b.Hazm, Âsım b. Suleyman el-Ahvel Ebû Abdurrahman el-Basri (Ö.142/759)³²⁵, Mûvarrik el-İcli Ebû'l Mûtamar el-Basri(ö.?)³²⁶, Enes (r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)³²⁷

³²² İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, IX, s.61.

³²³ İBN MÂCE, “Sıyam”,10, (1663).

³²⁴ MÜSLİM, “Sıyam”, 1119.

³²⁵ İmam ve hafızdır. Sika ve kesiru'l hadistir. Sika olduğu müttetikun aleyhtir. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, VI, s.13; İCLİ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.241.

³²⁶ İmamdır. Sika'dır. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, IV, s.353; İCLİ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.443.

³²⁷ MÜSLİM, “Sıyam”, 1119.

2.Nesâî, İshak b. İbrahim b. Raheviye Ebû Yâkub, Ebû Muaviye Muhammed b. Hazm, Âsım b. Suleyman el-Ahvel, Mûvarrik el-İcli Ebû'l Mûtamar, Enes (r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)³²⁸

Rivayet, Enes (r.a) vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek iki tarikte merfu olarak nakledilmektedir. Müslim ve Nesâî' nin tahrir ettiği rivayetin iki isnadı da muttasıl olup; tarikler isnadı açısından sahih ve ravileri açısından sika'dır.

VII. SAVAŞ ESNASINDA ORUÇ TUTMAMAK İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Konuyla alakalı farklı tariklerle gelen farklı rivayetler bulunduğu; rivayetleri maddeler halinde sıralayıp sonra da her rivayeti kendi içinde incelemeye çalıştık.

1.Bu rivayeti Müslim tahrir etmiştir. Rivayetin metnini Müslim aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir;

(أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَرَجَ غَارَ الْفُتُحِ إِلَى مَكَّةَ فِي رَمَضَانَ فَصَامَ حَتَّى بَلَغَ كُرَاعَ الْغَمِيمِ، فَصَامَ النَّاسُ، ثُمَّ دَعَا بِقَدَحٍ مِنْ مَاءٍ فَرَفَعَهُ، حَتَّى نَظَرَ النَّاسُ إِلَيْهِ، ثُمَّ شَرِبَ، فَقِيلَ لَهُ بَعْدَ ذَلِكَ: إِنَّ بَعْضَ النَّاسِ قَدْ صَامَ، فَقَالَ: أُولَئِكَ الْغُصَاةُ، أُولَئِكَ الْغُصَاةُ)

“Hz. Peygamber(s.a.v) fetih yılında Mekke'ye ramazanda yola çıktı ve Kürâu'l-Gamim denilen yere varıncaya kadar oruçlu idi. Cemâat da oruç tutmuşlar idi. Sonra bir kadeh su istedi, kadehi herkesin göreceği şekilde kaldırdıktan sonra suyu içti, bundan sonra kendisine : “Bâzı kimseler oruç tutuyorlar.” dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber(s.a.v): “Onlar âsilerdir, onlar âsilerdir.” buyurdu.³²⁹

Bu rivayeti Müslim aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir:

1.Müslim, Muhammed b. Musenna, Abdulvahhab b. Abdulmecid b. Salat b. Ubeydullah b. Dahman es-Sakafi(ö.194/810)³³⁰, Ca'fer Ebû Abdullah b. Muhammed b. Ali b. Hüseyin b. Ali b. Ebi Talib el-Medeni el-Kureşi(ö.148/765)³³¹, Ebû Ca'fer

³²⁸ NESÂÎ, “Sıyam”, 52 (2283)

³²⁹ MÜSLİM, “Sıyam”, 90.

³³⁰ Sika'dır.bkz. İBN HİBBAN,*Fukahai'l-Aktar*, I,s.253; ALAUDDİN, *İkmalî Tehzîbi'l-Kemal*, VIII, s.375.

³³¹ Sika, fakih, fazilet sahibi ve imam'dır. bkz. ESERİ, *el-Mu'cemu's-Sagır*, I,s.92; İCLİ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.98.

Muhammed b. Zeynilabidin Ali b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib(Ö.113/731)³³², Câbir b. Abdillahir.a), Hz.Peygamber (s.a.v)³³³

Rivayet, Câbir b. Abdillahir.a) vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek bir tarikla merfu olarak nakledilmektedir. Ancak Müslim'in ravilerinden Abdulvahhab b. Abdulmecid hakkında Ebu Hatim : "Mechul biri", demiştir; Ca'fer Ebû Abdullah b. Muhammed ve Ebû Ca'fer Muhammed b. Zeynilabidin da İmamiye mezhebinin imamı olmakla tenkid edilmişlerdir. Bunlardan dolayı Müslim, Muhammed b. Musenna, Abdulvahhab b. Abdulmecid b. Salat b. Ubeydullah b. Dahman, Ca'fer Ebû Abdullah b. Muhammed, Ebû Ca'fer Muhammed b. Zeynilabidin Ali b. Hasan, Câbir b. Abdillahir.a), Hz.Peygamber (s.a.v)³³⁴ tarikiyle gelen rivayet zayıftır.

Sonuç olarak Müslim'in tahrir ettiği rivayet muttasıl olup; tarik isnadı açısından ve ravileri açısından zayıf bir rivayettir.

2.Bu rivayeti Ebû Davud tahrir etmiştir. Rivayetin metnini Ebû Davud aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir;

(عَنْ قَزَعَةَ، قَالَ: أَتَيْتُ [ص] أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ وَهُوَ يُقْتَلُ النَّاسَ، وَهُمْ مُكْبُونَ عَلَيْهِ، فَأَنْتَظَرْتُ خُلُوتَهُ، فَلَمَّا خَلَا سَأَلْتُهُ عَنْ صِيَامِ رَمَضَانَ فِي السَّفَرِ، فَقَالَ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي رَمَضَانَ عَامَ الْفَتْحِ، فَكَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَصُومُ، وَنُصُومُ حَتَّى بَلَغَ مَنْزِلًا مِنَ الْمَنَازِلِ، فَقَالَ: إِنَّكُمْ قَدْ دَنَوْتُمْ مِنْ عَدُوِّكُمْ، وَالْفِطْرُ أَقْوَى لَكُمْ، فَأَصْبَحْنَا مِنْ الصَّائِمِينَ وَمِنَّا الْمُفْطِرُ، قَالَ: ثُمَّ سِرْنَا فَنَزَلْنَا مَنْزِلًا، فَقَالَ: إِنَّكُمْ تُصَبِّحُونَ عَدُوِّكُمْ، وَالْفِطْرُ أَقْوَى لَكُمْ فَأَفْطِرُوا، فَكَانَتْ عَزِيمَةً مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، قَالَ أَبُو سَعِيدٍ: ثُمَّ لَقَدْ رَأَيْتُنِي أَصُومُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَبْلَ ذَلِكَ، وَبَعْدَ ذَلِكَ)

Kazâa demiştir ki: Ebû Said el-Hûdrî'nin (r.a.) yanına gittim. İnsanlar onun etrafında toplanmışlardı ve onlara fetva veriyordu. Yalnız kalmasını bekledim. Yalnız kalınca ona yolculukta ramazan orucunu sordum, şöyle dedi: "Fetih yılı Hz. Peygamber (s.a.v) ile birlikte yola çıktık. Rasûlullah (s.a.v) da oruçlu idi. Nihayet bir yere varıncaya oruç tutmaya devam ettik. Efendimiz(s.a.v): "Şüphesiz düşmanınıza yaklaştınız, oruçlu olmamanız, sizin daha kuvvetli olmanızı sağlar," buyurdu. İçimizde hem oruçlu olanlar hem de oruçlu olmayanlar olduğu halde sabahladık.

³³²Lakabı Muhammedu'l- Bâkir'dir. Alimdir. Fazilet sahibi,imam ve sika'dır.bkz. İBN HÂLKAN, Ebu'l Abbas Şemsuddin Ahmed b. Muhammed el-İrbili, *Veşeyatü'l- Âyan Ve Enbâi Ebnâi'z-Zaman*, Tah.:İhsan Abbas, Daru Sadr,Beyrut, 1971, IV, s.172 ; NİSÂBÜRÎ, *el-Kûna*, I, s.193; ZEHEBÎ, *Siyer*, IV, s.401

³³³ MÜSLİM, "Siyam", 90.

³³⁴ MÜSLİM, "Siyam", 90.

Sonra tekrar yürüdük ve başka bir yerde durduk. Bu sefer Rasûlullah (s.a.v):"Siz düşmanınıza baskın yapacaksınız. Oruçlu olmamanız sizin daha kuvvetli olmanızı sağlar. Onun için oruçlarınızı açınız!" buyurdu. Bu, Rasûlullah (s.a.v)' dan bir azîmet oldu. Ebû Said (r.a) şöyle dedi: "Ben bundan önce de sonra da Hz. Peygamber (s.a.v) ile birlikte oruç tuttuğumu biliyorum."³³⁵

Bu rivayeti Ebû Davud aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir:

1.Ebû Davud, Ahmed b. Salih Misri(ö.248/862)³³⁶(H) İbn Vehb b. Beyyan b. Hayyan el-Vâsiti(ö.246/860)³³⁷, Muaviye b. Salih b. Hudeyr Ebû Sa'd el-Hazrami(ö.158/775)³³⁸, Rabia b. Yezid el-İyadî ed-Dimeşki(ö.123/741)³³⁹, Kazaat b. Yahya(ö.100/719)³⁴⁰, Ebû Said el-Hûdrî(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)³⁴¹

2.Ebû Davud, Abdullah b. Mesleme el Ka'nebi, Mâlik b. Enes, Ebû Bekr b. Abdurrahman b. Hişam el-Mahzumi(ö.131/749)³⁴², Ashab'tan biri, Hz.Peygamber (s.a.v)³⁴³

Rivayet, Ebû Said el-Hûdrî(r.a) ve Ashab'tan biri vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek merfu olarak nakledilmektedir. Ebû Davud'un tahrir ettiği iki rivayetin isnadı muttasıl; iki rivayet de isnadları açısından sahih ve ravileri açısından sika'dır.

VIII. YOLCULUKTA ORUÇ TUTMANIN İYİLİK OLMADIĞI İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu rivayeti Buhâri, Müslim ve Nesâî tahrir etmiştir. Rivayetin metnini Buhâri aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir;

³³⁵ EBÛ DAVÛD, "Savm", 42, (2406).

³³⁶ Künyesi Ebû Ca'fer'dir. Sahibu sünnet'dir. Büyük imamdır. Sika'dır. bkz. İBN HİBBAN, *es-Sikat*, VIII, s.25; ZEHEBÎ, *Siyer*, XII, s.160; İBN HACER, *Takribu't- Tehzib*, I, s.80.

³³⁷ Sika, saduk ve Salih biridir. bkz. MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal*, XXXI, s.118; ALAUDDİN, *İkmali Tehzibu'l-Kemal*, XII, s.257; İBN KESİR, *et-Tekmil*, II, s.130.

³³⁸ Künyeleri Ebû Amr, Ebû Hamza ve Ebû Abdurrahman'dır. İmam, hafız ve sika'dır. Endülüs'ün kadılarındandır. ZEHEBÎ, *Siyer*, VII, s.158; ALAUDDİN, *İkmali Tehzibu'l-Kemal*, XI, s.269.

³³⁹ Künyesi Ebû Şuayb'dır. Sika olduğu konusu müttetikün aleyh'tir. bkz. İCLÎ, *Tarihu's-Sikat*, I,s.159; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, III, s.264.

³⁴⁰ Künyesi Ebû'l Gadiye'dir. Sika'dır. İBN MENCUYE, *Ricalü Sahih-i Müslim*, II, s.149; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, II, s.1158; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, VIII, s.377.

³⁴¹ EBÛ DAVÛD, "Savm", 42, (2406).

³⁴² Mutkin'dir. Dinde fazilet sahibi biridir. Sika'dır. bkz. BUHÂRÎ, *et-Tarihu'l- Kebir*, IV,s.203; İBN HİBBAN, *Fukahai'l-Aktar*, I,s.217 ; TÛCİBÎ, *et-Ta'dil ve 't-Tacrih*, III, s.1154.

³⁴³ EBÛ DAVÛD, "Savm", 27, (2365).

سَمِعْتُ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ، فَرَأَى زَحَامًا وَرَجُلًا قَدْ ظَلَّلَ عَلَيْهِ، فَقَالَ: مَا هَذَا؟، فَقَالُوا: صَائِمٌ، فَقَالَ: لَيْسَ مِنَ الْبِرِّ الصَّوْمُ فِي السَّفَرِ

“Hz. Peygamber (s.a.v) bir seferde idi. Bir ara halkın izdihamını ve üzerine güneşe karşı gölgelik tutulmuş bir kimse gördü ve :”Bu nedir?” diye sordu. Sahâbîler: Oruçludur, dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber(s.a.v), seferde oruç tutmak iyilikten değildir, buyurdu.³⁴⁴

Bu rivayeti Buhâri, Müslim ve Nesâî aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir:

1. Buhâri, Adem b. Ebi İyas Nahiye Ebû'l Hasan el-Askalani (ö.220/835)³⁴⁵, Şu'be b. el-Haccac, Muhammed b. Abdurrahman b. Abdullah b. Ganam b. Mâlik el-Ensari(ö.124/742)³⁴⁶, Muhammed b. Amr b. Hasan b. Ali b. Ebi Talib el-Haşimi(ö.97/716)³⁴⁷, Câbir b. Abdillâh(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)³⁴⁸

2. Müslim, Ebû Bekr b. Ebi Şeybe(H) Muhammed b. el-Musenna(H) İbn Beşşar Ebû Bekr Muhammed, Gundar Muhammed b. Ca'fer, Şu'be b. el-Haccac, Muhammed b. Abdurrahman b. Sa'd, Muhammed b. Amr b. Hasan, Câbir b. Abdillâh(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)³⁴⁹

3.Nesâî, Şuayb b. Şuayb b. Abdurrahman el-Emevi(ö.264/878)³⁵⁰, Abdulvahhab b. Said b. A'tiyye es-Sulemi(ö.213/828)³⁵¹, Şuayb b. İshak b. Abdurrahman b. Abdullah el-Kuraşi(ö.189/805)³⁵², Evzâî Abdurrahman b. Amr b.

³⁴⁴ BUHÂRÎ, “Savm”, 34.

³⁴⁵ Sika, imam, hafız ve şeyhu'l islam'dır. Askalan'ın muhaddislerindendir. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, X, s.335 ; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V, s.265.

³⁴⁶ Sika'dır. bkz. İBN SA'D, *et-Tabakatü 'l- Kûbra*, Tah. : Ziyad Muhammed Mansur, Mektebetü'l Ûlûm Ve'l Hikem, 3. Baskı, Medine,1408, I, s.286; ZEHEBÎ, *Siyer*, V,s.387.

³⁴⁷ Sika'dır. bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, II, s.1166; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, IX, s.371.

³⁴⁸ BUHÂRÎ, “Savm”, 34.

³⁴⁹ MÜSLİM, “Siyam”, 92-1115 .

³⁵⁰ Sika ve saduk'tur.bkz. VELLEVIY, *Şerhu Sünen-i Nesai*, VII, s.275 ; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, VI, s.342; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, IV, s.353.

³⁵¹ Künyesi Ebû Muhammed ed-Dimeşki'dir. Vehb ismi ile bilinir.Sika ve saduk'tur.bkz. VELLEVIY, *Şerhu Sünen-i Nesai*, XVIII, s.155; MARUF vd., *Tahriru Takribi't-Tehzib*, II, s.397; İBN HİBBAN, *es-Sikat*, VIII, s.410; ZEHEBÎ, *el-Kâşif*, I, s.674; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, VI, s.446.

³⁵² Sika ve fakih'tir. bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.863; ZEHEBÎ, *Siyer*, IX, s.103; ALAUDDİN, *İkmalî Tehzibi'l- Kemal*, VI, s.268.

Yahmed (ö.160/777)³⁵³, Yahya b. Ebî Kesir, Muhammed b. Abdurrahman b. Abdullah, Câbir b. Abdillâh(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)³⁵⁴

Rivayet, Câbir b. Abdillâh(r.a) vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek üç tarikle merfu olarak nakledilmektedir. Buhâri, Müslim ve Nesâî'nin tahrir ettiği rivayetin üç isnadı da muttasıl olup; tarikler isnadı açısından sahih ve ravileri açısından sika'dır.

IX. YOLCULUKTA ORUÇLUNUN ORUÇSUZU, ORUÇSUZUN DA ORUÇLUYU KINAMAMASI İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu rivayeti Buhâri, Müslim ve Nesâî tahrir etmiştir. Rivayetin metnini Buhâri aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir;

(كُنَّا نُسَافِرُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَمْ يَعْيبِ الصَّائِمَ عَلَى الْمُفْطِرِ، وَلَا الْمُفْطِرُ عَلَى الصَّائِمِ)

“Bizler Hz. Peygamber'in(s.a.v) beraberinde yolculuk ederdik de, oruçlu olan oruç tutmayanı ve oruç tutmayan da oruç tutanı ayıplamazdı.”³⁵⁵

Bu rivayeti Buhâri, Müslim ve Nesâî aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir:

1. Buhâri, Abdullah b. Mesleme b. Ka'nab el-Ka'nebi, Mâlik b. Enes Ebû Abdullah, Humeyd b. Ebi Humeyd et-Tavil Ebû Ubeyde el-Basri (ö.143/760)³⁵⁶, Enes b. Mâlik(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)³⁵⁷.
2. Müslim, Haddad b. Halid b. Esved b. Haddad Ebû Halid el-Kaysi el-Basri(ö.235/850)³⁵⁸, Hammam b. Yahya b. Dinar Ebû Bekr Ebû Abdullah el-Evzi el-Muhallimi (ö.163/780)³⁵⁹, Katâde b. Diame b. Katâde b. Rabia Adnan es-Sudusi el-A'mi(ö.117/735)³⁶⁰, Ebi Nadrah Munzir b. Mâlik b.

³⁵³ Künyesi Ebû Amr el-Evzâî'dir. Şeyhu'l İslâm'dır. Sika, me'mun ve fazilet sahibidir. Hadis ve fıkıh gibi birçok ilimde çok bilgiye sahiptir. Hüccet sahibidir. bkz. İCLİ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.296; ZEHEBÎ, *Tarihu'l-İslam*, IV, s.120; SÂFDÎ, *el-Vâfi*, XVIII, s.123.

³⁵⁴ NESÂÎ, “Sıyam”, 47, (2258)

³⁵⁵ BUHÂRÎ, “Savm”, 35.

³⁵⁶ İmam ve hafızdır. Sika, saduk, şeyh ve mukil'dir. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, VI, s.163; SİCİSTANÎ, *Sualatü Ebî Ubeydullah*, I, s.293; EBÜ'L KÂSİM, *Kâbulü'l-Âhbar*, I, s.373.

³⁵⁷ BUHÂRÎ, “Savm”, 35.

³⁵⁸ Sika ve saduk'tur. bkz. KELEBÂZÎ, *el-Hidaye*, II, s.784; TÛCİBÎ, *et-Ta'dil ve't-Tacrih*, III, s.1186; ZEHEBÎ, *Tarihu'l-İslam*, V, s.956.

³⁵⁹ Sika, sebt, imam, hafız, saduk ve hüccet sahibidir. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, VII, s.296; ZEHEBÎ, *el-Kâşif*, II, s.339; İCLİ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.461.

³⁶⁰ Hafız, sika, tefsir alimi ve fakih'tir. İBN HİBBAN, *Fukahai'l-Aktar*, I, s.154; ZEHEBÎ, *Tarihu'l-İslam*, III, s.301.

Kat'a Ebû Nadrah(ö.108/26)³⁶¹, Ebû Saîd el-Hûdri, Hz.Peygamber (s.a.v)³⁶².

3. Müslim, Nasr b. Ali b. Nasr b. Ali b. Ubeyyi Ebû Amr el-Cahzami el-Ezdi(ö.250/864)³⁶³, Bişr b. Fadl b. Lahik Ebû İsmail el-Basri(ö.186/802)³⁶⁴, Ebî Seleme b. Abdurrahman, Ebû Saîd el-Hûdri, Hz.Peygamber (s.a.v)³⁶⁵.
4. Müslim, Amr b. Muhammed b. Bûkeyr b. Sabur Ebû Osman en-Nâkıd el-Bağdadi(ö.232/847)³⁶⁶, İsmail b. İbrahim b. Miksem b. Uleyye el-Kûfî(ö.193/809)³⁶⁷, Cûrayrî Ebû Mesud Said İyas(ö.144/761)³⁶⁸, Ebi Nadrah Munzir b. Mâlik, Ebû Saîd el-Hûdri, Hz.Peygamber (s.a.v)³⁶⁹.
5. Ebû Davud, Ahmed b. Yunus b. Ahmed, Zâide b. Kûdame es-Sakafî Ebû Salat b. A'lkame el-Kûfî(ö.160/777)³⁷⁰, Humeyd et-Tavil, Enes b. Mâlik(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)³⁷¹.
6. Nesâî, Yahya b. Habib b. Arabi Ebû Zekeriya eş-Şeybânî(ö.248/862)³⁷², Hammad b. Zeyd b. Dirhem Ebû İsmail el-Ezrak ed-Darir(ö.179/795)³⁷³, Cûrayrî Ebû Mesud Said, Ebû Nadrah Munzir, Ebû Saîd el-Hûdri, Hz.Peygamber (s.a.v)³⁷⁴

³⁶¹ Sika ve saduk'tur. bkz. EBÛ HATÎM, *el-Cerh*, VIII, s.241.

³⁶² MÜSLİM, "Siyam", 90.

³⁶³ Sika, saduk ve hafızdır. bkz. SÂFDÎ, *el-Vâfi*, XXVII, s.48 ; ZEHEBÎ, *Siyer*, IX, s.501.

³⁶⁴ Sika, sebt, abid ve kesiru'l hadis'tir. bkz. İBN SA'D, *et-Tabakatü 'l- Kûbra*, I, s.166; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.816; ZEHEBÎ, *Siyer*, VII, s.495.

³⁶⁵ MÜSLİM, "Siyam", 95.

³⁶⁶ Sika, saduk, emin, hadis sahibi, fakih ve hadis hafızıdır. bkz. KELEBÂZÎ, *el-Hidaye*, II, s.549; TÛCİBÎ, *et-Ta'dil ve't-Tacrih*, III, s.973; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V, s.898.

³⁶⁷ Sika, hafız, imam ve sebt'tir. bkz. NİSÂBÛRÎ, *el-Kûna*, I, s.121; ZEHEBÎ, *Siyer*, IX, s.107; ZEHEBÎ, *Siyer*, XII, s.294.

³⁶⁸ Sika, hafız ve haseneü'l hadis'tir. bkz. NİSÂBÛRÎ, *el-Kûna*, II, s.778; EBÛ'L KÂSİM, *Kâbûlû'l- Âhbar*, I, s.397.

³⁶⁹ MÜSLİM, "Siyam", 1116.

³⁷⁰ İmam, sika, sebt ve ehli sünnettir. Sika olduğu ispat edilmiş sebt ravilerden biridir. bkz. İBN HACER, *Takribu't- Tehzib*, I, s.213 ; ZEHEBÎ, *Siyer*, VII, s.375; İCLÎ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.163.

³⁷¹ EBÛ DAVÛD, "Savm", 42, (2405).

³⁷² Sika, saduk, hafız, sebt ve imamdır. bkz. EBÛ HATÎM, *el-Cerh*, IX, s.137; BUHÂRÎ, *et-Tarihu'l Evsât*, II, s.386; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V, s.1285; ZEHEBÎ, *Siyer*, XI, s.156.

³⁷³ Sika, sebt, hafız ve saduk'tur. bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.608.

³⁷⁴ NESÂÎ, "Siyam", 59, (2309).

7. Nesâî, Said b. Yakub et-Talikani(ö.244/858)³⁷⁵, Halid b. Abdullah et-Tahan el-Vâsiti, Ebû Seleme, Ebû Nadrah Munzir, Ebû Saîd el-Hûdri, Hz.Peygamber (s.a.v)³⁷⁶.
8. Nesâî, Eyyûb b. Muhammed el-Vezzan(ö.249/863)³⁷⁷, Mervan b. Muaviye b. Harice b. Hazife b. Bedr el-Fezari (ö.193/809)³⁷⁸, Âsım b. Suleyman, Ebû Nadrah el-Munzir, Ebû Saîd el-Hûdri(H) Câbir b. Abdullah, Hz.Peygamber (s.a.v)³⁷⁹.

Rivayet, üç ayrı sahabeden; Enes b. Malik, Cabir b. Abdullah ve Ebî Saîd vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek sekiz tarikle merfu olarak nakledilmektedir. Buhâri, Müslim ve Nesâî'nin tahrir ettiği rivayetin sekiz isnadı da muttasıldır. Ancak Müslim'in ravilerinden Katâde b. Diame müdellesi olmakla tenkid edilmiştir lakin sened kısmında tedlis bulunmamaktadır. Yine Müslim'in ravilerinden Haddad b. Halid b. Esved için Nesai "zayıf" vasfını kullanmıştır. Bunlardan dolayı Müslim, Haddad b. Halid b. Esved, Hammam b. Yahya, Katâde b. Diame, Ebi Nadrah Munzir, Ebû Saîd el-Hûdri, Hz.Peygamber (s.a.v)³⁸⁰ tarikiyle gelen rivayetin hasen-sahih bir rivayet olduğu kanaatindeyiz. Yine Müslim'in ravilerinden Cûrayrî Ebû Mesud, hıfzı yönünden itham edilmiştir. Ebû Hatim: "Vefatından önce hıfzı değişti" demiştir.³⁸¹ Lakin bu rivayetin diğer tariklerine baktığımız zaman herhangi bir karıştırmanın söz konusu olmadığını görmekteyiz.

Sonuç olarak rivayet; biri hasen- sahih olmak üzere yedi tarikle muttasıl isnatlarla ve sika ravilerden nakledildiği ve isnadı açısından sahih olduğu görülmektedir.

³⁷⁵ Künyesi Ebû Bekr'dir. Sika, sebt ve saduk'tur. bkz. İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, IV, s.103; ZEHEBÎ, *el-Kâşif*, I, s.2447.

³⁷⁶ NESÂÎ, "Siyam", 59, (2310).

³⁷⁷ Sika'dır. bkz. VELLEVIY, *Şerhu Sünen-i Nesai*, IV, s.523.

³⁷⁸ Künyesi Ebû Abdullah el-Kûfi'dir. Sika, sebt, hafız ve saduk'tur. bkz. VELLEVIY, *Şerhu Sünen-i Nesai*, X, s.574; İCLÎ, *Tarihu's-Sîkat*, I, s.424.

³⁷⁹ NESÂÎ, "Siyam", 59, (2312).

³⁸⁰ MÜSLİM, "Siyam", 90.

³⁸¹ NİSÂBÜRÎ, *el-Kûna*, II, s.778.

X. YOLCU OLAN ORUÇLUDAN ORUCUN VE NAMAZIN YARISININ KALDIRILMASI İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu rivayeti Tirmizi, Ebû Davud, Nesâî ve İbn Mâce tahric etmiştir. Rivayetin metnini Tirmizi aşağıdaki şekilde tahric etmiştir:

أَغَارَتْ عَلَيْنَا خَيْلُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَوَجَدْتُهُ يَتَغَدَّى، فَقَالَ: ادْنُ فُكُلْ، فَقُلْتُ: إِنِّي صَائِمٌ، فَقَالَ: ادْنُ أَحَدِيكَ عَنِ الصَّوْمِ، أَوِ الصِّيَامِ، إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى وَضَعَ عَنِ الْمُسَافِرِ الصَّوْمَ، وَشَطْرَ الصَّلَاةِ، وَعَنِ الْحَامِلِ أَوِ الْمُرْضِعِ الصَّوْمَ أَوِ الصِّيَامَ، وَاللَّهُ لَقَدْ فَالَهُمَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كِلَيْهِمَا أَوْ إِحْدَاهُمَا، فَيَا لَهُفَ نَفْسِي أَنْ لَا أَكُونَ طَعِمْتُ مِنْ طَعَامِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ³⁸².

“Hz. Peygamber’in (s.a.v.) atlıları bizim kabilemize baskın yapmışlardı, Hz. Peygamber’e (s.a.v.) geldim yemek yiyordu, yaklaş sende ye buyurdular. Ben oruçluyum, dedim. Bunun üzerine yaklaş sana oruçtan bahsedeyim, dedi ve: Allah yolculuk yapandan orucu ve namazın yarısını kaldırmıştır. Hamile ve emziren kadından da oruç tutmayı kaldırmıştır. Vallahi Hz.Peygamber (s.a.v.) bu iki kadından (emziren ve ya hamile) ikisini ve ya birini söyledi.” Enes şöyle devam etti: O zaman Hz.Peygamber’in (s.a.v.) yemeğinden yemediğim için kendi kendime üzüldüm.³⁸³

Tirmizi, Ebû Davud, Nesâî ve İbn Mâce rivayeti aşağıdaki isnadlarla nakletmektedirler:

1. Tirmizi, Ebû Kûrayb Muhammed b. Elâî(H)Yusuf b. İsa b. Dinar ez-Zuhri(ö.249/863)³⁸⁴, Veki’ b. el-Cerah, Ebû Hilal Muhammed b. Selim er-Râsibî(ö.165/782), Abdullah b. Sevade b. Hanzala(ö.140/757)³⁸⁵, Enes b. Mâlik(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)³⁸⁶.
2. Ebû Davud, Şeybân b. Ferruh b. Şeybân b. Ebi Şeybe el-Habti(ö.235/850)³⁸⁷, Ebû Hilal Muhammed b. Seli, Abdullah b. Sevade, Enes b. Mâlik(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)³⁸⁸.

³⁸² TİRMİZİ, *Sünen-i Tirmizi*, Tah. Beşşar Avad Ma’ruf, Daru’l Garbi’l İslami, Beyrut, 1998, “Savm” , 21 (711).

³⁸³ TİRMİZİ, *Tirmizi Tercemesi*, trc. Osman Zeki Molamehmetoğlu, Yunus Emre yayınevi, ts., yy., “Savm”, 21, (711), II, s.29-30.

³⁸⁴ Künyesi Ebû Yakub el-Meruzi’dir. Sika, sebt ve fazilet sahibidir.bkz. İBN HİBBAN, *es-Sikat*, IX, s.281; İBN HACER, *Tehzibu’t-Tehzib*, XI, s.420; NİSÂBÜRÎ, *el-Kûna*, II, s.919.

³⁸⁵ Sika ve sebt’tir. bkz. İCLÎ, *Ma’rifetü’s-Sikat*, II, s.32; ZEHEBÎ, *Tarihu’l-İslam*, III,s.679; MİZZÎ, *Tehzibu’l-Kemal* , XV, s.69; İBN HACER, *Tehzibu’t-Tehzib*, V, s.247.

³⁸⁶ TİRMİZİ, “Savm” , 21,(711).

³⁸⁷ Sika, hafız, muhaddi, saduk ve hasenü’l hadis’tir.bkz. MÜSLİMİ vd.,*Ricalû’l-Hadis*, II, s.166; SİCİSTANÎ , *Sualatü Ebî Ubeydullah*, I, s.367; ZEHEBÎ, *Siyer*, IX, s.141; MARUF vd., *Tahriru Takribi’t-Tehzib*, II, s.1232 .

3. Nesâî, A'bdeh b. Abdurrahim b. Hassan(ö.244/858)³⁸⁹, Muhammed b. Şuayyb b. Şabur el-Kureşî eş-Şamî(ö.200/816)³⁹⁰, Evzâî Abdurrahman b. Amr, Yahya b. Ebî Kesir, Ebû Seleme İbn Abdurrahman, Amr b. Ümeyye ed Damri(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)³⁹¹.
4. Nesâî, Amr b. Osman b. Said b. Kesir b. Dinar(ö.251/865)³⁹², Velid b. Müslim, Evzâî Abdurrahman b. Amr, Yahya b. Ebî Kesir, Ebû Kılâbe Abdullah b. Zeyd b. Amr el-Curmi(ö.104/722)³⁹³, Ca'fer b. Amr b. Ümeyye ed-Damri el-Medenî(ö.95/714)³⁹⁴, Amr b. Umeyye ed-Damri(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)³⁹⁵.
5. Nesâî, İshak b. Mensur el-Meruzî en-Nisaburî(ö.251/865)³⁹⁶, Ebû Muğîre Abdulkudûs b. Haccac el-Havlani el-Hımsî(ö.212/827)³⁹⁷, Evzâî Abdurrahman b. Amr, Yahya b. Ebî Kesir, Ebû Kılâbe Abdullah, Ebû Muhacir İshak b. Ubeydullah b. Ebi'l Muhacir el-Mahzumi(ö.?), Amr b. Ümeyye ed Damri(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)³⁹⁸.
6. Nesâî, Şuayyb b. Şuayyb b. İshak, Abdulvahhab b. Said, Şuayyb b. İshak b. Abdurrahman, Evzâî Abdurrahman b. Amr, Yahya b. Ebî Kesir, Ebû Kılâbe Abdullah, Ebû Umeyye ed Damrî (r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)³⁹⁹.
7. Nesâî, Muhammed b. Hatim Ebû Abdullah, Hibban b. Musa Ebû Muhammed el-Meruzî es-Sûlemî(ö.233/848)⁴⁰⁰, Abdullah b. Mübarek Ebû Abdurrahman, Sufyan b. U'yeyne, Eyyûb es-Sahtiyânî Ebû Bekr,

³⁸⁸ EBÛ DAVÛD, "Savm" 43, (2408).

³⁸⁹ Künyesi Ebû Said el-Meruzî'dir. Sika ve saduk'tur. bkz. VELLEVIY, *Şerhu Sünen-i Nesai*, VII, s.521; ALAUDDİN, *İkmalî Tehzibi'l- Kemal*, VIII, s.391.

³⁹⁰ Sika ve saduk'tur. BUHÂRÎ, *et-Tarihu'l- Kebir*, VII, s.11; İCLÎ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.405; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.1195

³⁹¹ NESÂÎ, "Siyam", 50, (2267).

³⁹² Künyesi Ebû Hafs el-Hımsî'dir. Sika, saduk, hafız ve Sebt'tir. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, VI, s.132; ZEHEBÎ, *Siyer*, XII, s.305; ALAUDDİN, *İkmalî Tehzibi'l- Kemal*, X, s.226; İBN HACER, *Tehzibu't- Tehzib*, VIII, s.76.

³⁹³ Sika ve fazilet sahibidir. NİSÂBÛRÎ, *el-Kûna*, II, s.699; ESERÎ, *el-Mu'cemu's-Sagir*, II, s.745.

³⁹⁴ Sika'dır ve sika olduğu mütefıkün aleyh'tir. bkz. NİSÂBÛRÎ, *el-Kûna*, II, s.699 ; ESERÎ, *el-Mu'cemu's-Sagir*, II, s.745; İCLÎ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.98 ; İCLÎ, *Ma'rifetü's-Sikat*, I, s.270; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, II, s.1068 ; ALAUDDİN, *İkmalî Tehzibi'l- Kemal*, III, s.225.

³⁹⁵ NESÂÎ, "Siyam", 50, (2268).

³⁹⁶ Sika, saduk ve sebt'tir. Künyesi Ebû Yakub el-Kusec el-Meruzî'dir. bkz. BUHÂRÎ, *et-Tarihu'l- Evsât*, II, s.393 ; EBÛ HATÎM, *el-Cerh*, II,s.234; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, VI, s.51.

³⁹⁷ Sika, saduk ve sebt'tir.bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, VIII, s.349.

³⁹⁸ NESÂÎ, "Siyam", 50, (2269).

³⁹⁹ NESÂÎ, "Siyam", 50, (2271).

⁴⁰⁰ Sika, hüccet sahibi, hafız ve imamdır. bkz. İBN HİBBAN, *es-Sikat*, VIII, s.214 ; ZEHEBÎ, *Siyer*, XI, s.10; NİSÂBÛRÎ,*el-Kûna*, II, s.751; ZEHEBÎ, *el-Kâşif*, I, s.307; TÛCİBÎ, *et-Ta'dil ve't-Tacrih*, II, s.542.

Ebû Kılâbe Abdullah b. Zeyd, Kuşeyrli bir adam amcasından naklen, Hz.Peygamber (s.a.v)⁴⁰¹.

8. Nesâî, Suveyd b. Nasr b. Suveyd, Abdullah b. Mübarek, Halid b. Mihran el-Hazzai(ö.142/759)⁴⁰², Ebû Kılâbe Abdullah b. Zeyd, Bir adamdan naklen, Hz.Peygamber (s.a.v)⁴⁰³.
9. Nesâî, Kuteybe b. Said b. Cemil b. Abdullah es-Sakafî(ö.240/854)⁴⁰⁴, Ebû Avvane el-Veddah b. Abdullah el-Vâsiti (ö.176/792)⁴⁰⁵, Ebu Bişr Cafer b. Ebi Vahşiyye İyyas el-Yeşkuri el-Basri el-Vasit(ö.124/742)⁴⁰⁶, Hani b. Abdullah b. Şihhîr b. Avf b. Ka'b b. Hariş el-Basri(ö.?), Belharişli bir adam, babasından, Hz.Peygamber (s.a.v)⁴⁰⁷.
10. Nesâî, Abdurrahman b. Muhammed b. Sellam b. Nasih et-Tarsusi(ö.250/84)⁴⁰⁸, Ebû Dâvûd Suleyman b. Carud et-Tayalisi (ö.204/819)⁴⁰⁹, Ebû Avane el-Veddah b. Abdullah el-Vâsiti(ö.176/792)⁴¹⁰, Ebu Bişr Cafer b. Ebi Vahşiyye, Hani b. Abdullah b. Şihhîr, Belharişli bir adam, Hz.Peygamber (s.a.v)⁴¹¹.
11. Nesâî, Ubeydullah b. Abdulkirim b. Yezid b. Ferruh b. Davud(ö.270/884)⁴¹², Sehl b. Bekkar Ebû Bişr el-Basri ed-Darimi(ö.227/842)⁴¹³, Ebû Avane el-Veddah, Ebu Bişr Cafer b. Ebi

⁴⁰¹ NESÂÎ, "Siyam", 51, (2275).

⁴⁰² Künyesi Ebû'l Menazil el-Basri'dir. Sika imamlardan biridir. İmam ve hafızdır. bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, III, s.855; ZEHEBÎ, *Siyer*, VI, s.190.

⁴⁰³ NESÂÎ, "Siyam", 51, (2277).

⁴⁰⁴ Künyesi Ebû Reca el-Bağlani'dir. Sika, mutkin ve *Sünen* ilminde derya gibidir. bkz. BUHÂRÎ, *et-Tarihu'l- Kebir*, VII, s.195; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V, s.902; İBN HİBBAN, *es-Sikat*, IX, s.20 ; BUHÂRÎ, *et-Tarihu'l- Kebir*, VII, s.195; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V, s.902; İBN HİBBAN, *es-Sikat*, IX, s.20.

⁴⁰⁵ Künyesi el-Veddah b. Abdullah'tır. Hafız, sebt ve imamdır. Hadis erkanındandır. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, VIII, s.217 ; SUYÛTÎ, *Tabakatü'l-Hüfâz*, I, s.106.

⁴⁰⁶ Sika, sebt, hafız ve saduk'tur. . Sika olduğu konusu müttelikün aleyh'tir. bkz. ZEHEBÎ, *Nübela*, V, s.465; NİSÂBÛRÎ, *el-Kûna*, I, s.138 ; İCLÎ, *Ma 'rifetü's -Sikat* I, s.271; İCLÎ, *Tarihu 's- Sikât* , I, s.99.

⁴⁰⁷ NESÂÎ, "Siyam", 51, (2279).

⁴⁰⁸ Sika ve sebt'tir. Ebû Hatim O'nun için şeyh demiştir. bkz. ZEHEBÎ, *el-Kâşif*, I, s.642; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam* , V, s.1168 ; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, VI, s.266.

⁴⁰⁹ Sika, sebt ve hafız'dır. *Müsned*'i var. İBN SA'D, *Tabakat*, I, s.259; SİCİSTANİ , *Sualatü Ebî Ubeydullah*, I, s.195 ; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V, s.84 ; ZEHEBÎ, *Siyer*, IX, s.378.

⁴¹⁰ Künyesi el-Veddah b. Abdullah'tır. Hafız, sebt ve imamdır. Hadis erkânındandır. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, VIII, s.217; SUYÛTÎ, *Tabakatü'l-Hüfâz*, I, s.106.

⁴¹¹ NESÂÎ, "Siyam", 51, (2280).

⁴¹² Künyesi Ebûzer'dir. Hadis ilmi, Din, hıfz, müzakere, dünya malını terk etme konularında dünyanın ileri gelen imamlarındandır. Sika, saduk, imam, hafız, mutkin ve muksir 'dir. İBN HİBBAN, *es-Sikat*, VIII, s.405; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, VI, s.360; ÂYNÎ, *Megani'l-Âhyar*, II, s.277.

⁴¹³ Sika, hafız ve saduk'tur. bkz. EBÛ HATİM, *el-Cerh*, IV, s.194; ZEHEBÎ, *Siyer*, X, s.422; TÛCİBÎ, *et-Ta'dil ve't-Tacrih*, III, s.1131.

Vahşiyye, Hani b. Abdullah b. Şihhîr, Babasından, Hz.Peygamber (s.a.v)⁴¹⁴.

12. Nesâî, Ahmed b. Suleyman b. Abdulmelik b. Ebi Şeybe(ö.261/875)⁴¹⁵, Ubeydullah b. Musa b. Ebi'l Muhtar(ö.213/828)⁴¹⁶, İsrail b. Yunus b. Ebi İshak, Musa b. Ebi Aişe el-Hemdani el-Kûfî(ö.140/757)⁴¹⁷, Gaylan b. Cerir el-Maveli el-Basri el-Ezd (ö.132/750)⁴¹⁸, Ebû Kılâbe Abdullah⁴¹⁹.
13. Nesâî, Amr b. Mensur (ö.250/864)⁴²⁰, Müslim b. İbrahim(ö.222/837)⁴²¹, Vuheyb b. Halid el-Basri, Abdullah b. Sevade b. Hanzala, Sevade b. Hanzala el-Kuşayri el-Basri (ö.120/738)⁴²², Enes b. Mâlik(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁴²³.
14. İbn Mâce, Ebû Bekr b. Ebi Şeybe(H) Ali b. Muhammed et-Tenafesi, Veki' b. el-Cerah, Ebû Hilal Muhammed b. Selim, Abdullah b. Sevade b. Hanzala, Enes b. Mâlik(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁴²⁴.

Rivayet, beş ayrı sahabeden; Hani b. Şihhir'in babası(?), Enes b. Malik, Amr b. Ümeyye, Ebu Kılâbe ve Bir adam(?) vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek on üç tarikle merfu; bir tariki de Ebu Kılâbe'den mevkuf olarak on dört tarikle nakledilmektedir. Ebû Davud, Nesâî ve İbn Mâce'nin tahrir ettiği rivayetin on dört isnadı da muttasıl'dır. Ancak Tirmizi ve Ebû Davud rivayetinin ravilerinden Ebû Hilal er-Râsibî kendi rivayetinde ravi düşürmüştür ve kendisinden daha sika olan

⁴¹⁴ NESÂÎ, "Siyam", 51, (2281).

⁴¹⁵ Künyesi Ebû'l Hüseyin er-Rehavi'dir. İmam, saduk ve hafızdır. bkz. İBN HİBBAN, *es-Sikat*, VIII, s.35; ZEHEBÎ, *Siyer*, XII, s.475; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, VI, s.264; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, I, s.33.

⁴¹⁶ Künyesi Ebû Muhammed el-Abesi el-Kûfî'dir. Sika'dır ve sika olduğu müttelikün aleyh'tir. Sebt ve saduk'tur.bkz. İCLÎ , *Tarihu's-Sikat* , I, s.319; SİCİSTANÎ , *Sualatü Ebî Ubeydullah*, I, s.150; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam* ,V,s.389.

⁴¹⁷ Sika, saduk ve müctehid'dir. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, III, s.745; ALAUDDİN, *İkmali Tehzibi'l-Kemal*, XII, s.23; İBN KESİR, *et-Tekmil*, I, s.251.

⁴¹⁸ Sika'dır ve sika olduğu müttelikün aleyh'tir. bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*,V,s.389; İCLÎ, *Tarihu's-Sikat* , I, s.381.

⁴¹⁹ NESÂÎ, "Siyam", 51, (2282).

⁴²⁰ Künyesi Ebû Said en-NESÂÎ'dir. Hafız'dır. Nesâî O'nun için sika, memun ve sebt demiştir. bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam* ,V,s.1199 ; ZEHEBÎ, *Siyer*, XIII,s.382; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, VIII,s.107.

⁴²¹ Künyesi Ebû Amr el-Ezdi El-Basri'dir. Sika,saduk , hafız ve imam'dır.bkz. BUHÂRÎ, *et-Tarihu'l-Evsât* , II, s.346; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam* , V, s.701; İBN HALEFUN, Ebubekir Muhammed b. İsmail, *el-Mûalim bi Şuyuhi'l Buhârî ve Müslim*, Tah.: Ebu Abdurrahman Adili b. Sa'd, I.Baskı, Daru'l Kütübü'l İlmiyye, Beyrut,ts., I, s.328; ZEHEBÎ, *Siyer*, X, s.314.

⁴²² Sika, saduk ve şeyh'tir.bkz. MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal* , XII, s.233; ZEHEBÎ, *el-Kâşif*, I, s.472; MARUF vd.,*Tahriru Takribi't-Tehzib*, II, s.92.

⁴²³ NESÂÎ, "Siyam", 62, (2315).

⁴²⁴ İBN MÂCE, "Siyam", 12, (1667).

Vuheyb b. Halid'e ters düşmüştür.⁴²⁵ Aynı zamanda Ebû Hilal er-Râsibî değerli hadis alimleri tarafından tenkide uğramıştır. Mesela İbn Main O'nun için: "Kitabı yoktu, zayıf u'l hadis idi", demiştir. Ebû Hatim : " Sika ravilerle rivayetleri çatıştığı zaman muhalefeti sebebiyle şaz rivayetleri terk edildi", demiştir.⁴²⁶ Nesâî: "Leyse bi'l kavi'dir", demiştir.⁴²⁷ Dolayısıyla Tirmizi, Ebû Kûrayb Muhammed b. Elâî(H)Yusuf b. İsa b. Dinar, Veki' b. el-Cerah, Ebû Hilal Muhammed b. Selim er-Râsibî, Abdullah b. Sevade b. Hanzala, Enes b. Mâlik(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁴²⁸ ve Ebû Davud, Şeybân b. Ferruh b. Şeybân, Ebû Hilal Muhammed, Abdullah b. Sevade b. Hanzala, Enes b. Mâlik(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁴²⁹ tarikiyle gelen rivayetlerin zayıf rivayetler olduğu kanaatindeyiz. Nesâî ravilerinden Ebû Muhacir İshak kim olduğu belli olmayan, mechul ve bilinmeyen bir ravidir.⁴³⁰ Dolayısıyla Nesâî, İshak b. Mensur el-Meruzi, Ebû Muğire Abdulkudüs, Evzâî Abdurrahman b. Amr, Yahya b. Ebî Kesir, Ebû Kılâbe Abdullah, Ebû Muhacir İshak, Amr b. Ümeyye ed Damri(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁴³¹ tarikiyle gelen rivayeti zayıftır. Nesâî rivayetinde geçen ve Eyyûb'un Kuşayir'dan biri dediği ve Ebû Kılâbe'nin amcam dediği kişi de tam olarak belli olmamakla beraber bu kişinin Enes b. Mâlik olduğu rivayet edilmektedir.⁴³² Rivayetin geri kalan ravileri sika lakin bu sebeplerden dolayı Nesâî, Muhammed b. Hatim Ebû Abdullah, Hibban b. Musa Ebû Muhammed, Abdullah b. Mübarek, Sufyan b. U'yeyne, Eyyûb es-Sahtiyânî, Ebû Kılâbe, Kuşeyrli bir adam amcasından naklen, Hz.Peygamber (s.a.v)⁴³³ tarikiyle gelen rivayetinin de zayıf olduğu kanaatindeyiz. Yine Nesâî rivayetinde Ebû Kılâbe'nin sahabeden biri diyerek naklettiği kişinin kim olduğu belli değildir. Dolayısıyla Nesâî, Suveyd b. Nasr b. Suveyd, Abdullah b. Mübarek, Halid b. Mihran, Ebû Kılâbe Abdullah, Bir adamdan naklen, Hz.Peygamber (s.a.v)⁴³⁴ tarikiyle gelen rivayeti de zayıftır. Yine Nesâî ravilerinden Hani b. Şîhhîr mechul bir ravidir. Nerede ve nasıl yaşadığı bilinmiyor.

⁴²⁵ EBÛ DÂVUD, *Sünen-i Ebû Davûd*, IV, s.80.

⁴²⁶ İBN HİBBAN, *el-Mecrûhin Mine'l Muhaddisin ve'd-Dûafai ve'l Metrukin*, Tah.: Mahmud İbrahim Zaid, Daru'l Vâi, 1. Baskı, Halep, 1396, II, s.283.

⁴²⁷ CEVZÎ, Cemaleddin Ebu'l Ferc Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *ed-Dûafa ve'l Metrukûn*, Tah.: Abdullah el-Kazi, Daru'l Kutubu'l İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut, 1406, III, s.68.

⁴²⁸ TİRMİZÎ, "Savm", 21, (711).

⁴²⁹ EBÛ DAVÛD, "Savm" 43, (2408).

⁴³⁰ İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzîb*, I, s.243; ZEHEBÎ, *Divani'd-Dûafa ve'l-Metrukin Ve Halki Mine'l Mechulin ve Sikat Fihim Leyin*, Tah.: Hammad b. Muhammed el-Ensari, Mektebetü'n Nahda'l Hadise, 3. Baskı, Mekke, 1967, I, s.470; MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal*, II, s.458.

⁴³¹ NESÂÎ, "Siyam", 50, (2269).

⁴³² VELLEVIY, *Şerhu Sünen-i Nesai*, XXI, s.174.

⁴³³ NESÂÎ, "Siyam", 51, (2275).

⁴³⁴ NESÂÎ, "Siyam", 51, (2277).

⁴³⁵ Hani b. Şihhîr'in Belhîrîşli bir adam dediği kişinin de kim olduğu ve babasının kim olduğu da belli değildir. Hani b. Şihhîr'in babam dediği kişi de bilinmemektedir. Dolayısıyla Nesâî, Kuteybe b. Said b. Cemil, Ebû Avvane el-Veddah, Ebu Bişr Cafer, Hani b. Abdullah, Belhîrîşli bir adam, Babasından, Hz.Peygamber (s.a.v)⁴³⁶ ve Nesâî, Abdurrahman b.Muhammed, Ebû Dâvûd Suleyman, Ebû Avane el-Veddah, Ebu Bişr Cafer b. Ebi Vahşîyye, Hani b. Abdullah b. Şihhîr, Belhîrîşli bir adam Hz.Peygamber (s.a.v)⁴³⁷ ve Nesâî, Ubeydullah b. Abdulkerim b. Yezid, Sehl b. Bekkar Ebû Bişr, Ebû Avane el-Veddah, Ebu Bişr Cafer b. Ebi Vahşîyye, Hani b. Abdullah b. Şihhîr, Babasından, Hz.Peygamber (s.a.v)⁴³⁸ tarikleriyle gelen rivayetler zayıftır. Nesâî ravilerinden İsrail b. Yunus b. Ebi İshak zayıf ü'l hadis ve leyse bi kavi vasıflarıyla itham edilmiş; Ubeydullah b. Musa da münkeri, hataları olması ve İmamiye mezhebine mensup olması ile itham edilmiştir.⁴³⁹ Bunlardan dolayı Nesâî, Ahmed b. Suleyman b. Abdulmelik, Ubeydullah b. Musa, İsrail b. Yunus b. Ebi İshak, Musa b. Ebi Aişe, Gaylan b. Cerir el-Maveli, Ebû Kılâbe Abdullah tarikiyle gelen rivayet zayıftır. Nesai rivayetlerinin genelini zayıf olduğu görülmektedir. İbn Mâce rivayetinin ravilerinden Ebû Hilal Muhammed hafızasının kötü olması, hatalarının olması ve zayıf u'l hadis gibi vasıflarla itham edilmiştir. Senedin geri kalan tüm ravileri sika ravilerdir lakin bu raviden dolayı⁴⁴⁰ İbn Mâce, Ebû Bekr b. Ebi Şeybe(H) Ali b. Muhammed et-Tenafesi, Veki' b. el-Cerah, Ebû Hilal Muhammed b. Selim, Abdullah b. Sevade b. Hanzala, Enes b. Mâlik(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁴⁴¹ tarikiyle gelen rivayet hasen - sahih bir rivayettir.

Sonuç olarak rivayet biri mevkuf olup; dokuz tanesi de ravileri açısından tenkide uğramış; bir tanesi de hasen-sahih olup, üç tanesi de raviler açısından sika ve rivayet bakımından sahih rivayetlerdir.

XI. ORUÇLUNUN İFTAR VAKTİ İLE GELEN İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu rivayeti Buhâri, Müslim ve Ebû Davud tahrir etmiştir. Rivayetin metnini Buhârî aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir:

⁴³⁵ ALAUDDİN, *İkmalî Tehzibi'l- Kemal*, XII, s.123.

⁴³⁶ NESÂÎ, "Siyam", 51, (2279).

⁴³⁷ NESÂÎ, "Siyam", 51, (2280).

⁴³⁸ NESÂÎ, "Siyam", 51, (2281).

⁴³⁹ SİCİSTANÎ, *Sualatü Ebî Ubeydullah*, I, s.150; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V, s.389.

⁴⁴⁰ İBN HİBBAN, *el-Mecrûhin*, II, s.283.

⁴⁴¹ İBN MÂCE, "Siyam", 12, (1667).

(كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ وَهُوَ صَائِمٌ، فَلَمَّا غَرَبَتِ الشَّمْسُ قَالَ لِبَعْضِ الْقَوْمِ: يَا فُلَانُ قُمْ فَاجِدْ لَنَا، فَقَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ لَوْ أُمْسَيْتُ؟ قَالَ: انْزِلْ فَاجِدْ لَنَا قَالَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، فَلَوْ أُمْسَيْتُ؟ قَالَ: انْزِلْ، فَاجِدْ لَنَا، قَالَ: إِنَّ عَلَيْكَ نَهَارًا، قَالَ: انْزِلْ فَاجِدْ لَنَا، فَتَزَلْ فَاجِدْ لَهُمْ، فَشَرِبَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، ثُمَّ قَالَ: إِذَا رَأَيْتُمُ اللَّيْلَ قَدْ أَقْبَلَ مِنْ هَاهُنَا، فَقَدْ أَفْطَرَ الصَّائِمُ)

“Biz, bir seferde Hz. Peygamber'in(s.a.v) beraberinde idik, kendisi oruçlu idi. Güneş battığı zaman, topluluktan bir kimseye hitaben: “Yâ Fulân! Kalk da bizlere bulamaç yap!" buyurdu. O zât: Yâ Hz. Peygamber (s.a.v), keşke biraz daha geceye girseydin! dedi. Hz. Peygamber: "İn ve bizler için bulamaç yap!" buyurdu. O kişi: Yâ Hz. Peygamber (s.a.v), biraz daha geceye girseydin! dedi. Hz. Peygamber: "İn ve bizler için bulamaç yap " buyurdu. O kişi, gündüz henüz üzerindedir! dedi. Hz. Peygamber (s.a.v): "İn ve bizler için bulamaç yap!" buyurdu. Bunun üzerine o zât bineğinden indi de, kendileri için bulamacı karıştırdı. Hz. Peygamber (s.a.v) ondan içti ve sonra:"Geceyi şu doğu tarafından gördüğünüz zaman işte bu ân, oruçlu orucunu iftar etmiştir, " buyurdu.⁴⁴²

Buhâri, Müslim ve Ebû Davud rivayeti aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir:

1. Buhâri, İshak el-Vâsiti Muhammed b. Yezid el-Küllai Ebû Said(ö.190/806)⁴⁴³, Halid b. Abdullah et-Tahan, Ebû İshak Şeybânî Suleyman b. Ebi Suleyman Feyruz Hakan Amr (ö.129/747)⁴⁴⁴, Abdullah b. Ebi Avfa(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁴⁴⁵
2. Buhâri, Ali b. Abdullah Ebû Hasan Ali b. Abdullah b. Ca'fer b. Sa'd es-Sa'diy(ö.178/794)⁴⁴⁶, Sufyan b. U'yeyne, Ebû İshak eş-Şeybânî Suleyman, İbn Ebî Evfâ(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁴⁴⁷
3. Buhâri, Ahmed b.Abdullah b. Yunus, Ebû Bekr b. Ayyaş b. Salim el-Esedî(ö.194/810)⁴⁴⁸, Suleyman Ebû İshak eş-Şeybânî, İbn Ebî Evfâ(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁴⁴⁹

⁴⁴² BUHÂRÎ, “Savm”, 42.

⁴⁴³ O'na Ebû İshak el-Vâsiti de denilir. Sika ve sebt'tir. İmam, zahid ve hafız'dır. bkz. MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal*, XXVII, s.30; İBN HACER, *Takribu't- Tehzib*, I,s.514; ZEHEBÎ, *Siyer*, VIII,s.63.

⁴⁴⁴ Sika, sebt, imam, hafız ve hüccet sahibidir. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, VI, s.193; ALAUDDİN, *İkmali Tehzibi'l- Kemal*, VI, s.65.

⁴⁴⁵ BUHÂRÎ, “Savm”, 42.

⁴⁴⁶ Şeyh, İmam ve hüccet sahibidir. Hadiste emiri'l mü'minin'dir. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, IX, s.104.

⁴⁴⁷ BUHÂRÎ, “Savm”, 33.

⁴⁴⁸ Fakih, muhaddis ve şeyhu'l islam'dır. Abid, hafız ve sika'dır.bkz.İCLÎ, *Ma'rifetü's Sikat Min Ricali Ehli'l İlmi ve'l- Hadis Ve Mine'd- Duafai Ve Zikri Mezahibihim Ve Ahbarihim*, Muh.:

4. Buhâri, Humeydî Abdullah b. Zubeyr b. İsa b. Ubeydullah b. Haris (ö.219/834)⁴⁵⁰, Sufyan b. U'yeyne, Hişam b. Urve, Urve b. el- Hüveylid, Âsım b. Ömer b. Hattab(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁴⁵¹
5. Buhâri, Musedded b. Musrahad b. Musrabil, Abdulvahid b. Ziyâd el- Âbdi(ö.176/792)⁴⁵², Ebû İshak Şeybânî Suleyman, İbn Ebî Evfâ(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁴⁵³
6. Müslim, Yahya b. Yahya b. Bekr b. Abdurrahman et- Temimi(ö.226/841)⁴⁵⁴(H) Ebû Kûrayb Muhammed İbn Elaî İbn Kûrayb el-Hamdani el- Kûfi(ö.248/862)⁴⁵⁵ (H) İbn Numeyr Muhammed b. Abdullah b. Numeyr el-Hamdani(ö.234/849)⁴⁵⁶;
Yahya b. Yahya bize Ebû Muaviye Muhammed İbn Hazm ed-Darir el- Kûfi(ö.195/811)⁴⁵⁷ haber verdi;
Ebû Kûrayb Muhammed İbn Elaî bize Ebû Usame Hammad b. Usame b. Zeyd b. Suleyman b. Ziyâd(ö.201/817)⁴⁵⁸ bahsetti;
İbn Numeyr Muhammed bize Abdullah b. Numeyr Ebû Hişam el- Hemdani(ö.199/815)⁴⁵⁹ bahsetti demişlerdir. Ama hepsi de Hişam b. Urve, Urve b. Zübeyr b. el-Avam, Âsım b. Ömer b. Hattab(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁴⁶⁰den rivayet etmişlerdir.

Abdulalim Abdulazim el-Bustavi, Mektebetü'd dar, 1. Baskı, Medine, 1985, II,s.388 ; İBN SA'D , *Tabakat*, I, s.127; ZEHEBÎ, *Tarihu'l İslam*, II, s.1261.

⁴⁴⁹ BUHÂRÎ, "Savm", 35.

⁴⁵⁰ Sika, sadyk, sebt, imam, hafız ve fakih'tir. *Müsned* adlı eseri var. bkz. MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal*, XIV, s.512; ZEHEBÎ, *Siyer*, IX, s.31; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, V, s.215.

⁴⁵¹ BUHÂRÎ, "Savm", 42.

⁴⁵² Künyesi Ebû Bişr el-Basri'dir. Sika ve hasenü'l hadis'tir.bkz. İCLÎ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.313 ; İBN HİBBAN, *es-Sikat*, VII, s.123; ALAUDDİN , *İkmalî Tehzibi'l- Kemal* , VIII,s.362.

⁴⁵³ BUHÂRÎ, "Savm", 43.

⁴⁵⁴ Ebû Zekeriya diye künyelendirilir. Hafız, sika ve sebt'tir.İlim, din, fazilet ve inanç bakımından zamanının efendilerinden idi. Şeyhu'l İslamdır.bkz. İBN MENCÜYE, *Ricalu Sahih Müslim*, II, s.363; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V,s.729; ZEHEBÎ, *Siyer*, X,s.512 ; ÂYNÎ, *Megani'l-Âhyar*, III, s.226.

⁴⁵⁵ Hafız, sika ve imamdır. Muhaddislerin hocasıdır. bkz.ZEHEBÎ, *Siyer*, XI, s.394.

⁴⁵⁶ Künyesi Ebû Abdurrahman'dır. İbn Numeyr kendisinde ilim, anlayış, sünnet ve zühdü toplamıştır, demiştir. Hafız, hüccet sahibi ve şeyhu'l İslamdır. bkz. İBN SA'D, *et-Tabakatü'l- Kübra*, VI, s.377; İCLÎ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.406; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V, s.921; ZEHEBÎ, *Siyer*, XI, s.455.

⁴⁵⁷ O'nun sika bir ravi olduğu görüşü müttetikün aleyhtir. bkz.İCLÎ, *Tarihu's- sikat*, I, s.403; MÜSLİMİ vd., *Ricalu'l-Hadis* , II, s.570.

⁴⁵⁸ Sika, sebt ve çok hadis rivayet edenlerdendir. bkz. İBN SA'D, *et-Tabakatü'l- Kübra*, VI, s.365 ; İCLÎ, *Tarihu's-Sikat* , I, s.130; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V, s.61.

⁴⁵⁹ Sika'dır. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.1142; ZEHEBÎ, *Siyer*, IX, s.244.

⁴⁶⁰ MÜSLİM, "Sıyam", 1100.

7. Müslim, Yahya b. Yahya b. Bekr, Hûşeym b. Beşir b. Ebi Hazm Ebû Mauviye (ö.183/799)⁴⁶¹, Ebû İshak eş-Şeybânî, Abdullah b. Ebi Avfa(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁴⁶²
8. Müslim, Ebû Bekr b. Ebî Şeybe, Ali b. Mushir el-Kureşî(H) Abbad b. Avvam b. Ömer b. Abdullah b. Munzir el-Küllabi Ebû Sehl (ö.190/806)⁴⁶³, Ebû İshak eş-Şeybânî Suleyman, İbn Ebi Avfa(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁴⁶⁴
9. Müslim, Ebû Kamil el-Fudeyl b. Hüseyin b. Hasaneyn b. Talha(ö.237/851)⁴⁶⁵, Abdulvahid b. Ziyâd, Ebû İshak eş-Şeybânî, Abdullah b. Ebi Avfa(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁴⁶⁶
10. Ebû Davud, Ahmed b. Muhammed b. Hanbel b. İdris b. Hayyan eş-Şeybânî(ö.241/855)⁴⁶⁷, Veki' b.el-Cerah, Hişam b. Urve(H) Musedded b. Musrahad, Abdullah b. Davud b. Amr b. Rabi el-Haribi Ebû Abdurrahman el-Hamdani Huraybi(ö.211/826)⁴⁶⁸, Hişam b. Urve, Urve b.Zübeyr, Âsım b. Ömer < Ömer b. el-Hattâb(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁴⁶⁹
11. Ebû Davud, Musedded b.Musrahad, Abdulvahid b. Ziyâd, Suleyman eş-Şeybânî Ebû İshak, Abdullah b. Ebî Evfâ(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁴⁷⁰

Rivayet, üç ayrı sahabeden; Abdullah b. Ebi Avfa, Ömer b. el-Hattâb ve Âsım b. Ömer b. Hattab vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek on bir tarikle merfu olarak nakledilmektedir. Buhâri, Müslim ve Ebû Davud'un tahrir ettiği rivayetin on

⁴⁶¹ Sika ve sebt'tir. O'na Ebû Muaviye b. Beşir el-Vâsiti da denilir. bkz. MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal*, XXX, s.272 ; İBN SÂD, *Tabakat*, I, s.329 ; İBN HİBBAN, *Fukahai'l-Aktar*, I, s.280.

⁴⁶² MÜSLİM, "Sıyam", 1101.

⁴⁶³ Sika, imam, muhaddis ve saduktur. bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.872; ZEHEBÎ, *Siyer*, VII, s.452; ALAUDDİN, *İkmali Tehzibi'l-Kemal*, VII, s.178.

⁴⁶⁴ MÜSLİM, "Sıyam", 1101.

⁴⁶⁵ Hafız, sika ve mutkin'dir. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, IX, s.148; NİSÂBÜRÎ, *el-Kûna*, II, s.704; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V, s.901; İBN HACER, *Takribu't- Tehzib*, I, s.447; MARUF vd. , *Tahriru Takribi't-Tehzib*, III, s.162.

⁴⁶⁶ MÜSLİM, "Sıyam", 1101.

⁴⁶⁷ Künyesi Ebû Abdullah'tır. Hafız ve Mutkin'dır. İleri gelen fakihlerdendir. Sürekli ibadet ve ilimle meşgul olmuştur. Sika ve sebt'tir. Hadis ilminde fakih olanlardandır. Sahibu sünnet'dir. Şeyhu'l islam ve büyük imamdır. bkz. İBN HİBBAN, *es-Sikat*, VIII, s.18; İBN MENCUYE, *Ricalü Sahih-i Müslim*, I, s.30; BAĞDADÎ, *Tarih'u Bağdat*, VI, s.90; ZEHEBÎ, *Siyer*, XI, s.177.

⁴⁶⁸ Sika, abid ve sebt'tir. bkz. EBÜ HATİM, *el-Cerh*, V, s.47; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V, s.338 ; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, V,s.199; ALAUDDİN, *İkmali Tehzibi'l-Kemal*, VII, s.328.

⁴⁶⁹ EBÜ DAVÛD, "Savm" 19, (2351).

⁴⁷⁰ EBÜ DAVÛD, "Savm" 19, (2352).

bir isnadı muttasıl; Buhâri, Müslim ve Ebû Davud'un naklettiği tarikler isnadları açısından sahih ve ravileri açısından sika'dır.

XII. AŞURE GÜNÜ ORUÇ TUTMAK İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu rivayeti Buhâri, Müslim ve Nesâî tahrir etmiştir. Rivayetin metnini Buhârî aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir:

يَا أَهْلَ الْمَدِينَةِ أَيْنَ عُلَمَاؤُكُمْ؟ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، يَقُولُ: هَذَا يَوْمٌ عَاشُورَاءَ وَلَمْ يَكُنْ لِلَّهِ عَلَيْكُمْ صِيَامُهُ، وَأَنَا صَائِمٌ، فَمَنْ شَاءَ، فَلْيَصُمْ وَمَنْ شَاءَ، فَلْيُفْطِرْ

“Ey Medine ahâlîsi! Âlimleriniz nerede? Ben Hz. Peygamber'tan (s.a.v) şöyle buyururken işittim: "Bugün âşûre günüdür. Âşûre günü oruç tutmak sizlere farz kılınmamıştır. Hâlbuki ben oruçluyum. Dileyen oruç tutsun; dileyen de iftar etsin.”⁴⁷¹

Buhâri, Müslim ve Nesâî rivayeti aşağıdaki isnadlarla nakletmektedirler:

1.Buhâri, Abdullah b. Mesleme, Mâlik b. Enes, İbn Şihab ez- Zuhri, Humeyd b. Abdurrahman ez-Zuhri, Ebû Sufyân'ın oğlu Muâviye(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁴⁷².

2.Müslim, Ebû Bekr b. Ebi Şeybe, Veki' b. el-Cerah Melih(H), Yahya b. Said el- Katân Yahya b. Said b. Ferruh, Sufyan b. Said b. Habib b. Mevhibe b. Sâlebe Ebû Abdullah es-Sevri(ö.161/778)⁴⁷³(H) Muhammed b. Hatim b. Meymun, Yahya b. Said el- Katân, Sufyan b. Said b. Habib b. Mevhibe, Zubeyd b. Haris el-Yâmi el-Kûfi(ö.122/740)⁴⁷⁴, Umara b. Umeyr et-Teyimi el-Kûfi(ö.82/701)⁴⁷⁵, Kays b. Seken el-Esedi el-Kûfi(ö.68/688)⁴⁷⁶, Eş'as b. Kays(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁴⁷⁷.

⁴⁷¹ BUHÂRÎ, “Savm”, 64.

⁴⁷² BUHÂRÎ, “Savm”, 64.

⁴⁷³ Salih, sika, hafız, mutkin, zahid, abid ve hadis ilminde sebt'tir. İlim ve amel bakımından zamanının efendisi idi. Fakih'tir. bkz. İBN HİBBAN, *Fukahai'l-Aktar*, I, s.268.

⁴⁷⁴ ZEHEBÎ, *Ma'rifetü'l-Kurrai*, I, s.67; İCLÎ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.241.

⁴⁷⁵ Künyesi Ebû Abdurrahman'dır. Sika ve sebt'tir. bkz. BUHÂRÎ, *et-Tarihu'l- Kebir*, III, s.450; İCLÎ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.163.

⁴⁷⁶ Sika'dır. Sika olduğu konusu müttetikun aleyh'tir. Künyesi Ebû Süleyman'dır. bkz. İCLÎ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.354; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, II, s.1150; ALAUDDİN, *İkmali Tehzibi'l-Kemal*, VIII, s.138.

⁴⁷⁷ Sika'dır.bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, II, s.699; MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal* , XXIV, s.50; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib* , VIII, s.397; MARUF vd., *Tahriru Takribi't-Tehzib*, III, s.188.

⁴⁷⁸ MÜSLİM, “Sıyam”, 1127.

3.Müslim, Harmele b. Yahyâ b. Abdillâh, İbn Vehb Abdullah b. Vehb, Yunus b. Yezid, İbn Şihab Muhamed b. Müslim, Humeyd b. Abdurrahman ez-Zuhri, Ebû Sufyân'ın oğlu Muâviye(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁴⁷⁸

4.Nesâî, Kuteybe b. Said b. Cemil b. Abdullah, Sufyan b. U'yeyne, Ez-Zuhri Muhamed b. Müslim, Humeyd b. Abdurrahman, Ebû Sufyân'ın oğlu Muâviye(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁴⁷⁹

Rivayet, iki ayrı sahabeden; Ebû Sufyân'ın oğlu Muâviye(r.a) ve Eş'as b. Kays(r.a) vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek dört tarikile merfu olarak nakledilmektedir. Buhâri, Müslim ve Nesâî'nin tahrir ettiği rivayetin dört isnadı da muttasıl olup; isnadları açısından sahih ve ravileri açısından sika'dır.

XIII. YEMEĞE DAVET EDİLEN ORUÇLU KİŞİNİN BEN ORUÇLUYUM, DEMESİ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu rivayeti Müslim, Tirmizi, Ebû Davûd ve İbn Mâce tahrir etmiştir. Rivayetin metnini Müslim aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir:

(إِذَا دُعِيَ أَحَدُكُمْ إِلَى طَعَامٍ، وَهُوَ صَائِمٌ، فَلْيَقُلْ إِنِّي صَائِمٌ)

“Biriniz oruçlu iken bir yemeğe davet edilirse, ben oruçluyum deyiversin.”

Müslim, Tirmizi, Ebû Davûd ve İbn Mâce rivayetleri aşağıdaki isnadlarla nakletmektedirler:

1. Müslim, Ebû Bekr b. Ebi Şeybe(H) Amr en-Nâkîd b. Muhammed b. Muhammed b. Bûkeyr b. Sabur Ebû Osman el-Bağdadi(ö.232/847)⁴⁸⁰(H) Zuheyr b. Harb Ebû Hayseme, Sufyan b. U'yeyne, Abdullah b. Zekvan Ebû'z Zinad, A'rac Abdurrahman b. Hürmüz(117/735)⁴⁸¹, Ebu Hureyre(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁴⁸².

⁴⁷⁸ MÜSLİM, “Sıyam”, 1129.

⁴⁷⁹ NESÂÎ, “Sıyam”, 70, (2371).

⁴⁸⁰ Sika, saduk ve emin'dir. Hadis sahibi, fakih ve hadis hafızı'dır. bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V,s.898; KELEBÂZÎ, *el-Hidaye*, II, s.549 ; TÛCİBÎ,*et-Ta'dil ve't-Tacrih*,III, s.973.

⁴⁸¹ Denilir ki Ebu Hüreyre'den gelen hadislerin en sahih senedi Ebi zinad ve onun da A'rac'dan rivayet ettiği hadislerdir. Sika, saduk, hafız ve Çok hadis rivayet eden ravilerdendir. bkz. AYNÎ, *Umdetu'l-Kari Şerhi Sahih el- Buhârî*,Daru'l İhya Tiras el-Arabi, Beyrut,I, s.226 ; NİSÂBÛRÎ, *el-Küna ve'l-Esma*, I,s.241; SUYÛTÎ, *Tabakatü'l-Hüfâz*, I,s.45; GAZAVÎ, Şemsüddin Ebu'l Meali b.

2. Ebû Davûd, Musedded b. Musrahad, Sufyan b. U'yeyne, Ebû'z Zinad, el-A'rac Abdurrahman, Ebu Hureyre(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁴⁸³.
3. Tirmizi, Nasr b. Ali b. Nasr, Sufyan b. U'yeyne, Ebû Zinad Abdullah b. Zekvan, A'rac Abdurrahman b. Hürmüz, Ebu Hureyre(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁴⁸⁴.
4. İbn Mâce, Ebû Bekr İbn Şeybe(H) Muhammed b. Sabbah ed-Dulabi Ebû Ca'fer el-Muzenni el-Cürcani(ö.227/842)⁴⁸⁵, Sufyan b. U'yeyne, Ebû'z Zinad, Ebu Hureyre(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁴⁸⁶

Rivayet, Ebu Hureyre(r.a) vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek dört tarikle merfu olarak nakledilmektedir. Müslim, Tirmizi, Ebû Davûd ve İbn Mâce'nin tahrir ettiği rivayetin dört isnadı da muttasıl olup; isnadlarını açısından sahih ve ravileri açısından sika'dır.

XIV. NAFİLE ORUÇ TUTAN KİMSENİN ÖZÜRSÜZ ORUCUNU BOZMASI İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Konuyla alakalı metinleri farklı rivayetler bulunmaktadır. Biz de metinleri ayrı ayrı ele alıp değerlendirmeye çalıştık.

1.Bu rivayeti Müslim, Ebû Davud, Nesâî ve İbn Mâce tahrir etmiştir. Rivayetin metnini Müslim aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir:

قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ذَاتَ يَوْمٍ يَا عَائِشَةُ، هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ؟ قَالَتْ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا عِنْدَنَا شَيْءٌ قَالَ: فَإِنِّي صَائِمٌ قَالَتْ: فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأُهِدِيَتْ لَنَا هَدِيَّةٌ - أَوْ جَاءَنَا زَوْرٌ - قَالَتْ: فَلَمَّا رَجَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أُهِدِيَتْ لَنَا هَدِيَّةٌ - أَوْ جَاءَنَا زَوْرٌ - وَقَدْ خَبَأْتُ لَكَ شَيْئًا، قَالَ: مَا هُوَ؟ قُلْتُ: حَيْسٌ، قَالَ هَاتِيهِ فَجِئْتُ بِهِ فَأَكَلَ، ثُمَّ قَالَ قَدْ كُنْتُ أَصْبَحْتُ صَائِمًا قَالَ طَلَحَهُ فَحَدَّثْتُ مُجَاهِدًا بِهَذَا الْحَدِيثِ، فَقَالَ: ذَاكَ بِمَنْزِلَةِ الرَّجُلِ يُخْرِجُ الصَّدَقَةَ مِنْ مَالِهِ، فَإِنْ شَاءَ أَمْصَاهَا وَإِنْ شَاءَ أَمْسَكَهَا

Abdurrahman, *Divani'l-İslam*, Tah.:Seyid Kesrevi Hasan, Darü'l Kütübü'l İlmiyye, Beyrut,1990, I, s.50; ZİRİKLÎ, *el-A'lâm*, I,s.334.

⁴⁸² MÜSLİM, "Siyam", 1150.

⁴⁸³ EBÛ DAVÛD, "Savm" 76, (2461).

⁴⁸⁴ TİRMİZİ, "Savm", 63 , (778).

⁴⁸⁵ *Sunen* 'i var. Sika ve hüccet sahibi'dir. bkz. ZEHEBÎ ,*Siyer*, IX, s.65.

⁴⁸⁶ İBN MÂCE, "Siyam", 47 , (1750).

“Hz.Peygamber (s.a.v) bir gün bana, ya Aişe, yanınızda bir şey var mı?” diye sordu. Ben, ya Rasûlullah (s.a.v), hiç bir şeyimiz yok, dedim. Resulûllah(s.a.v) öyle ise ben oruçluyum, dedi ve dışarı çıktı. Az sonra bize bir hediye getirdiler, yahut ziyaretçiler geldiler, Resulûllah (s.a.v) dönüp geldiği vakit ben, yâ Resulûllah(s.a.v), bize bir hediyeye getirdiler, yahut ziyaretçiler geldi de sana (o hediye) bir parça sakladım, dedim. Ne imiş o? diye sordu. Hays yemeği, dedim. Getir onu, buyurdular. Ben de hemen yemeği getirdim ve yedi. Sonra: “Ben oruçlu olarak sabahlamıştım,” buyurdular. Talha demiş ki: “Ben bu hadîsi Mücâhide rivayet ettim de Mücâhid şunu söyledi. Bu iş malından sadaka çıkaran ve dilerse veren, dilerse vermeyen bir kimse gibidir” buyurmuşlardır.⁴⁸⁷

Müslim, Ebû Davud, Nesâî ve İbn Mâce rivayeti aşağıdaki isnadlarla nakletmektedirler:

1. Müslim, Ebû Kamil el-Fudeyl b. Hüseyin, Abdolvahid b. Ziyâd, Talha b. Yahya b. Talha b. Ubeydullah⁴⁸⁸, Aişe b. Talha, Aişe(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁴⁸⁹
2. Müslim, Ebû Bekr b. Ebi Şeybe, Veki' b. el-Cûrah, Talha b. Yahya b. Talha, Aişe Binti Talha, Aişe(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁴⁹⁰
3. Ebû Davud, Muhammed b. Kesir, Sufyan b. Said (H) Osman b. Ebi Şeybe İbrahim b. Osman el-A'bsi(ö.239/854)⁴⁹¹, Veki' b. Cûrah, Talha b. Yahya, Aişe Binti Talha, Aişe(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁴⁹²
4. Nesâî, Amr b. Mensur, A'sım b. Yusuf el-Yerbûî(ö.220/835)⁴⁹³, Ebû'l Ahvas Selam b. Suleym el-Hanefî(ö.179/795)⁴⁹⁴, Talha b. Yahya b. Talha, Mucâhid b. Cabr Ebû'l Haccac el-Mahzumi(ö.103/721)⁴⁹⁵, Aişe(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁴⁹⁶

⁴⁸⁷ MÜSLİM, “Siyam”, 1154.

⁴⁸⁸ Sika ve salihu'l hadistir. bkz. İCLİ, *Ma'rifetü's-Sikat*, I, s.481; İBN SA'D, *et-Tabakatü'l- Kübra*, VI, s.343; İBN HİBBAN, *Fukahai'l-Aktar*, I,s.258; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, III, s.901.

⁴⁸⁹ MÜSLİM, “Siyam”, 1154.

⁴⁹⁰ MÜSLİM, “Siyam”, 170, 1154.

⁴⁹¹ İmam, hafız, müfessir'dir. Sika, mutkin ve fakih'tir.

⁴⁹² EBÛ DAVÛD, “Savm”, 72, (2455).

⁴⁹³ Künyesi Ebû Amr el-Hayyat el-Kûfî'dir. Sika'dır. bkz. VELLEVIY, *Şerhu Sünen-i Nesai*, II, s.84.

⁴⁹⁴ Sika, hafız, imam ve sahibu's sünne'dir. bkz. İBN HİBBAN, *Fukahai'l-Aktar*, I,s.271; ZEHEBÎ, *Tezkiretü'l- Hüfâz*, I, s.183; ZEHEBÎ, *Siyer*, VIII, s.281.

⁴⁹⁵ Sika ve tefsir alimidir. bkz. İBN SA'D, *et-Tabakatü'l- Kübra*, I, s.395; İCLİ, *Tarihu's-Sikat* ,I, s.420; EBÛ HATİM , *el-Cerh*, VIII, s.319.

⁴⁹⁶ NESÂÎ, “Siyam”, 67, (2322).

5. Nesâî, Ebû Dâvûd Suleyman b. Seyf b. Yahya b. Dirhem et-Tai(ö.272/885)⁴⁹⁷, Yezid b. Harun b. Zazi(ö.206/821)⁴⁹⁸, Şerik b. Abdullah b. Haris b. Şerik en-Nahai el-Kûfi(ö.178/794)⁴⁹⁹, Talha b. Yahya b. Talha, Mucahid b. Cabr, Aişe(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁵⁰⁰
6. Nesâî, Ahmed b. Harb et-Taii(ö.263/877)⁵⁰¹, Kâsım Ebû Yezid el-Kâsım b. Yezid el-Mevsili(ö.194/810)⁵⁰², Sufyan b. Said, Talha b. Yahya, Aişe binti Talha, Aişe(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁵⁰³
7. İbn Mâce, İsmail b. Musa b. Binti's Sudey el-Fezari(ö.245/859)⁵⁰⁴, Şerik b. Abdullah, Talha b.Yahya, Mucahid b. Cabr, Aişe(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁵⁰⁵

Rivayet, Aişe(r.a) vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek yedi tarikile merfu olarak nakledilmektedir. Müslim, Ebû Davud, Nesâî ve İbn Mâce'nin tahrir ettiği rivayetin yedi isnadı da muttasıldır. Ancak Müslim, Ebû Davud ve Nesâî rivayetlerinde geçen Talha b.Yahya zayıf bir ravi olmak ile tenkid edilmiştir. İmam Buhâri O'nun için, münkeru'l hadis, demiştir. Nesai de O'nun için, leyse bil kavi, demiştir.⁵⁰⁶ Lakin bu rivayetlere baktığımız zaman Talha b.Yahya bütün tariklerde sika ravilerle beraber rivayet etmiştir. Dolayısıyla Müslim, Ebû Kamil el-Fudeyl, Abdulvahid b. Ziyâd, Talha b.Yahya, Aişe b. Talha, Aişe(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁵⁰⁷ ve Müslim, Ebû Bekr b. Ebi Şeybe, Veki' b. el-Cûrah, Talha b. Yahya b. Talha, Aişe Binti Talha, Aişe(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁵⁰⁸ ve Ebû Davud, Muhammed b. Kesir, Sufyan b. Said (H) Osman b. Ebi Şeybe İbrahim, Veki' b.

⁴⁹⁷ Künyesi Ebû Dâvûd el-Harrani'dir. Sika'dır. bkz. İBN HİBBAN, *es-Sikat*, VIII, s.281; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, VI, s.555.

⁴⁹⁸ Sika, saduk, sebt, hafız ve mutkin'dir. bkz. EBÛ HATİM, *el-Cerh*, II, s.295; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V, s.228.

⁴⁹⁹ Hafız ve kadıdır. bkz. CÜRCANÎ, *el-Kamil*, V, s.10; İBN HİBBAN, *es-Sikat*, VI, s.444; ZEHEBÎ *.Siyer*, VII, s.246.

⁵⁰⁰ NESÂÎ, "Siyam", 67, (2323).

⁵⁰¹ Ali b. Harb'in kardeşidir. Sika ve saduk'tur. bkz. ZEHEBÎ, *el-Kâşif*, I, s.192.

⁵⁰² Sika ve abid'dir. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, VIII, s.50; VELLEVIY, *Şerhu Sünen-i Nesai*, III, s.286; HUVEYNÎ, *Neslu'l-Nebal*, III, s.37.

⁵⁰³ NESÂÎ, "Siyam", 67, (2325).

⁵⁰⁴ Künyesi Ebû İshak, Ebû Muhammed'dir. Sika, saduk, şeyh ve imam'dır. bkz. BUHÂRÎ, *et-Tarihu'l- Kebir*, I, s.373; ZEHEBÎ, *Siyer*, XI, s.176.

⁵⁰⁵ İBN MÂCE, "Siyam", 26, (1701)

⁵⁰⁶ CEVZÎ, *ed-Dûaqa ve'l Metrukûn*, III, s.68-66.

⁵⁰⁷ MÜSLİM, "Siyam", 1154.

⁵⁰⁸ MÜSLİM, "Siyam", 170, 1154.

Cûrah, Talha b. Yahya, Aişe Binti Talha, Aişe(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁵⁰⁹ ve Nesâî, Ahmed b. Harb, Kâsım Ebû Yezid, Sufyan b. Said, Talha b. Yahya, Aişe binti Talha, Aişe(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁵¹⁰ tarikliyle gelen rivayetlerin hasen-sahih olduğu kanaatindeyiz. Yine Nesai ravilerinden Şerik b. Abdullah'ı hadis alimleri tenkid etmiştir. Mesela Yahya b. Katân, Şerik'in usûlünde karışıklık gördüm, demiştir. İbn Medini O'nun için, hadisleri gerçekten de zayıf , demiştir. Şerik b. Abdullah Ömrünün son zamanlarında hadis rivayetinde bazı hataları olmuştur. Hafızası kötüleşmiş ve değişmiştir. Aynı zamanda çok evhamlı biridir. Talha b.Yahya da zayıf bir ravi olduğundan; Nesâî, Ebû Dâvûd Suleyman b. Seyf, Yezid b. Harun, Şerik b. Abdullah b. Haris, Talha b. Yahya b. Talha, Mucahid b. Cabr, Aişe(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁵¹¹ tarihiyle gelen rivayet zayıfır. İbn Mâce ravilerinden Şerik b. Abdullah b. Haris ve Talha b.Yahya'nın tenkid edilmesi sebebiyle; İbn Mâce, İsmail b. Musa b. Binti's Sudey el-Fezari(ö.245/859)⁵¹², Şerik b. Abdullah, Talha b.Yahya, Mucahid b. Cabr, Aişe(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁵¹³ tarihiyle gelen rivayet zayıftır.

Sonuç itibarıyla ile sadece Hz. Aişe'den nakledilen rivayetin tariklerinden beşi isnad açısından hasen sahih ve ravileri açısından sika'dır. İki tanesi de isnadları ve ravileri açısından zayıftır.

2. Tirmizi rivayeti aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir;

(أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ عَلَيْهَا فَدَعَا بِشَرَابٍ فَشَرِبَ، ثُمَّ نَاولَهَا فَشَرِبَتْ، فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَمَا إِنِّي كُنْتُ صَائِمَةً، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الصَّائِمُ الْمُتَطَوِّعُ أَمِينٌ نَفْسِهِ، إِنْ شَاءَ صَامَ، وَإِنْ شَاءَ أَفْطَرَ)

“Hz. Peygamber (s.a.v.) onun evine geldi ve bir içecek istedi. Kendisi içti sonra ona verdi O da içti, sonra Ey Allah'ın Rasûlü! oruçlu idim. Bunun üzerine Hz.

⁵⁰⁹ EBÛ DAVÛD, “Savm”, 72, (2455).

⁵¹⁰ NESÂÎ, “Siyam”, 67, (2325).

⁵¹¹ NESÂÎ, “Siyam”, 67, (2323).

⁵¹² Künyesi Ebû İshak, Ebû Muhammed'dır. Sika, saduk, şeyh ve imam'dır. bkz. BUHÂRÎ, *et-Tarihu'l- Kebir*, I, s.373; ZEHEBÎ, *Siyer*, XI, s.176.

⁵¹³ İBN MÂCE, “Siyam”, 26 , (1701)

Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Nafile oruç tutan kimse serbestti; dilerse oruçlu kalır, dilerse bozar.”⁵¹⁴

Tirmizi aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir;

1.Tirmizi, Mahmud b. Gaylan Ebû Ahmed el-Adevi el-Meruzi(ö.239/853)⁵¹⁵, Ebû Dâvûd Suleyman b. Carud, Simak b. Harb ez-Zuhli el-Kûfî(ö.123/741)⁵¹⁶, Ca'de b. Habra b. Ebi Vehb b. İmran el-Mahzumi(ö.?)⁵¹⁷, Ümmü Hâni(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁵¹⁸

Rivayet, Ümmü Hâni(r.a) vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek bir tarikla merfu olarak nakledilmektedir. Ancak Tirmizi ravilerinden Simak b. Harb ez-Zuhli'yi bazı muhaddisler zayıf bulurken bazıları da sika kabul etmiştir. Meselâ Sufyan es-Sevri hadis rivayetinde zayıf tir; İbn Hiraş, hadisinde leyn var; İbnu'l Mübarek, zayıf u'l hadis'tir derken; İbn Main O'nun için sika demiştir. Simak b. Harb'in Ömrünün sonuna doğru hafızası da değişmiştir.⁵¹⁹ Ca'de b. Habra b. Ebi Vehb b. İmran'ı bazı muhaddisler zayıf bulurken bazıları da sika kabul etmiştir. Meselâ İbn Main, Peygamberimiz (s.a.v) hiçbir şey işitmedi derken; Ebû Hatim O'nun için sika demiştir. Buhâri de bu hadis haricinde O'nu tanımıyorum demiştir.⁵²⁰ Dolayısıyla Tirmizi, Mahmud b. Gaylan, Ebû Dâvûd Suleyman, Ca'de b. Habra, Ümmü Hâni, (r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁵²¹ tarikiyle gelen rivayet zayıftır.

Sonuç olarak Tirmizi'nin tahrir ettiği rivayet muttasıldır ancak isnadları ve ravileri açısından zayıf'tır.

3.İbn Mâce rivayeti aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir;

(عَنْ جَابِرٍ، قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ دُعِيَ إِلَى طَعَامٍ وَهُوَ صَائِمٌ، فَلْيُجِبْ، فَإِنْ شَاءَ طَعِمَ، وَإِنْ شَاءَ تَرَكَ)

⁵¹⁴ TİRMİZİ, “Savm”, 34 , (728).

⁵¹⁵ Sika, imam, hafız ve hüccet sahibidir. bkz. BUHÂRÎ, *et-Tarihu'l-Evsât*, II, s.369; NİSÂBÛRÎ, *el-Kûna*, I, s.184; TÛCİBÎ, *et-Ta'dil ve't-Tacrih*, II, s.736; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V,s.936; ZEHEBÎ, *Siyer*, IX, s.556.

⁵¹⁶ Saduk'tur. bkz. İBN SA'D, *Tabakat*, I, s.371.

⁵¹⁷ Sika'dır.bkz. SAFİYUDDİN, *Hülasatü Tehzibi Tehzibi'l-Kemal*, I, s.62.

⁵¹⁸ TİRMİZİ, “Savm”, 34 , (728).

⁵¹⁹ İBN SA'D , *Tabakat*, I,s.371; İCLÎ, *Tarihu's-Sikat* , I, s.207; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, III, s.428; ASLAN, Recep, *İhvan-ı Safâ ve Hadis*, Ankara, Araştırma yay.,2017,s.144-145.

⁵²⁰ İBN SA'D, *Tabakat*, II, s.176; ZEHEBÎ, *Siyer*, IX12,s.439 ; MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal* , IV,s.547 ; SAFİYUDDİN, *Hülasatü Tehzibi Tehzibi'l-Kemal*, I, s.62.

⁵²¹ TİRMİZİ, “Savm”, 34 , (728).

Câbir'dan (r.a) rivayet edildiğine göre; Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Bir kimse oruçlu olduğu halde yemeğe davet edilirse icabet etsin. Artık dilerse yemek yer, dilerse yemek yemeyi bırakır.”⁵²²

İbn Mâce aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir;

1.İbn Mâce, Ahmed b. Yusuf es-Sûlemi Hamdan (ö.264/878)⁵²³, Ebû Âsım ed-Dahak, İbn Cüreyc Abdülmelik, Ebû Zûbeyr Muhammed b. Müslim b. Tedrus(ö.126/744)⁵²⁴, Câbir (r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁵²⁵

Rivayet, Câbir (r.a) vasıtası ile Hz. Peygamber’e ref edilerek merfu olarak nakledilmektedir. İbn Mâce’nin tahrir ettiği rivayetin isnadı muttasıl; tarikler isnadı açısından sahih ve ravileri açısından sika’dır.

XV. ORUÇL KİŞİNİN UNUTARAK YİYİP İÇMESİ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu rivayeti Müslim, Tirmizi, Ebû Davud ve İbn Mâce tahrir etmiştir. Rivayetin metnini Müslim aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir:

(قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَنْ نَسِيَ وَهُوَ صَائِمٌ، فَأَكَلَ أَوْ شَرِبَ، فَلْيَتِمَّ صَوْمَهُ، فَإِنَّمَا أَطْعَمَهُ اللَّهُ وَسَقَاهُ)

“ Her kim oruçlu iken unutur da, yiyip içerse orucunu tamamlasın. Zira onu ancak Allah(c.c) doyurmuş ve sulamıştır.”⁵²⁶

Müslim, Tirmizi, Ebû Davud ve İbn Mâce rivayeti aşağıdaki isnadlarla nakletmektedirler:

1. Müslim, Amr b. Muhammed en-Nâkıd, İsmail b. İbrahim b. Miksem, Hişam el-Kurdûsi b. Hassan Ebû Abdullah el-Ezdi(ö.150/767)⁵²⁷,

⁵²² İBN MÂCE, “Siyam”, 47 , (1751); İBN MÂCE, *İbn Mâce Tercemesi*, Siyam 47 , (1751), V, s.14.

⁵²³ Sika, saduk, imam ve hafız ‘dır. Künyesi Ebû Hasan’dır. EBÛ HATİM , *el-Cerh*, II, s.81; ZEHEBÎ, *Siyer*, XII, s.384 ; MARUF vd., *Tahriru Takribi’t-Tehzib*, I, s.79 ; ZEHEBÎ, *Tarihu’l-İslam*, VI, s.283; MÜSLİMİ vd., *Ricalü’l-Hadis* , I, s.105

⁵²⁴ Sika olduğu konusu müttetikün aleyh’tir. Sika, sebt, İmam, hafız ve saduk’tur. bkz. İCLİ, *Tarihu’s-Sikat* ,I, s.413; İBN HİBBAN, *es-Sikat*, V,s.351; ZEHEBÎ, *Siyer*, V,s.380 ; ALAUDDİN, *İkmali Tehzibi’l-Kemal*, X, s.336.

⁵²⁵ İBN MÂCE, “Siyam”, 47 , (1751).

⁵²⁶ MÜSLİM, “Siyam”, 1155.

⁵²⁷ Sika, imam, alim ve hafızdır. Basra’nın muhaddislerindendir. bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu’l- İslam*, III, s.999; CÛRCANÎ, *el-Kamil*, VIII, s.416; ZEHEBÎ, *Siyer*, VI, s.355.

- Muhammed b. Sirin Ebû Bekr el-İmam Rabbani el-Ensari(ö.110/728)⁵²⁸, Ebû Hureyre(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁵²⁹
2. Tirmizi, Ebû Said el-Eşec Abdullah b. Said el-Kindi(ö.257/871)⁵³⁰, Ebû Halid el-Ahmar Süleyman b. Hayan el-Ezdi el-Ca'feri(ö.190/806)⁵³¹, Haccac b. Artâh b. Sevr b. Hubeyra b. Şerahil b. Ka'b en-Nahai(145/863)⁵³², Katâde b. Diame, İbn Sirin, Ebû Hureyre(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁵³³
3. Ebû Davud, Musa b. İsmail et-Tebûzeki el-Munkari(ö.223/838)⁵³⁴, Hammad b. Seleme b. Dinar Ebû Seleme (ö.167/784)⁵³⁵, Eyyûb, Habib b. Şehid el-Ezdi Ebû Muhammed el-(ö.145/762)⁵³⁶, Hişam b. Hassan Ebû Abdullah, Muhammed b. Sirin, Ebû Hureyre(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁵³⁷
4. İbn Mâce, Ebû Bekr b. Ebi Şeybe, Ebû Usame Hammad b. Usame, Avf b. Ebi Cemile el-Arabî(ö.146/763)⁵³⁸, Hilâs b. Amr el-Haceri(ö.100/719)⁵³⁹ (H)Muhammed b. Sirin, Ebû Hureyre(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁵⁴⁰

Rivayet, Ebû Hureyre(r.a) vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek dört tarikle merfu olarak nakledilmektedir. Müslim, Tirmizi, Ebû Davud ve İbn Mâce'nin tahrir ettiği rivayetin dört isnadı da muttasıl, Müslim, Ebû Davud ve İbn Mâce'in naklettiği tarikler isnadı açısından sahih ve ravileri açısından sika'dır. Ancak Tirmizi ravilerinden Ebû Halid el-Ahmar Süleyman'ı ve Haccac b. Artâh'ı bazı muhaddisler

⁵²⁸ Sika, fakih, imam ve şeyhu'l islam'dır. bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, III, s.151; ZEHEBÎ, *Siyer*, IV, s.606.

⁵²⁹ MÜSLİM, "Siyam", 1155.

⁵³⁰ Sika, saduk, hafız, imam ve sebt'tir. Zamanının en büyük şeyhlerinden idi. Müfessirdir. *Tasnif*i var. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, IX, s.531.

⁵³¹ Sika'dır. bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.859.

⁵³² İmam, müfti ve fakih'tir. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, VI, s.515; İBN SA'D, *et-Tabakatü'l- Kübra*, VI,s.359; BUHÂRÎ, *et-Tarihu'l- Kebir*, II, s.378; İCLÎ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.107.

⁵³³ TİRMİZİ, "Savm", 26, (717).

⁵³⁴ Sika ve sebt'tir. Künyesi Ebû Seleme'dir. Kesiru'l hadis'tir. bkz. İBN SA'D, *Tabakat*, I, s.338; İBN SA'D, *et-Tabakatü'l- Kübra*, VII, s.222; SUYÛTÎ, *Tabakatü'l-Hûfaz*, I, s.180.

⁵³⁵ Sika ve abid'dir. İmam, kadı ve şeyhu'l islam'dır. bkz. İBN SA'D, *et-Tabakatü'l- Kübra*, I, s.163; ZEHEBÎ, *Siyer*, VII, s.444.

⁵³⁶ Sika ve sebt'tir. İBN SA'D, *Tabakat*, II, s.40; MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal*, II, s.67.

⁵³⁷ EBÛ DAVÛD, "Savm" 39, (2398).

⁵³⁸ Sika, saduk, salihu'l hadis ve sebt'tir. Künyesi Ebû Sehl'dir. Sika ve çok hadis rivayet eden ravilerdendir. bkz. İBN SA'D, *et-Tabakatü'l- Kübra*, VII, s.191; EBÛ HATİM, *el-Cerh ve' t- Ta'dil*, VII, s.15; EBÛ'L KÂSİM, *Kâbü'l-Âhbar*, II, s.103.

⁵³⁹ Sika'dır.bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, II,s.1090 ; ZEHEBÎ, *Men Tekelleme Fihi Ve Huve Mevsuk Ev Salihi'l Hadis*,Tah.: Abdullah b. Daifullah er-Rahiliy, yy, 2005, I, s.191.

⁵⁴⁰ İBN MÂCE, "Siyam",15, (1673)

zayıf bulurken bazıları da sika kabul etmiştir. Meselâ İcli Ebû Halid el-Ahmar Süleyman hakkında İcli sika; Ebû Hatim, saduk derken; İbn Main, hüccet sahibi değil; Muaviye b. Salih de sebt değil demiştir.⁵⁴¹ Haccac b. Artâh hakkında da İbn Mübarek, tedlis rivayetleri var, demiştir. Haccac b. Artâh'ın ıfzında biraz noksan vardır. Hadis ilminde zaafi vardır ve ilim ehline yakışan biri değildir.⁵⁴² Dolayısıyla Tirmizi, Ebû Said el-Eşec, Ebû Halid el-Ahmar, Haccac b. Artâh, Katâde b. Diame, İbn Sirin, Ebû Hureyre(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁵⁴³ tarikiyle gelen rivayet zayıftır.

Sonuç olarak rivayet biri ravileri açısından tenkide uğrayan bir tariki dışında üç tarikle muttasıl isnatlarla ve sika ravilerden nakledildiği ve isnadı açısından sahih olduğu görülmektedir.

XVI. SÜRME SÜRMEK İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Konuyla alakalı metinleri farklı rivayetler bulunduğu; rivayetleri ayrı ayrı değerlendirdik;

1.Bu rivayeti Tirmizi etmiştir. Rivayetin metnini Tirmizi aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir:

(جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ: اشْتَكَيْتُ عَيْنِي، أَفَأَكْتَجِلُ وَأَنَا صَائِمٌ؟ قَالَ: نَعَمْ)

“Bir adam Hz. Peygamber’e (s.a.v.) geldi, gözlerimden şikayetim var, oruçlu olduğum halde sürme çekebilir miyim? diye sordu. Hz. Peygamber’de (s.a.v.) “evet” buyurdular.”⁵⁴⁴

Tirmizi rivayeti aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir:

1. Tirmizi, Âbdûl Âlâ b. Vâsıl b. Hilal el-Kufi(ö.250/864)⁵⁴⁵, Hasan b. A’tiyye b. Nacih el-Bazaz(ö.211/826)⁵⁴⁶, Ebû A’tike Tarif b. Selman(ö.150/767), Enes b.Mâlik(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁵⁴⁷

⁵⁴¹ ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.859; ZEHEBÎ, *Siyer*, VII, s.485.

⁵⁴² ZEHEBÎ, *Siyer*, VI, s.515; İBN SA'D, *et-Tabakatü'l- Kübra*, VI, s.359; BUHÂRÎ, *et-Tarihu'l- Kebir*, II, s.378; İCLÎ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.107.

⁵⁴³ TİRMİZİ, “Savm”, 26 , (717).

⁵⁴⁴ TİRMİZİ, “Savm”, 30 , (722), II, s.38.

⁵⁴⁵ Sika’dır. bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V,s.1164; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, VI, s.101.

⁵⁴⁶ Sika ve saduk’tur. bkz. ZEHEBÎ, *el-Kâşif*, I, s.327.

⁵⁴⁷ TİRMİZİ, “Savm”, 30 , (722), II, s.38.

Rivayet, Enes b.Mâlik(r.a) vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek merfu olarak nakledilmektedir. Tirmizi rivayetinin isnadı da muttasıldır. Ancak Tirmizi ravilerinden Ebû A'tike Tarif b. Selman muhaddisler tarafından tenkid edilmiştir. Mesela Ebû Abdullah, O'nun için münkerü'l hadis, demiştir. Nesâî, sika değildir, demiştir. Râzi O'nun için, zahibu'l hadis demiştir. Darekutni, zayı, demiştir.⁵⁴⁸ Tirmizi rivayetinde birbirlerini görmeyen raviler var. Bu konuda peygamberimizden sağlam bir hadis rivayet edilmemiştir.⁵⁴⁹ Dolayısıyla Tirmizi, Âbdül Âlâ b. Vâsıl, Hasan b. A'tiyye, Ebû A'tike Tarif b. Selman, Enes b.Mâlik, Hz.Peygamber(s.a.v)⁵⁵⁰ tarikiyle gelen rivayet zayıftır.

2.Bu rivayeti Ebû Davud rivayet etmiştir. Rivayetin metnini Ebû Davud aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir:

(عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ النُّعْمَانِ بْنِ مَعْبُدٍ بْنُ هُوَذَةَ، عَنْ أَبِيهِ، عَنْ جَدِّهِ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ أَمَرَ بِالْإِثْمِدِ الْمُرْوَحِ عِنْدَ النَّوْمِ، وَقَالَ: لِيَتَّقِيَ الصَّائِمُ)

“Abdurrahman b. Nûman b. Mâbed b. Havza babası vasıtasıyla dedesi Mâbed b. Havza b. Kays b. Ubâde el-Ensârî 'den (r.a.) rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.v); uykudan önce misk karıştırılmış ismid ile sürme çekmeyi emretmiş ve ; "oruçlu ondan sakınsın" buyurmuştur.”⁵⁵¹

Ebû Davud rivayeti aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir:

1. Ebû Davud, Nufeyli Abdullah b. Muhammed b. Ali Nufeyli b. Zara(ö.234/849)⁵⁵², Ali b. Sabit el-Cezeri(ö.190/806)⁵⁵³, Abdurrahman b. Numan b. Mâbed b. Havza Ebû Numan el-Ensari(ö.?), Numan b. Mâbed b. Havza el-Ensari(ö.?), Mâbed b. Havza b. Kays b.Ubâde el-Ensârî(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁵⁵⁴

⁵⁴⁸ BUHÂRÎ, *et-Tarihu'l- Kebir*, IV, s.357; CEVZÎ, *ed-Dûaqa ve'l Metrukûn*, II, s.63.

⁵⁴⁹ PARLIYAN, *Tirmizi Tercemesi*, I, s.196.

⁵⁵⁰ TİRMİZÎ, “Savm”, 30 , (722), II, s.38.

⁵⁵¹ EBÛ DAVÛD, “Savm”, 31, (2377).

⁵⁵² Künyesi Ebû Ca'fer'dir. Sika, sebt, hafız ve muttakidir.bkz. EBU KASIM, İsmail b. Muhammed b. el-Fadl b. Ali el-Kuraşi, *Siyeru's selefi's- salihin li İsmail b. Muhammed el-İsbahani*, tah.: Kerem b. Hilmi b. Ferhat b. Ahmed, Daru'r Rayeti li'n Neşr ve't Yevzi, Riyad, ts., I, s.1136; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V,s.854 ; ZEHEBÎ, *Tezkiretü'l- Hüfaz*, II,s.22.

⁵⁵³ Sika'dır. bkz. EBÛ HATİM, *el-Cerh ve' t- Ta'dil*, VI, s.177.

⁵⁵⁴ EBÛ DAVÛD, “Savm”, 31, (2377).

Rivayet, Mâbed b. Havza b. Kays(r.a) vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek merfu olarak nakledilmektedir. Ebû Davud rivayetinin isnadı da muttasıldır. Ancak Ebû Davud ravilerinden Ali b. Sabit, Abdurrahman b. Numan b. Mâbed b. Havza ve Numan b. Mâbed b. Havza el-Ensari'yi bazı muhaddisler tarafından zayıf kabul edilirken; bazıları tarafından da sika kabul edilmiştir. Mesela Ezdi O'nun için, zayıf u'l hadis derken; İbn Main ve Ebûzer sika demişlerdir.⁵⁵⁵ Abdurrahman b. Numan b. Mâbed b. Havza hakkında İbn Main ve Zehebi, zayıf ; Darekutni, metruk ve İbn Medini O'nun için mechul derken; Râzi de O'nun için saduk demiştir.⁵⁵⁶ Numan b. Mâbed b. Havza da mechul birisidir. Dolayısıyla Ebû Davud, Nufeyli Abdullah b. Muhammed, Ali b. Sabit el-Cezeri, Abdurrahman b. Numan b. Mâbed, Numan b. Mâbed, Mâbed b. Hevze b. Kays, Hz.Peygamber(s.a.v)⁵⁵⁷ tarikiyle gelen rivayet zayıftır.

3.Bu rivayeti İbn Mâce rivayet etmiştir. Rivayetin metnini Ebû Davud aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir:

(عَنْ عَائِشَةَ، قَالَتْ: اكْتَحَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ صَائِمٌ)

“Âişe (r.a) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.v) oruçluyken gözüne sürme sürmüştür.”⁵⁵⁸

İbn Mâce rivayeti aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir:

1. İbn Mâce, Ebû Taki Hişam b. Abdulmelik el-Himsi(ö.260/874)⁵⁵⁹, Bakiye b. Velid b.Said b. Ka'b b. Harir el-Hımsi(ö.197/814), Zübeydî Muhammed b. Velid b. Amr Ebû Huzeyl el-Himsi(ö.146/763)⁵⁶⁰, Hişam b. Urve, Urve b. Zubeyr, Âişe(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁵⁶¹

Rivayet, Âişe(r.a) vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek merfu olarak nakledilmektedir. İbn Mâce rivayetinin isnadı da muttasıldır. Ancak İbn Mâce

⁵⁵⁵ EBÛ HATİM, *el-Cerh ve' t- Ta'dil*, VI, s.177; CEVZİ, *ed-Düaqa ve'l Metrukûn*, II, s.191.

⁵⁵⁶ CEVZİ, *ed-Düaqa ve'l Metrukûn*, II, s.101; MARUF vd., *Tahriru Takribi't-Tehzib*, II, s.353.

⁵⁵⁷ EBÛ DAVÛD, “Savm”, 31, (2377).

⁵⁵⁸ İBN MÂCE, “Siyam,” 17, (1678).

⁵⁵⁹ Sika, İmam, hafız ve mutkin'dir. bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V, s.1164; ZEHEBÎ, *Siyer*, X, s.26.

⁵⁶⁰ Sika, fakih, imam, kadı, mutkin, hafız ve hüccet sahibidir. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, VI, s.228; İBN HİBBAN, *Fukahai'l-Aktar*, I, s.288.

⁵⁶¹ İBN MÂCE, “Siyam,” 17, (1678).

ravilerinden Bakiye b. Velid b.Said'i muhaddisler zayıf kabul etmişlerdir. Mesela Buhâri, Bakiyye zayıf ravilerdendir, çok hadis rivayet ediyor , demiştir. Darekutni, Bakiyye b. Velid metrukun'dan hadis rivayet ederdi demiştir. Bakiye b. Velid Zayıf ravilerde olup; çok tedlis hadisi olanlardandır.⁵⁶² Dolayısıyla İbn Mâce, Ebû Taki Hişam, Bakiye b. Velid b.Said, Zübeydî Muhammed b. Velid, Hişam b. Urve, Urve b. Zubeyr, Âişe(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁵⁶³ tarikiyle gelen rivayet zayıftır.

Rivayet, Enes b.Mâlik(r.a), Mâbed b. Havza b. Kays b.Ubâde el-Ensârî(r.a) ve Âişe(r.a) vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek üç tarikle merfu olarak nakledilmektedir. Tirmizi, Ebû Davud ve İbn Mâce'nin tahrir ettiği rivayetin üç isnadı da muttasıldır. Her üç tarikle gelen rivayetler de ravileri açısından zayıf ve rivayet açısından zayıf rivayetlerdir.

XVII. NAFİLE ORUCA GÜNDÜZ NİYET EDİLMESİ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu rivayeti Tirmizi rivayet etmiştir. Rivayetin metnini Tirmizi aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir:

(عَنْ عَائِشَةَ، أُمِّ الْمُؤْمِنِينَ قَالَتْ: دَخَلَ عَلَيَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا، فَقَالَ: هَلْ عِنْدَكُمْ شَيْءٌ؟، قَالَتْ: قُلْتُ: لَا، قَالَ: فَأَيُّ صَائِمٍ)

“Mü'minlerin anası Âişe'den (r. a) rivâyete göre, şöyle demiştir: Hz. Peygamber (s.a.v.) bir gün yanımıza geldi ve yanınızda yiyecek bir şey var mı? dedi. Ben de hayır dedim. Bunun üzerine “Ben oruçluyum” buyurdular.”⁵⁶⁴

Tirmizi rivayeti aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir:

1. Tirmizi, Hennad b. Seriy b. Musâb b. Ebû Bekr b. Şebr b. Sûfûk(ö.243/857)⁵⁶⁵, Veki', Talha b. Yahya, Aişe binti Talha, Âişe(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁵⁶⁶

⁵⁶² ESERİ, *el-Mu'cemu's-Sagir*, VI, s.225; MÜSLİMİ vd., *Rîcalü'l-Hadis*, I, s.153

⁵⁶³ İBN MÂCE, “Siyam,” 17, (1678).

⁵⁶⁴ TİRMİZİ, “Savm”, 34, (729).

⁵⁶⁵ Sika, imam ve hüccet sahibidir. *Zühd* kitabının da müsnifidir. Bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, XI,s.465; NESAI, *Tesmiyetü Meşayih Ebi Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali en-Nesai ve Zikri'l Müdellisin*, Tah.:eş-Şerif Hatim b. Arif el-Avni, Daru'l Alimu'l Fevaid, Mekke, 1423, I, s.62 ; SİCİSTANİ, *Sualatü Ebi Ubeydullah*, I, s.212.

⁵⁶⁶ TİRMİZİ, “Savm”, 34, (729).

Rivayet, Âişe(r.a) vasıtası ile Hz. Peygamber’e ref edilerek tek tarikile merfu olarak nakledilmektedir. Tirmizi’nin tahrir ettiği rivayetin isnadı da muttasıldır. Rivayet ravileri açısından sahih ve rivayet açısından hasen-sahih rivayettir.

XVIII. PAZARTESİ VE PERŞEMBE GÜNLERİ ORUÇ TUTMAK İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu rivayeti Tirmizi rivayet etmiştir. Rivayetin metnini Tirmizi aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir:

(عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: تُعْرَضُ الْأَعْمَالُ يَوْمَ الْإِثْنَيْنِ وَالْخَمِيسِ، فَأُجِبُ أَنْ يُعْرَضَ عَمَلِي وَأَنَا صَائِمٌ)

Ebû Hureyre (r.a.)’den rivâyete göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “İnsanların amelleri pazartesi ve perşembe günleri Allah’a arz olunur. Bu yüzden ben amelimin oruçlu olarak Allah’a arz olunmasını severim.”⁵⁶⁷

Tirmizi rivayeti aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir:

1. Tirmizi, Muhammed b. Yahya b. Abdullah b. Faris(ö.260/874)⁵⁶⁸, Ebû Âsım ed-Dahak b. Mahlad, Muhammed b. Rifâ b. Sâlebe el-Karzi el-Medîni(ö.?), Suheyl b. Ebû Salih Zekvan es-Selman Ebû Yezid(ö.140/757), Ebû Salih Zakvan b. Abdillâh et-Teymi es-Semman ez-Zeyyat(ö.101/720)⁵⁶⁹, Ebû Hureyre(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁵⁷⁰

Rivayet, Ebû Hureyre(r.a) vasıtası ile Hz. Peygamber’e ref edilerek tek tarikile merfu olarak nakledilmektedir. Ancak Tirmizi ravilerinden Muhammed b. Rifâ ve Suheyl b. Ebû Salih Zekvan es-Selman muhaddisler tarafından zayıf kabul edilmiş; Ezdi Muhammed b. Rifâ için münkerü’l hadis, demiştir.⁵⁷¹ Suheyl b. Ebû Salih Zekvan hakkında İbn Main, leys bi hücce; Ebû Hatim, la yuhtac bihi; İbn Main, hadis ehli O’nun rivayetlerine itibar etmezdi, zayıf ; Ahmed b. Salih O’nun için mutkindir ama hadis ilminde hataları var ve Nesâî O’nun için leys bihi ba’s, demiştir.

⁵⁶⁷ TİRMİZİ, “Savm”, 43 , (744).

⁵⁶⁸ Künyesi Ebû Abdullah ez-Zûhli’dir. Sika, sebt, imam hadis ilminde emiri’l mü’minin ve hadis hafızıdır. bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu’l- İslam*, VI, s.205; ZEHEBÎ, *Siyer*, XII, s.273.

⁵⁶⁹ Sika, sebt, hadis hâfızı, kadı ve hüccet sahibidir. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, V, s.36- 38; SAKALLI, Talat, “*EBÛ SÂLİH es-SEMMÂN*”, *DİA*, X, s.226.

⁵⁷⁰ TİRMİZİ, “Savm”, 43 , (744).

⁵⁷¹ MİZZÎ, *Tehzibu’l-Kemal* , XXV,s.201 ; ZEHEBÎ, *Siyer*, II, s.506 ; MARUF vd., *Tahriru Takribi’t- Tehzib*, III, s.242.

Sadece İbn Sa'd sika ve kesiru'l hadis demiştir.⁵⁷² Dolayısıyla Tirmizi, Muhammed b. Yahya, Ebû Âsım ed-Dahak, Muhammed b. Rifâ, Suheyl b. Ebû Salih Zekvan, Ebû Salih Zakvan, Ebû Hureyre(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁵⁷³ tarikiyle gelen rivayet zayıftır.

Sonuç olarak Tirmizi'nin tahrir ettiği rivayetin isnadı da muttasıldır. Rivayet ravileri açısından zayıf ve rivayet açısından da zayıf rivayettir.

XIX. ORUÇLU KİŞİYİ İFTAR ETTİRMEK İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu rivayeti Tirmizi rivayet etmiştir. Rivayetin metnini Tirmizi aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir:

(زَيْدُ بْنُ خَالِدٍ الْجُهَنِّي قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ فَطَرَ صَائِمًا كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِهِ، غَيْرَ أَنَّهُ لَا يَنْقُصُ مِنْ أَجْرِ الصَّائِمِ شَيْئًا)

Zeyd b. Hâlid el-Cûhenî (r.a.)'den rivâyete göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Her kim bir oruçluya iftar yemeği verirse kendisine onun sevâbı kadar sevap vardır. Şu kadar vardır ki oruçlunun sevâbından hiç bir şey eksiltmez.”⁵⁷⁴

Tirmizi rivayeti aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir:

1.Tirmizi, Hennad b. Seriy b. Musâb, Abdurrahim b. Suleyman er-Razi el-Merruzi(ö.287/900)⁵⁷⁵, Abdulmelik b. Ebû Suleyman Meysere Ebû Muhammed(ö.145/762)⁵⁷⁶, A'tâ b. Ebi Rabah elsem el-Fahri(ö.115/733)⁵⁷⁷, Zeyd b. Hâlid el Cûhenî(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁵⁷⁸

Rivayet, Zeyd b. Hâlid el Cûhenî(r.a) vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek tek tarikile merfu olarak nakledilmektedir. Tirmizi'nin tahrir ettiği rivayetin isnadı da muttasıldır. Ancak Tirmizinin ravilerinden A'tâ hıfzının kötülüğü ve son

⁵⁷² İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, IV, s.263; ALAUDDİN, *İkmali Tehzibi'l-Kemal*, VI, s.150; ZEHEBÎ, *Tarihu'l-İslam*, III, s.670.

⁵⁷³ TİRMİZİ, “Savm”, 43, (744).

⁵⁷⁴ TİRMİZİ, “Savm”, 81, (804).

⁵⁷⁵ Sika, saduk ve Kesiru'l hadis'tir. Sika olduğu müttetikün aleyh'tir. İmam, salihu'l hadis ve hafız'dır. İCLİ, *Tarihu 's- Sikât*, I,s.302; ZEHEBÎ, *Siyer*, VIII, s.357; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, VI, s.306.

⁵⁷⁶ Sika, mutkin İmam ve hafız'dır. Fakih'tir. bkz. İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, VI, s.396; MİZZİ, *Tehzibu'l-Kemal*, XVIII, s.328; ZEHEBÎ, *Siyer*, VII, s.107.

⁵⁷⁷ Sika, fakih, alim ve kesiru'l hadis'tir. bkz. İCLİ, *Ma'rifetü's-Sikat*, II, s.135; İCLİ, *Tarihu 's-Sikât*, I, s.332; ALAUDDİN, *İkmali Tehzibi'l-Kemal*, IX, s.376; ZEHEBÎ, *Tarihu'l-İslam*, III, s.277.

⁵⁷⁸ TİRMİZİ, “Savm”, 81, (804).

zamanlarda rivayetleri karıştırması sebebiyle itham edilmiştir.⁵⁷⁹ Dolayısıyla Tirmizi, Hennad b. Seriy b. Musâb, Abdurrahim b. Suleyman, Abdulmelik b. Ebû Suleyman, A'tâ b. Ebi Rabah, Zeyd b. Hâlid el Cûhenî(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁵⁸⁰ tarikiyle gelen rivayet hasen- sahih'tir.

XX. ORUÇLUNUN MİSVAK KULLANMASI İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu rivayeti Ebû Davud rivayet etmiştir. Rivayetin metnini Ebû Davud aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir:

(قَالَ: رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَسْتَاكُ وَهُوَ صَائِمٌ، زَادَ مُسَدَّدٌ مَا لَا أَعُدُّ، وَلَا أَحْصِي)

“Hz. Peygamber'ı (s.a.v) oruçlu iken dişlerini misvاكلarken gördüm. Musedded; "Sayamayacağım kadar" sözünü de ilâve etti.⁵⁸¹

Ebû Davud rivayeti aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir:

1.Ebû Davud, Muhammed b. Sabbah ed-Dulabi, Şerik b. Abdullah(H) Musedded, Yahya b.Said, Sufyan b. Said, Âsım b. Ubeydullah, Abdullah b. Amr b. Rabia, Rabiâ b. Ka'b(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁵⁸²

Rivayet, Rabiâ b. Ka'b(r.a) vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek tek tarikile merfu olarak nakledilmektedir. Ebû Davud'un tahrir ettiği rivayetin isnadı da muttasıldır. Ancak Ebû Davud rivayetinde yer alan ravilerden Âsım b. Ubeydullah ve Şerik b. Abdullah muhaddisler tarafından zayıf kabul edilmişlerdir. Âsım b. Ubeydullah'ın zayıf bir ravi olması; Şerik b. Abdullah'ın Çok evhamlı olması ve hıfzının kötü olması sebebiyle zayıf kabul edilmişlerdir. Dolayısıyla Ebû Davud, Muhammed b. Sabbah ed-Dulabi, Şerik b. Abdullah(H) Musedded, Yahya b.Said, Sufyan b. Said, Âsım b. Ubeydullah, Abdullah b. Amr b. Rabia, Rabiâ b. Ka'b(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁵⁸³ tarikiyle gelen rivayet isnadı açısından ve ravileri açısından zayıftır.

⁵⁷⁹ İCLİ, *Ma'rifetü's-Sikat*, II, s.135; İCLİ, *Tarihu 's- Sikât*, I, s.332; ALAUDDİN, *İkmali Tehzibi'l-Kemal*, IX, s.376; ZEHEBİ, *Tarihu'l- İslam*, III, s.277.

⁵⁸⁰ TİRMİZİ, "Savm", 81 , (804).

⁵⁸¹ EBÛ DAVÛD, "Savm", 26, (2364).

⁵⁸² EBÛ DAVÛD, "Savm", 26, (2364).

⁵⁸³ EBÛ DAVÛD, "Savm", 26, (2364).

XXI. ORUÇLUNUN(KASITLI OLMAKSIZIN) KUSMASI İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu rivayeti Tirmizi rivayet etmiştir. Rivayetin metnini Tirmizi aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir:

(قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ثَلَاثٌ لَا يُفْطِرَنَّ الصَّائِمُ: الْحِجَامَةُ، وَالْقَيْءُ، وَالِإِخْتِلَامُ)

“Üç şey oruçlunun orucunu bozmaz; hacamat(Kan aldirmek), (elde olmayarak) kusma ve ihtilam olmak.”⁵⁸⁴

Tirmizi rivayeti aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir:

1. Tirmizi, Muhammed b. Ubeydullah, Abdurrahman b. Zeyd, Zeyd b. Eslem Ebû Abdullah, A'tâ b. Yesar el-Medîni, Ebû Saîd el Hûdrî (r.a.), Hz. Peygamber (s.a.v)⁵⁸⁵

Rivayet, Ebû Saîd el Hûdrî (r.a.) vasıtası ile Hz. Peygamber’e ref edilerek tek tarikle merfu olarak nakledilmektedir. Tirmizi’nin tahrir ettiği rivayetin isnadı da muttasıldır. Ancak Tirmizi ravilerinden sadece Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem de zayıf bir ravi olmakla itham edildiğinden rivayet sened bakımında hasen –sahih ve ravileri açısından sika’dır.

XXII. ORUÇLUNUN CÜNÜP OLARAK SABAHLAMASI İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu rivayeti Ebû Davud rivayet etmiştir. Rivayetin metnini Ebû Davud aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir:

(كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُصْبِحُ جُنُبًا، - قَالَ عَبْدُ اللَّهِ الْأَدْرَمِيُّ فِي حَدِيثِهِ - فِي رَمَضَانَ مِنْ جَمَاعٍ غَيْرِ اخْتِلَامٍ، ثُمَّ يَصُومُ، قَالَ أَبُو دَاوُدَ: وَمَا أَقَلَّ مَنْ يَقُولُ: هَذِهِ الْكَلِمَةُ يَعْنِي يُصْبِحُ جُنُبًا فِي رَمَضَانَ، وَإِنَّمَا الْحَدِيثُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُصْبِحُ جُنُبًا وَهُوَ صَائِمٌ)

“Hz. Peygamber (s.a.v) cünüp olarak sabahlardı.” Abdullah el-Ezremî de şöyle demiştir: “Hz. Peygamber (s.a.v) ramazanda ihtilâmdan değil, cinsî temâstan dolayı cünüp olarak sabahlardı, sonra oruç tutardı. Ebû Dâvud dedi ki: Bunu yâni “Ramazanda cünüp olarak sabahlardı”, sözünü söyleyen ne kadar da azdır. Hadîs

⁵⁸⁴ TİRMİZİ, “Savm”, 24, (715).

⁵⁸⁵ TİRMİZİ, “Savm”, 24, (715).

aslında;"Hz. Peygamber (s.a.v) oruçlu olduğu halde cünüp olarak sabahlardı" şeklindedir.⁵⁸⁶

Ebû Davud rivayeti aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir:

1.Ebû Davud, Abdullah b. Mesleme b. Ka'neb Ka'nebi, Mâlik b. Enes(H) Abdullah b. Muhammd b. İshak el-Azremi(ö.250/864)⁵⁸⁷, Abdurrahman b. Mehdi b. Abdurrahman el-Anberi (ö.198/814)⁵⁸⁸, Mâlik b. Enes, Abdi Rabbih b. Said, Ebû Bekr b.Abdurrahman b Haris b. Hişam b. Mugir b. Mahzum(ö.94/713)⁵⁸⁹, Aişe(r.a) ve Ümmü Seleme(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁵⁹⁰

Rivayet, Aişe(r.a) ve Ümmü Seleme(r.a) vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek tek tarikile merfu olarak nakledilmektedir. Ebû Davud'un tahrir ettiği rivayetin isnadı da muttasıldır. Rivayet sened bakımında sahih ve ravileri açısından sika'dır.

XXIII. TEŞRİK GÜNLERİ ORUCU İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu rivayeti Ebû Davud rivayet etmiştir. Rivayetin metnini Ebû Davud aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir:

(أَبِي مُرَّةَ، مَوْلَى أُمِّ هَانِيٍّ، أَنَّهُ دَخَلَ مَعَ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، عَلَى أَبِيهِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ، فَقَرَّبَ إِلَيْهِمَا طَعَامًا، فَقَالَ: كُلْ، فَقَالَ: إِنِّي صَائِمٌ، فَقَالَ عَمْرٍو: كُلْ، فَهَذِهِ الْأَيَّامُ الَّتِي كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَأْمُرُنَا بِإِفْطَارِهَا، وَيَنْهَانَا عَنْ صِيَامِهَا، قَالَ مَالِكٌ: وَهِيَ أَيَّامُ النَّشْرِيقِ)

Ebû Mürre'den rivayet edildiğine göre Abdullah b. Amr b.el-Âs ile birlikte Abdullah'ın babası Amr b. el- Âs 'ın huzuruna girmiş. Amr b.el-As (r.a.) onlara yemek getirip, ye! demiş. Abdullah, Ben oruçluyum. Amr: Ye, bugünler Hz.

⁵⁸⁶ EBÛ DAVÛD, "Savm",36, (2388).

⁵⁸⁷ Künyesi Ebû Abdurrahman'dır.Sika'dır.bkz. ŞANKİTİ, Muhammedu'l Emin b. Muhammed el-Muhtar b. Abdulkadir, *El-Azbû'n Nemiru min Mecalisi's Şankiti fi't Tefsir*,Tah.:Halid b. Osman es-Sebt, Daru Alimi'l Fevaid li'n Neşr ve't Tevzi, 3.Baskı, Mekke, 1426, III, s.394; ZEHEBÎ, *Tarihu'l-İslam*, V,s.1160.

⁵⁸⁸ Sika, hafız ve kesretü'l hadis'tir. bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.1152; İBN SA'D, *et-Tabakatü'l- Kübra*, VII, s.218.

⁵⁸⁹ Sika, fakih ve abid'dir. Medine'deki 7 fukahadan biridir. Bkz. ŞEYBANİ, *İbn Hayyat*, I, s.425; İBN MENCUYE, *Ricalü Sahih-i Müslim*, I, s,104, SÂFDİ, *el-Vâfi*, X, s.148.

⁵⁹⁰ EBÛ DAVÛD, "Savm",36, (2388).

Peygamber'in (s.a.v) bize oruç tutmamayı emredip, tutmayı men ettiği günlerdir. Mâlik: "Bu teşrik günleridir", demiştir.⁵⁹¹

Ebû Davud rivayeti aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir:

1. Ebû Davud Abdullah b. Mesleme el-Kanebi, Mâlik b. Enes, Yezid b. Hâd b. Abdullah b. Usame el-Leysi Ebû Abdullah el-Medeni(ö.139/756)⁵⁹², Ebû Mürre Yezid(ö.?)⁵⁹³, Amr b. el-Âs(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁵⁹⁴

Rivayet, Amr b. el-Âs(r.a) vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek tek tarikile merfu olarak nakledilmektedir. Ebû Davud'un tahrir ettiği rivayetin isnadı da muttasıldır. Rivayet sened bakımında sahih ve ravileri açısından sika'dır.

XXIV. YOLCULUKTA ORUÇ TUTANIN TUTMAMIŞ GİBİ OLMASI İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu rivayeti Nesâî ve İbn Mâce rivayet etmiştir. Rivayetin metnini Nesâî aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir

(عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ، قَالَ: الصَّائِمُ فِي السَّفَرِ كَالْمُفْطِرِ فِي الْحَضَرِ)

Abdurrahman b. Avf (r.a) naklederek şöyle diyor: "Yolculukta oruç tutan oruç tutmamış gibidir."⁵⁹⁵

Nesâî ve İbn Mâce rivayeti aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir:

1. Nesâî, Muhammed b. Yahya b. Eyyûb es-Sakafi Ebû Yahya el-Kasri(ö.?)⁵⁹⁶, Hammad b. Halid el-Hayyat el-Kureşî(ö.?)⁵⁹⁷ ve Ebû Amr Abdulmelik b. Amr el-Akdiy el-Mekki (ö.204/820)⁵⁹⁸, İbn Ebi Zi'b

⁵⁹¹ EBÛ DAVÛD, "Savm", 49, (2418).

⁵⁹² Sika, muksurun, imam, hafız ve hüccet sahibidir. bkz. İBN SA'D, *et-Tabakatü'l-Kübra*, V, s.397; İCLÎ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.479; TÛCİBÎ, *et-Ta'dil Ve't-Tacrih*, III,s.1232 ; ZEHEBÎ, *Siyer*, VI, s.188.

⁵⁹³ Sika'dır. bkz. İCLÎ, *Tarihu's-Sikat* , I, s.510.

⁵⁹⁴ EBÛ DAVÛD, "Savm", 49, (2418).

⁵⁹⁵ NESÂÎ, "Siyam", 53, (2285).

⁵⁹⁶ Sika ve hafızdır. Künyesi Ebû Yahya'dır. bkz. ŞANKİTÎ, *Şerhu Süneni'n Nesai el-Müsemma(Şuruku Envari'l-Muneni'l Kübra'l İlhiye bi Keşfi Esrari's-Süneni's Suğra)*, Metab el-Hamizi, yy., 1425, III, s.684 ; VELLEVIY, *Şerhu Sünen-i Nesai*, XX,s.350; ALAUDDİN, *İkmalî Tehzibi'l- Kemal*, X, s.384 .

⁵⁹⁷ Sika, salihu'l hadis ve hafız'dır. bkz. VELLEVIY, *Şerhu Sünen-i Nesai*, XXI, s.186.

⁵⁹⁸ Sika, hafız, imam ve İslamın büyük hocalarındandır. bkz. İCLÎ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.310; ZEHEBÎ, *Tezkiretü'l- Hüfâz*, I, s.254; ZEHEBÎ, *Siyer*, VIII, s.166.

Muhammed b. Abdurrahman b. Haris b. Ebi Zib(ö.159/ 776)⁵⁹⁹, Ez-Zuhri Muhamed Şihab, Ebû Seleme b. Abdurrahman, Abdurrahman b. Avf(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁶⁰⁰

2. İbn Mâce, İbrahim b. Munzir b. Adullah b. Mugira b. Abdullah b. Huvaylid b. el-Hizzamiy(ö.236/851)⁶⁰¹, Abdullah b. Musa b. İbrahim b. Talha b. Ubeydullah et-Teyyimi (ö.200/816), Usame b. Zeyd el-Leysi el-Medîni(ö.153/770), İbn Şihab Muhamed, Ebû Seleme b. Abdurrahman, Abdurrahmân b. Avf(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁶⁰²

Rivayet, Abdurrahman b. Avf(r.a) vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek merfu olarak nakledilmektedir. Nesâî ve İbn Mâce'nin tahrir ettiği rivayetin isnaları muttasıldır. Ancak İbn Mâce ravilerinden Abdullah b. Musa ve Usame b. Zeyd el-Leysi'yi bazı muhaddisler sika olarak kabul ederken bazıları da zayıf kabul etmişlerdir. Mesela Abdullah b. Musa b. İbrahim hakkında İbn Main, çok hatası var, demiştir.⁶⁰³ Abdullah b. Musa b. İbrahim, leyse bi hucce'dir.⁶⁰⁴ Usame b. Zeyd el-Leysi hakkında da Ahmed b. Hanel; Nafi'den münker hadisleri var, demiştir. Nesâî de O'nun için leyse bi'l kavi, derken⁶⁰⁵ İbn Main O'nun için sika, demiştir.⁶⁰⁶ Usame b. Zeyd el-Leysi'n Hadislerinin çoğu zayıf hadistir.⁶⁰⁷ Dolayısıyla İbn Mâce, İbrahim b. Munzir b. Adullah b. Mugira, Abdullah b. Musa, Usame b. Zeyd el-Leysi, İbn Şihab Muhamed, Ebû Seleme b. Abdurrahman, Abdurrahmân b. Avf(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁶⁰⁸ tarikiyle gelen rivayet zayıftır.

Sonuç olarak rivayet biri ravileri açısından tenkide uğramış; bir tarikle de muttasıl isnatlarla ve sika ravilerden nakledildiği ve isnadı açısından sahih olduğu görülmektedir.

⁵⁹⁹ Künyesi Ebû'l Haris'tir. Sika ve fakih'tir. bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.203; NİSÂBÛRÎ, *el-Kûna*, I, s.127.

⁶⁰⁰ NESÂÎ, "Siyam" ,53, (2285).

⁶⁰¹ Künyesi Ebû İshak'tir. Sika, saduk, imam ve hafız'dır. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, IX, s.76, ALAUDDİN, *İkmali Tehzibi'l-Kemal*, VIII, s.294.

⁶⁰² İBN MÂCE, "Siyam", 11, (1666).

⁶⁰³ MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal*, XVI, s.184.

⁶⁰⁴ ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.1142; ESERÎ, *el-Mu'cemu's-Sagir*, I, s.329.

⁶⁰⁵ CEVZÎ, *ed-Dûafa ve'l Metrukûn*, I, s.96; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.23; ZEHEBÎ, *Siyer*, VI, s.342.

⁶⁰⁶ ZEHEBÎ, *Siyer*, VI, s.342.

⁶⁰⁷ İBN SA'D, *et-Tabakatü'l- Kübra*, V, s.449.

⁶⁰⁸ İBN MÂCE, "Siyam", 11, (1666).

XXV. ŞEK GÜNÜ ORUÇ TUTMAK İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Konuyla alakalı farklı tariklerle gelen farklı rivayetler bulunduğundan; rivayetleri maddeler halinde sıralayıp sonra da her rivayeti kendi içinde incelemeye çalıştık.

1.Bu rivayeti Nesâî rivayet etmiştir. Rivayetin metnini Nesâî aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir:

(عَنْ صَلَةٍ، قَالَ: كُنَّا عِنْدَ عَمَّارٍ فَأُتِيَ بِشَاةٍ مَصْلِيَّةٍ، فَقَالَ: كُلُوا، فَتَنَحَّى بَعْضُ الْقَوْمِ، قَالَ: إِنِّي صَائِمٌ، فَقَالَ عَمَّارٌ: مَنْ صَامَ الْيَوْمَ الَّذِي يُشْكُ فِيهِ فَقَدْ عَصَى أَبَا الْقَاسِمِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)

Sıla'den (r.a) rivâyete göre, şöyle demiştir: “Biz Ammar’ın yanındaydık, kızartılmış bir koyun getirildi ve buyurun dedi. Oradakilerden bir kısmı yemedi ve ben oruçluyum dedim. O zaman Ammar(r.a): “ Şek günü (ramazan olup olmadığı şüpheli olan Şabanın son günü) oruç tutmaya kalkan Ebû Kâsım Muhammed’e (s.a.v) isyan etmiş olur,” dedi.⁶⁰⁹

Nesâî rivayeti aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir:

1.Nesâî, Abdullah b. Said el-Eşec, Ebû Halid el-Ahmar Süleyman, Amr b. Kays el-Mülai(ö.140/757)⁶¹⁰, Ebû İshak Amr b. Abdullah, Sıla b. Zufer el-Absi(ö.72/691)⁶¹¹, Ammar(r.a)⁶¹².

Rivayet, Ammar(r.a) vasıtası mevkuf olarak nakledilmektedir. Nesâî’nin tahrir ettiği rivayetin isnadı da muttasıldır. Lakin Nesâî rivayetinde geçen Ebû Halid el-Ahmar ve Ebû İshak muhaddisler tarafınan tenkid edilmiş ve zayıf ravi ravi kabul edilmişlerdir. Dolayısıyla Nesâî, Abdullah b. Said el-Eşec, Ebû Halid el-Ahmar Süleyman, Amr b. Kays, Ebû İshak Amr b. Abdullah, Sıla b. Zufer el-Absi(ö.72/691)⁶¹³ tarihiyle gelen sened bakımın ve raviler bakımından zayıftır.

⁶⁰⁹ NESÂÎ, “Siyam”, 37, (2188).

⁶¹⁰ Sika, mutkin ve abid’dir. bkz. VELLEVIY, *Şerhu Sünen-i Nesai*, III, s.233 ; İCLİ, *Tarihu’s-Sikat*, I, s.368.

⁶¹¹ Künyesi Ebû Elaî ’dir. Sika’dır ve sika olduğu müttetikün aleyh’tir. bkz. VELLEVIY, *Şerhu Sünen-i Nesai*, XII, s.626; İCLİ, *Tarihu’s-Sikat*, I, s.229 ; NİSÂBÜRİ, *el-Kûna*, I, s.614.

⁶¹² NESÂÎ, “Siyam”, 37, (2188).

⁶¹³ Künyesi Ebû Elaî ’dir. Sika’dır ve sika olduğu müttetikün aleyh’tir. bkz. VELLEVIY, *Şerhu Sünen-i Nesai*, XII, s.626; İCLİ, *Tarihu’s-Sikat*, I, s.229 ; NİSÂBÜRİ, *el-Kûna*, I, s.614.

2. Bu rivayeti Nesâî rivayet etmiştir. Rivayetin metnini Nesâî aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir:

عَنْ سِمَاكِ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عِكْرَمَةَ فِي يَوْمٍ قَدْ أَشْكَلَ مِنْ رَمَضَانَ هُوَ أُمُّ مِنْ شُعْبَانَ، وَهُوَ يَأْكُلُ خُبْزًا وَبَقْلًا وَلَبَنًا، فَقَالَ لِي: هَلَمْ، فَقُلْتُ: إِنِّي صَائِمٌ، قَالَ وَحَلَفَ بِاللَّهِ: لَنُفْطِرَنَّ، قُلْتُ: سُبْحَانَ اللَّهِ مَرَّتَيْنِ، فَلَمَّا رَأَيْتُهُ يَخْلِفُ لَا يَسْتَنْتِنِي نَقَدْتُ قُلْتُ: هَاتِ الْآنَ مَا عِنْدَكَ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: صُومُوا لِرُؤُوسِهِ، وَأَفْطِرُوا لِرُؤُوسِهِ، فَإِنْ حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ سَحَابَةٌ أَوْ ظُلْمَةٌ، فَأَكْمِلُوا الْعِدَّةَ عِدَّةَ شُعْبَانَ، وَلَا تَسْتَقْبِلُوا الشَّهْرَ اسْتِقْبَالًا، وَلَا تَصِلُوا رَمَضَانَ بِيَوْمٍ مِنْ شُعْبَانَ

Sımak'den (r.a) rivâyete göre, şöyle demiştir: Şek günü(şaban mı ramazan mı olduğu belli olmayan gün) İkrime'nin yanına gittim. O, o gün ekmek ,sebze yiyor ve süt içiyordu. Bana da buyur dedi. Ben de oruçluyum dedim. O da Allah'a (c.c) yemin ederek; orucunu mutlaka bozacaksın dedi. Ben de iki defa sübhanallah dedim sonra onun niçin ve neye dayanarak yemin ettiğini anlamak için yaklaştım ve bu konuda dayanağın nedir söyle bakalım, dedim. O da şöyle dedi: İbn Abbas'tan (r.a) işittim şöyle diyordu: Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: “Hilali görerek oruca başlayın, diğer hilali görünce orucu bırakınız, eğer hava bulutlu ve puslu olursa Şaban ayını otuza tamamlayınız. Ramazanı oruçla karşılamayın ve Ramazandan bir gün ve iki gün öncesinden oruç tutmayın.”⁶¹⁴

Nesâî rivayeti aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir:

1. Nesâî, Kuteybe b. Said b. Cemil b. Abdullah es-Sakafî(ö.240/854)⁶¹⁵, İbn Ebi Adiy Muhamed b. İbrahim (ö.194/810)⁶¹⁶, Ebû Yunus Hatim b. Ebi Sagira(ö.150/767)⁶¹⁷, Simak b. Harb, İkrime Ebû Abdullah, İbn Abbas (r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁶¹⁸

Rivayet, İbn Abbas(r.a) vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek merfu olarak nakledilmektedir. Nesâî'nin tahrir ettiği rivayetin isnadı da muttasıldır. Lakin Nesâî ravilerinden İkrime ve Simak b. Harb zayıf raviler olup, İkrime tedlis ile;

⁶¹⁴ NESÂÎ, “Siyam” ,37, (2189).

⁶¹⁵ Sika ve mutkindir. bkz. BUHÂRÎ, *et-Tarihu'l- Kebir*, VII, s.195; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V, s.902; İBN HİBBAN, *es-Sikat*, IX, s.20.

⁶¹⁶ Künyesi Ebû Amr el-Basri'dir. Sika'dır. bkz. VELLEVIY, *Şerhu Sünen-i Nesai*, VII, s.585; NİSÂBÜRÎ, *el-Kûna*, I, s.570; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.1197; SAFİYUDDİN, *Hülasatü Tehzibi Tehzibi'l-Kemal*, I, s.324.

⁶¹⁷ Sika, saduk ve sika olduğu müttetikün aleyh'tir. bkz. İBN SA'D, *Tabakat*, I, s.131; İCLÎ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.101; ZEHEBÎ, *Siyer*, VI, s.253.

⁶¹⁸ NESÂÎ, “Siyam” ,37, (2189).

Simak b. Harb zayıfı'lı hadis ve münkerü'li hadis olmak ile itham edilmiştir. Dolayısıyla Nesâî, Kuteybe b. Said, İbn Ebi Adiy, Ebû Yunus Hatim, Simak b. Harb, İkrime Ebû Abdullah, İbn Abbas(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁶¹⁹ tarikiyle gelen rivayet isnadı ve ravileri açısından zayıftır.

XXVI. ŞABAN AYINDA TUTULAN ORUÇ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu rivayeti Nesâî rivayet etmiştir. Rivayetin metnini Nesâî aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir:

(أَسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، لَمْ أَرَكَ تَصُومُ شَهْرًا مِنَ الشُّهُورِ مَا تَصُومُ مِنْ شَعْبَانَ، قَالَ: ذَلِكَ شَهْرٌ يَغْفُلُ النَّاسُ عَنْهُ بَيْنَ رَجَبٍ وَرَمَضَانَ، وَهُوَ شَهْرٌ تُرْفَعُ فِيهِ الْأَعْمَالُ إِلَى رَبِّ الْعَالَمِينَ، فَأُحِبُّ أَنْ يُرْفَعَ عَمَلِي وَأَنَا صَائِمٌ)

Üsâme b. Zeyd'ten (r.a) rivâyete göre, şöyle demiştir: Hz. Peygamber'e (s.a.v): "Ey Allah'ın Rasûlü(s.a.v)! Hiçbir ayda Şaban ayı kadar oruç tuttuğumu görmedim" dedim. O da şöyle buyurdu: "Bu ay Recep ile Ramazan arasında insanların gafil bulundukları bir aydır. O ayda ameller Âlemlerin Râbbi olan Allah'a (c.c) arz olunur. Ben de amellerimin oruçlu olduğum halde Allah'a (c.c) arz olunmasını severim."⁶²⁰

Nesâî rivayeti aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir:

1. Nesâî, Amr b. Ali b. Bahr b. Keniz es-Sikai(ö.249/863)⁶²¹, Abdurrahman b. Mehdi, Sabit b. Kays Ebû Gusn(ö.168/785)⁶²², Ebû Said el-Makberi Keysan el-Medîni(ö.100/719)⁶²³, Üsâme b. Zeyd(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁶²⁴

Rivayet, Üsâme b. Zeyd(r.a) vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek merfu olarak nakledilmektedir. Ancak Nesâî ravilerinden Sabit b. Kays muhaddisler

⁶¹⁹ NESÂÎ, "Siyam", 37, (2189).

⁶²⁰ NESÂÎ, "Siyam", 70, (2357).

⁶²¹ Künyesi Ebû Hafs el-Fulas es-Say Râfi el-Basri'dir. Sika hadis hafızlarındandır. Saduk ve sahibu'l hadis'tir.bkz. İBN HİBBAN, *es-Sikat*, VIII, s.487; DAREKUTNÎ, *el-Mûtelif Ve'l Muhtelif*, Tah.: Muvaffık b. Abdullah b. Abdulkadir, Daru'l Garbi'l İslamiyye, 1.Baskı, Beyrut, 1986, IV,s.1859; TÛCİBÎ, *et-Ta'dil ve't-Tacrih*, III, s.980; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V, s.1197.

⁶²² Saduk, şeyh ve alim' dir. bkz. NİSÂBÛRÎ, *el-Kûna*, II, s.667; ZEHEBÎ, *Siyer*, VII, s.25.

⁶²³ Sika ve sebt'tir.bkz. VELLEVIY, *Şerhu Sünen-i Nesai*, XXI, s.267 ; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, II, s.1198; İCLÎ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.499.

⁶²⁴ NESÂÎ, "Siyam", 70, (2357).

tarafından hıfzı yönünden tenkid edildiğinden; Nesâî, Amr b. Ali b. Bahr, Abdurrahman b. Mehdi, Sabit b. Kays, Ebû Said el-Makberî⁶²⁵, Üsâme b. Zeyd(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁶²⁶ tarikiyle gelen rivayet isnadı açısından hasen-sahih ve ravileri açısından sika'dır.

XXVII. KAMERİ HER AYIN 13-14-15'İNDE (EYYÂM-I BÎD) ORUÇ TUTMAK İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu rivayeti Nesâî rivayet etmiştir. Rivayetin metnini Nesâî aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir;

(عَنْ مُوسَى بْنِ طَلْحَةَ: أَنَّ رَجُلًا أَتَى النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِأَرْزَبٍ، وَكَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَدَّ يَدَهُ إِلَيْهَا، فَقَالَ الَّذِي جَاءَ بِهَا: إِنِّي رَأَيْتُ بِهَا دَمًا، فَكَفَّ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَهُ، وَأَمَرَ الْقَوْمَ أَنْ يَأْكُلُوا، وَكَانَ فِي الْقَوْمِ رَجُلٌ مُنْتَبِذٌ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا لَكَ؟، قَالَ: إِنِّي صَائِمٌ، فَقَالَ لَهُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: فَهَلَا ثَلَاثَ أَلْبِيسٍ: ثَلَاثَ عَشْرَةَ، وَأَرْبَعَ عَشْرَةَ، وَخَمْسَ عَشْرَةَ)

Musa b. Talha'dan (r.a) rivâyete göre, bir adam Hz. Peygamber'e (s.a.v) bir tavşan getirdi. Hz. Peygamber (s.a.v) elini tavşana uzatırken o adam: "Ben onda kan gördüm" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v) elini ondan çekti ve ashabına yemelerini emretti. Oradakilerden biri kenarda duruyordu. Hz. Peygamber (s.a.v) ona: "Senin neyin var" buyurdu. O adam da: "Oruçluyum" dedi. Hz. Peygamber'de (s.a.v) ona: "Her ayın dolunay olduğu günler olan 13-14-15'inde tutmuyor musun?" buyurdu.⁶²⁷

Nesâî rivayeti aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir:

1. Nesâî, Amr b. Yahya b. Amr b. Haris el-Hımsî(ö.280/893)⁶²⁸, Muafa b. Süleyman er-Rasani (ö.234/849)⁶²⁹, Kâsım b. Ma'n b. Abdurrahman b. Abdullah b. Mesud el-Huzelli Halif Beni Zühre (ö.175/791)⁶³⁰, Talha b. Yahya b. Talha, Musa b. Talha(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁶³¹

⁶²⁵ VELLEVIY, *Şerhu Sünen-i Nesai*, XXI, s.267; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, II, s.1198; İCLİ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.499.

⁶²⁶ NESÂÎ, "Siyam", 70, (2357).

⁶²⁷ NESÂÎ, "Siyam", 84, (2428).

⁶²⁸ Sika'dır.bkz. EBÛ HATÎM, *el-Cerh*, VI,s.269 ; MARUF vd., *Tahriru Takribi't-Tehzib*,III, s.111.

⁶²⁹ Sika, hafız ve saduk'tur. bkz. ZEHEBÎ, *el-Kâşif*, II, s.274; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V, s.943; ZEHEBÎ, *Siyer*, XI, s.121.

⁶³⁰ Künyesi Ebû Abdullah'dir. Sika'dır. Fıkıh ve hadis âlimidir. bkz. İBN SA'D, *et-Tabakatü'l-Kübra*, VI, s.358; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.708.

⁶³¹ NESÂÎ, "Siyam", 84, (2428).

Rivayet, Musa b. Talha(r.a) vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek merfu olarak nakledilmektedir. Ancak Nesâî ravilerinde Talha b. Yahya zayıf bir ravidir. Rivayet de Mürsel bir rivayettir. Çünkü senedin başındaki Musa b. Talha tabii'dir. Dolayısıyla Nesâî, Amr b. Yahya b. Amr, Muafa b. Süleyman, Kâsım b. Ma'n b. Abdurrahman b. Abdullah b. Mesud el-Huzelli, Talha b. Yahya b. Talha, Musa b. Talha(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁶³² tarikiyle gelen rivayet isnad bakımından zayıftır.

XXVIII. ORUÇLUNUN YANINDA YEMEK YENİLDİĞİNE MELEKLERİN ONA DUA ETMESİ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu rivayeti İbn Mâce rivayet etmiştir. Rivayetin metnini İbn Mâce aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir;

(عَنْ أُمِّ عُمَارَةَ، قَالَتْ: أَتَانَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَرَّبْنَا إِلَيْهِ طَعَامًا، فَكَانَ بَعْضُ مَنْ عِنْدَهُ صَائِمًا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الصَّائِمُ إِذَا أَكَلَ عِنْدَهُ الطَّعَامُ صَلَّتْ عَلَيْهِ الْمَلَائِكَةُ)

Ümmü Ümâre'dan (r.a): Rasûlullah (s.a.v) bize geldi. Biz Ona yemeği getirdik. O'nun yanında bulunanlardan birisi oruçluydu. Rasûlullah (s.a.v) buyurdu ki: "Oruçlunun yanında yemek yenildiği zaman melekler ona duâ ederler."⁶³³

İbn Mâce rivayeti aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir:

1. İbn Mâce, Ebû Bekr b. Ebi Şeybe(H)Ali b. Muhammed b. İshak (H) Sehl b. Zencele b. Ebi Sehl b. Ebi's SAFDÎ er-Razi Ebû Amr el-Hayat el-Eşter(ö.240/854)⁶³⁴, Veki' b. el-Cûrah, Şu'be b. Haccac, Habib b.Yezid b. Hallad el-Ensari(ö.130/748)⁶³⁵, Leyla, Ummü Umâre(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁶³⁶

⁶³² NESÂÎ, "Siyam", 84, (2428).

⁶³³ İBN MÂCE, "Siyam", 46 , (1748).

⁶³⁴ Sika, saduk ve hafızdır. Büyük imam'dır. Hüccet sahibidir. *Musannef*'leri var. bkz. MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal*, XII ,s.186; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, II, s.1087; ZEHEBÎ, *Siyer*, V,s.287.

⁶³⁵ Salih biridir. Sika'dır. bkz. EBÛ HATÎM, *el-Cerh ve' t- Ta'dil*, III, s.101; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, III, s.394; ALAUDDÎN, *İkmalî Tehzibi'l- Kemal*, III, s.366.

⁶³⁶ İBN MÂCE, "Siyam", 46 , (1748).

2. İbn Mâce, Muhammed b. Musaffa b. Behlül el-Hımsi(ö.246/860)⁶³⁷, Bakiye bint Velid, Muhammed b. Abdurrahman b. Abdullah, Suleyman b. Büreyde b. Hasib el-Meruzi(ö.105/723)⁶³⁸, Bûreyde(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁶³⁹

Rivayet, Ummü Umâre(r.a) ve Bûreyde(r.a) vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek merfu olarak nakledilmektedir. Ancak İbn Mâce ravilerinden Leyla mechul bir ravi olup, kim olduğu bilinmemektedir.⁶⁴⁰ Dolayısıyla İbn Mâce, Ebû Bekr b. Ebi Şeybe(H) Ali b. Muhammed b. İshak (H) Sehl b. Zencele b. Ebi Sehl,Veki' b. el-Cûrah, Şu'be b. Haccac, Habib b.Yezid b. Hallad, Leyla, Ummü Umâre(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁶⁴¹ tarihiyle gelen rivayet isnad bakımından zayıftır.⁶⁴²Yine İbn Mâce ravilerinden Muhammed b. Abdurrahman yalancı olmak ile itham edilmiştir. İbn Mâce, Muhammed b. Musaffa, Bakiye bint Velid, Muhammed b. Abdurrahman b. Abdullah, Suleyman b. Büreyde, Bûreyde(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁶⁴³ tarihiyle gelen bu rivayetin zayıf bir rivayet olduğu müttefikün aleyhtir. Elbani de rivayet mevzudur demiştir.⁶⁴⁴

Sonuç olarak iki tarikle merfu olarak nekledilen rivayetin her ikisi de isnad bakımın zayıf rivayetlerdir.

XXIX. ŞÜKÜR EDEN ORUÇSUZUN, SABREDEN NAFİLE ORUÇLU MEVKİİNDE OLMASI İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu rivayeti İbn Mâce rivayet etmiştir. Rivayetin metnini İbn Mâce aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir;

(عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ قَالَ: الطَّاعِمُ الشَّاكِرُ بِمَنْزِلَةِ الصَّائِمِ الصَّابِرِ)

⁶³⁷ Hafız'dır. Sika'dır. Künyesi Ebû Abdullah el-Kuraşi el-Hımsi'dir. Salih bir adamdır. bkz. ZEHEBÎ, *el-Kâşif*, II, s.222; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V,s.1246; ALAUDDİN, *İkmali Tehzibi'l-Kemal*, X, s.361.

⁶³⁸ Sika'dır. bkz. İCLÎ, *Tarihu's-Sikat* ,I, s.200; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, IV, s.174.

⁶³⁹ İBN MÂCE, "Siyam", 46 , (1749).

⁶⁴⁰ MARUF vd., *Tahriru Takribi't-Tehzib*, IV,s.432.

⁶⁴¹ İBN MÂCE, "Siyam", 46 , (1748).

⁶⁴² İBN MÂCE, *Sünen-i İbn Mâce el-Arnavut*, Tah.:Şuayib Arnavut, Adil Murşid, Muhammed Kamil, Abdullatif Harzallah, Daru'r Risaleti'l İlmiyye, 1. Baskı, yy., 2009, II, s.634.

⁶⁴³ İBN MÂCE, "Siyam", 46 , (1749).

⁶⁴⁴ İBN MÂCE, *Sünen-i İbn Mâce*, I,s.556.

Ebû Hureyre'dan (r.a) rivayet edildiğine göre; Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: “Şükür eden oruçsuz, sabreden nafile oruçlu mevkiindedir.”⁶⁴⁵

İbn Mâce rivayeti aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir:

1. İbn Mâce, Yakub b. Humeyd b. Kasib Ebû Yusuf Medini el-Mekki(ö.240/854), Muhammed b. Ma'n b. Muhammed b. Ma'n Ebû Yunus el-Gifari(ö.198/814)⁶⁴⁶, Mân b. Muhammed b. Ma'n b. Nadla b. Amr el-Gifari(ö.?)⁶⁴⁷ (H) Abdullah b. Abdullah el-Emevi(ö.?), Mân b. Muhammed, Hanzala b. Ali el-Eslemi el-Medini es-Selmi(ö.100/719)⁶⁴⁸, Ebu Hureyre(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁶⁴⁹
2. İbn Mâce, İsmail b. Abdullah b. Halid er-Rakki es-Sukri(ö.250/864)⁶⁵⁰, Abdullah b. Ca'fer b. Gaylan er-Rakki(ö.220/835)⁶⁵¹, Abdulaziz b. Muhammed b. Ubeyd b. Ebi Ubeyd el-Medeni el-Cahni ed-Deraverdi(ö.187/803)⁶⁵², Muhammed b. Abdullah b. Ebi Hurra(ö.157/774)⁶⁵³, Hakim b. Ebi Hurra el-Eslemi el-Medîni(ö.110/728)⁶⁵⁴, Sinan b. Senne el-Eslemî(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁶⁵⁵.

Rivayet, Ebu Hureyre(r.a) ve Sinan b. Senne el-Eslemî(r.a) vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek merfu olarak nakledilmektedir. Ancak İbn Mâce ravilerinden Yakub b. Humeyd b. Kasib ve Abdullah b. Abdullah el-Emevi muhaddisler tarafından tenkid edilmişlerdir. Mesela Yakub b. Humeyd b. Kasib hakkında İbn Main Onun, leyse bi şey; sika değil; Ebû Hatim, Nesâî ve Razi O'nun

⁶⁴⁵ İBN MÂCE, “Siyam”, 55 , (1764).

⁶⁴⁶ Sika ve saduk'tur. bkz. TÛCİBÎ, *et-Ta'dil ve't-Tacrih*, II, s.643; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, IX, s.467.

⁶⁴⁷ Künyesi Ebû Muhammed Hicazi'dir.Sika'dır.bkz. İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, X, s.253; MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal*, XXVIII, s.341; MÜSLİMİ vd.,*Ricalû'l-Hadis*, II, s.659

⁶⁴⁸ Sika ve saduk'tur.bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V,s.835; İCLÎ, *Ma'rifetü's-Sikat*, I,s.327; İCLÎ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.137.

⁶⁴⁹ İBN MÂCE, “Siyam”, 55 , (1764).

⁶⁵⁰ Künyesi Ebû Abdullah'tır. Sika ve saduktur. bkz. EBÛ HATİM, *el-Cerh*, II, s.181; ZEHEBÎ, *el-Kâşif*, I,s.24; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V,s.1088; ZEHEBÎ, *Siyer*, IX, s.498.

⁶⁵¹ Sika'dır.bkz. İBN SA'D, *Tabakat*, II, s.61; İBN SA'D ,*et-Tabakatü'l- Kübra*, VII, s.337; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V,s.338 ; ALAUDDİN, *İkmali Tehzibi'l-Kemal*, VII,s.285.

⁶⁵² Künyesi Ebû Muhammed'dir. Sika'dır. bkz. İBN SA'D, *et-Tabakatü'l- Kübra*, V, s.492; İCLÎ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.306.

⁶⁵³ Künyesi Ebû Abdullah'tır. Sika'dır. İBN SA'D, *et-Tabakatü'l- Kübra*, V, s.453; EBÛ HATİM, *el-Cerh*, VII, s.296.

⁶⁵⁴ Sika ve saduk'tur. Bkz. MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal*, VII, s.169; MARUF vd., *Tahriru Takribi't-Tehzib*, I, s.313 ; ZEHEBÎ, *el-Kâşif*, I, s.347.

⁶⁵⁵ İBN MÂCE, “Siyam”, 56 , (1765).

için zayıf derken; Ebû Dâvûd da *Müsned*'inde münker hadisler var, demiştir.⁶⁵⁶ Abdullah b. Abdullah el-Emevi hakkında da; Hicazi, leyyinu'l hadis ve mechul biri derken; Zehebi de O'nun için mechul demiştir.⁶⁵⁷ Dolayısıyla İbn Mâce, Yakub b. Humeyd b. Kasib, Muhammed b. Ma'n b. Muhammed, Mân b. Muhammed b. Ma'n(H) Abdullah b. Abdullah, Mân b. Muhammed, Hanzala b. Ali el-Eslemi, Ebu Hureyre(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁶⁵⁸ tarikiyle gelen rivayet isnad bakımından zayıftır. İbn Mâce ravilerinden Abdullah b. Ca'fer b. Gaylan'ın Ömrünün sonuna doğru hafızası değişmiştir.⁶⁵⁹ Abdulaziz b. Muhammed b. Ubeyd hakkında; Ebûzer, hıfzı kötüdür demiştir. Yine aynı şekilde O'nun hafızasından bahsedildiği zaman Ahmed b. Hanbel O'nun, için leys bi şey, demiştir.⁶⁶⁰ Dolayısıyla bu ravilerin sadece hıfzında biraz problem olduğundan İbn Mâce, İsmail b. Abdullah b. Halid, Abdullah b. Ca'fer b. Gaylan, Abdulaziz b. Muhammed b. Ubeyd, Muhammed b. Abdullah, Hâkim b. Ebi Hurra, Sinan b. Senne el-Eslemî(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁶⁶¹ tarikiyle gelen rivayet hasen-sahih bir rivayettir.

Sonuç olarak rivayet ravileri açısından tenkide uğramış; bir tarikile de muttasıl isnatlarla ve sika ravilerden nakledildiği ve isnadı açısından sahih olduğu görülmektedir.

XXX. RAMAZAN HİLALİNİ GÖRME İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu rivayeti Nesâî rivayet etmiştir. Rivayetin metnini Nesâî aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir:

عَنْ سِمَاكِ، قَالَ: دَخَلْتُ عَلَى عِكْرَمَةَ فِي يَوْمٍ قَدْ أَشْكَلَ مِنْ رَمَضَانَ هُوَ أَمَّ مِنْ شَعْبَانَ، وَهُوَ يَأْكُلُ خُبْرًا وَبَقْلًا وَلَبَنًا، فَقَالَ لِي: هَلَمْ، فَقُلْتُ: إِنِّي صَائِمٌ، قَالَ وَخَلَفَ بِاللَّهِ: لَنُفْطِرَنَّ، قُلْتُ: سُبْحَانَ اللَّهِ مَرَّتَيْنِ، فَلَمَّا رَأَيْتُهُ يَخْلِفُ لَا يَسْتَنْتِنِي تَقَدَّمْتُ قُلْتُ: هَاتِ الْآنَ مَا عِنْدَكَ، قَالَ: سَمِعْتُ ابْنَ عَبَّاسٍ، يَقُولُ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: صُومُوا لِرُؤُوسِهِ، وَأَفْطِرُوا لِرُؤُوسِهِ، فَإِنْ حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ سَحَابَةٌ أَوْ ظُلْمَةٌ، فَأَكْمِلُوا الْعِدَّةَ عِدَّةَ شَعْبَانَ، وَلَا تَسْتَقْبِلُوا الشَّهْرَ اسْتِقْبَالًا، وَلَا تَصِلُوا رَمَضَانَ بِيَوْمٍ مِنْ شَعْبَانَ

⁶⁵⁶ EBÛ HATİM , *el-Cerh*, IX, s.206; MARUF vd., *Tahriru Takribi't-Tehzib* ,IV,s.125 ; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V,s.1290.

⁶⁵⁷ İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, X,s.253; MARUF vd., *Tahriru Takribi't-Tehzib*, II, s.228.

⁶⁵⁸ İBN MÂCE, "Siyam", 55 , (1764).

⁶⁵⁹ İBN SA'D, *Tabakat*, II, s.61. ; İBN SA'D, *et-Tabakatü'l- Kübra*, VII, s.337.

⁶⁶⁰ SÂFDÎ, *el-Vâfi*, XVIII, s.329.

⁶⁶¹ İBN MÂCE, "Siyam", 56 , (1765).

Sımak'den (r.a) rivâyete göre, şöyle demiştir: Şek günü(şaban mı ramazan mı olduğu belli olmayan gün) İkrime'nin yanına gittim. O, o gün ekmek ,sebze yiyor ve süt içiyordu. Bana da buyur dedi. Ben de oruçluyum dedim. O da Allah'a (c.c) yemin ederek; orucunu mutlaka bozacaksın dedi. Ben de iki defa sübhanallah dedim sonra onun niçin ve neye dayanarak yemin ettiğini anlamak için yaklaştım ve bu konuda dayanağın nedir söyle bakalım, dedim. O da şöyle dedi: İbn Abbas'tan (r.a) işittim şöyle diyordu: Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: “Hilali görerek oruca başlayın, diğer hilali görünce orucu bırakınız, eğer hava bulutlu ve puslu olursa Şaban ayını otuza tamamlayınız. Ramazanı oruçla karşılamayın ve Ramazandan bir gün ve iki gün öncesinden oruç tutmayın.”⁶⁶²

Nesâî rivayeti aşağıdaki isnadlarla nakletmektedir:

1. Nesâî, Kuteybe b. Said b. Cemil b. Abdullah es-Sakafî(ö.240/854)⁶⁶³, İbn Ebi Adiy Muhamed b. İbrahim (ö.194/810)⁶⁶⁴, Ebû Yunus Hatim b. Ebi Sagira(ö.150/767)⁶⁶⁵, Simak b. Harb, İkrime Ebû Abdullah, İbn Abbas (r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁶⁶⁶

Rivayet, İbn Abbas(r.a) vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek merfu olarak nakledilmektedir. Nesâî'nin tahrir ettiği rivayetin isnadı da muttasıldır. Lakin Nesâî ravilerinden İkrime ve Simak b. Harb zayıf raviler olup, İkrime tedlis ile; Simak b. Harb zayıf u'l hadis ve münkerü'l hadis olmak ile itham edilmiştir. Dolayısıyla Nesâî, Kuteybe b. Said, İbn Ebi Adiy, Ebû Yunus Hatim, Simak b. Harb, İkrime Ebû Abdullah, İbn Abbas(r.a), Hz.Peygamber(s.a.v)⁶⁶⁷ tarihiyle gelen rivayet isnadı ve ravileri açısından zayıftır.

⁶⁶² NESÂÎ, “Siyam” ,37, (2189).

⁶⁶³ Sika ve mutkindir. bkz. BUHÂRÎ, *et-Tarihu'l- Kebir*, VII,s.195; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam* ,V, s.902; İBN HİBBAN, *es-Sikat*, IX, s.20.

⁶⁶⁴ Künyesi Ebû Amr el-Basri'dir. Sika'dır.bkz. VELLEVIY, *Şerhu Sünen-i Nesai*, VII,s.585; NİSÂBÜRÎ, *el-Kûna*, I,s.570; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV,s.1197 ; SAFİYUDDİN, *Hülasatü Tehzibi Tehzibi'l-Kemal*, I, s.324.

⁶⁶⁵ Sika, saduk ve sika olduğu müttetikün aleyh'tir. bkz. İBN SA'D, *Tabakat*, I, s.131; İCLÎ , *Tarihu's- Sikat*, I, s.101 ; ZEHEBÎ, *Siyer*, VI, s.253.

⁶⁶⁶ NESÂÎ, “Siyam” ,37, (2189).

⁶⁶⁷ NESÂÎ, “Siyam” ,37, (2189).

XXXI. HAMİLE VE EMZİREN KADINLARIN ORUÇ TUTMAYABİLECEĞİ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu rivayeti Tirmizi, Ebû Davud, Nesâî ve İbn Mâce tahrir etmiştir. Rivayetin metnini Tirmizi aşağıdaki şekilde tahrir etmiştir:

(أَغَارَتْ عَلَيْنَا خَيْلُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَتَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَوَجَدْتُهُ يَتَعَدَّى، فَقَالَ: اذْنُ كُلٍّ، فَقُلْتُ: إِنِّي صَائِمٌ، فَقَالَ: اذْنُ أَحَدَيْكَ عَنِ الصَّوْمِ، أَوِ الصَّيَّامِ، إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى وَضَعَ عَنِ الْمُسَافِرِ الصَّوْمَ، وَشَطَرَ الصَّلَاةِ، وَعَنِ الْحَامِلِ أَوِ الْمُرْضِعِ الصَّوْمَ أَوِ الصَّيَّامِ، وَاللَّهُ لَقَدْ قَالَهُمَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كِلَيْهِمَا أَوْ إِحْدَاهُمَا، فَيَا لَهْفٍ نَفْسِي أَنْ لَا أَكُونَ طَعِمْتُ مِنْ طَعَامِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ)⁶⁶⁸

“Hz. Peygamber’in (s.a.v.) atlıları bizim kabilemize baskın yapmışlardı, Hz. Peygamber’e (s.a.v.) geldim yemek yiyordu, yaklaş sende ye buyurdular. Ben oruçluyum, dedim. Bunun üzerine yaklaş sana oruçtan bahsedeyim, dedi ve: Allah yolculuk yapandan orucu ve namazın yarısını kaldırmıştır. Hamile ve emziren kadından da oruç tutmayı kaldırmıştır. Vallahi Hz.Peygamber (s.a.v.) bu iki kadından (emziren ve ya hamile) ikisini ve ya birini söyledi.” Enes şöyle devam etti: O zaman Hz.Peygamber’in (s.a.v.) yemeğinden yemediğim için kendi kendime üzüldüm.⁶⁶⁹

Tirmizi, Ebû Davud, Nesâî ve İbn Mâce rivayeti aşağıdaki isnadlarla nakletmektedirler:

15. Tirmizi, Ebû Kûrayb Muhammed b. Elai(H)Yusuf b. İsa b. Dinar ez-Zuhri(ö.249/863)⁶⁷⁰, Veki’ b. el-Cerah, Ebû Hilal Muhammed b. Selim er-Râsibî(ö.165/782), Abdullah b. Sevade b. Hanzala(ö.140/757)⁶⁷¹, Enes b. Mâlik(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁶⁷².

⁶⁶⁸ TİRMİZİ, *Sünen-i Tirmizi*, Tah. Beşşar Avad Ma’ruf, Daru’l Garbi’l İslami, Beyrut, 1998, “Savm”, 21 (711).

⁶⁶⁹ TİRMİZİ, *Tirmizi Tercemesi*, trc. Osman Zeki Molamehmetoğlu, Yunus Emre yayınevi, ts., yy., “Savm”, 21, (711), II, s.29-30.

⁶⁷⁰ Künyesi Ebû Yakub el-Meruzî’dir. Sika, sebt ve fazilet sahibidir. bkz. İBN HİBBAN, *es-Sikat*, IX, s.281; İBN HACER, *Tehzibu’t-Tehzîb*, XI, s.420; NİSÂBÜRÎ, *el-Kûna*, II, s.919.

⁶⁷¹ Sika ve sebt’tir. bkz. İCLÎ, *Ma’rifetü’s-Sikat*, II,s.32; ZEHEBÎ, *Tarihu’l- İslam*, III,s.679; MİZZÎ, *Tehzibu’l-Kemal*, XV, s.69; İBN HACER, *Tehzibu’t-Tehzîb*, V, s.247.

⁶⁷² TİRMİZİ, “Savm”, 21,(711).

16. Ebû Davud, Şeybân b. Ferruh b. Şeybân b. Ebi Şeybe el-Habti(ö.235/850)⁶⁷³, Ebû Hilal Muhammed b. Seli, Abdullah b. Sevide, Enes b. Mâlik(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁶⁷⁴.
17. Nesâî, A'bdeh b. Abdurrahim b. Hassan(ö.244/858)⁶⁷⁵, Muhammed b. Şuayb b. Şabur el-Kureşi eş-Şami(ö.200/816)⁶⁷⁶, Evzâî Abdurrahman b. Amr, Yahya b. Ebî Kesir, Ebû Seleme İbn Abdurrahman, Amr b. Ümeyye ed Damri(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁶⁷⁷.
18. Nesâî, Amr b. Osman b. Said b. Kesir b. Dinar(ö.251/865)⁶⁷⁸, Velid b. Müslim, Evzâî Abdurrahman b. Amr, Yahya b. Ebî Kesir, Ebû Kılâbe Abdullah b. Zeyd b. Amr el-Curmi(ö.104/722)⁶⁷⁹, Ca'fer b. Amr b. Ümeyye ed-Damri el-Medeni(ö.95/714)⁶⁸⁰, Amr b. Umeyye ed-Damri(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁶⁸¹.
19. Nesâî, İshak b. Mensur el-Meruzi en-Nisaburi(ö.251/865)⁶⁸², Ebû Muğire Abdulkudüs b. Haccac el-Havlani el-Hımsi(ö.212/827)⁶⁸³, Evzâî Abdurrahman b. Amr, Yahya b. Ebî Kesir, Ebû Kılâbe Abdullah, Ebû Muhacir İshak b. Ubeydullah b. Ebi'l Muhacir el-Mahzumi(ö.?), Amr b. Ümeyye ed Damri(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁶⁸⁴.
20. Nesâî, Şuayb b. Şuayb b. İshak, Abdulvahhab b. Said, Şuayb b. İshak b. Abdurrahman, Evzâî Abdurrahman b. Amr, Yahya b. Ebî Kesir, Ebû Kılâbe Abdullah, Ebû Umeyye ed Damrî (r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁶⁸⁵.

⁶⁷³Sika, hafız, muhaddi, saduk ve hasenü'l hadis'tir.bkz. MÜSLİMİ vd.,*Ricalû'l-Hadis*, II, s.166 ; SİCİSTANİ , *Sualatü Ebî Ubeydullah*, I, s.367; ZEHEBÎ, *Siyer*, IX, s.141; MARUF vd., *Tahriru Takribi't-Tehzib*, II, s.1232 .

⁶⁷⁴EBÛ DAVÛD, "Savm" 43, (2408).

⁶⁷⁵Künyesi Ebû Said el-Meruzi'dir. Sika ve saduk'tur. bkz. VELLEVIY, *Şerhu Sünen-i Nesai*, VII, s.521 ; ALAUDDİN, *İkmalî Tehzibi'l- Kemal*, VIII,s.391.

⁶⁷⁶Sika ve saduk'tur. BUHÂRÎ, *et-Tarihu'l- Kebir*, VII, s.113; İCLÎ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.405; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, IV, s.1195

⁶⁷⁷NESÂÎ, "Siyam", 50, (2267).

⁶⁷⁸Künyesi Ebû Hafs el-Hımsi'dir. Sika, saduk, hafız ve Sebt'tir. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, VI, s.132; ZEHEBÎ, *Siyer*, XII, s.305; ALAUDDİN, *İkmalî Tehzibi'l- Kemal*, X, s. 226; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, VIII,s.76.

⁶⁷⁹Sika ve fazilet sahibidir. NİSÂBÛRÎ, *el-Kûna*, II, s.699; ESERİ, *el-Mu'cemu's-Sagir*, II, s.745.

⁶⁸⁰Sika'dır ve sika olduğu müttetikün aleyh'tir. bkz. NİSÂBÛRÎ, *el-Kûna*, II, s.699; ESERİ, *el-Mu'cemu's-Sagir*, II, s.745; İCLÎ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.98; İCLÎ , *Ma'rifetü's-Sikat*, I, s.270; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, II, s.1068 ; ALAUDDİN, *İkmalî Tehzibi'l- Kemal*, III, s.225.

⁶⁸¹NESÂÎ, "Siyam", 50, (2268).

⁶⁸²Sika, saduk ve sebt'tir. Künyesi Ebû Yakub el-Kusec el-Meruzi'dir. bkz. BUHÂRÎ, *et-Tarihu'l Evsât*, II, s.393; EBÛ HATİM , *el-Cerh*, II, s.234 ; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, VI, s.51.

⁶⁸³Sika, saduk ve sebt'tir. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, VIII, s.349.

⁶⁸⁴NESÂÎ, "Siyam", 50, (2269).

⁶⁸⁵NESÂÎ, "Siyam", 50, (2271).

21. Nesâî, Muhammed b. Hatim Ebû Abdullah, Hibban b. Musa Ebû Muhammed el-Meruzi es-Sûlemi(ö.233/848)⁶⁸⁶, Abdullah b. Mübarek Ebû Abdurrahman, Sufyan b. U'yeyne, Eyyûb es-Sahtiyânî Ebû Bekr, Ebû Kılâbe Abdullah b. Zeyd, Kuşeyrli bir adam amcasından naklen, Hz.Peygamber (s.a.v)⁶⁸⁷.
22. Nesâî, Suveyd b. Nasr b. Suveyd, Abdullah b. Mübarek, Halid b. Mihran el-Hazzai(ö.142/759)⁶⁸⁸, Ebû Kılâbe Abdullah b. Zeyd, Bir adamdan naklen, Hz.Peygamber (s.a.v)⁶⁸⁹.
23. Nesâî, Kuteybe b. Said b. Cemil b. Abdullah es-Sakafi(ö.240/854)⁶⁹⁰, Ebû Avvane el-Veddah b. Abdullah el-Vâsiti (ö.176/792)⁶⁹¹, Ebu Bişr Cafer b. Ebi Vahşiyye İyyas el-Yeşkuri el-Basri el-Vasit(ö.124/742)⁶⁹², Hani b. Abdullah b. Şihhîr b. Avf b. Ka'b b. Hariş el-Basri(ö.?), Belharişli bir adam, babasından, Hz.Peygamber (s.a.v)⁶⁹³.
24. Nesâî, Abdurrahman b. Muhammed b. Sellam b. Nasih et-Tarsusi(ö.250/84)⁶⁹⁴, Ebû Dâvûd Suleyman b. Carud et-Tayalisi (ö.204/819)⁶⁹⁵, Ebû Avane el-Veddah b. Abdullah el-Vâsiti(ö.176/792)⁶⁹⁶, Ebu Bişr Cafer b. Ebi Vahşiyye, Hani b. Abdullah b. Şihhîr, Belharişli bir adam, Hz.Peygamber (s.a.v)⁶⁹⁷.

⁶⁸⁶ Sika, hüccet sahibi, hafız ve imamdır. bkz. İBN HİBBAN, *es-Sikat*, VIII, s.214; ZEHEBÎ, *Siyer*, XI, s.10; NİSÂBÜRÎ, *el-Kûna*, II, s.751; ZEHEBÎ, *el-Kâşif*, I, s.307; TÛCİBÎ, *et-Ta'dil ve't-Tacrih*, II, s.542.

⁶⁸⁷ NESÂÎ, "Siyam", 51, (2275).

⁶⁸⁸ Künyesi Ebû'l Menazil el-Basri'dir. Sika imamlardan biridir. İmam ve hafızdır. bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, III, s.855; ZEHEBÎ, *Siyer*, VI, s.190.

⁶⁸⁹ NESÂÎ, "Siyam", 51, (2277).

⁶⁹⁰ Künyesi Ebû Reca el-Bağlani'dir. Sika, mutkin ve *Sünen* ilminde derya gibidir. bkz. BUHÂRÎ, *et-Tarihu'l- Kebir*, VII, s.195; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V,s.902; İBN HİBBAN, *es-Sikat*, IX, s.20 ; BUHÂRÎ, *et-Tarihu'l- Kebir*, VII,s.195; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V,s.902; İBN HİBBAN, *es-Sikat*, IX, s.20.

⁶⁹¹ Künyesi el-Veddah b. Abdullah'tır. Hafız, sebt ve imamdır. Hadis erkânındandır. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, VIII, s.217; SUYÛTÎ, *Tabakatü'l-Hüfâz*, I, s.106.

⁶⁹² Sika, sebt, hafız ve saduk'tur. . Sika olduğu konusu müttefikün aleyh'tir. bkz. ZEHEBÎ, *Nübela*, V,s.465; NİSÂBÜRÎ, *el-Kûna*, I, s.138; İCLÎ, *Ma 'rifetü's -Sikat*, I, s.271; İCLÎ, *Tarihu 's- Sikât*, I, s.99.

⁶⁹³ NESÂÎ, "Siyam", 51, (2279).

⁶⁹⁴ Sika ve sebt'tir. Ebû Hatim O'nun için şeyh demiştir. bkz. ZEHEBÎ, *el-Kâşif*, I, s.642; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V, s.1168 ; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzîb*, VI, s.266.

⁶⁹⁵ Sika, sebt ve hafız'dır. *Müsned*'i var. İBN SA'D, *Tabakat*, I,s.259; SİCİSTANÎ, *Sualatü Ebi Ubeydullah*, I, s.195; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V,s.84; ZEHEBÎ, *Siyer*, IX, s.378.

⁶⁹⁶ Künyesi el-Veddah b. Abdullah'tır. Hafız, sebt ve imamdır. Hadis erkanındandır. bkz. ZEHEBÎ, *Siyer*, VIII, s.217; SUYÛTÎ, *Tabakatü'l-Hüfâz*, I, s.106.

⁶⁹⁷ NESÂÎ, "Siyam", 51, (2280).

25. Nesâî, Ubeydullah b. Abdulkerim b. Yezid b. Ferruh b. Davud(ö.270/884)⁶⁹⁸, Sehl b. Bekkar Ebû Bişr el-Basri ed-Darimi(ö.227/842)⁶⁹⁹, Ebû Avane el-Veddah, Ebu Bişr Cafer b. Ebi Vahşiyye, Hani b. Abdullah b. Şîhhîr, Babasından, Hz.Peygamber (s.a.v)⁷⁰⁰.
26. Nesâî, Ahmed b. Suleyman b. Abdulmelik b. Ebi Şeybe(ö.261/875)⁷⁰¹, Ubeydullah b. Musa b. Ebi'l Muhtar(ö.213/828)⁷⁰², İsrail b. Yunus b. Ebi İshak, Musa b. Ebi Aişe el-Hemdani el-Kûfi(ö.140/757)⁷⁰³, Gaylan b. Cerir el-Maveli el-Basri el-Ezd (ö.132/750)⁷⁰⁴, Ebû Kılâbe Abdullah⁷⁰⁵.
27. Nesâî, Amr b. Mensur (ö.250/864)⁷⁰⁶, Müslim b. İbrahim(ö.222/837)⁷⁰⁷, Vuheyb b. Halid el-Basri, Abdullah b. Sevade b. Hanzala, Sevade b. Hanzala el-Kuşayri el-Basri (ö.120/738)⁷⁰⁸, Enes b. Mâlik(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁷⁰⁹.
28. İbn Mâce, Ebû Bekr b. Ebi Şeybe(H) Ali b. Muhammed et-Tenafesi, Veki' b. el-Cerah, Ebû Hilal Muhammed b. Selim, Abdullah b. Sevade b. Hanzala, Enes b. Mâlik(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁷¹⁰.

⁶⁹⁸ Künyesi Ebûzer'dir. Hadis ilmi, Din, hıfz, müzakere, dünya malını terk etme konularında dünyanın ileri gelen imamlarından. Sika, saduk, imam, hafız, mutkin ve muksir 'dir. İBN HİBBAN, *es-Sikat*, VIII, s.405; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, VI, s.360; ÂYNÎ, *Megani'l-Âhyar*, II, s.277.

⁶⁹⁹ Sika, hafız ve saduk'tur. bkz. EBÛ HATÎM, *el-Cerh*, IV, s.194; ZEHEBÎ, *Siyer*, X, s.422; TÛCİBÎ, *et-Ta'dil ve't-Tacrih*, III, s.1131

⁷⁰⁰ NESÂÎ, "Siyam", 51, (2281).

⁷⁰¹ Künyesi Ebû'l Hüseyin er-Rehavi'dir. İmam, saduk ve hafızdır. bkz. İBN HİBBAN, *es-Sikat*, VIII, s.35; ZEHEBÎ, *Siyer*, XII, s.475; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, VI, s.264; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, I, s.33.

⁷⁰² Künyesi Ebû Muhammed el-Abesi el-Kûfi'dir. Sika'dır ve sika olduğu müttetikün aleyh'tir. Sebt ve saduk'tur.bkz. İCLÎ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.319; SİCİSTANÎ, *Sualatü Ebî Ubeydullah*, I, s.150; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V, s.389.

⁷⁰³ Sika, saduk ve müctehid'dir. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, III, s.745; ALAUDDİN, *İkmali Tehzibi'l-Kemal*, XII, s.23; İBN KESİR, *et-Tekmil*, I, s.251.

⁷⁰⁴ Sika'dır ve sika olduğu müttetikün aleyh'tir. bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V, s.389; İCLÎ, *Tarihu's-Sikat*, I, s.381.

⁷⁰⁵ NESÂÎ, "Siyam", 51, (2282).

⁷⁰⁶ Künyesi Ebû Said en-NESÂÎ'dir. Hafız'dır. Nesâî O'nun için sika, memun ve sebt demiştir. bkz. ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V, s.1199; ZEHEBÎ, *Siyer*, XIII, s.382; İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*, VIII, s.107.

⁷⁰⁷ Künyesi Ebû Amr el-Ezdi El-Basri'dir. Sika, saduk, hafız ve imam'dır.bkz. BUHÂRÎ, *et-Tarihu'l-Evsât*, II, s.346; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V, s.701; İBN HALEFUN, Ebubekir Muhammed b. İsmail, *el-Mûalim bi Şuyuhi'l Buhârî ve Müslim*, Tah.: Ebu Abdurrahman Adili b. Sa'd, I. Baskı, Daru'l Kütübü'l İlmiyye, Beyrut, ts., I, s.328; ZEHEBÎ, *Siyer*, X, s.314.

⁷⁰⁸ Sika, saduk ve şeyh'tir.bkz. MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal*, XII, s.233; ZEHEBÎ, *el-Kâşif*, I, s.472; MARUF vd., *Tahriru Takribi't-Tehzib*, II, s.92.

⁷⁰⁹ NESÂÎ, "Siyam", 62, (2315).

⁷¹⁰ İBN MÂCE, "Siyam", 12, (1667).

Rivayet, beş ayrı sahâbeden; Hani b. Şihhir'in babası(?), Enes b. Malik, Amr b. Ümeyye, Ebu Kılâbe ve Bir adam(?) vasıtası ile Hz. Peygamber'e ref edilerek on üç tarikle merfu; bir tariki de Ebu Kılâbe'den mevkuf olarak on dört tarikle nakledilmektedir. Ebû Davud, Nesâî ve İbn Mâce'nin tahrir ettiği rivayetin on dört isnadı da muttasıl'dır. Ancak Tirmizi ve Ebû Davud rivayetinin ravilerinden Ebû Hilal er-Râsibî kendi rivayetinde ravi düşürmüştür ve kendisinden daha sika olan Vuheyb b. Halid'e ters düşmüştür.⁷¹¹ Aynı zamanda Ebû Hilal er-Râsibî değerli hadis alimleri tarafından tenkide uğramıştır. Mesela İbn Main O'nun için: "Kitabı yoktu, zayıf u'l hadis idi", demiştir. Ebû Hatim : " Sika ravilerle rivayetleri çatıştığı zaman O'nun rivayetleri terk edilirdi", demiştir.⁷¹² Nesâî: "Leyse bi'l kavi'dir", demiştir.⁷¹³ Dolayısıyla Tirmizi, Ebû Kûrayb Muhammed b. Elâî(H)Yusuf b. İsa b. Dinar,Veki' b. el-Cerah,Ebû Hilal Muhammed b. Selim er-Râsibî, Abdullah b. Sevade b. Hanzala, Enes b. Mâlik(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁷¹⁴ ve Ebû Davud, Şeybân b. Ferruh b. Şeybân, Ebû Hilal Muhammed, Abdullah b. Sevade b. Hanzala, Enes b. Mâlik(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁷¹⁵ tarikiyle gelen rivayetlerin zayıf rivayetler olduğu kanaatindeyiz. Nesâî ravilerinden Ebû Muhacir İshak kim olduğu belli olmayan, mechul ve bilinmeyen bir ravidir.⁷¹⁶ Dolayısıyla Nesâî, İshak b. Mensur el-Meruzi, Ebû Muğire Abdulkudüs, Evzâî Abdurrahman b. Amr, Yahya b. Ebî Kesir, Ebû Kılâbe Abdullah, Ebû Muhacir İshak, Amr b. Ümeyye ed Damri(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁷¹⁷ tarikiyle gelen rivayeti zayıftır. Nesâî rivayetinde geçen ve Eyyûb'un Kuşayir'dan biri dediği ve Ebû Kılâbe'nin amcam dediği kişi de tam olarak belli olmamakla beraber bu kişinin Enes b. Mâlik olduğu rivayet edilmektedir.⁷¹⁸ Rivayetin geri kalan ravileri sika lakin bu sebeplerden dolayı Nesâî, Muhammed b. Hatim Ebû Abdullah, Hibban b. Musa Ebû Muhammed, Abdullah b. Mübarek, Sufyan b. U'yeyne, Eyyûb es-Sahtiyânî, Ebû Kılâbe, Kuşeyrli bir adam amcasından naklen, Hz.Peygamber (s.a.v)⁷¹⁹ tarikiyle gelen rivayetinin de zayıf olduğu kanaatindeyiz. Yine Nesâî rivayetinde Ebû Kılâbe'nin sahâbeden biri diyerek

⁷¹¹ EBÛ DÂVUD, *Sünen-i Ebû Davûd*, IV.,s.80.

⁷¹² İBN HİBBAN, *el-Mecrûhin*, II, s.283.

⁷¹³ CEVZÎ, *ed-Dûafa ve'l Metrukûn*, III, s.68.

⁷¹⁴ TİRMİZÎ, "Savm", 21,(711).

⁷¹⁵ EBÛ DAVÛD, "Savm" 43, (2408).

⁷¹⁶ İBN HACER, *Tehzibu't-Tehzib*,I, s.243; ZEHEBÎ, *Divani'd Dûafa ve'l Metrukûn*, I, s.470; MİZZÎ, *Tehzibu'l-Kemal*, II, s.458.

⁷¹⁷ NESÂÎ, "Siyam", 50, (2269).

⁷¹⁸ VELLEVIY, *Şerhu Sünen-i Nesai*, XXI, s.174.

⁷¹⁹ NESÂÎ, "Siyam", 51, (2275).

naklettği kişinin kim olduğu belli değildir. Dolayısıyla Nesâî, Suveyd b. Nasr b. Suveyd, Abdullah b. Mübarek, Halid b. Mihran, Ebû Kılâbe Abdullah, Bir adamdan naklen, Hz.Peygamber (s.a.v)⁷²⁰ tarikiyle gelen rivayeti de zayıftır.Yine Nesâî ravilerinden Hani b. Şîhhîr mechul bir ravidir. Nerede ve nasıl yaşadığı bilinmiyor.⁷²¹ Hani b. Şîhhîr'in Belhîrîşli bir adam dediği kişinin de kim olduğu ve babasının kim olduğu da belli değildir. Hani b. Şîhhîr 'in babam dediği kişi de bilinmemektedir. Dolayısıyla Nesâî, Kuteybe b. Said b. Cemil, Ebû Avvane el-Veddah, Ebu Bişr Cafer, Hani b. Abdullah, Belhîrîşli bir adam, Babasından, Hz.Peygamber (s.a.v)⁷²² ve Nesâî, Abdurrahman b.Muhammed, Ebû Dâvûd Suleyman, Ebû Avane el-Veddah, Ebu Bişr Cafer b. Ebi Vahşiyye, Hani b. Abdullah b. Şîhhîr, Belhîrîşli bir adam Hz.Peygamber (s.a.v)⁷²³ ve Nesâî, Ubeydullah b. Abdulkarim b. Yezid, Sehl b. Bekkar Ebû Bişr, Ebû Avane el-Veddah, Ebu Bişr Cafer b. Ebi Vahşiyye, Hani b. Abdullah b. Şîhhîr, Babasından, Hz.Peygamber (s.a.v)⁷²⁴tarikleriyle gelen rivayetler zayıftır. Nesâî ravilerinden İsrail b. Yunus b. Ebi İshak zayıf ü'l hadis ve leyse bi kavi vasıflarıyla itham edilmiş; Ubeydullah b. Musa da münkeri, hataları olması ve İmamiye mezhebine mensup olması ile itham edilmiştir.⁷²⁵ Bunlardan dolayı Nesâî, Ahmed b. Suleyman b. Abdumelik, Ubeydullah b. Musa, İsrail b. Yunus b. Ebi İshak, Musa b. Ebi Aişe, Gaylan b. Cerir el-Maveli, Ebû Kılâbe Abdullah tarikiyle gelen rivayet zayıftır. Nesai rivayetlerinin genelinin zayıf olduğu görülmektedir. İbn Mâce rivayetinin ravilerinden Ebû Hilal Muhammed hafızasının kötü olması, hatalarının olması ve zayıf u'l hadis gibi vasıflarla itham edilmiştir. Senedin geri kalan tüm ravileri sika ravilerdir lakin bu raviden dolayı⁷²⁶ İbn Mâce, Ebû Bekr b. Ebi Şeybe(H) Ali b. Muhammed et-Tenafesi, Veki' b. el-Cerah, Ebû Hilal Muhammed b. Selim, Abdullah b. Sevade b. Hanzala, Enes b. Mâlik(r.a), Hz.Peygamber (s.a.v)⁷²⁷ tarikiyle gelen rivayet hasen - sahih bir rivayettir.

⁷²⁰ NESÂÎ, "Siyam", 51, (2277).

⁷²¹ ALAUDDÎN, *İkmalî Tehzibi'l- Kemal*, XII, s.123.

⁷²² NESÂÎ, "Siyam", 51, (2279).

⁷²³ NESÂÎ, "Siyam", 51, (2280).

⁷²⁴ NESÂÎ, "Siyam", 51, (2281).

⁷²⁵ SİCİSTANÎ, *Sualatü Ebî Ubeydullah*, I, s.150; ZEHEBÎ, *Tarihu'l- İslam*, V, s.389.

⁷²⁶ İBN HİBBAN, *el-Mecrûhin*, II, s.283.

⁷²⁷ İBN MÂCE, "Siyam", 12, (1667).

Sonuç olarak rivayet biri mevkuf olup; dokuz tanesi de ravileri açısından tenkide uğramış; bir tanesi de hasen-sahih olup, üç tanesi de raviler açısından sika ve rivayet bakımından sahih rivayetlerdir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KÜTÜB-İ SİTTE'DE YER ALAN ORUÇLU KİŞİ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRMESİ

I. ORUCUN FAZİLETİ İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

" Oruç kalkandır. Biriniz bir gün oruç tutacak olursa kötü söz sarf etmesin, bağırıp çağırmasın. Şayet biri kendisine söver ya da kavga etmeye kalkarsa iki kere "Ben oruçluyum" desin.⁷²⁸

Bu hadisi şerif Buhari'de ;"Nefsim elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki oruçlunun ağız kokusu Allah katında misk kokusundan daha güzeldir. Oruçlu kişi yemesini içmesini, cinsel arzusunu benim rızam için terk eder. Oruç benim rızam için yapılan bir ibadettir. Her iyiliğin karşılığı on misli sevap olduğu halde orucun mükafatını ben vereceğim." İfadesi eklenerek; Müslim'de; "Muhammed'in(s.a.v) nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a(c.c) yemin ederim ki oruçlunun ağız kokusu kıyamet günü Allah (c.c) indinde misk kokusundan daha güzel olacaktır." İfadesi eklenmiştir. Tirmizî de; "Rabbimiz buyuruyor ki; her iyiliğe on katından başlayarak yedi yüz katına kadar sevap yazılır." İfadesi eklenmiştir. Yukarıdaki rivayet ayriyeten İbn Mâce, Nesâî ve Ebû Davûd sünenlerinde de benzer şekillerde rivayet edilmiştir. Allah'ın hayırlı bir ameli en az on misliyle mükafatlandırması meselesi Kur'an-ı Kerim'de de geçmektedir.⁷²⁹ Konuyla alakalı olarak Kur'an-ı Kerim'de

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلُهَا

"Kim bir iyilikle gelirse ona, on katı verilir. Kim de kötülükle gelirse sadece bir katı ile cezalandırılır..."⁷³⁰ buyurmuştur.

Bu rivayeti aşağıdaki başlıklar altında değerlendirebiliriz:

⁷²⁸ SİRACÜDDÎN, *et-Tevdih li'ş-Şerhi'l Câmi'i's-Sahih*, Tah.: Daru'l Felahi'l Bahsi'l İlmi ve Tahkiki't-Tûras, Darû'n-Nevadir, Dimeşk, 2008, XIII, s.18; BUHÂRÎ, "Savm", 2, 9; MÜSLİM, "Siyam", 164, (1151); EBÛ DAVÛD, "Savm" 25, (2363); TİRMİZÎ, "Savm", 55, (764); NESÂÎ, "Siyam", 41, (2,160-161); İBN MÂCE, "Siyam", 1, (1638).

⁷²⁹ CANAN, İbrahim, *Hadis Ansiklopedisi- Kütübü Sitte*, İstanbul, Akçağ yay., IX, s.58.

⁷³⁰ En'am 6/160.

A. En'am Suresi 160. Ayete Atıf:

Bu Hadisi şeriflerde Peygamberimiz(s.a.v) bu ayete atıf yapmış olabilir. Hadisin devamında bu sevabın yedi yüz kata kadar, Allah'ın(c.c) dileği ile artırılacağı belirtilmiştir.⁷³¹

مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سَنَابِلَةٍ مِائَةٌ حَبَّةٍ

“Mallarını Allah(c.c) yolunda harcayanlar, her başağında yedi yüz tanesi olan ve tam yedi tane başak bitiren tek bir tohuma benzer.”⁷³²

Buradan anlıyoruz ki oruç ibadeti yedi yüz mislinden de daha fazla katlarıyla kabul edilecek bir ibadettir.⁷³³ Bunun da en güzel örneği kadir süresidir;

لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ شَهْرٍ “Kadir gecesi, bin aydan hayırlıdır.”⁷³⁴ Buradan anlıyoruz ki kulun ihlası nispetinde binlerce kat sevaba mazhar olması muhtemeldir.

735

B. Oruçlunun Kötü Sözden Uzak Durması:

Ebû Ubeyde'den gelen gıybetin oruca zarar vereceği belirtilmiştir. Hz. Aişe'den gelen başka bir rivayette gıybetin orucu bozacağı ifade edilmiştir. İmam Evzaî Hz. Aişe'nin bu rivayetini esas alarak, oruçlu iken gıybet edenin orucunun bozulacağını hükmetmiştir. Bu görüşlerini de rivayette geçen “Kötü söz sarf etmesin, cahillik yapmasın.” İfadesinin mutlak olmasına dayandırmaktadır. Orucun bozulma konusunda Cumhur'un görüşü farklıdır. Cumhur'a göre 3 sebepten oruç bozulur; yeme, içme ve cima.⁷³⁶

⁷³¹ CANAN, *Hadis Ansiklopedisi*, IX, s.58; BUHÂRÎ, *Sahih-i Buhârî Ve Tercemesi*, IV, “Savm”, 2, s.1769.

⁷³² Bakara 2/261.

⁷³³ ŞEHABÜDDÎN, Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr b. Abdulmelik Ebu'l- Abbas, *İrşadü's-Sârî li Şerhi Sahihi'l- Bûhârî*, 7. Baskı, Maba'atü Kübra'l-Amiriyye, Mısır, 1323, III, s.345.

⁷³⁴ Kadr 97/3.

⁷³⁵ CANAN, *Hadis Ansiklopedisi*, IX, s.54.

⁷³⁶ ŞEMSÜDDÎN el-BİRMAVÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. A'bd ed-Dâim, *el-Lâmiu's- Sahih bi's-Şerhi'l Câmi's-Sahih*, Tah. Lecnetü Muhtasa bi Eşrafi Nureddin, Darû'n-Nevadir, Suriye, 2012, VI, s.354; EBÛ YAHYA, Zekeriya b. Muhammed b. Zekeriya Zeynûddîn, *Mihatü'l Bâri bi Şerhi Sahihi'l- Bûhari el-Müsemma “Tuhfetü'l-Bârî”*, Tah. Suleyman b. Derî' Mektbetü'r-Rüşd, 1. Baskı, Riyad, 2005, IV, s.337.

C. Oruçlunun Ağz Kokusunun, Allah’a(c.c) Misk Kokusundan Daha Hoş Gelmesi:

Oruçlunun ağız kokusunun, Allah’a(c.c) misk kokusundan daha hoş gelmesi konusuna gelince;

-Mecazi olarak kullanılmıştır.

-Melekler kastedilmiş olabilir yani oruçlunun ağır ağız kokusu meleklere misk kokusu gibi geliyor olabilir.

-Ahirette oruçlunun ağız kokusu misk kokusu gibi ya da daha da güzel olur.⁷³⁷

D. “Oruç Benim İçindir,” İfadesi:

“Oruç benim içindir...” ifadesinden maksat;

-Oruçta riya olmaz çünkü oruç saklı kalan niyetle yapılır

-Allah (c.c), nezdinde en mükemmel ibadettir, demektir.⁷³⁸

II. ORUCUN KİŞİYİ SAVAŞIN TEHLİKELERİNDEN KORUYAN BİR KALKAN OLMASI İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Amir b. Sâsâ kabilesinden Mutarrif isimli bir adamın haber verdiği göre, Osman b. Ebû Âs, içilsin diye süt getirmişti. Mutarrif de ben oruçluyum dedi. Bunun üzerine Osman dedi ki: “Hz. Peygamber’den (s.a.v) işittim şöyle diyordu: “Oruç sizden birinizin savaşın tehlikelerinden korunduğu bir kalkan gibidir.”⁷³⁹

Bazı rivayetlerde orucun ateşe karşı perde olduğu ifade edilmişken; bazı rivayetlerde de “savaşta zırhınız gibi ateşe karşı zırhdır” denilmiştir.⁷⁴⁰

Kurtubi’ ye göre oruç birkaç insanı kötülüklere karşı koruyan ibr örtüdür (Zırhdır);

⁷³⁷ ŞEMSÜDDİN el-BİRMÂVÎ, *el-Lâmiu’s- Sahih*, VI, s.354; EBÛ YAHYA, *Tûhfetü’l-Bârî*, IV, s.337.

⁷³⁸ CANAN, *Hadis Ansiklopedisi*, IX, s. 59-63.

⁷³⁹ NESÂÎ, “Siyam” ,43, (2230).

⁷⁴⁰ SUYÛTÎ, *et-Tevşih Şerhi’l Câmi’s-Sahih*, Tah. Rıdvan Cami’ Rdvan, 1.Baskı, Mektebetü’r-Rüşd, Riyad, 1998, IV, s.1412.

- Oruç şehveti azaltığı için bir örtüdür. Bunu da “ *Kulum benim için şehvetini terk etti*” rivayetinden anlamaktayız.

-Hasıl olan sevap katlanarak verildiği için örtü mahyetindedir. ⁷⁴¹

III. ORUÇLUNUN ÖPMESİ VE MÜBAŞERETİ İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

A.Oruçlunun Öpmesi İle İlgili Gelen Rivayetlerin Metinlerinin Değerlendirilmesi

Âişe(r.a): Hz. Peygamber (s.av) oruçlu iken eşlerinden bazısını muhakkak öperdi, demiş; sonra da gülmüştür.

“Ömer b. el-Hattâb (r.a) şöyle: Hz. Peygamber'a (s.a.v), Ya Resulallah (s.a.v), bugün büyük bir iş yaptım. Ben oruçlu iken (hanımımı) öptüm, dedim."Sen oruçlu iken, ağzına su alıp çalkalasan ne olur? buna ne dersin?" dedi. Öyleyse endişelenmekten vazgeç.”⁷⁴²

Bu hadislerden, özellikle Hz. Ömer hadisinden anlıyoruz ki, oruçlu insanın abdest alırken ağzına su alıp, suyu yutmadığı sürece orucunun bozulmaması gibi, eşini öpen kişinin de cima etmediği sürece orucu bozulmaz. Yani nasıl ki ağza su almak içmek anlamına gelmiyorsa, öpmek de cima etmek ile eş değer değildir. ⁷⁴³

Nevevi: Oruçlunun öpmesi, şehvetini tahrik etmeyene haram değildir. Ancak evla olan, terk etmesidir. İmam Şafii, Peygamberimiz(s.a.v) bunu yapmış olsa bile, başkasının nefesine hakim olamayacağının garantisi yoktur. Şehveti harekete geçirecek şekilde öpmek de haramdır. ⁷⁴⁴

⁷⁴¹ ŞEMSÜDDİN el-BİRMAVÎ, *el-Lâmiu's- Sahih*, VI, s.354; EBÛ YAHYA, *Tûhfetü'l-Bârî*, V, s.337.

⁷⁴² EBÛ DAVÛD , “Savm” 33, (2385); DAVUTOĞLU, Ahmet, *Sahih-i Müslim Tercümesi ve Şerhi*, Sönmez yay., İstanbul, 2013, III,s.2336.

⁷⁴³ DAVUTOĞLU, *Müslim Tercümesi*, III, s.2337; CANAN, *Hadis Ansiklopedisi*, IX, s.94.

⁷⁴⁴ İBN HACER, *Fethu'l Bârî Şerh Sahihi'l- Bûhârî*, Tah.: Muhammed Fuad Abdülbâki, Darû'l Ma'rife, Beyrut, 1379, I, s.277; DAVUTOĞLU, *Müslim Tercümesi*, III, s.2337.

B. Oruçlunun Mübaşeretü İle İlgili Gelen Rivayetlerin Metinlerinin Değerlendirilmesi

Âişe'dan (r.a) rivayet etti ki, Hz. Peygamber(s.a.v) oruçlu iken öpermiş. (Aişe) : “O, içinizde nefesine en ziyâde hâkim olanınızdı.” demiştir.⁷⁴⁵

Bu rivayete ek olarak, “bir adam Hz.Peygamber’e (s.a.v) mübaşeretü sormuş, Hz.Peygamberimiz ona ruhsat vermiştir. Bu adamdan sonra başka bir adam gelmiş, o da hanımıyla mübaşeretü sormuş, peygamberimiz(s.a.v) onu menetmiştir. Ruhsat tanıdığı kişi yaşlı, men ettiği kişi ise genç birisi idi.”⁷⁴⁶

Hz. Aişe'nin (r.a) sözünden çıkan mana şudur; “ Sizin oruçlu iken zevcelerinizi öpmekten sakınmanız icap eder. Bu hususta kendinizi peygamber gibi sanmayın. Çünkü o nefesine hakim olandır. Öpmekle inzal olmayacağından emindir.”⁷⁴⁷

IV. ORUÇLU İKEN CİMA ETMEK İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ebû Hureyre (r.a) şöyle demiştir: Bizler Peygamber'in yanında oturmuş bulunduğumuz sırada O'na bir kimse geldi de: Yâ Resulallah, helak oldum! dedi. Hz. Peygamber ona: " Sana ne oldu ki?" diye sordu. O kimse: Oruçlu olduğum hâlde zevceme yaklaştım, cevabında bulundu, Hz. Peygamber (s.a.v): "Hürriyete kavuşturacağın bir köle bulabilir misin?" buyurdu. O zât: Hayır, dedi. Hz. Peygamber(s.a.v): "Öyle ise iki ay peş peşe oruç tutmaya gücün yeter mi?" diye sordu. O zât: Hayır, buna güç yetiremem, dedi. Hz. Peygamber: “Altmış yoksulu doyurmak yolunu bulabilir misin?" buyurdu. O zât: Hayır, dedi. Ebû Hureyre dedi ki: Peygamber(s.a.v) bir süre bekledi. Bizler de bu bekleyiş üzerinde iken Peygamber'e(s.a.v) içinde hurma dolu ve râvinin “Miktel” dediği (15 sâ'a denk gelen) bir zenbil getirildi. Hz. Peygamber (s.a.v), “O mesele soran kimse nerededir?" buyurdu. O zât: Benim. Peygamber(s.a.v): “Bu hurmayı al da yoksullara sadaka et" buyurdu. O zat: Benden daha fakîr olana mı vereceğim, yâ Resulallah (s.a.v)? Allah'a (c.c) yemîn ederim ki, Medine'nin iki kara taşılığı arasında benim ev halkımdan daha fakîr bir ev halkı yoktur, dedi. Bu sözü üzerine Peygamber (s.a.v), dişleri

⁷⁴⁵ BUHÂRÎ, “Savm”, 23, 24; MÜSLİM, “Siyam”, 62-65, (1106); TİRMİZİ, “Savm”, 31,(727-729), EBÛ DAVÛD, “Savm”, 33, (2382-2386); İBN MÂCE, “Siyam”, 19.

⁷⁴⁶ EBÛ DÂVÛD, “Savm”, 35, (2387); DAVUTOĞLU, *Müslim Tercümesi*, III, s.2338.

⁷⁴⁷ DAVUTOĞLU, *Müslim Tercümesi*, III, s.2338.

görülünceye kadar güldü. Sonra da o zâta: "Haydi bu hurmayı (al da) ailene yedir." buyurdu.⁷⁴⁸

Ramazan ayında cima edene kefarete gerektiği ifade edilmektedir. Hanefi ve Maliki âlimler kıyasla yeme ve içmenin de aynı kategoriye girdiğini ifade etmişlerdir. Hadis farklı şekillerde ve farklı senetlerden rivayet edilmiştir. Lakin hepsinde ramazanda kasten cima edene kefarete gerektiğini ifade etmektedir. Kefarete tertip vaciptir; Önce köle azad eder (azad edilecek olan kölenin Müslüman olması gerekir). Bulamazsa 2 ay oruç tutar, gücü yetmezse 60 fakir doyurur. Ebû Hanife ve İmam Şafii bu görüştedir. Orucun 2 ay peş peşe tutulması gerekir.⁷⁴⁹

V.HACAMAT(KAN ALDIRMAK) İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

“İbn Abbâs'tan (o, şöyle demiştir): Peygamber (s.a.v) ihrâmlı iken kendisinden kan aldırıldı, Peygamber (s.a.v), oruçlu iken de yine kendisinden kan aldırıldı.”⁷⁵⁰

Cumhur, kan vermenin orucu bozmayacağı konusunda ittifak etmişlerdir. Sevri, Mâlik b. Enes ve İmam Şafii da bu görüştedir.⁷⁵¹

H.z.Ali, A'tâ, Evzaî, Ahmed, İshak ve Ebî Sevr (r.a): "Hacamat yaptıran da yapan da orucunu bozar" diye hükmetmişlerdir. H.z. Peygamberden(s.a.v) sahih bir senedle, “Hacamat yapan da ve yaptıran da orucunu bozmuştur.” Hadisini rivayet etmiştir. Bu hadisin mensuh, öncekinin de nasih olduğu hükmedilir.⁷⁵²

A'tâ b. Yesar, Kâsım b. Muhammed, Ebû Hanife, Sufyan Sevri, İmam Mâlik ve İmam Şafii kan aldirmek ne alanın ne de aldıranın orucunu bozmaz, demişlerdir.⁷⁵³

⁷⁴⁸ BUHÂRÎ, “Savm”, 29, 31; MÜSLİM, “Siyam”, 81, (1111); EBÛ DAVÛD , “Savm”, 37, (2390, 2391, 2392) ; TİRMİZÎ, “Savm”, 28, (724).

⁷⁴⁹ İBN ABDULMELİK, İbn Battal Ebu'l Hasan, *Şerhu Sahihi'l-Bühârî li İbn Battal*, Tah.: Ebû Temim Yasir, 3.Baskı, Mektebetü'r-Rüşd, 2003,IV, s.74; CANAN, *Hadis Ansiklopedisi*, IX, s.173-177.

⁷⁵⁰ BUHÂRÎ, “Savm”, 32, EBÛ DAVÛD, “Savm”, 29(2373), TİRMİZÎ, “Savm”, 61(777-777).

⁷⁵¹ ÂYNÎ, *Umdetü'l-Kârî Şerhi Sahihi'l-Bühârî*, Daru İhyai't-Tûras, Beyrut, yy., XI, s.40.

⁷⁵² ÂYNÎ, *Umdetü'l-Kârî*, XI, s.40.

⁷⁵³ TAYYİBÎ, Şerafeddin Hüseyin b. Abdullah, *Şerhu Teyîbî A'la Müskati'l-Mesabih(el-Kaşif An Hakaikü'-Sünen)*, Tah. Abdulhamid Hendavî, 1. Baskı, Mektebetü Nezar, Riyad, 1997, V, s.1592; CANAN, *Hadis Ansiklopedisi*, IX, s.89.

VI. YOLCULUK ESNASINDA ORUÇ TUTMAMAK İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

“Biz Hz. Peygamber(s.a.v) ile beraber seferlerinden birisinde sıcak bir günde çıktık. O kadar sıcaktı ki, insan sığının şiddetinden elini başı üzerine koyuyordu. İçimizde Hz.Peygamber (s.a.v) ile İbn Revâha'dan(r.a) başka oruçlu kimse yoktu”.⁷⁵⁴

Enes(r.a) şöyle demiş: “Peygamber (s.a.v) ile birlikte seferde bulunuyorduk. Kimimiz oruçlu, kimimi oruçsuz idik. Sıcak bir günde bir yerde mola verdik. Ekseriyetle gölgelenenlerimiz elbisesi olanlardı. Bazılarımız güneşten eli ile korunuyordu. Derken oruç tutanlar (bîtap) düştüler. Tutmayanlar kalkarak çadırları kurdular ve develeri suladılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber(s.a.v) : “Bugün oruç tutmayanlar ecir alıp gittiler.” buyurdu.⁷⁵⁵

“Bugün oruç tutmayanlar ecir alıp gittiler” cümlesi ile şu kast edilmiştir; oruç tutmayanlar yolculuk esnasında çadırları kurmuşlar, develeri sulamışlar, ordunun yemeğini hazırlamışlar, buna karşılık da sevap kazanmışlardır. Bu davranışlarıyla oruçsuzlar hem hizmet sevabını hem de, oruçluların sevabından bir mislini kazanmışlardır. Bazı âlimler, bu hadise dayanarak, gazvelerde hizmetin nafile oruçtan üstün olduğunu söylemişlerdir. Ayriyeten seferde yemek oruç tutmaktan evladır.⁷⁵⁶

VII. SAVAŞ ESNASINDA ORUÇ TUTMAMAK İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hz. Peygamber(s.a.v) fetih yılında Mekke'ye ramazanda yola çıktı ve Kürâu'l-Gamim denilen yere varıncaya kadar oruçlu idi. Cemâat da oruç tutmuşlar idi. Sonra bir kadeh su istedi, kadehi herkesin göreceği şekilde kaldırdıktan sonra suyu içti, bundan sonra kendisine : “Bâzı kimseler oruç tutuyorlar.” dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber(s.a.v): “Onlar âsilerdir, onlar âsilerdir.” buyurdu.⁷⁵⁷

⁷⁵⁴ BUHÂRİ, “Savm”, 34.

⁷⁵⁵ MÜSLİM, “Siyam”, 100, (1119); “NESAI”, Savm , 52, (4,182).

⁷⁵⁶ CANAN, *Hadis Ansikolopedisi*, IX, s.155.

⁷⁵⁷ MÜSLİM, “Siyam”, 90.

Savaşta oruçlu olmama, düşmana karşı kişinin daha kuvvetli olmasını sağlar. Bundan dolayı orucu açmak icab eder. Zira Hadislerde anlatılmak istenen durum da budur.⁷⁵⁸

VIII. YOLCULUKTA ORUÇ TUTMANIN İYİLİK OLMADIĞI İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Câbir b. Abdillâh'dan (r.a) şöyle demiş; Hz. Peygamber(s.a.v) bir seferde idik, etrafına insanlar toplanmış, gölgelendirilmekte olan bir adam gördü de: “Ona ne olmuş?” diye sordu. Ashâb: “Oruç tutan bir adam.” cevâbını verdiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber(s.a.v) “Seferde oruç tutmanız iyilik değildir” buyurdular.⁷⁵⁹

Hadisin başka rivayetlerinde bu seferin fetih seferi olduğu aktarılmaktadır. Oruç adama ağır gelince, Peygamberimiz (s.a.v) adama orucunu bozmasını emreder. Buradan anlıyoruz ki ihtiyaç hasıl olunca ruhsat amel etmenin müstehap olduğu anlaşılmaktadır. Terki de mekruh’tur. Hadisin başka bir rivayetinde, “ Allah’ın(c.c) size tanıdığı ruhsatsa uyun” buyrulmuştur.⁷⁶⁰

IX. YOLCULUKTA ORUÇLUNUN ORUÇSUZU, ORUÇSUZUN DA ORUÇLUYU KINAMAMASI İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Enes’ten (r.a) rivayet edildiğine gör; Rasûlullah(s.a.v) ile bir yolculukta idik. Bir kısmımız oruçlu bir kısmımız oruçsuz idi. Ne oruçlu, oruçsuzu ayıplıyor, ne oruçsuz oruçluyu kınıyordu.”⁷⁶¹

Hadisin Ebû Dâvûd rivayetinde, bu yolculuğun ramazan ayında olduğu ifade edilir. Yani farz olan oruçtur. Âlimler bu konuda şöyle bir kanaate varmışlardır; yolculukta oruç tutmaya güç getirenler tutarlar. Oruç tutmaya güç getirmeyenler, oruçlarını yerler.⁷⁶²

⁷⁵⁸ EBÛ DAVÛD, “Savm”, 42, (2406); 27, (2365).

⁷⁵⁹ BUHÂRÎ, “Savm”, 36; MÜSLİM, “Siyam”, 92, (1115); NESÂİ, “Savm”, 48, (4,176).

⁷⁶⁰ CANAN, *Hadis Ansikolopedisi*, IX, s.156.

⁷⁶¹ BUHÂRÎ, “Savm”, 37; MÜSLİM, “Siyam”, 98, (1118); EBÛ DAVÛD , “Savm” 42, (2405).

⁷⁶² CANAN, *Hadis Ansikolopedisi*, IX, s.157.

X.YOLCU OLAN ORUÇLUDAN ORUCUN VE NAMAZIN YARISININ KALDIRILMASI İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Amr b. Ümeyye ed Damri'den (r.a) rivâyete göre, şöyle demiştir: Bir yolculuk dönüşünde Hz. Peygamber'in (s.a.v) yanına geldim. Ey Ebû Ümeyye biraz bekle de yemek yiyelim dedi. Ben oruçluyum dedim. Hz. Peygamber (s.a.v) gel yaklaş yolculuk hakkında bilgi vereyim dedi ve şöyle buyurdu: "Allah(c.c) yolcudan oruç yükünü kaldırdı, namazı da yarıya indirdi."⁷⁶³

Hadis farklı şekillerde, Nesâî de birkaç sefer rivayet edilmiştir. "Orucu kaldırdı" ifadesi ile yolculuk esnasında oruç tutup tutmamak arasında muhayyer bıraktı anlamındadır. Namazın yarısının kaldırılması da 4 rekatlı namazların 2 rekat olarak kılınmasıdır.⁷⁶⁴

XI. ORUÇLUNUN İFTAR VAKTİ İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ömer İbn Hattâb (r.a) şöyle demiştir: Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: "Gece şu taraftan (yânî doğu tarafından) yönelip geldiği, gündüz de şu taraftan (yânî batıdan) arkasına dönüp gittiği, güneş de battığı zaman oruçlu orucunu bozmuştur.(Yânî orucunu bozma vakti girmiştir.)"⁷⁶⁵

Hadisin metninde geçen ve Hz.Peygamber'in(s.a.v) : "İn de bize bulamaç yap." diye emrettiği kişinin Hz. Bilal olduğu söylenir.⁷⁶⁶

Farklı lafızlarla da olsa bu rivayet İbn Mâce ve Nesâî hariç Kütüb-i Sitte de var. Bu rivayetten şunu anlıyoruz ki;

1.Hz. Peygamber(s.a.v) iftarın vaktini tarif ederken 3 şekilde açıklamış;

-Gecenin gelmesi

-Gündüzün bitmesi

-Güneşin yok olması

⁷⁶³ NESÂİ, "Savm", 50, (4,178).

⁷⁶⁴ CANAN, *Hadis Ansiklopedisi*, IX, s.158.

⁷⁶⁵ BUHÂRÎ, "Savm", 43; MÜSLİM, "Siyam", 51, (1100); EBÛ DAVÛD , "Savm", 19, (2351) ; TİRMİZÎ, "Savm", 12,(698) .

⁷⁶⁶ BUHÂRÎ, "Savm", 42, IV, s.1823-1824.

Âlimler; bu şartlar ayrı gibi gözükseler de biri diğerini gerektirir, demişlerdir. Yani iftar için her üç şartı olması gerekir.⁷⁶⁷

XII. AŞURE GÜNÜ ORUÇ TUTMAK İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Muâviye: Ey Medine ahâlîsi! Âlimleriniz nerede? (Biliniz ki) ben Hz. Peygamber'den (s.a.v) şöyle buyururken işittim: "Bu gün âşûrâ günüdür, Âşûrâ günü oruç tutmak sizlere farz kılınmamıştır. Hâlbuki ben oruçluyum. Dileyen oruç tutsun; dileyen de iftar etsin."⁷⁶⁸ Müslim'de gelen rivayetin farklı metninde, "Yahudilere muhalefet edin, bir gün önce ve ya bir gün sonra oruç tutun.", denilmektedir. Rivayetlerden anlıyoruz ki aşure orucunun 3 farklı mertebesi vardır;

1-En alt tabaka: Sadece Aşure günü oruç tutmak

2-Orta tabaka: Aşureden önceki gün de oruç tutmak

3-En üst tabaka: Aşureden bir gün önce ve bir gün sonra oruç tutmak⁷⁶⁹

Hiz. Aişe' den(r.a) gelen başka bir rivayette; " Ramazandan önce aşure orucu tutuluyordu. Ramazan orucu farz olduktan sonra isteyen aşure orucunu tuttu, isteyen de tutmadı."⁷⁷⁰ Buradan anlıyoruz ki ramazan orucundan önce aşure orucu farz bir oruç olarak değil, vacip olarak tutuluyordu ve ramazandan sonra da yasaklanmamıştır. İsteğe bırakılmıştır.⁷⁷¹

XIII. YEMEĞE DAVET EDİLEN ORUÇLU KİŞİNİN BEN ORUÇLUYUM, DEMESİ İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ebû Hureyre(r.a): "Biriniz oruçlu iken bir yemeğe davet olunursa 'ben oruçluyum' deyiversin" buyurmuşlar.⁷⁷²

⁷⁶⁷ EŞİN, Musa Şahin, *Fethu'l-Mun'am Şerh Sahih Müslim*, 1.Baskı, Daru's-Şurûk, yy., 2002, IV, s.531; CANAN, *Hadis Ansiklopedisi*, IX, s.141.

⁷⁶⁸ BUHÂRÎ, "Savm", 26.

⁷⁶⁹ CANAN, *Hadis Ansiklopedisi*, IX, s.103.

⁷⁷⁰ BUHÂRÎ, "Savm", 69; MÜSLİM, "Siyam", 115; TİRMİZİ, "Savm", 49,(753); EBÛ DAVÛD , "Savm", 64, (2442).

⁷⁷¹ EBÛ YAHYA, *Tühfetü'l-Bârî*, IV, s.434; CANAN, *Hadis Ansiklopedisi*, IX, 103.

⁷⁷² MÜSLİM, "Siyam",159, (1150); EBÛ DAVÛD , "Savm", 76, (2461); TİRMİZİ, "Savm", 64,(780,781); İBN MÂCE, "Siyam", 47, (1750).

Nevevi; bu özür beyanı içindir. Kişi bir yere davet edilirken, ısrar edilmezse oruç sebebiyle gitmez, ısrar edilirse gitmesi icap eder lakin davete gitmesi orucunu bozması gerektiği anlamına gelmez. Davete icabet eder ama orucunu bozmaz. Tuttuğu oruç nafile bir oruç ise bu orucu açması müstehaptır ama farz bir oruç ise o zaman açması haramdır.⁷⁷³

XIV. NAFİLE ORUÇ TUTAN KİMSENİN ÖZÜRSÜZ ORUCUNU BOZMASI İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ümmü'l-Müminin Âişe (r.a) Şöyle demiş: Hz.Peygamber (s.a.v) bir gün bana : Ya Aişe, yanınızda (Yiyecek) bir şey var mı? diye sordu. Ben :Ya Rasulallah (s.a.v), hiç bir şeyimiz yok, dedim. Rasûlullah(s.a.v) öyle ise ben oruçluyum, dedi ve dışarı çıktı. Az sonra bize bir hediyeye getirdiler -Yahut ziyaretçiler geldiler – Resulüllah (s.a.v) dönüp geldiği vakit ben, ya Hz. Peygamber(s.a.v), bize bir hediyeye getirdiler.Yahut ziyaretçiler geldi de sana (o hediye) bir parça sakladım, dedim. Ne imiş o? diye sordu. Hays yemeği, dedim. Getir onu, buyurdular. Ben de hemen yemeği getirdim ve yedi. Sonra : Ben oruçlu olarak sabahlamışım, buyurdular.Talha demiş ki: “Ben bu hadîsi Mücâhid’e rivayet ettim de Mücâhid şunu söyledi. Bu iş malından sadaka çıkaran ve isterse veren, dilerse vermeyen bir kimse mesabesindedir.”⁷⁷⁴ Buhari hariç Kütüb-i Sitte müelliflerinin tamamı bu hadisi şerifi rivayet etmişlerdir.

Rivayetlerden hareketle şunları söylememiz mümkündür;

1.İmam Şafii ve onunla aynı görüşü savunan ulemaya göre, nafile oruç bozulabilir. Bunun için de herhangi bir telafi gerekmez. Lakin orucu ikmale erdirmek müstehaptır.⁷⁷⁵

2.Ebû Hanife, nafile de olsa niyetten sonra oruç bozulmamalı, demiştir. Bozulacaksa kaza edilmelidir, demiştir.⁷⁷⁶

⁷⁷³ CANAN, *Hadis Ansikolopedisi*, IX, s.150; DAVUTOĞLU, *Müslim Tercümesi*, III, s.2412.

⁷⁷⁴ MÜSLİM, “Siyam”, 169 ,(1154); NESAI, “Savm”, 67, (4,193-195); EBÛ DAVÛD , “Savm” 72(2455), TİRMİZİ, “Savm”, 35(733,734).

⁷⁷⁵ PARLIYAN, *Tirmizi Tercemesi*, I, s.198; CANAN, *Hadis Ansikolopedisi*, IX, s.85; DAVUTOĞLU, *Müslim Tercümesi*, III, s.2424.

⁷⁷⁶ MAHMUD, *el-Minhel*, IX, s.220.

XV. ORUÇLU KİŞİNİN UNUTARAK YİYİP İÇMESİ İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ebû Hüreyre şöyle demiş Rasûlullah (s.a.v) : “Her kim oruçlu iken unuttur da, yiyip içerse orucunu tamamlasın. Zira onun ancak Allah doyurmuş ve sulamıştır.”⁷⁷⁷

Hadisi şerif, Buhari, muslim, Ebû Dâvûd ve Tirmizî benzer manalarda rivayet edilmiş ancak hepsinde ortak olan nokta unutarak yiyip içenin Allah (c.c) tarafından doyurulduğudur.”⁷⁷⁸

Unutarak yiyip içen kişinin, Cumhur’a göre kaza etmesi gerekmez. İmam Mâlik orucun bozulacağını ve kaza orucun tutulması gerektiğini söyler. Orucun kazasının gerekmediği görüşünü savunanların delili, Ebû Hüreyre’ den (r.a) gelen, unutarak yiyip içen orucunu tamamlasın, hadisidir. Unutarak yiyip içenin orucuna hâlel gelmeyeceği hadislerle de tespit edilmiştir.⁷⁷⁹

XVI.SÜRME SÜRMEK İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Enes b. Mâlik’den (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir: “Bir adam Hz. Peygamber’e (s.a.v.) geldi gözlerimden şikayetim var oruçlu olduğum halde sürme çekebilir miyim? diye sordu. Hz. Peygamber’de (s.a.v.) ‘evet’.” buyurdular.⁷⁸⁰

Abdurrahman b. Nûman b. Mâbed b. Hevze'nin babası vasıtasıyla dedesi Mâbed b. Hevze b. Kays b. Ubâde el-Ensârî'den (r.a.) rivayet ettiğine göre, Hz. Peygamber (s.a.); uykudan önce misk karıştırılmış ismid ile sürme çekmeyi emretmiş ve :“Oruçlu ondan sakınsın” buyurmuştur.⁷⁸¹

- Bu hadis sürmenin orucu bozacağını ifade eder. İbn Şübrûme ve Abdurrahman b. Ebû Leyla bununla ameli esas almışlardır. Ancak diğer fukaha ve muhaddisler bunlara muhalefet etmiş ve sürmenin orucu bozmayacağına hükmetmiştir. Çogunluk, bu hadisin ihticac edilemeyecek kadar zaif olduğunu söyler.⁷⁸² Sufyan, İbn Mübarek, Ahmed ve İshak sürme çekilmesini hoş

⁷⁷⁷ BUHÂRÎ, “Savm”, 26; MÜSLİM, “Siyam”, 171(1155); TİRMİZİ, “Savm”, 26,(721); EBÛ DAVÛD, Savm 39, (2398).

⁷⁷⁸ RÛSLAN, *Şerh Sünen-i Ebî Dâvûd*, X, s.464; CANAN, *Hadis Ansikolopedisi*, IX, s.98.

⁷⁷⁹ RÛSLAN, *Şerh Sünen-i Ebî Dâvûd*, X, s.464; CANAN, *Hadis Ansikolopedisi*, IX, s.98.

⁷⁸⁰ TİRMİZİ, “Savm”, 30,(726).

⁷⁸¹ DAVUD, “Savm”, 3, (2377).

⁷⁸² CANAN, *Hadis Ansikolopedisi*, IX, s.91.

karşılamamışlardır. İmam Şafii ve Ebu Hanife oruçlunun sürme çekmesine cevaz vermişlerdir ve bunun orucu bozmak ile eşdeğer olmadığını söylemişlerdir.⁷⁸³

XVII. NAFİLE ORUCA GÜNDÜZ NİYET EDİLMESİ İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

“Mü'minlerin anası Âişe'den (r. a) rivâyete göre, şöyle demiştir: Hz. Peygamber (s.a.v.) bir gün yanımıza geldi ve yanınızda yiyecek bir şey var mı? dedi. Ben de hayır dedim. Bunun üzerine “Ben oruçluyum” buyurdular.”⁷⁸⁴

Ve Ümmü'd-Derdâ: “Ebû'd-Derdâ (bazen gündüz vakti) yanınızda yiyecek bir şey var mıdır?” diye sorardı. Eğer biz: Hayır, yoktur dersek, Ebû'd-Derdâ: “Öyleyse ben bugün oruçluyum, derdi,” demiştir. Ve böyle, gündüzleyin oruca niyet etme fiilini Ebû Talha, Ebû Hureyre, İbn Abbâs ve Huzeyfe'de yapmışlardır. Buhari da bu vechi ile rivayet etmiştir.⁷⁸⁵

-Yukarıdaki iki rivayetten şu sonucu çıkarmamız mümkündür;

-Nafile oruca gündüz vaktinden itibaren niyet edilebilir. Lakin gündüz niyet etme konusu âlimler ihtilaf etmişlerdir. Ümmü Derda rivayeti İbn Ebi Şeybe senediyle rivayet edilmiştir. İbn Ebî Şeybe ; “Ebû'd Derda bazen kuşluk vakti bize gelir, yiyecek bir şey sorardı”, demiştir. Burdan da Ebû Derda'nın öğleden önce sorduğu sonucuna varmaktayız. Bazen verecek bir şey bulamazdık bu durumda oruç tutardı, denmektedir. Buradan hareketle İmam Şafii ve Ebû Hanife bu cevazı mutlak görürler.⁷⁸⁶

XVIII. PAZARTESİ VE PERŞEMBE GÜNLERİ ORUÇ TUTMAK İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

“ Ebû Hüreyre'den (r.a.) rivâyete göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “İnsanların amelleri Pazartesi ve Perşembe günleri Allah'a(c.c) arz olunur. Bu yüzden ben amelimin oruçlu olarak Allah'a(c.c) arz olunmasını severim.”⁷⁸⁷

⁷⁸³ ÂYNÎ, *Umdetü'l-Kârî*, XI, s.15; PARLIYAN, *Tirmizi Tercemesi*, I, s.196.

⁷⁸⁴ TİRMİZİ, “Savm”, 34 , (729).

⁷⁸⁵ DAVUTOĞLU, *Müslim Tercümesi*, III, s.2424; CANAN, *Hadis Ansikolopedisi*, IX, s. 83.

⁷⁸⁶ MAHMUD, Muhammed Hattab, *el-Minheli'l- Azbi'l-Mevrûd Şerh Süneni'l- İmam Ebî Davûd*, Tah.: Emin Mahmud Muhammed Hattab, 1.Baskı, Mabu'atü'l-İstikame, Kahire, 1351-1353, X, s.218.

⁷⁸⁷ TİRMİZİ, “Savm”, 44,(747).

Pazartesi ve Perşem orucuna ek olarak; kameri her ayın 13, 14 ve 15’inde de oruç tutmak müstehaptır. Cumhur bu görüştedir.⁷⁸⁸

Ameller haftalık olarak toplanıp Allah’a(c.c) arz ediliyor. Arz ediliği zamanlar da pazartesi ve perşembe günleridir. Bugünleri oruçlu geçirmek nafîle ibadetler açısından önemli görülmüştür. Bu şekilde ramazan ayı dışında da fakir fukaranın halini anlamış oluyoruz.⁷⁸⁹

XIX. ORUÇLU KİŞİYİ İFTAR ETTİRMEK İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hâlid el Cûhenî (r.a.)’den rivâyete göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: “Her kim bir oruçluya iftar yemeği verirse kendisine onun sevâbı kadar sevap vardır. Şu kadar vardır ki oruçlunun sevâbından hiç bir şey eksiltmez.”⁷⁹⁰

Bu hadisi şerif yine Ebû Hüreyre tarikiyle İbn Mâce’de ve Tirmizî’de rivayet edilmiştir. Bundan amaç oruçlu yedirip içirmek sevaba dahil olmayı garantilemektir. Kişi elindeki imkanlar nispetinde ikramda bulunmalıdır. Lüks bir sofraya yapmasının gereği yoktur. Tâberânî bu konuda, sevabın alınabilmesi için verilen yemeğin helal yemek olması şarttır demektedir.⁷⁹¹

XX. ORUÇLUNUN MİSVAK KULLANMASI İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Amir b. Rabiâ, babası Rabiâ şöyle dediğini rivayet etmiştir: “Hz. Peygamber’i (s.a.v) oruçlu iken dişlerini misvaklarken gördüm. Musedded; "Sayamayacağım kadar" sözünü de ilâve etti.”⁷⁹²

Bu ve bu manaya benzer rivayet edilen hadisler, oruçlunun misvak kullanmasının caiz olduğunun delili olarak gösterilmektedir. Ama bazı âlimler de yaş misvakla misvaklamayı ve gündüzün sonuna misvak kullanmayı hoş karşılamamışlardır. İmam Şafii, misvak kullanmak sakıncalı değildir, demiştir.

⁷⁸⁸ EŞİN, *Fethu’l-Mun’am*, V, s.43.

⁷⁸⁹ PARLIYAN, *Riyazü’s-Salihin Tercemesi*, Konya, Konya Kitapçılık yay, 2002, s.524; CANAN, *Hadis Ansiklopedisi*, IX, 120.

⁷⁹⁰ TİRMİZİ, “Savm”, 82, (807); İBN MÂCE, “Siyam”, 45, (1746).

⁷⁹¹ RÜSLAN, Şahabuddin Ebû’l Abbas Ahmed b Hüseyin, *Şerh Sünen-i Ebî Dâvûd*, Tah.: Eşrafi HALİD er-Ribât, 1. Baskı, Darû’l- Felah, Mısır, 2016, XI, s.99; PARLIYAN, *Riyazü’s-Salihin*, s.527; CANAN, *Hadis Ansiklopedisi*, IX, s.64.

⁷⁹² EBÛ DAVÛD, “Savm”, 26, (2364).

Ahmed ve İshak gündüzün sonuna doğru kullanmasının hoş olmadığını söylemişlerdir.⁷⁹³

XXI. ORUÇLUNUN(KASITLI OLMAKSIZIN) KUSMASI İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ebû Saîd el Hûdrî'den (r.a.) rivâyete göre, Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Üç şey oruçlunun orucunu bozmaz; Hacamat (Kan aldirmek), elde olmayarak kusma ve ihtilam olmak.”⁷⁹⁴

Konuyla alakalı olarak Kusma bozmaz derken istemeden kusmak; “İhtilam” derken ramazanda gündüz uykusunda iken ihtilam olmak demektir. Bunlar kasıtlı yapılmadığı sürece kaza gerekmez. Kan aldirmek da bozmaz lakin yapmamak daha evladır. Tirmizî de konu ile alakalı ; “Peygamberimiz(s.a.v) kustu ve orucunu açtı, sonra abdest aldı”⁷⁹⁵ ibaresi yer almaktadır. Bu Hadis kusmanın abdesti bozacağının delili sayılmaktadır. Lakin bazı âlimler delil olmayacağı, peygamberimizin tesadüfen abdest almış olabileceğini nakletmişlerdir. A’lkame, Evzaî, Urve, Katâde ve Hanîfi görüşe göre: Oruçlu ağız dolusu kusacak olursa abdest bozulur. İmam Şafîi ve İmam Mâlik ise kusma abdesti bozmaz demişlerdir.⁷⁹⁶

XXII.ORUÇLUNUN CÜNÜP OLARAK SABAHLAMASI İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

“Hz. Peygamber (s.a.v) cünüp olarak sabahlardı.”⁷⁹⁷

Hz. Peygamber (s.a.v) ramazanda ihtilâmdan değil, cinsî temâstan dolayı cünüp olarak sabahlardı, sonra oruç tutardı.⁷⁹⁸

Konuyla alakalı Kur'an-ı Kerimde Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “Oruç gecesi kadınlarınıza yaklaşmanız (Ramazan gecelerinde eşlerinizle cinsel ilişkiye girmeniz), size helâl kılındı. Onlar, sizin için bir örtü, siz de onlar için bir örtü durumundasınız. Allah, nefsinize güvenemeyeceğinizi bildiği için müracaatınızı kabul buyurdu ve sizi bağışladı. Şimdi onlara yaklaşın ve Allah'ın sizler için takdir ettiğini (evlat) isteyin. Sabahın aydınlığı, gecenin karanlığından ayırt edilinceye

⁷⁹³İBN ABDULMELİK, *Şerhu Sahihî'l-Bûhârî*, IV, s.63-64.

⁷⁹⁴TİRMİZİ, “Savm”, 24, (719); İBN MÂCE, “Siyam”,16; EBÛ DAVÛD , “Savm”, 32.

⁷⁹⁵TİRMİZİ, “Taharet”, 64, (87).

⁷⁹⁶RÛSLAN, *Şerh Sünen-i Ebî Dâvûd*, X, s. 406; CANAN, *Hadis Ansikolopedisi*, IX, s.88.

⁷⁹⁷EBÛ DAVÛD, “Savm”,36, (2388).

⁷⁹⁸EBÛ DAVÛD, “Savm”,36, (2388).

kadar yiyin ve için. Sonra da (güneşin batışı ile gecenin başlangıcı olan) akşama kadar orucu tamamlayın. Bununla beraber siz mescitlerde itikâf halinde iken onlara yaklaşmayın (eşlerinizle cinsel ilişkiye girmeyin). Bu hükümler, Allah'ın (farz kıldığı helâl ve haram) sınırlarıdır.(Harama düşmemeniz için) sakın onlara yaklaşmayın. Allah, âyetlerini insanlara böyle açıklıyor ki (kendisinden) sakınıp korunsunlar."⁷⁹⁹

Ayet ve hadislerden anlaşıldığına göre; ramazan geceleri karı ve kocanın cinsî temâsta bulunmasının mübah olmasıyla beraber; bunu gündüz yapmaları halinde kefarete icap etmektedir. Bu kefarete de ayet ve hadislerle kesindir.

XXIII. TEŞRİK GÜNLERİ ORUCU İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ebû Mürre'den rivayet edildiğine göre Abdullah b. Amr b.el-Âs ile birlikte Abdullah'ın babası Amr b. el- Âs 'ın huzuruna girmiş. Amr b.el-As (r.a.) onlara yemek getirip, ye! demiş. Abdullah, Ben oruçluyum. Amr: Ye, bugünler Hz. Peygamber'in (s.a.v) bize oruç tutmamayı emredip, tutmayı men ettiği günlerdir. Mâlik: "Bu teşrik günleridir", demiştir.⁸⁰⁰

İslâm hukukunda, Kurban Bayramının 1. gününden sonraki üç güne verilen addır. Araplar bu günlerde, kurbanlarının etlerini kurutmak için güneşe serdiklerinden dolayı bu günlere teşrik adı verilmiştir.Kurban bayramı da ziyafet günleridir. Çünkü kesilen kurbanların etleri misafirlere, yakınlara, komşulara ve fakirlere ikram edilir. Bu sebeple bayram günleri boyunca oruç tutulmaz.⁸⁰¹

XXIV. YOLCULUKTA ORUÇ TUTANIN TUTMAMIŞ GİBİ OLMASI İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Abdurrahman b. Avf (r.a) naklederek şöyle diyor: "Yolculukta oruç tutan oruç tutmamış gibidir."⁸⁰² Bu rivayet zayıf bir rivayettir.

Âlimler bu konuda şöyle bir kanaate varmışlardır; yolculukta oruç tutmaya güç getirenler tutarlar. Oruç tutmaya güç getirmeyenler, oruçlarını yerler.⁸⁰³

⁷⁹⁹ Bakara 2/187

⁸⁰⁰ EBÛ DAVÛD, "Savm", 49, (2418).

⁸⁰¹ KARAGÖZ, ALTUNTAŞ, *Oruç İlmihali*, s. 90.

⁸⁰² NESÂÎ, "Siyam", 53, (2285).

⁸⁰³ CANAN, *Hadis Ansikolopedisi*, IX, s.157.

XXV. ŞEK GÜNÜ ORUÇ TUTMAK İLE İLGİLİ GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Sıla b. Züfer'den (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir: Ammâr b. Yâsir'in yanında bir kızartılmış bir koyun getirildi ve yiyin dedi. Cemaatten bazı kimseler; "Ben oruçluyum diyerek kenara çekildiler" bunun üzerine, Ammâr dedi ki: "Şek günü oruç tutan kimse Ebûl Kâsım'e (s.a.v.) isyan etmiş olur."⁸⁰⁴

Ulema, şek günü oruç tutmanın hükmünü haram olarak kabul etmişlerdir. Lakin şek günü kaza orucu, sürekli tutulan oruçlar ve adak orucu gibi oruçların tutulmasında bir sakınca yoktur. Bu hadis lafzen mevkuf ise de hükmen merfu bir hadistir. Zira sahabe kafasına göre böyle bir uygulamaya gitmez. Konuyla alakalı rivayet edilen diğer hadisler de zaten şek günü oruç tutmanın kerahatini desteklemektedir.⁸⁰⁵

XXVI. ŞABAN AYINDA TUTULAN ORUÇ İLE GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Üsâme b. Zeyd'ten (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir: Hz. Peygamber'e (s.a.v): "Ey Allah'ın Rasûlallah(s.a.v)! Hiçbir ayda Şaban ayı kadar oruç tuttuğunu görmedim" dedim. O da şöyle buyurdu: "Bu ay Recep ile Ramazan arasında insanların gafil bulundukları bir aydır. O ayda ameller Âlemlerin Râbbi olan Allah'a (c.c) arz olunur. Ben de amellerimin oruçlu olduğum halde Allah'a (c.c) arz olunmasını severim."⁸⁰⁶

Şaban ayında oruç tutmak; en çok sevap olan aylardan biridir.

XXVII. KAMERİ HER AYIN 13-14-15'İNDE (EYYÂM-I BÎD) ORUÇ TUTMAK İLE GELEN RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Musa b. Talha'dan (r.a.) rivâyete göre, bir adam Hz. Peygamber'e (s.a.v) bir tavşan getirdi. Hz. Peygamber (s.a.v) elini tavşana uzatırken o adam: "Ben onda kan gördüm" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v) elini ondan çekti ve ashabına yemelerini emretti. Oradakilerden biri kenarda duruyordu. Hz. Peygamber (s.a.v) ona: "Senin

⁸⁰⁴ EBÛ DAVÛD , "Savm", 10, (2334); TİRMİZİ, "Savm", 3,(686), NESÂİ, "Savm", 37, (4,153); İBN MÂCE, "Siyam", 3, (1645).

⁸⁰⁵ ÂYNİ, *Umdetü'l-Kârî*, X, s.279; CANAN, *Hadis Ansiklopedisi*, IX, s.128.

⁸⁰⁶ NESÂİ, "Siyam", 70, (2357).

neyin var” buyurdu. O adam da: “Oruçluyum” dedi. Hz. Peygamber’de (s.a.v) ona: “Her ayın dolunay olduğu günler olan 13-14-15’inde tutmuyor musun?” buyurdu.⁸⁰⁷

Kameri her ayın 13, 14 ve 15’inde oruç tutmak müstehaptır. Cumhur bu görüştedir.⁸⁰⁸

XXVIII. ORUÇLUNUN YANINDA YEMEK YENİLDİĞİNE MELEKLERİN ONA DUA ETMESİ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ümmü Ümâre'dan (r.a): Rasûlullah (s.a.v) bize geldi. Biz Ona yemeği getirdik. O’nun yanında bulunanlardan birisi oruçluydu. Rasûlullah (s.a.v) buyurdu ki: “Oruçlunun yanında yemek yenildiği zaman melekler ona duâ ederler.”⁸⁰⁹

Konuyla alakalı sahih bir rivayet yoktur. Bu rivayetin zayıf bir rivayet olduğu müttetikün aleyhtir. Elbani de rivayet mevzudur, demiştir.⁸¹⁰

XXIX. ŞÜKÜR EDEN ORUÇSUZUN, SABREDEN NAFİLE ORUÇLU MEVKİİNDE OLMASI İLE RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRMESİ

“Şükür eden oruçsuz, sabreden nafîle oruçlu mevkiindedir.”⁸¹¹

Rivayeti sadece İbn Mace rivayet etmiştir. Şükür etmenin oruç tutma ile eşdeğer olduğuna vurgu yapılmaktadır.

XXX. RAMAZAN HİLALİNİ GÖRME İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN METİNLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Ebû Ümeyr (Abdullah) b. Enes b. Mâlik (r.a)'dan; Şöyle demiştir :”Rasûlullah’ in (s.a.v) ensârdan olan sahâbîlerinden amcalarım, bana hadîs anlatarak dediler ki: Şevval ayının hilâli, havanın bulutlu olması nedeniyle görülmedi. Bu sebeple (Ramazanın otuzuncu günü) oruçlu olarak sabahladık. O gün akşama doğru bir cemâat gelerek: Dün (akşam) hilâli gördüklerine Hz.Peygamber’ in (s.a.v) yanında şahitlik ettiler. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v) sahâbilere oruçlarını bozmalarını ve yarın bayram namazına çıkmalarını emretti.”

⁸⁰⁷ NESÂÎ, “Siyam”, 84, (2428).

⁸⁰⁸ EŞÎN, *Fethu'l-Mun'am*, V, s.43.

⁸⁰⁹ İBN MÂCE, “Siyam”, 46 , (1748).

⁸¹⁰ İBN MÂCE, *Sünen-i İbn Mâce*, I, s.556.

⁸¹¹ İBN MÂCE, “Siyam”, 55 , (1764).

Sımak'den (r.a) rivâyete göre, şöyle demiştir: Şek günü(şaban mı ramazan mı olduğu belli olmayan gün) İkrime'nin yanına gittim. O, o gün ekmek ,sebze yiyor ve süt içiyordu. Bana da buyur dedi. Ben de oruçluyum dedim. O da Allah'a (c.c) yemin ederek; orucunu mutlaka bozacaksın dedi. Ben de iki defa sübhanallah dedim sonra onun niçin ve neye dayanarak yemin ettiğini anlamak için yaklaştım ve bu konuda dayanağın nedir söyle bakalım, dedim. O da şöyle dedi: İbn Abbas'tan (r.a) işittim şöyle diyordu: Hz. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: “Hilali görerek oruca başlayın, diğer hilali görünce orucu bırakınız, eğer hava bulutlu ve puslu olursa Şaban ayını otuza tamamlayınız. Ramazanı oruçla karşılamayın ve Ramazandan bir gün ve iki gün öncesinden oruç tutmayın.”⁸¹²

Rivayetlerde hilal görüldüğünde orucun tutulması gerektiği ve hilal tekrar görüldüğünde bayram edilmesi gerektiğinden bahsediliyor. Hilal görüldüğünde iftar edilmelidir. Hilal eğer görülemiyorsa bu durumda ramazan orucu otuza tamamlanmalıdır. Ay'ın hareketinden dolayı ramazan ayının 29 gün olması oruçlunun sevabından hiçbir şey eksiltmez.⁸¹³

Rivayetlerden de anlaşıldığına göre, ramazan ayının otuzuncu günü Medine'yi bir bulut kaplıyor ve kimse hilali göremez oluyor. Bundan sebep herkes oruca niyet ediyor. Lakin öğleden sonra gelen kabile, hilali gördüklerine dair şahitlik ediyorlar. Bunun üzerine Peygamberimiz(s.a.v) o günü bayram kabul edip ertesi gün bayram namazı kılacaklarını ilan ediyor. Buradan anlıyoruz ki bayram namazı, bayram günü kesin olmadığı zamanlarda bayramın ikinci günü de kılınabilir. Ebû Hanife, Ebû İshak ve Ebû Yusuf da bu kanaattedir.⁸¹⁴ İkinci günde kılınan bu namaz kaza değil edadır. İmam Şafii, o gün bayram ise ve namaz vakti geçmiş ise bir daha bayram namaz kılınamaz, çünkü bayram namazı vaktinde kılınır, demiştir.⁸¹⁵

XXXI. HAMİLE VE EMZİREN KADINLARIN ORUÇ TUTMAYABİLECEĞİ İLE İLGİLİ RİVAYETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Enes b. Mâlik'den (r.a.) rivâyete göre, şöyle demiştir: “Hz. Peygamber'in (s.a.v.) atlıları bizim kabilemize baskın yapmışlardı, Hz. Peygamber'e (s.a.v.) geldim

⁸¹² NESÂÎ, “Siyam” ,37, (2189).

⁸¹³ İBN HACER, *Fethu'l Bârî*, X, s.369; ÂYNÎ, *Umdetü'l-Kârî*, X, s.281

⁸¹⁴ BİLMEN, *Büyük İslam İlmihali*, s.288-289.

⁸¹⁵ CANAN, *Hadis Ansikolopedisi*, ,IX, s.73.

yemek yiyordu, yaklaş sen de ye buyurdular. Ben oruçluyum dedim. Bunun üzerine yaklaş sana oruçtan bahsedeyim dedi ve: “Allah(c.c) yolculuk yapandan orucu ve namazın yarısını kaldırmıştır. Hamile ve emziren kadından da oruç tutmayı kaldırmıştır. Vallahi Peygamber (s.a.v.) bu iki kadından (emziren veya hamile) ikisini veya birini söyledi. Enes şöyle devam etti: O zaman Hz. Peygamber’in (s.a.v.) yemeğinden yemediğim için kendi kendime üzüldüm.”⁸¹⁶

Âlimlerden bir kısmı uygulamalarını bu hadisle yaparlar. Bazı âlimler ise ; “Hamile ve emziren kadınlar oruç tutmaz, sonra kaza ederler ya da fidye verebilirler” demişlerdir. Sufyan, Mâlik, Şafii ve Ahmed bu görüştedir. Bir kısım âlimler de “Hamile ve emziren kadınlar fidye verir, kaza gerekmez, dilerse de kaza ederler o vakit fidye vermezler”, derler. Namaza gelince, namaz oruç gibi kazaya bırakılmaz, namaz sadece kısaltılır.⁸¹⁷

⁸¹⁶ TİRMİZİ, “Savm”,21(715); EBÛ DAVÛD , “Savm”,43; NESAI, “Sıyam “, 62.

⁸¹⁷ MAHMUD, *el-Minhel*, X, s.153-154-155.

SONUÇ

İslam dini inanç esaslarına göre namazdan sonra oruç ibadeti gelmektedir. Oruç ibadetinin doğru bir şekilde ifa edilmesi için oruçlunun bu ibadete dair bilgileri en iyi şekilde öğrenmesi icab eder. Zira oruçlu kişi bu Orucun, farz, vacip, sünnet ve müstehaplarını bilmeden oruç tutarsa; farkında olmadan, yaptığı davranışlar sonucunda orucu bozulabilir yahut mekruh davranışlarda bulunabilir. Oruçlunun sahih bir oruç tutması için yapması ve yapmaması gerekenleri, oruçluya farz, vacip ve sünnet olan davranışları Kur'an-ı Kerim'den sonra en iyi hadisi şeriflerden öğrenebiliriz. Kur'an-ı Kerim'den sonra da en güvenilir İslam kaynakları Kütüb-i Sitte'dir. Kütüb-i Sitte, tüm Müslümanlar için, Kur'an-ı Kerim'den sonra en güvenilir kaynak kabul edilmektedir. Biz de Kütüb-i Sitte'de geçen hadisleri tarayak bu hadisler ışığında, sahih, hasen, zaif ve uydurma hadisleri ayırarak bir sonuca gitmeye çalıştık. Hadislerin sıhhat derecesini tespit ederek, oruçlu kişi ile ilgili durumların hükümlerinin kesinliğini ortaya koymaya çalıştık. Bu doğrultuda oruçlu kişi ile ilgili doğru bilinen yanlışları tespit ettik. Sonuç İttibariyle kısaca şunları söyleyebiliriz;

Otuz bir rivayeti isnad tarikleri ve ravileri açısından incelediğimizde şu sonuçlara ulaştığımızı söylemek mümkündür;

Otuz bir rivayet ekseninde toplamda yüz otuz rivayeti inceledik; Bu yüz otuz rivayetten;

Yetmiş bir tanesinin sahih; on üç tanesinin hasen-sahih ve kırk altı tanesinin zayıf rivayetler olduğu tespit edilmiştir.

Bu yüz otuz rivayetin yüz on dokuz tanesi merfu ve on bir tanesi de mevkuf olarak nakledilmiştir.

Seksen dört rivayet de muttasıl tariklerle gelmiş; ittisali tam olan rivayetlerdir.

Sonuç ittibariyle; Kütübi sitte kaynaklarında tahrir edilen İslamda oruc anlayışını temellendirme de Hz. Peygamber'e isnad edilmesinde seksen dört rivayeti tespit etmiş bulunmaktayız.

Oruç fecr-i Sa'dık ile başlayıp akşam güneş batmasına kadar devam eder. Bu Süreçte kişi kendini, yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak tutar. Bunlardan kendini alıkoyamayan oruçlunun orucu bozulur.

Oruçlunun bilerek yemesi, içmesi, cinsel ilişkide bulunması ve kusması tüm mezheplerde ittifaken haram kabul edilmiştir.

Oruçlunun mübaşeretı tahrimen mekruh kabul edilmiştir.

Oruçlunun sürme çekmesi, eşini öpmesi, ağzını su ile çalkalaması, mekruh kabul edilmiştir.

Farz olan orucun kazası, adak olan oruç ve kefaret oruçlarını tutmak farzdır. Bunları kişi istediği zaman, oruç tutmanın mekruh olduğu zamanlar hariç, tutabilir. Lakin adak orucun zamanı belli ise o zamanda tutulması farzdır. Kefaret oruçlarını ard arda tutmak icab eder.

Ramazan ve Kurban bayramlarında oruç tutmak haramdır; Sadece Muharrem'in 10. Gününde, sadece Cuma günlerinde, ramazandan önceki günlerde oruç tutmak ve Visal orucu mekruh olan oruçlardır.

Oruçlunun iftarı geciktirmesi mekruhtur.

Oruçlu kişi ile ilgili rivayetlerin metinleri de hemen hemen 6 kitabın hepsinde bazen aynı şekilde bazen de eklemeler ya da çıkartmalar yapılarak benzer şekiller de rivayet edilmiştir. Lakin hepsinde de çıkaracağımız hükümler aynı olmaktadır.

Bu çalışmada temel hadis kaynaklarından istifade ettik. Konuyla alakalı olarak benzer bir çalışma bulunmadığından, konuyla alakalı hadislerin sıhhat derecesini tespit etme açısından müfid bir çalışma olduğu kaaatindeyiz. Yine aynı şekilde bu çalışmanın, Oruçlu kişi konusunda bilgi sahibi olma açısından çok faydalı olduğu kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

ABDULGANİ, Ömer b. Rıza b. Muhammed Ragıb, *Mûcemü'l Müellifin*, Mektebetü'l müsenna, Beyrut, XIII, ts..

AHMED NAİM, Babanzade, '*Mukaddime*' (*Sahih-i Buhâri Muhtasarı ve Tecrid-i Sarih Tercemesi ve. Şerhi İçinde*), I-XII, 9.Baskı, Ankara, 1987.

ALAÜDDİN, Muğultay b. Kılıç b. Abdullah Ebû Abdullah, *İkmali Tehzibu'l Kemal fi Esmâ'r- Rical*, Tah.:Ebû Abdurrahman Adil b. Muhammed, Ebû Muhammed Usame b. İbrahim,el-Faruku'l Hadise li't- Tibaati ve'n Neşr, 1. Baskı, 2001.

ÂLEMĞİR, Muhammed , *el-Fetâvâ'l-Hindiyye*, Dâru'l-Fikir, 3. Baskı, yy.,1310.

ASLAN, Recep, *İhvan-ı Safâ ve Hadis*, Ankara, Araştırma yay., 2017.

AYDINLI, Abdullah, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, Seçil Ofset Matbaacılık, 7. Baskı, İstanbul, 2013.

ÂYNİ, Ebû Muhammed Mahmud b. Ahmed b. Musa b. Ahmed b. Hüseyin Bedreddin, *Megani'l Âhyar fi Şerhi Âsâmi Ricali Ma 'ani 'l-A'sar*, tah.: Muhammed Hasan Muhammed Hasan İsmail, Daru'l Kütübü'l İlmiyye,1.Baskı, Beyrut, 2006.

_____, *Umdetül Kârî Şerhi Sahihi'l-Bûhârî*, Daru İhyai't-Tûras, Beyrut, yy.,

BAĞDADÎ, Ebû Bekr Ahmed b. Ali b. Sabit b. Ahmed b. Mehdi el-Hatip, *Tarih'u Bağdat*, Tah.: Doktor Beşşar Avad Ma'ruf, Daru'l Garbi'l İslami, 1. Baskı, Beyrut, 2002.

_____, *el-Muttafik Ve'l Muftarîk*, Tah.: Doktor Muhammed Sadık Aydın el-Hamidi, Daru'l Kadiri li't- Tiba 'ati ve'n Neşr ve't Tevzi, 1. Baskı, Dimeşk, 1997.

BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Büyük İslam İlmihali*, Bilmen Yayınevi, İstanbul, thy.

_____, *Büyük İslam İlmihali*, İpek Yayın Dağıtım, İstanbul, 2003.

BEHÛTİ, Mansur b Yunus b. Salahaddin b. Hasan b. İdris, *Keşşâfu'l-Ginâ an Metnü'l İknai*, Dâru'l Kütübü'l İlmiyye,yy., ts.

BUHÂRÎ, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, *Sahih-i Buhârî*, Tah. Muhammed Zuhayr b. Nasır el-Nasır, Daru Tavku'n – Necat, Dimeşk, 1422.

_____, *Sahih-i Bûhari Ve Tercemesi*,trc.Mehmed Sofuoğlu,Ötüken Neşriyat yay., İstanbul, 1987.

_____, *et-Tarihu 'l Evsat*, Tah.:Mahmud İbrahim Zaid, Mektebetu Daru't Turas, 1. Baskı, Halep, 1977.

BURHANUDDİN, Ali b. Ebi Bekr b. Abdulcelil Ebû'l Hasan, *el-Hidâye fi Şerhu Bbidâyeti'l Mübtedî*, Tah.: Talal Yusuf, Daru İhyai't Turas, Beyrut, ts.

CANAN, İbrahim, *Hadis Ansikolopedisi, Kütüb-i Sitte*, Akçağ yay., İstanbul, ts.

CEMALEDDİN, Yusuf b. Tanrı Birdi b. Tugrilberdi Abdullah ez-Zahiri el-Hanefi Ebû'l Hasan, *Mevridi'l Letafeti fi Men Veli's Saltanati ve'l Hilafeti*, Tah.: Nebil Muhammed Abdulaziz Ahmed, Daru'l Kütübü'l Mısriye, Kahire, ts.

CEVZİ, Cemaledin Ebû'l Ferc Abdurrahman b. Ali b. Muhammed, *ed-Duafa ve'l Metrukun*, Tah.:Abdullah el-Kazi,Daru'l Kutubu'l İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut, 1406.

CEZERİ, Şemsettin Ebû'l Hayr ibnu'l Cezeri Muhammed b. Yusuf, *Gayetü'n Nihaye fi Tabakati'l Kuraa*, Mektebetü İbn Teymiyye, 1. Baskı, yy., 1351.

CEZİRİ, Abdurrahman b. Muhammed İvaz, *el-Fıkhu'l-A'la'l-Mezâhibi'l-Erba*, Daru'l Kütübü'l İlmiye, 3. Baskı, Beyrut, 2003.

CÜRCANİ, Ebû Ahmed b. Adiy, *el-Kamil fi Duafai'r Rical*,Tah.:Adil Ahmed Abdulmevcud, Ali Muhammed İvad, el-Kütübü'l İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut, 1997.

DAREKUTNİ, Ebû'l Hasan Ali b. Ömer b. Ahmed b. Mehdi b. Mesud b. Numan b. Dinar el-Bağdadi, *Ta'likatu'd- Darekutni A'la'l Mecruhin li İbn Hibban*, Tah.:Halil b. Muhammed el-A 'rabi, Daru'l Kütübü'l İslami, 1. Baskı, Kahire, 1994.

_____, *el-Mu'telif ve'l Muhtelif*, Tah.: Muvaffik b. Abdullah b. Abdulkadir, Daru'l Garbi'l İslamiyye, 1. Baskı, Beyrut, 1986.

DAVUTOĞLU, Ahmet, *Sahih-i Müslim Tercümesi ve Şerhi*, Sönmez yay., İstanbul, 2013.

DERE, Ali, *'Hadis Tenkidi –Gelişimi ve Özellikleri-*, (Kur'an ve Hadis İlimleri İçinde), 2. Baskı, Ankara, 2007.

DEVELİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları, 2003.

DÖNDÜREN, Hamdi, *Delilleriyle İslam İlmihali*, Erkam Yayınları, İstanbul, 2009.

DUHAYL, Yusuf b. Muhammed ed-Duhayl en-Necdi, *Suâlatü't Tirmizî lil Bûhari Havle Ahadis fi Camii't Tirmizî*, İmadetü'l Bahsü'l İlmi bi'l Camiati'l İslamiyye,1.Baskı, Medine, 2003.

EBÛ DÂVUD, Süleyman b. Esas b. İshak b. Beşir, *Sünen-i Ebû Davûd*, Tah. Şuayib Arnavut, Muhammed Kamil, Daru'u Risaleti'l İlmiyye, 1. Baskı, yy., 2009.

_____, *Sünen-i Ebû Davûd* ,Tah.Muhammed Mahyeddin Abdulhamid, el-Mektebetü'l asriyye, Beyru, ts.

EBÛ HATİM, Ebû Muhammed Abdurrahman b. Muhammed b. İdris el-Hanzali, *el-Cerh ve' t-Ta'dil* ,Daru İhyai Turasu'l Arabi, 1. Baskı, Beyrut,1952.

EBÛ KÂSİM, Abdullah b. Ahmed b. Mahmud el-Ka'bi el-Belhi, *Ka'bulü'l Âhbar Ve Mârifeti'r Rical*, Tah.:Ebû Amr el-Huseyni b. Ömer b. Abdurrahim,Daru'l Kütübü'l ilmiyye, 1. Baskı, Beyrut, 2000.

EBÛ KÂSİM, İsmail b. Muhammed b. el-Fadl b. Ali el-Kuraşı, *Siyeru's Selef'is Salihin li İsmail b. Muhammed el-İsbahani*, tah.: Kerem b. Hilmi b. Ferhat b. Ahmed, Daru'r Rayeti li'n Neşr ve't Tevzi, Riyad, ts.

EBÛ YAHYA, Zekeriya b. Muhammed b. Zekeriya Zeynûddîn, *Mihatü'l Bâri bi Şerhi Sahihi'l- Bûhari el-Müsemma "Tühfetü'l Bâri"*, Tah. Suleyman b. Derî' Mektbetü'r-Rüşd, 1. Baskı, Riyad, 2005.

ERDOĞAN, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2010.

ESERİ, Ekrem b. Muhammed Ziyâde el-Falveci, *el-Mücemu's-Sagır Lirüvati'l İmam İbn Cerir et-Tâberi*, Tah.: Ali Hasan Abdulhamid Eseri, Daru'l Eseriye, Ürdün, Daru İbn A'ffan, Kahire, ts.

EŞİN, Musa Şahin, *Fethu'l Mun'am Şerh Sahih Müslim*, 1. Baskı, Daru's-Şurûk, yy., 2002.

FEYRÛZÂBÂDİ, Mecdüddin Muhammed b. Yakub, *el-Kâmûsu'l-Muhît*, Müessesetü'r-Risâle, 8. Baskı, Beyrut, 1987.

GASSANİ, Ebû Ali el-Hüseyn b. Muhammed, *Elkabu's- Sahabeti ve't-Tabiin Fi'l Müsne'deyn's- sahihayn*, Tah.: Muhammed Azb, Mahmud Nasar, Daru'l fadile, Kahire, ts.

HANBEL, Ahmed b. Muhammed, *Mevsuatü Akvali 'l İmam Ahmed b. Hanbel fi Ricali'l Hadis Ve İllelihi*, Düz.: es-Seyyid Ebû'l Mu'ati en-Nûri, Ahmed Abdurrezak İyed, Mahmud Muhammed Halil, Alimu'l Kütüb , yy., 1997.

HANBELİ, Yusuf b. Hasan b. Ahmed b. Hasan b. Abdilhadi es-Salihi Cemaluddin, *Tezkiretü 'l Hûfaz Ve Tabsiretü'l İkaz*, Tah.: Nureddin Talib, Daru Nur, 1. Baskı, 2011.

HATTAB, Şemsuddin Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammed b. Abdurrahman, *Mevâhibu'l-Celîl Fi Şerhi Muhtasarı Halil*, Dâru'l-Fikr, 3. Baskı, yy., 1992.

HUVEYNİ, Ebi İshak , *Neslu'l Nebal bi Mûcemi'r-Rical (Ellezine Terceme Fehum Fadilete eş-Şeyhi'l Muhaddis Ebû İshak el-Huveyni)*, Tah.: Ebû Amr Ahmed ibn A'tiyetü'l -Veki'l, Daru İbn Abbas, 1. Baskı, Mısır, 2012.

İBN ABİDİN, Muhammed b. Emin b. Ömer b. Abdulaziz Âbidîn, *Reddu'l-Muhtâr Âlâ'd- Dûri'l Muhtar*, Dâru'l-Fikr, 2. Baskı, Beyrut, 1992.

İBN ÂSÂKİR, Ebû Kâsım Ali b. el- Hasan b. Hebetüllah, *Tarihu Dimeşk*, Tah.: Amr b. Gurama el-Amri, Daru'l Fikr li't Tibaati Ve'n Neşr Ne't Tevzi, 1995.

İBN ABDULMELİK, İbn Battal Ebu'l Hasan, *Şerhu Sahihi'l-Bûhâri li-İbn Battal*, Tah.: Ebû Temim Yasir, 3. Baskı, Mektebetü'r-Rüşd, yy., 2003,

İBN HACER, Ebû Fadl Ahmed b. Ali b. Muhammed b. Ahmed b. Hacer el-Askalanî, *Tehzibu't Tehzib*, Matbuetu Dairetü'l Mearifi'n Nizamiyye, Hindistan, 1326.

....., *el-İsabe fi Temyizi's Sahabe* , Tah.: Adil Ahmed Abdu'l Mevcud, Ali Muhammed Ma'vaz, Daru'l Kütübü'l İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut, 1415.

....., *Lisanü'l Mizan*, Tah.: Dairetü'l Ma'rifü'n Nizamiye, Hindistan; Muesessetü'l A'lamiyu'l li'l-Metbuat, 3. Baskı, Beyrut, 1971.

..... *Fethu'l Bârî Şerh Sahihi'l- Bûhâri*, Tah.: Muhammed Fuad Abdulbâki, Darü'l Ma'rife, Beyrut, 1379.

....., *Takribu't Tehzib*, Tah.: Muhammed Âvâme, Daru'r Reşid, Suriye, 1986.
İBN HALEFUN, Ebû Bekr Muhammed b. İsmail, *el-Mualim bi Şuyuhi'l Buhari ve Müslim*, Tah.: Ebû Abdurrahman Adili b. Sa'd, 1. Baskı, Daru'l Kütübü'l İlmiyye, Beyrut, ts.

İBN HALIKAN, Ebû Abbas Şemsuddin Ahmed b. Muhammed b. İbrahim b. Ebû Bekr el-İrbili, *Vefeyatü'l A'yan Ve Enbai Ebnai'z-Zaman*, Tah.: İhsan Abbas, Daru Sadr, Beyrut, 1971.

İBN HİBBAN, Muhammed b. Hibban b. Ahmed b. Hibban b. Muaz b. Mâbed, *el-İhsan fî Takribi Sahih-i İbn Hibban*, Tah.: Şuayb Arnavut, Muesessetü' r- Risale, 1. Baskı, Beyrut, 1988.

....., *el-Mecruhin Mine'l Muhaddisin ve'd-Duafai Ve'l Metrukin*, Tah.: Mahmud İbrahim Zaid, Daru'l Va'i, 1. Baskı, Halep, 1396.

....., *es-Sikat*, Tah.: Doktor Muhammed Abdu'l Muayid Han, Dairetü'l Mearifi'l Osmaniyye, 1. Baskı, Haydarabad/Hindistan, 1973.

....., *Meşahiri Ulemai'l Emsar ve Âlam'i Fukahai'l Aktar*, Tah.: Merzuk Ali İbrahim, Daru'l Vefa li't Tabietü ve'n Neşri Ve't-Tevzi, el-Mensure, 1. Baskı, yy., 1991.

İBN KESİR, Ebû'l Fedai İsmail b. Ömer, *Tabakatu's-Şafîin*, Tah.: Dr. Ahmed Ömer Haşim, Doktor Muhammed Ziynehüm Muhammed Azb, Mektebetü's Sakafetü'd-Diniyye, 1993.

....., *el-Cami'ul Mesanid ve's Süneni'l Hadiyu'l Akvami Sünen* Tah.: Abdulmelik b. Abdullah ed-Dimeşki, Daru Hadr li't Libaati ve'n Neşr ve't Tevzi, 2. Baskı, Beyrut, 1998.

....., *et-Tekmil fi'l Cerh fe't-Ta'dil Ve Mârifeti's Sikati Ve'd- Duafai Ve'l Mecahili*, Tah. Şadi b. Muhammed b. Salim Ai Numan, Merkezin-Numan lil- Buhus ve'd- Dirasati'l İslamiyye ve Tahkiki't Turasi ve't-Tercüme, 1. Baskı, Yemen, 2011.

İBN KUDÂME, Ebû Muhammed Muvaffikuddin Abdullah b. Ahmed b. Muhammed, *el-Muğni li İbn Kudame*, Mektebetü' l-Kâhire, Kahire, 1968.

İBN MÂCE, Muhammed b. Yezid Ebû Abdullah, *Süneni İbn Mâce*, Tah. : Muhammed Fuad Abdulbaki, Daru İhyai'l Kütübü'l A'rabiyye, Halep, ts.

..... *Süneni İbn Mâce el-Arnaut*, Tah.: Şuayb Arnavut, Adil Murşid, Muhammed Kamil, Abdullatif Harzallah, Daru'r risaleti'l ilmiyye, 1. Baskı, 2009.

İBN MANZUR, Muhammed b. Mukrim b. Ali Ebû Fadl Caledin el-Ensari el-İfriki, *Muhtasarı Tarihu Dimeşk li İbn A'sâkir*, Tah.: Abdulhamid Murad, Muhammed Mutt'i, Daru'l Fikr li't -Tibâti Ve't -Tevzi Ve'n- Neşr, 1. Baskı, Dimeşk, 1984.

....., *Lisanu'l Ârâb*, I-XV, Daru Sadır, Beyrut, 1414.

İBN RÜŞD, Ebû'l Velid Muhammed b. Ahmed b. Muhammed b. Ahmed, *Bidayetü'l-Müçtehid ve Nihayetü'l Muktasid*, Dâru'l-Hadis, Kahire, 2004.

İBN SA'D, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' el-Haşimi, *et-Tabakatü'l Kübra*, Tah. Abdulkadir Âta, Daru'l Kütübü'l İlmiyye, 1. Baskı, Beyrut, 1990.

_____, *el-Cüz 'ül Mütemim li 't- Tabakatı İbn Sa'd*, Tah.: Muhammed b. Samil el-Sulemi, Mektebetü's Siddik, 1.Baskı, Taif, 1993.

....., *et-Tabakatü 'l- Kûbra(el-Kısmu'l Muttemim li't-Tabii Ehli 'l Medine ve Min Bâdihim)*Tah. : Ziyaf Muhammed Mansur, Mektebetü'l Ülum Ve'l Hikem, 3. Baskı, Medine,1408.

İCLİ, Ebû Hasan Ahmed b. Abdullah b. Salih el-Kûfi, *Tarihu's Sikat*, Daru'l Baz,1. Baskı, yy:,1984.

_____, *Ma'rifetü's-Sikat Min Ricali Ehli'l İlm ve'l- Hadis ve Mine'd- Duafai ve Zikri Mezahibihim ve Âhbarihim*, Tah.: Abdulalim Abdulazim el-Bustavi, Mektebetü'd Dar, 1. Baskı, Medine, 1985.

İSBAHANI, Ebû Naim Ahmed b. Abdullah b.Ahmed b. İshak b. Musa b. Mihran, *Tarihu İsbahan-Ahbarı İsbahan*, Tah.:Seyid Kusravi Hasan, Daru'l Kütübü'l İlmiye, 1. Baskı, Beyrut, 1990.

KAHRAMAN, Hayrettin; **BARDAKOĞLU**, Ali; **APAYDIN**, Yunus, *İlmihal*, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, ts.

KAHRAMAN, Ahmet; *“Eski Dinlerde ve İslam'da Oruç”*, Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi,ts.

KARAGÖZ, İsmail, **ALTUNTAŞ**, Halil, *Oruç İlmihali*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2. Baskı, Ankara, 2013.

KÂSÂNİ, Alaaddin Ebû Bekr b. Mesûd b. Ahmed, *Bedâiu's-Sanâi Fi Tertibi's - Şerai*, Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 3. Baskı, Beyrut, 1986.

KAZVİNİ, Ebû Yâli el-Halili, Halil b. Abdullah b. Ahmed b. İbrahim b. Halil, *El-İrşad fi Ma'rifeti Ulemai'l Hadis*, Mektebetü'r Rüşd, 1.Baskı, Riyad, 1409.

KELEBÂZİ, Ahmed b. Muhammed b. Hüseyin b. Hasan Ebû'n-Nasr el-Buhârî,*el-Hidaye ve'l İrşad fi Mârifeti Ehli's-Sika ve's-Seddad*, Tah.:Abdullah el-Leysi, Daru'l Ma'rife, 1. Baskı, Beyrut, 1407.

KERİMOĞLU, Yusuf, *Emanet ve Ehliyet*, İstanbul: Ölçü Yayınları, 1985.

KOCA, Ferhat, *İslam İbadet Esasları*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.

KOÇYİĞİT, Talat, *‘İslam Hadisinde İsnad ve Hadis Râvilerinin Cerhi’*, A.Ü.İ.F.D., Ankara, 1961, IX, s.47-48.

KOMİSYON, *İlmihal*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2006.

KURTUBİ, Ebû Amr Yusuf b. Abdullah b Muhammed b. Abdulber b. Âsim en-Nûmeyri, *el-İntikai fî Fedaili's Selaseti'l Eimeti'l Fukahai Mâlik ve's Şafîi ve Ebi Hanife*, Daru'l Kütübü'l İlmiyye, Beyrut, ts.

MAHMUD, Muhammed Hattab, *el-Minheli'l- Azbi'l-Mevrûd Şerh Süneni'l- İmam Ebî Davûd, Tah.:* Emin Mahmud Muhammed Hattab, 1.Baskı, Mabu'atü'l-İstikame, Kahire, 1351-1353.

MÂİNİDDİN, Muhammed b. Abdulgani b. Ebû Bekr b. Şuca Ebû Bekr, *İkmali'l İkmal*, Tah.: Abdulkayyum Abdu'r Raybu'n Nabi,Camiatü'l Ümmü'l Kura, 1. Baskı, Mekke, 1410.

MARUF,Doktor Beşar Avad, **ARNAVUT,**Şuayb, *Tahriru Takribû't-Tehzib li'l-Hûfazi Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalani*, Müessesetü'r Risaleti li't-Tibiâti Ve'n - Neşr Ve't- Tevzi, 1. Baskı, Beyrut,1997.

MECDÜDDİN, Mecdûdin Ebû Sa'dat'ül Mübarek b. Muhammed b. Muhammed b. Muhammed İbn Abdulkerim eş-Şeybânî el-Cezeri İbn'ul Esir,*Cami'ul Usûl fî Ahadisi'r-Rasûl*, Tah.: Abdülkadir Arnavut, Mektebetü Daru'l Beyan, 1. Baskı, yy.,1969.

MENCUYE, Ahmed b. Ali b. Muhammed b. İbrahim Ebû Bekr, *Ricalü Sahih-i Müslim*, Tah.: Abdullay el-Leysi, Daru'l Ma'rife, 1. Baskı, Beyrut, 1407.

MEVSİLİ, Abdullah b. Mahmut b. Mevdûd el-Mevsîlî Mecdüddin Ebû'l Fazl, *el-İhtiyâr li-Tâlili'l-Muhtâr*, Daru'l Kubbâ, Dimeşk, ts.

MEYDANİ, Abdulgani b. Talib b. Hammadeh b. İbtahim el-Ganimi, *el-Lübab fî Şerhi'l-Kitâb*, Tah.: Muhammed Mahyuddin Abdulhamid, el-Mektebetü'l İlmiye, Beyrut, 2008.

MİZZİ, Yusuf b. Abdurrahman b. Yusuf Ebû'l Haccac Cemaluddin İbnu Zeki Ebû Muhammed el-Kazai, *Tehzibu'l-Kemal Fi Esmâi'r- Rical*, Tah.: Beşşar Avad Ma 'ruf, Müessesetü'r –Risale, 1. Baskı, Beyrut, 1980.

MÛGRAVİ, Ebû Sehl Muhammed b. Abdurrahman, *Mevsuatü Muvakıfu's Selef fi'l Âkide ve'l Minhaci Ve't-Terbiye*, Mektebetü'l İslamiyye, 1. Baskı, Kahire, ts.

MÜSLİM, Müslim b. el-Haccac Ebu'l Hasan el-Kuşayri, *Sahih-i Müslim*, Tah. Muhammed Fuad Abdalbaki, Daru İhyai Turas, Beyrut, ts.,

_____, *Sahih-i Müslim Tercüme ve Şerhi*, trc. ve şrh. :Ahmet Davutoğlu, Sönmez Neşriyat.: İzmir, 2008.

MÜSLİMİ, Muhammed Mehdi, **ABDURRAHMAN,**Eşref Mansur, **MAHMUD,** Asam Abdulhadi., **AYID,** Ahmed Abdurrezak, **EZZAMİLİ,** Eymen İbrahim, **MAHMUD,** Muhammed Halil, *Mevsûatü Akvali Ebi'l-Hasani'd-Darekutni Fi Ricali'l-Hadis ve İllelihi*, Alimu'l Kutüb, 1. Baskı, Beyrut, 2001.

MÜSTEVFİ, el-Mübarek b. Ahmed b. el-Mübarek b. Mevhub el-Lahmi el-Erbili, *Tarihu'l-İrbil*, Tah.:Sami b. Seyyid Hamas es-Sikar,Daru'r Reşid, Irak,1980.

NESAİ, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali, *el-Mucteba Mine's-Sünen= es-Süneni's Sugra li'n-Nesâi*, Tah.: Abdulfettah Ebû Gadde, Mektebü'l Metbuatü'l İslamiyye, 3. Baskı, Halep, 1986.

_____, *Tesmiyetü Meşayih Ebi Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali en-Nesâi ve Zikri'l-Müde'llisin*, Tah.: eş-Şerif Hatim b. Arif el-Avni, Daru'l Alimu'l Fevaid, Mekke, 1423.

NİSÂBÛRÎ, Müslim b. Haccac Ebû'l Hasan el-Kuşayri, *el-Kûna ve'l-Esma*, Tah.: Abdurrahim Muhammed Ahmed el-Kaşkari, İmadetü'l Bahsi'l İlmi bi'l Camiati'l İslamiyye, 1. Baskı, Medine, 1984.

PARLAYAN, Abdullah, *Süneni Tirmizî Tercemesi*, Konya Kitapçılık yay., Konya, 2004.

_____, *Riyazü's Salihin Tercemesi*, Konya Kitapçılık yay., Konya, 2002,

_____, *Süneni Tirmizî Tercemesi*, Konya Kitapçılık yay., Konya, 2004.

RÛSLAN, Şahabuddin Ebû'l Abbas Ahmed b Hüseyin, *Şerh Sünen-i Ebî Dâvûd*, Tah.: Eşrafı HALİD er-Ribât, 1. Baskı, Darû'l- Felah, Mısır, 2016.

SA'DÎ, Ebû Amr Nureddin b. Ali b. Abdullah, *Tühfetü'l Lebib Bimen Tekellem Fihim el-Hafız b. Hacer Mine'r- Rûvati fî Gayri't-Takrib*, Tah.: Muhattmed b. Abdullah el-İmam, Mektebetü ibni Abbas li'n Neşr ve't Tevzi, 1. Baskı, Mısır, 2010.

SAFDÎ, Salahattin Halil b. Aybek b. Abdullah, *el-Vafi bi'l-Vefeyat*, Tah.: Ahmed Arnavut, Turki Mustafa, Daru İhyai't- Turas, Beyrut, 2000.

SAFİYÜDDİN, Ahmed b. Abdullah b. Ebi'l Hayr b. Abdu'l Alim el-Hazreci, *Hülasatü Tehzibi Tehzibi'l-Kemal fî Esmâ' Rical*, Tah.: Abdulfettah Ebû Gadde, Mektebetü'l Metbu 'atu'l-İslamiyye-Daru'l Beşair, 5. Baskı, Halep-Beyrut, 1416.

SARI, Mevlüt, *Arapça-Türkçe Lûgat, el- Mevârid*, İstanbul, Bahar Yayınları, 1984.

SENEDİY, Ebû Hasan, *Fethu'l-Vedud fî Şerhi Süneni Ebi Davûd*, Tah.: Muhammed Zeki el-Havli, Mektebetü Line, Mısır; Mektebetü Advai'l Münar, Medine, 1. Baskı, 2010.

SERAHSÎ, Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl Şemsu'l-Eimme, *el-Mebsût*, Daru'l Ma'rife, Beyrut, 1993.

SİCİSTANÎ, Ebû Dâvûd Süleyman b. el-Eşâs b. İshak b. Beşir b. Şedad b. Amr el-Ezdevi, *Sûalatü Ebi Ubeydullah el-Âcari Eba Davud es-Sicistani fî'l-Cerh ve't-Ta'dil*, Tah.: Muhammed Ali Kâsım, İmadetü'l Bahsü'l İlmi bi'l Camiati'l İslamiyye, 1. Baskı, Medine, 1893.

SİRACÛDDİN, İbni Mülakkin Siracüddin Ebû Hafs Ömer b. Ali b. Ahmed el-Mısri, *el-Bedr'ül-Münir fî Tahrici'l-Ahadis ve Âsâri'l-Vakiati fî's-Şerhi'l-Kebir*, Tah.: Mustafa Ebû'l Ğayt, Abdullah b. Süleyman, Yasir b. Kemal, Daru'l hicre, 1. Baskı, Riyad, 2004.

_____, *et-Tevdîh li's-Şerhi'l Câmi't's-Sahih*, Tah.: Daru'l Felahi'l Bahsi'l İlmi ve Tahkiki't-Tûras, Darû'n-Nevadir, Dimeşk, 2008.

SÜKÜN, Ziya , *Farsça-Türkçe Lügât*, İstanbul: Milli Eğitim Yayınları, 1984.

SUYÛTÎ, Abdurrahman b. Ebû Bekr Celaluddin, *Tabakatü'l-Hûfaz*, Daru'l kütübî'l ilmiye, 1.Baskı, Beyrut, 1403.

_____, *et-Tevşih Şerhi'l Câmi's-Sahih*, Tah. Rıdvan Cami'r-Rıdvan, 1.Baskı, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 1998.

ŞEHABÜDDÎN, Ahmed b. Muhammed b. Ebî Bekr b. Abdulmelik Ebu'l- Abbas, *İrşadü's-Sârî li Şerhi Sahihi'l- Bûhârî*, 7. Baskı, Maba'atü Kübra'l-Amiriyye, Mısır, 1323.

ŞANKİTÎ, Muhammedü'l Emin b. Muhammed el-Muhtar b. Abdulkadir, *el-Âzbu'- Nemiru Min-Mecalisi's-Şankiti Fi't-Tefsiri*, Tah.:Halıd b. Osman es-Sebt, Daru Alimi'l Fevaid li'n Neşr ve't Tevzi, 3.Baskı, Mekke, 1426.

ŞANKİTÎ, Muhammedü'l Muhtar b. Muhammed b. Ahmed Mezid, *Şerhu Süneni'n- Nesâi el-Müsemma(Şuruku Envari'l-Muneni'l Kübra'l İlhiye bi Keşfi Esrari's- Süneni's Suğra)*, Metab el-hamizi, yy.,1425.

ŞEMSÜDDİN el-BİRMAVÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. A'bd ed-Dâim, *el- Lâmiu's- Sahih bi's -Şerhi'l Câmi's-Sahih*, Tah. Lecnetü Muhtasa bi Eşrafi Nureddin, Daru'n-Nevadir, Suriye, 2012.

ŞEYBÂNÎ, Ebû Amr Halife b. Hayat b. Halife, *Tabakat-ı Halifetü İbn Hayyat*, Tah.:Doktor Süheyl ZekKar, Daru'l Fikr li't-Tibâti ve'n-Neşr ve't Tevzi, yy.,1993.

ŞEYBÂNÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. el-Hasan; *el-Câmiu's-Sağîr*, Beyrut: Alemü'l -Kütüb, 1406.

ŞÎRAZÎ, Ebû İshak İbrahim b. Ali b. Yusuf eş-Şîrâzî, *el-Mühezzebe fi Fıkhi'l-İmam eş-Şafî*, 1. Baskı, Beyrut, Daru'l Kütübü'l İlmiye, Beyrut, ts.

ŞİRBİNÎ, Şemsuddin Muhammed b. Ahmed el-Hatîb, *Muğni'l-Muhtâc İla Ma'rifeti Meâni Elfaz*, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1. Baskı, yy., 1994.

TAYYİBÎ, Şerafeddin Hüseyin b. Abdullah, *Şerhu Teyîbî A'la Müskati'l-Mesabîh (el- Kaşif An Hakaikü'-Sünen)*, Tah. Abdulhamid Hendavî, 1. Baskı, Mektebetü Nezar, Riyad, 1997.

TİRMİZÎ, Muhammed b. İsa, *el-Camiü'l-Kebir(Süneni Tirmizî)*, Tah.:Beşşar Avad Maruf, Daru'l Garbu'l İslamiyye, Beyrut, 1998.

TÛCİBÎ , Ebû Velid Suleyman b. Halef b. Sa'd b. Eyub b. Varis el-Kurtubi et-Tucibi, *et-Ta'dil ve't-Tacrih (Limen Harece Lehu'l -Buhari fi'l Camii 's-Sahih)*, Tah. Ebû Lübabe Hüseyin, Daru'l Livai li'n -Neşr Ve't Tevzi, 1. Baskı,yy., ts.

TUYCİRÎ, Muhammed b. İbrahim b. Abdullah, *Mevsuatü'l-Fıkhi'l-İslami*, Beytü'l Afkari'l Devliye, 1. Baskı,yy., 2009.

VELLEVİY, Muhammed b. Ali İbn Adem b. Musa, *Şerhu Süneni'n- Nesâi el-Müsemma (Zahiretü'l Âkabi Fi Şerhi'l Muctebi)*, Daru'l Mirac li'n-Neşr Ve't- Tevzi, 1. Baskı, yy., 2003.

YAVUZ, A.Fikri, *İslam Fıkhi ve Hukuku*, Çile Yayınları, İstanbul, 1982.

YILDIRIM, Celal, *Kaynaklarıyla Ahkâm Hadisleri*, 1. Baskı, Konya, Uysal Kitapevi, 1992.

ZEHEBÎ, Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân b. Kaymaz ez-Zehebî et-Türkmânî el-Fârikî ed-Dımaşkî, *Târîhu'l-İslâm ve Vefeyâtü'l-Meşâhîr ve'l-A'lâm*, Tah.:Doktor Beşar Avad Maaruf, Daru'l Garbu'l İslami, 1.Baskı, 2003.

_____, *Mizanü'l İtidal fî Nakdi'r-Ricâl*, tah.:Ali Muhammed el-Bûcavi, Daru'l Ma'rifeti li't Tibaeti Ve'n-Neşr, 1. Baskı, Beyrut, 1963.

_____, *Siyeru Âlâmin Nübela*, Tah.: Mustafa Abulkadir A'tâ, Müessetü'r Risale, 3. Baskı, Beyrut, 1985.

_____, *el-Kâşif Fi Mârifeti Men Lehu Rivayete Fi'l Kutübi's-Sitte*, Tah.: Muhaammed Avvame Ahmed Muhammed Nemiretü'l-Hatip, Daru'l Kibleti lis'Sakafeti'l İslamiyye, 1. Baskı, 1992.

_____, *Zikru Esmâi Men Tekelleme Fihi ve Huve Mevsik*, Tah.: Muhammed Şekur b. Mahmud , Mektebetü'l Münar, 1. Baskı, Zirka, 1986.

_____, *el-Mugni Fi Duafa*, Tah.: Doktor Nureddin İtir, yy., ts.

_____, *Tezkiretü'l-Hûfaz*, Daru'l Kütübü'l İlmiye, 1. Baskı, Beyrut, 1998.

_____, *Ma'rifetü'l Kurrai'l Kibar A'la't-Tabakat ve'l Âsâr*, Daru'l Kutübü'l İlmiyye, 1.Baskı, 1997.

_____, *Men Tekelleme fihi ve Huve Mevsuk ev Salihi'l-Hadis*, Tah.:Abdullah b. Daifullah er-Rahiliy, yy., 2005.

....., *Divani'd-Dûafa ve'l-Metrukin ve Halki Mine'l Mechulin ve Sikat Fihim Leyin*, Tah.: Hammad b. Muhammed el-Ensari, Mektebetü'n Nahda'l Hadise, 3. Baskı, Mekke, 1967.

ZİRİKLÎ, Ebû Gays Muhammed Hayrüddîn b. Mahmûd b. Muhammed b. Alî b. Fâris ez-Ziriklî ed-Dımaşkî, *el-A'lâm*, Daru'l İlmi lil-Melayin, yy., 2002.

ZİHNİ EFENDİ, Mehmet *Nîmet-i İslâm*, İstanbul, Huzur Yayınevi, ts.

ZUHAYLÎ, Vehbe b. Mustafa, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletuhû*, Dâru'l-Fikir, 4. Baskı, Dımeşk, ts.

ÖZGEÇMİŞ

Aslen Afganistan kökenli olan Meryem TÛTÛNCÛLER(EMİNNEVABİ), Doktor bir babanın ve öğretmen bir annenin ikiz kızlarından biri olarak 1991 yılında Pakistan'ın Peşaver şehrinde dünyaya geldi. Babasının uzmanlık eğitimi sebebiyle bulundukları Pakistan'dan, doğumundan 4 sene sonra, memleketi olan Afganistan/Kabil'e geri döndü. İlkokul 3. sınıfı burada tamamladıktan sonra, Taliban hükümetinin gelmesiyle eğitim hayatına ara vermek zorunda kaldı. 2000 yıllarında Afganistan iç savaşından kaçarak, ailesiyle beraber Türkiye'ye sığındı. Ortaokulu Van'da ve Batman'da; Lise'yi de Batman'da ve Gaziantep'te tamamlayıp, eğitim hayatına Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde (Eski adıyla Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi) devam etti. 2013 yılında buradan mezun olup, akabinde öğretmenlik mesleğine ilk adımını attı. Öğretmenlik yaparken diğer taraftan da eğitim hayatına idame ettirip yüksek lisansa başladı. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslar Arası İlişkiler bölümü ve Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hadis Ana Bilim Dalı olmak üzere iki farklı alanda yüksek lisans öğrenim hakkı kazandı. 10 çocuklu bir ailenin en büyük ikiz kızından biridir. Evli ve bir çocuk annesidir.